

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijk en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

SOUVENIR

Polypr 254

194 B.3

PROZA EN POEZY.

SOPHIA

Koningin der Nederlanden.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

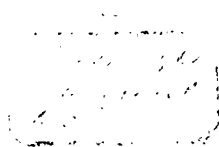
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
 THE UNIVERSITY OF CHICAGO
 THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

SOPHIA

Königin der Neapolitaner

SOUVENIR.

UITGEGEVEN TEN VOORDEELE DER

VEREENIGING TE AMSTERDAM:

TOT ONDERSTEUNING VAN HULPBEHOEVENDEN

EN HARE

BEWAARSCHOLEN,

ONDER BESCHERMING VAN

Sare Majesteit de Koningin.

PROZA EN POEZIE

VAN DE HEEREN:

Ds. H. A. W. BRANDT, J. C. BERGENDAHL, W. VAN OOSTERWIJK BRUYN,
Mr. I. DA COSTA, P. VAN EIK, E. GERDES, Ds. J. P. HASEBROEK,
W. J. HOËDIJK, Ds. H. JOOSTEN, Ds. J. J. L. TEN KATE, Mr. L. KEIJZER,
Ds. H. KERKHOFF, Mr. H. J. KOENEN, Ds. L. C. LENTZ,
Dr. J. J. VAN OOSTERZEE, Ds. J. H. SONSTRAL, H. TOLLENS,
J. WOLBERS EN ANDEREN.

VERZAMELD DOOR

Anna A. Bergendahl,

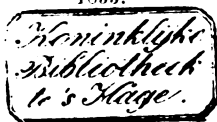
TER GELEGENHEID

VAN HET 15-JARIG BESTAAN DER VEREENIGING VOORNOEMD.

AMSTERDAM,

GEDRUKT BIJ METZLER & BASTING.

1855.

Daar zijn menigerlei gaven,
maar het is dezelfde Geest.
Maar nu blijft geloof, hoop en liefde.

Alle dingen zullen vergaan,
maar de liefde vergaat nimmermeer.

1 Cor. XII, XIII.

AAN HARE MAJESTEIT
DE KONINGIN DER NEDERLANDEN,

WORDT DIT

S O U V E N I R,

KRACHTENS H. M. WELWILLENDEN AANNEMING, MET DEN MEESTEN

EERBIED

OPGEDRAGEN

DOOR DE

SECRETARISSE DER VEREENIGING

TE AMSTERDAM

TOT ONDERSTEUNING VAN HULPBEHOEVENDEN

ONDER BESCHERMING VAN

H. M. DE KONINGIN,

van hare Majesteit de meest gehoorzame en getrouwe onderdane

A. A. BERGENDAHL.

VOORWOORD.

Ga nu, mijn Boekje! ga van IJ en Amstelboorden
Naar 't Vorstlijk 's Gravenhage en groet aldaar
Ten eerste Neêrlands edele Koningin, aan wie gij reeds
Werd opgedragen, eer u nog het licht bescheen.
Betuig uw' dank daarvoor en tracht getrouw
Die hooge eer u waardig te betoonen.

Breng deugd en godsdienstzin waar gij u ook bevindt;
Bij rein en sierlijkheid wil echte wijsheid paren.
Gewis ik sta u borg, 't zal u geen nadeel zijn,
Ligt dat uw beeld gevolgd wordt hier of daar
Door menig menschevriend misschien, als gij
Geneigd tot zorg voor 't kleine hulpeloos wicht,
En d' arme moeder, zaâm door u met vlijt beschermd.

Reis voort naar Englands kust, blijf in de hoofdstad rusten,
Mijn broeder toch aldaar ter woon gevest,
Ontvangt u wis, om mij, met open arm.
Van daar naar 't schoon Parijs, die wijdvermaarde stad,
En België, eens zoo naauw aan Nederland verbonden;
Naar 't schoone Zwitserland, waar d' edele Natuur,
Haar troon en residentie heeft geplaatst.
Keer dan terug naar Duitschlands schoonen grond,
Gewis, gij vindt aldaar een lief en vrij onthaal;
Rigt dan uw' koers naar 't grijze Noorden heen,

Daar wacht u 't berggevaart en 't eeuwenheugend woud,
 Maar ook ontvangt men u in schoone, vruchtbre dalen,
 Rust daar een weinig uit, om straks met nieuwen moed,
 Nu uw fortuin ook door een' zeereis te beproeven.
 Vervolg uw' reize naar Brazilië's verre kust.
 Bezoek de hoofdstad met haar wonderschoone haven,
 En dwaal door d' ongekende en wondere natuur,
 Met bergen, stroomen en met wouden rijk getooid;
 'k Wensch dáár u ook het gulst en vriendelijkst onthaal;
 Toon daar hoe Holland prijs op deugd en Godsvrucht stelt,
 Aan vriend en vreemd die zich door u wil stichten en vermaken.
 Deel hun mijn groet en beste wenschen meê,
 Zeg hun: «mijn zendster was in vroegren tijd hier zelf»,
 Zij denkt nog vaak met vreugd aan hare blijde jeugd,
 Aan 't rein en zoet genot der kindschheid hier gesmaakt,
 Dien grond, die haar zoo vaak tot speelplaats mogt verstrekken.
 Bewaart ze in haren geest en hart, zoo lang zij kan,
 Ten blijke daarvan zendt ze u in mij, een Souvenir,
 Waarin ook Neêrlands magt alhier herinnerd wordt,
 «Gij,» zegt mijn zendster tot haar vroegren landgenoot,
 «Gij zijt nu vrij, maar niet door eigen krachten.
 «'t Was God, als Opperheer, die u die vrijheid gaf,
 «Betoon u Zijner gunst en Liefde niet onwaard,
 «Wijd Hem de gaven van uw' rijk gezegende natuur,
 «Besteed tot Zijne eer wat Hij zoo mild u schonk,
 «En geef den armen *slaaf* zijn' vrijheid weêr,
 «Zoo zult ge in voorspoed staâg een edele Natie wezen.»

Mijn Boekje ga dan voort, en reis meer Noordwaarts heen,
 Bezoek het schoon New-York, voor tweemaal honderd jaar

Ook Neêrlands eigendom, breng haar mijn' hartewensch;
 Zij toch de schoonste ster van 't groot Gemeenebest,
 Toont ons het duidelijkst hoe Eendragt magt blijft maken.

En zijt gij nu gesterkt door 't vriendelijk onthaal,
 Welaan, scheep u dan in en ga naar 't *Zuiden heen*.
 Zie welk ontvangst u wacht aan d' Afrikaansche kust.

Wend ook uw koers naar Kaapstads hoopvol strand,
 Dáár zal men u gewis met vreugde welkom heeten,
 De liefde die men daar voor uw geboorteland
 Staâg koestert, schenkt daartoe mij steeds de beste hoop.
 Betuig ook mijnen dank dan voor elk liefdeblijk
 U daar betoond, en zeg, dat ik ook achting wijd
 En liefde aan al wat waarlijk schoon mag heeten,
 Zij 't ook op vreemden grond geteeld, doch Neêrlands taal
 En zeden boven die van anderen staâg blijf achten.
 Neem afscheid dan van daar, gesterkt door GOEDE HOOP,

En zoo ge op uwe reis in andere steden komt,
 Waar men u binnen noodt en vriendelijk onthaalt,
 Welnu, vertoef aldaar, ligt strooit ge er 't goede zaad,
 Uw reis-tent blijf' dan daar wat langer staan!
 En moogt gij 't einddoel van uw' wereldreis bereiken,
 Hebt gij veel schoons gezien, en ook veel goeds gesticht,
 Welnu, geef mij alsdan een kort maar trouw berigt,
 Hoe sterk de magt moet zijn om met uw' letterschat,
 Die steden — neen, de harten dáár te nemen in bezit.
 Ik zal gewis u de verlangde Boekjes zenden.
 Wees echter niet te zeer om d' uitslag reeds bezorgd,
 Ik vrees niet voor een koel en liefdeloos onthaal,
 'k Wed dat u huis en hart naar wensch wordt toegezegd.

Ons doel is toch geen eer noch ijdel winstbejag,
 Maar bovenal den lof van Hem, den Heer der Heeren;
 Daarna is 't Menschenmin die ons tot werken spoort,
 O dat die beiden 't doel van aller streven wierd!
 Dan ware 't Paradijs op aard reeds weêrgekeerd;
 Dan ware 't slangengift van hoogmoed, booze list,
 En eigenbaat voor goed van onzen grond verdreven.
 Maar hoe, mijn geest, waar dwaalt gij spoorloos heen?
 Schep u geen ideaal, dat niet meer mooglijk is,
 Doch eens in werkelijkheid bestaan zal, wen deze aard,
 En 't geen vergankelijk is, voor 't Eeuwige verdwijnt! —
 Welnu, gij allen die dit leest, «Salût!»
 'k Beschouw ook mij alreeds van u gegroet,
 Schoon uw gelaat mij onbekend moog' wezen.
 Één bede slechts — en o! uw goedheid staat mij borg,
 Gij zult mij die niet weig'ren! Want verschooning is 't
 Wat 'k u thans vraag — nog eens, verschoon!
 Ter wille van het *doel* de *zwakheid* van dit werk,
 Voor 't *eerst* en 't *laatst* door mij in 't licht gegeven.
 Dat doel toch is om Rijk' en Armen te vereenen,
 Door liefdedienst en blijk van dankbaarheid.
 En nu, vaartwel! en zoo we elkaâr op aard niet zien,
 Dat zulks dan éénmaal zij in 't Eeuwig licht,
 Bij Hem die eens deze Aarde zelf betrad,
 Het schoonste voorbeeld gaf van edlen Menschenmin,
 En ons geleerd, ja zelfs *bevolen* heeft,
 «MIJN' VRIENDEN! HEBT ELKANDER LIEF!»

GENEALOGIE

VAN HET

HUIS DES KONINGS.

ZIJNE MAJESTEIT WILLEM III.

Koning der Nederlanden, Groot-Hertog en regerend Vorst van Luxemburg, Prins van Oranje Nassau, enz. enz. enz.; zoon van wijlen WILLEM II en ANNA PAULOWNA, Grootvorstin van Rusland; geboren den 19 Februarij 1817. Als Koning gehuldigd te Amsterdam den 5 April 1848.

HARE MAJESTEIT DE KONINGIN.

Prinses SOPHIA FREDERIKA MATHILDA, dochter van den Koning van Wurtemberg; geboren den 17 Junij 1818 en gehuwd den 19 Junij 1839 met den Erfprins der Nederlanden, thans de regerende Koning.

DE KROONPRINS DER NEDERLANDEN.

WILLEM NICOLAAS ALEXANDER FREDERIK KAREL HENDRIK, geboren den 4 September 1840; oudste zoon des Konings en der Koningin.

DE PRINS DER NEDERLANDEN.

WILLEM ALEXANDER KAREL HENDRIK FREDERIK, jongste zoon van HH. Majesteiten; geboren den 25 Augustus 1851.

DE KONINGIN MOEDER.

ANNA PAULOWNA, jongste dochter van wijlen PAUL, Keizer aller Russen, weduwe van wijlen Z. M. WILLEM II; geboren den 19 Januarij 1795.

BROEDER DES KONINGS.

WILLEM FREDERIK HENDRIK, Prins der Nederlanden, geboren den 13 Junij 1820; Stadhouder van Luxemburg; gehuwd met H. D. H. AMALIA MARIA DA GLORIA AUGUSTA, Hertogin van Saksen-Weimar-Eisenach; geboren 20 Mei 1830.

PRINSES SOPHIA.

Zuster des Konings; geboren 8 April 1824; gehuwd met Z. K. H. den Groothertog van Saksen-Weimar-Eisenach.

PRINS FREDERIK DER NEDERLANDEN.

Oom des Konings; geboren 28 Februarij 1797; gehuwd met H. K. H. Prinses LOUISA AUGUSTA WILHELMINA AMALIA, dochter van wijlen Koning FREDERIK WILLEM III van Pruissen; geboren den 1 Februarij 1808.

H. K. H. WILHELMINA FREDERIKA ALEXANDRINA ANNA LOUISA, dochter van Z. K. H. Prins FREDERIK DER NEDERLANDEN; geboren 5 Augustus 1828. Gemalin van Z. K. H. KAREL LODEWIJK EUGENIUS, Kroonprins van Zweden en Noorwegen, enz.

H. K. H. WILHELMINA FREDERIKA ANNA ELISABETH MARIA, jongste dochter van Prins FREDERIK DER NEDERLANDEN; geboren 5 Julij 1841. Prinses der Nederlanden.

INHOUD.

POEZY.

LIED DER KONINGIN, DOOR W. J. HOFDIJK	Pag.	1
IN HET ALBUM DER BEWAARSCHOOL TE VOORBURG, DOOR DA COSTA	"	3.
IN EEN VRIENDENROL VAN EENE DAME, DOOR TOLLENS	"	4.
EEN LIED DES TIJDS, DOOR P. VAN EIK.....	"	4.
DE ROOS, DOOR MEVR. DE WED. BAHLER DESPAR.....	"	6.
DE KLIMOP, DOOR MEVR. DE WED. BAHLER DESPAR.....	"	8.
HET OP STRAND GEWORPEN VISCHJE, DOOR MEVR. DE WED. BAHLER DESPAR	"	10.
AN MEINE GATTIN, DOOR LUDW. C. LENTZ	"	12.
'S HEILANDS ZONDAARSLIEFDE, DOOR H. J. KOENEN.....	"	13.
DE CHRISTEN EN ZIJN GOD, DOOR J. J. L. TEN KATE.....	"	17.
DRIE GEESTELIJKE LIEDEREN, DOOR W. VAN OOSTERWIJK BRUYN..	"	20.
DE CHRISTEN OP AARDE, DOOR E. GERDES	"	22.

XII

PROZA.

JEZUS DE LEERAAR DER VOLKEN, DOOR H. JOOSTEN.....	Pag. 24.
DIEDERICUS RUTGERUS UCKERMAN.....	" 27.
DANK- EN BEDEDAG, DOOR H. KERKHOFF.....	" 31.
DE OORLOG IN HET OOSTEN, DOOR L. K.	" 37.
29 JULIJ 1855.....	" 49.
HET PALEIS VAN AMSTERDAM, DOOR C. C.	" 50.
STUTGARD.....	" 53.
HULPVAARDIGHEID DER MENSCHENLIEFDE, DOOR J. H. SONSTRAL.	" 55.
BESCHRIJVING DER ZOUTMIJNEN TE WILSKA, IN GALlicië, (NAAR HET ENGELSCH).....	" 64.
CHRISTIANIA	" 68.
GOUDEN APPELEN IN ZILVEREN SCHALEN	" 70.
LIEFDE IS DE DEUR DER WAARHEID, DOOR J. C. BERGENDAHL.	" 74.
DE SABBATH-RUST	" 82.
BRAZILIë, (MET EEN' PLAATJE)	" 84.
RIO DE JANEIRO, DOOR B., MET EEN PLAATJE.....	" 93.
DE VEREENIGING TOT ONDERSTEUNING VAN HULPBEHOEVENDEN, HARE OPRIGTING EN VOORTGANG, DOOR J. C. BERGENDAHL...	" 103.
VERRIGTINGEN DER VEREENIGING: TOT ONDERSTEUNING VAN HULPBEHOEVENDEN, DOOR A. A. BERGENDAHL.....	" 114.
BEWAAR-INRIGTINGEN.....	" 127.
DE PREDIKSTOEL IN DE NIEUWE KERK TE AMSTERDAM.....	" 132.

XIII

POEZY.

AAN MIJN' VOORMALIG DISCIPEL S. E. HARTHOORN, DOOR J. P.

HASEBROEK	Pag. 134.
TABITHA, STEHE AUF! DOOR H. A. W. BRANDT	" 135.
DE LASTER	" 141.
KINDERZANG, DOOR J. J. VAN OOSTERZEE	" 142.
AAN MEVROUW A. M. B. GEB. D. DOOR E. GERDES	" 143.
SLAVERNIJ, DOOR JULIUS	" 145.

PROZA.

VEREENIGING TE AMSTERDAM: TOT VERSPREIDING VAN KENNIS

EN GODSVRUCHT DOOR MIDDEL VAN (HRISTELIJK BEZOEK,

DOOR A. A. B.	" 156.
DIALOOG IN EEN TUIN, (NAAR HET ENGELSCH)	" 159.
DE HAVELOOZE SCHOOL TE AMSTERDAM, DOOR P. VAN EIK	" 163.
VROUWEN-WERK, DOOR J. C. BERGENDAHL	" 187.
DE STAD POMPEJI	" 193.
IETS OVER SLAVERNIJ, DOOR J. WOLBERS	" 195.

POEZY.

ARMOEDE, DOOR ALBERTINE KEHRER	" 215.
AAN MEJUFVROUW ALBERTINE KEHRER, DOOR A. VAN DER	
HOOP JRS. ZON	" 218.
EEN RIJM AAN MIJN' TWEEJARIGEN NEEF, DOOR ALBERTINE	
KEHRER	" 219.

XIV

PROZA.

VEREENIGING: TOT WERKVERSCHAFFING AAN MINVERMOGENDEN..	Pag. 221.
WIEGEN-INRICHTING.....	" 225.
DE ORGEL-DRAAIJER TE AMSTERDAM, DOOR B.....	" 226.
DE AJA-SOPHIA-KERK TE CONSTANTINOPEL, DOOR F. EDUARD ECKSTEIN.....	" 228.

POEZY.

ZENDINGSLIED, DOOR DA COSTA.....	" 238.
HET EERSTE TANDJEN, DOOR P. VAN EIK.....	" 239.

PROZA.

DE HOLLANDSCHE TAAL, DOOR J. B.	" 240.
HET VRAGEN TER WILLE VAN ANDEREN, DOOR A.....	" 241.
HET VREEMDELINGEN-CONGRES TE AMSTERDAM, TER GELEGEN- HEID VAN DEN " WATERSNOOD "	" 246.
BESLUIT, DOOR A. A. B.....	" 282.

LIED DER KONINGIN.

DOOR

W. J. HOFDIJK.

Geen luiden toon, geen forsch zang:
Een zacht en lieflyk lied,
Dat als een teedre harpsnaarklang,
Daar smeltend henen vliet.
Voor Vaderland en Koning bruisch
Een zang vol fieren zin;
Maar vriendlyk zacht, maar teder, ruisch
Het lied der Koningin.

Oranje bindt met forsch arm
De zeven pijlen saam;
Ons slaat de polsslag vol en warm
By 't noemen van dien naam;
Maar zachter zielsgevoel doorgloeit
Ons hart met teedre min,
Waar ons de lieve naam ontvloeit
Der eedle Koningin.

Als zegnende engel blikk' heur oog
Welddadig om zich heen,
En wischt zoo menig wang weêr droog,
Besproeid door stil geweën.
Wie warme zucht voor weldoen looft
En reine menschenmin,
Die drukk' de schoonste kroon op 't hoofd
Van Neêrlands Koningin.

Met moederlyke liefde en trouw,
 Met zorgen onverpoosd,
 Met al de tederheid der vrouw
 Bewaakt zy 't minlyk kroost.
 Wie vrouwelyke teêrheid roemt
 En moederlijke min,
 Die reik' een krans van 't schoonst gebloemt
 Aan Neêrlands Koningin.

Zoo klinke U dan, o Landsvorstin!
 Nog lang, nog lang ons lied,
 En stroome 't U ter hofzaal in,
 Wat ons het hart ontvliet:
 Wy minnen U met Hollandsch bloed,
 Met Hollands trouwen zin;
 En zingen uit een vol gemoed
 Van Neêrlands Koningin.

Bescherm heur dierbaar hoofd, o God!
 Met vaderlyke hand,
 En zegen Gy heur levenslot
 Aan Koning, Kroost en Land.
 Lang strooi zy weldaân om zich rond,
 Altoos 's volks lust en min,
 En lang nog klink' op Neêrlands grond,
 Het lied der Koningin!

IN HET ALBUM DER BEWAARSCHOOL

S O P H I A,

TE VOORBURG,

gesticht door Jonkvrouwe HOFFMAN, thans Baronesse

VAN WASSENAER TOT CATWIJK.

Jonkvrouwlijke ijver sticht, en Neêrlands Koningin
Schenkt aan den bouw haar gunst met d' eelsten harer namen.¹
Zoo moog' Gods eigen Geest den schoonen wensch beamen:

De wijsheid hier betracht zij de echte Christuszin!
Zoo zal een Vaderoog de kleine schaar bewaren;
Zoo zullen 't op die plek volwass'nen mede ervaren,
Dat 's werelds Heiland, neen! geen kindren van zich weert²,
Maar, in wie Hem behoeft, het hart eens kinds begeert³.

1854.

DA COSTA.

¹ *Sophia* beteekent in het Grieksch *wijsheid*.

² *Marc. X: 14b.*

³ *Marc. X: 14c.*

IN DEN VRIENDENROL VAN EENE DAME.

Op 't pad des levens wast altoos
 De scherpe doren aan de roos;
 Het onweêr volgt de zomerdagen;
 Doch, als mijn beê verhoord mogt zijn,
 Dan blonk voor U een zonneshijn,
 Niet opgevolgd door onweêrsvlagen;
 Dan bloeiden rozen op uw pad,
 Waaraan geen enkle doren zat.

TOLLENS.

EEN LIED DES TIJDS.

't Wintert fel op land en stroomen,
 En de breedgetakte boomen
 Werpen diamanten af!
 Op het marmer der rivieren
 Ziet men koene ridders zwieren,
 't Pluimros in gezweepten draf.

Witter dan de wol is 't laken,
 Dat gespreid ligt op de daken; —
 Rijm als assche strooit de Heer
 Op de velden, langs de wegen,
 En een kristallijnen regen
 Druppelt uit de wolken neêr.

Ja, 't is god, op Wiens geboden
 Sneeuw en ijsbed henenvloden!
 Dijk en dam zijn in gevaar.
 In één oogwenk — o, wat wonder! —
 Loopen gansche dorpen onder,
 En..... DE WATERSNOOD IS DÁÁR!

En die losgerukte waat'ren
 Ziet men schuimen, hoort men klaat'ren!
 De ijsschots, krachtig en verwoed,
 Schudt en scheurt de hechtste wanden....
 't Is één treurgalm in de landen:
 «Redt, o redt ons uit den vloed!»

Offert gaven en gebeden,
 Dat de Heer moog tusschentreden
 Met Zijn goedertierenheid!
 Hij die Neêrland heeft geslagen,
 Heeft de zondenschuld gedragen,
 HEM de nooden dus geschreid.

Buigt de knieën, gij, beproefden!
 Neêrgedrukten en bedroefden
 Geeft aan Christus heel uw hart!
 Zijn de dijken niet bezweken
 In de zaalge lijdensweken
 Van den Man van smaad en smart?

Burgers! naar het kruis des Heeren,

Om op Golgótha te leeren:

Zonder lijden ook geen kroon.

Strijdgenooten, 't oog naar Boven!

Dáár is 't eeuwig lieven, loven....

Buigt de knieën, kust den Zoon!

Amsterdam, Maart 1855.

P. VAN EIK.

DE ROOS ¹⁾.

Schoone Roos, gij puik der bloemen!

Waarom draagt gij aan uw steel,

Toch die scherp gepunte doornen,

Zoo wanvoeg'lijk bij 't fluweel

En de tint van uwe blaadren

Bij den geur, dien gij verspreidt?

Wie zal mij 't geheim ontdekken

Van die tegenstrijdigheid?

¹⁾ Dit en de volgende twee dichtstukjes zijn mij welwillend ter hand gesteld door eene geachte vriendin, die ze van de vervaardigster, de Wed. van eenen Franschen Predikant te *Zwolle*, had ontvangen, en op hoogen prijs stelde, te meer daar zij dezelve op eenen tachtigjarigen leeftijd en kort voor haren dood geschreven had. Mogen deze dichtregelen aan velen door haren verheven inhoud aangenaam, en als de laatste harptoonen eener zóó hoogbejaarde Vrouwe gedenkwaardig zijn.

A. A. B.

Dan welligt wilt gij mij leeren
 Dat een onvermengd genot,
 Nooit op aarde werd gevonden
 Na 't versmaadde proefgebod,
 Dat de Roos van 't zalig Eden,
 Zonder doorn, heeft uitgebloeid;
 Daar aan onze schoonste rozen
 Steeds de doorn der smarte groeit.

Ja, de zonde schiep de doornen,
 Maar de God der liefde niet;
 d' Onschuld kon zich nimmer kwetsen,
 Paradijs! in uw gebied.
 O, rampzalige overtreders,
 Waarom sproot ik uit uw stam!
 Daar uw afval mij voor eeuwig
 Alle zuivre vreugd ontnam.

Maar wat zeg ik?... niet voor eeuwig
 Derf ik 't zalig paradijs;
 't Werd voor mij op nieuw verworven,
 Dan, mijn God! tot welk een prijs!
 Hiervoor moest de vreugd des Hemels,
 Uw Natuur- en Troongenoot;
 Nederdalen op deze aarde,
 Lijden, strijden tot den dood.

Ook de doornstruik moest Hem treffen,
 Zaamgevlochten tot een kroon,
 Die men op Zijn schedel drukte,
 Op den schedel van Gods Zoon.

O! wat zijn bij Zijne wonden,
 Al mijn smarten en verdriet?
 Draag vrij doornen aan uw stengel
 Lieve Roos! ik voel ze niet.

Of, zoo ik ze nog gevoele,
 't Bloed dat Jezus kruis bespat,
 Schenkt me een balsem ter genezing,
 Meer dan 't gansche Gilead.
 Ja, dit bloed dat beetre dingen,
 Dan het bloed van Abel spreekt,
 Brengt me eerlang in 't Hemelsch Eden,
 Daar geen enk'le doorn meer steekt.

24 Aug. 1844.

MEVR. DE WED. BAHLER DESPAR.

DE KLIMOP.

Laat andren vrij uw lof bezingen,
 O ceders van den Libanon!
 Of u, o honderdjarige eiken,
 Die geen orkaan ontwortlen kon;
 Ik wil, o ja! uw schoon bewondren,
 Doch mijne zangster kiest u niet,
 Daar gij mij slechts het beeld der trotschheid,
 Het beeld der zelfvoldoening biedt.

Maar 'k zal voor u de citer spannen,
 O needrig klimop! hoe veracht,
 Die in 't gevoel van eigen zwakheid,
 Slechts om haar stam u veilig acht.

In u kan ik mijn beeldt'nis vinden,
 Van u leer ik mijn christenpligt,
 Door u gevoel ik mij bemoedigd,
 Zoo vaak 't geloof mijn oog verlicht.

Ja, needrig eilooft! uwe ranken,
 Zoo krachteloos, zijn juist mijn beeld,
 Wat zou toch d' arme mensch vermogen,
 Zoo God hem niet met kracht bedeeft?
 Hoor slechts het diep afhankelijk wichtje,
 Dat reeds bij zijn geboortestond,
 Veel hulpeloozer dan de dieren,
 Ons weenend zijn ellend' verkondt.

't Is waar, het zal na zijn ontwikk'ling
 Niet meer zoo hulpbehoevend zijn,
 Doch dat het op geen sterkte bouwe,
 't Is bij den mensch een louter schijn.
 'k Zag onlangs in de vaag zijns levens,
 Cleantus als een rots daar staan,
 Dan ach! de schijnrots raakt aan 't wanklen,
 Stort in. . . 't was met Cleant gedaan.

'k Wil dan, o klimop! van u leeren,
 Daar ik mijn eigen onmagt schroom,
 Mij om een forschen stam te slingren,
 Om Christus, d' eeuwgen levensboom.
 Zoo zal ik veilig, welig groeijen,
 Wijl Zijne kracht mij onderschraagt,
 En dagelijks al hooger klimmen,
 Ter eer van Hem, die 't rankje draagt.

Ja, om dien levensboom gestrengeld,
 Ontruk ik mij aan 't nietig stof;
 Mijn hart gevoelt, ik moet naar Boven,
 Ik werd bestemd voor 't Hemelhof;
 'k Mogt dit reeds in 't Natuurboek lezen,
 En moet, zelfs door dat licht geleid,
 Steeds geestelijke klimop wezen,
 Van nu af tot in eeuwigheid.

23 Nov. 1844.

MEVR. DE WED. BÄHLER-DESPAR.

HET OP STRAND GEWORPEN VISCHJE.

Arme vischje! hoe ellendig
 Spartelt gij daar in het zand;
 Ach! wie zou u niet beklagen,
 In dien folterenden stand.
 Ja, gij leeft, maar is dit leven?
 Neen, 't is een gestage dood;
 Welk genot kan d' aard u schenken,
 Schoon ze u al haar vruchten bood?
 O, dit kon u niet verkwikken,
 Nooit wordt gij aan 't stof gewend,
 Klare beeken, frissche stroomen,
 Deze zijn uw element.

En zou ik niet met u lijden
 Lotgenoot van uw verdriet,
 Die een aarde moet bewonen,
 Waar 't geluk mij steeds ontvlucht,

Die gestaâg naar rust blijf zoeken,
 Doch die ruste nimmer vond,
 Voor wie zelfs uit zucht naar kennis,
 Geene laafnisbron ontstond.
 Ik, wier hart steeds moet beminnen,
 Doch ook hier nooit werd voldaan,
 Die, als gij, van dorst versmachtte,
 Op mijn aardsche levensbaan.

Arm vischje! 'k wil m' erbarmen
 'k Werp u in den gindschen stroom,
 O! wat blijdschap, wat verkoeling
 't Lijden is nu slechts een droom.
 Al de smetten zijn verdwenen,
 Van het glibbrig aardsche slijk,
 Zuiver als de zilvren golfjes
 Dartelt gij in 't waterrijk.
 Zwem, mijn vischje! zwem nu vrolijk,
 Daar 't op nieuw u wordt vergund,
 Smaak, ja smaak nog lang de weelde
 Die ge als vischje smaken kunt.

Ook ik zal niet eeuwig kwijnen
 In deze aardsche woestenij,
 Eerlang maakt de Vorst des levens
 Mij van alle rampen vrij.
 Dan verlies ook ik mijn smetten,
 In de stroomen der Jordaan,
 Die ik eenmaal door moet waden,
 Naar het Hemelsch Kanaân.

En aan 't slot der went'lende eeuwen,
 O, voltooide Zaligheid!
 Dan zal ook mijn vleesch verrijzen,
 Vol van kracht en heerlijkheid.

Zwolle, den 14 Dec. 1839.

MEYR. DE WED. BÄHLER-DESPAR.

AN MEINE GATTIN,

BEI DEM ABSTERBEN EINES GELIEBTEN KINDES, UND DER GENE-
 SUNG DER ÜBRIGEN VON GEFÄHRLICHER KRANKHEIT.

Droben ist, was Gott uns hier gegeben,
 Droben, was hier unsre Freude war,
 Lass hinauf den trüben Blick uns heben,
 Du, die mir das liebe Kind gebar!

Draussen stürmt es, und die zarte Pflanze
 Trägst du sorgend, schützend in dein Haus,
 So hob weise Liebe aus dem Kranze
 Unsrer Freuden Eine Blüthe aus.

Nur verpflanzet in den Himmelsgarten,
 Nicht verwelkt für immer, ist sie dort,
 Vor den Stürmen, die hier ihrer harreten,
 Barg die Liebe Sie an sichrem Ort.

Weine nicht! Doch ja! lass deine Thränen
 Fliessen nur in mütterlichem Schmerz.
 Denn die Trauer weckt der Seele Sehnen
 Nach der Heimath, ziehet himmelwärts.

Reiche mir die Hand und nimm die meine,
 Lass mit Ernst den Lebensweg uns gehn,
 Dass wir einst, im seligen Vereine,
 Droben unser Kindchen wiedersehn.

Es war unser und wird unser bleiben,
 Hier ein Keim, dess wir uns freuten, nur;
 Doch der Keim wird Knospen, Blüthen treiben,
 Prangend stehn auf heimathlicher Flur.

Schau denn auf voll Hoffnung! doch schau nieder
 Auch voll Glauben auf die liebe Schaar,
 Die uns Gott liess, ja die er uns wieder
 Neu geschenkt aus Stunden der Gefahr.

Gegen Ihn lass nimmer uns erkalten;
 Zu Ihm führen, die er uns geschenkt!
 Sorge nicht, lass nur den Vater walten,
 Der in Liebe an die Kinder denkt!

1843.

LUDW. C. LENTZ.

'S HEILANDS ZONDAARSLIEFDE.

*Deze neemt de zondaars aan, en eet
 met hen.*

Luc. XV: 2.

Mijn Heiland neemt de zondaars aan,
 Wie van het zwaar gewigt der zonden
 Geen mensch, geen engel kon ontslaan,
 Die nergens rust noch redding vonden,

In eigen oogen diep onrein ;
 Wien zelfs de wereld werd te klein ,
 Die Ebals vloek in 't harte dondert,
 En reeds ter straf had afgezonderd,
 Wordt hier de vrijheid opgedaan :
 Mijn Heiland neemt de zondaars aan.

Zijn hart, zijn meer dan moederhart ,
 Drong van zijn troon Hem naar beneden ;
 Hem dreef des zondaars vloek en smart ,
 Als vloek in hunne plaats te treden.
 Hij zonk ter neder in hun' nood
 En' smaakte hun verdienden dood.
 Naardien Hij dan zijn dierbaar leven ,
 Voor ons ten losgeld heeft gegeven ,
 En 's Vaders eisch genoeg gedaan ,
 Zoo neemt Hij nu de zondaars aan.

Nu is zijn uitgebreide schoot
 Een vrijburg voor gejaagde harten ;
 Hen spreekt Hij vrij van vloek en dood ;
 Delgt uit hun bittre zielesmarten.
 Dan is hun angst, hun zondenheir,
 Voor eeuwig in het grondloos meir
 Van zijn vergoten bloed verzonken.
 Zijn Heilge Geest wordt hun geschonken ,
 En voert hen op de levensbaan :
 Mijn Heiland neemt de zondaars aan.

Zoo draagt Hij hen voor 's Vaders troon,
In de eens voor hen gekruisigde armen;

De Vader, ziende op zijnen Zoon,
Neigt zich tot hen, met diep erbarmen,
En neemt ze tot zijn' kindren aan.

Nu mag zijn schat hun opengaan,
Nu wordt zijn volheid hun gegeven:

De poorte tot het eeuwig leven
Wordt vrijelijk hun opgedaan:
Mijn Heiland neemt de zondaars aan.

O mocht gij Hem in 't harte zien,
Hoezeer 't met zondaars is bewogen,
Hetzij ze Hem nog dwalend vliên,
Of tot Hem gaan met schreiende oogen.

Hij wil geen tollenaar versmaân.
Hoe zag zijn oog Zachéus aan!
Hoe stilde Hij het bitter weenen,
Erbarmingsvol, der Magdalenen,
Vergetend al haar euveldaân:
Mijn Heiland neemt de zondaars aan.

Hoe vriendlijk zag Hij Petrus aan,
Zoo spoorloos van Hem afgeweken,
Die zich zoo gruwzaam had misgaan!
Hoe dikwijls is zijn hart gebleken!
En draagt Hij thans in 't hemelhof
Datzelfde hart niet als in 't stof?
Ja, nog blijft Hij op 's Vaders troone,
Als in den prang der doornenkroone,

Vermoeiden zielen toegedaan :

Mijn Heiland neemt de zondaars aan.

Zoo komt dan, zondaars, klein en groot,

Vlugt tot den vriend der zondaars henen,

Tot Hem, die niemand van zich stoot,

Die maar zijn' zonden mocht beweenen.

Hoe! zoudt ge uw eigen heil versmaân,

Door eigen schuld verloren gaan,

Nog langer in uw zonden leven,

Daar u een Heiland is gegeven?

Neen, neen, niet langer voortgegaan!

Mijn Jezus neemt de zondaars aan..

Komt, komt, beladen en gebukt,

Zoo spoedig gij maar weet te komen!

Ja, komt, hoe diep ook neêrgedrukt,

Gij wordt, ook kruipend, aangenomen,

Ziet, hoe zijn hart u openstaat!

Ziet, hoe Hij zelf reeds tot u gaat!

Hoe lang heeft Hij met vriendlijk smeecken

Naar uwe komst reeds uitgekeken!

Kom, arme worm! waar zoudt gij gaan?

Mijn Heiland neemt de zondaars aan.

Och, trek Gij zelf ons aan uw borst,

Ons, die U nimmer 't eerste zochten :

Vervul met honger en met dorst

Het hart van al uw vrijgekochten.

Toon ons, bij onze zondesmart,
 Ook uw geopend liefdehart,
 Opdat onze innigste ingewanden
 Voor U ontvonken en ontbranden.
 Dan heffen wij den juichtoon aan:
 Godlof! ook mij nam Jezus aan!

Naar een Hernhutschlied, in
 de *Evangelische liederen*.
 Amst. 1743, N° 1.

H. J. KOENEN.

DE CHRISTEN EN ZIJN GOD.

Mijn Christen! God doorziet u door en door:
 Hij leeft in u Zijn liefde, en leeft bestendig,
 Komt, rijk en goed, al uw behoeften voor,
 En is in Zijn verscheidenheid onendig.
 Geen menschenmoeder kan haar troetelwicht
 Ooit in haar menschenarmoê zoo verzorgen,
 Als Hij u doet. Nieuw is het zonnelicht,
 Dat u begroet op 's levens eersten morgen.
 Elke ademtocht, ja iedre mondvul lucht,
 Wordt frisch voor u bereid door dienende Englen,
 En door den nieuwsten Hemel toegezucht.
 't Zijn nieuwe bloemen die uw pad besprenglen;
 Geen waterdrank, die niet voor u zoo versch
 Is toegevoeld. De balsemvolle weelde
 Der perzik die uw kleene lipjes streelde,
 Als dartlend kind; de purperroode kers,
 Geen enkele dezer schatten, u gegeven,
 Niet deze, zijn door iemand ooit voorheen

Vóór u geproefd. Zij zijn voor u alleen
Bewerkt, gcsierd, gemengeld en geweven !

Uw druiftros, uit zijn groene beekers strooit
Voor u alleen zijn mostgeur ! — Gods genade

Voerde u, uit frissche Scheppershand, getooid
Voor u alleen, de jonkvrouw toe als gade,

En 't kroost, alleen uw eigendom, dat nooit
Eens andren was, eens anderen zal wezen,

Zoolang omhoog de Hemel zich ontplooit !
Het wolkjen zelfs, dat, vlugtig opgerezen,

Zoo ras voorbijzeilt, zal geen stervling meer
Beschaâuwen, — want reeds ginter zijgt het neêr,
Tot droppelen verregend ! En het luchtjen

Koelt ook geen enkle borst meer met een zuchtjen

Zijns adems, — want reeds sterft het in de blaân.

Dien regenboog zal niemand meer zien staan,
Want zie ! voor u verbleeken reeds zijn stralen.

De leeuwrik zal dit lied geen mensch herhalen,

Want hoor ! hij zwijgt en neêrwaarts fladdert hij,
Het was één éénig lied, dat alle akkoorden

Voor u doorliep, terwijl geen andren 't hoorden.

Zoo is u alles éénig, zoo als gij
't U zelveu zijt. — Ja, weet, ge ontvangt den zegen
Uws Gods in immer nieuwe hand. Uw wegen

Zijn nooit dezelfde. U heeft de stille nacht
Tot heden steeds een frisschen droom gebragt,
En elke dag heeft nieuw gevoel gegeven,
Een jonkheid van gedachten, kracht en leven.

De weg, dien God beproefde met uw ziel
De ontwikkelingsgang, door Hem u afgeteckend,

't Licht dat van 't kruis in uwe ellende viel,
 Zijn Geestes stem, zoo goddelijk welsprekend,
 't Was al gansch nieuw, geheel voor u berekend!
 Ja, éénig, eigenaardig en altijd
 Oorspronkelijk, leeft ge uit de eeuwge springfonteine
 Van al het God'lijk-Ware, Goede en Reine,
 Den Levende en de Levensbron. Gij zijt
 Met Hem verbonden, trouwer dan het wichtjen
 Ooit met zijn moeder in den moederschoot.
 U groet Zijn blik in ieder morgenrood
 En avondgoud- in ieder starrelichtjen,
 In ieder knopje, in elke sneeuwvlok. Hij
 Is u altoos en overal nabij,
 Gelijk de lucht, die boven en beneden,
 Van achtren en van voren u omvat.
 Zijn Almagt giet in 't weefsel uwer leden
 — Veel fijner dan 't borduursel van een blad —
 Heur godskracht uit, en in uw geest de stroomen
 Zijns Geestes, juist gelijk Hij onvermoeid
 De lenteroos, pas uit den knop gekomen,
 Met stroomen van welriekendheid doorvloeit,
 Zoodat ze, ontwaakt uit de arme voorjaarsdroomen,
 Haar kracht ontvouwt en dankbaar geurt en bloeit.
 En zoo vergeet ook gij niet, rijk te geuren
 Gods vriendlijk licht te spieglen in uw kleuren,
 Des morgens en des avonds even frisch;
 Zoo rein te denken en zoo stil te minnen,
 Als Hij dat eischt, die allen alles is,
 En ons reeds hier — Zijn Hemel doct beginnen.

J. J. L. TEN KATE.

DRIE GEESTELIJKE LIEDEREN.

DE RUSTPLAATS.

Waar vindt op deze aarde 't bekommerd gemoed,
Een rustplaats, zoo noodig, als lieflijk en zoet?
Biedt nergens de wereld een vrijplaats ons aan,
Waar wij aan de lagen des vijands ontgaan?

Neen, neen, neen, neen! Bij God alléén
Is rust voor de ziele, maar hier is er geen.

Dáár waar men der Engelen lofzangen hoort,
Daar vindt men de rustplaats, die 't harte bekoort,
Daarboven, waar 't Hemelsch Jeruzalem staat,
Daar vindt men den vrede, die nimmer vergaat.

Ja, ja, ja, ja! bij God alleen
Is rust voor de ziele, maar hier is er geen.

Hoe zalig de rustplaats, die Jezus ons biedt:
Dood, zonden en smarten, die kent men daar niet;
Het ruischen der harpen, de lieflijkste klank,
Smelt zaëm met de toonen van blijdschap en dank.

Rust, rust, rust, rust! heerlijk en zoet,
In 't Hemelsche Sion, 'k snel u tegemoet!

PELGRIMS LIED.

Niet langs rozen zijn mijn gangen,
 Niet met nachtegaalgezangen
 Trek ik voorwaarts naar mijn graf;
 Moede van de kronkelwegen,
 Zie ik u verlangend tegen,
 Rustplaats, die de Heer mij gaf.

Dáár, bezielde door 's Heeren liefde,
 Werp ik van mij, wat mij griede,
 's Pelgrims schoeisel, kleed en staf;
 Om U eeuwig dáár te loven,
 Weest Gij mij den weg naar boven,
 Geest, dien mij de Vader gaf.

AVONDLIED.

Ziet, het daglicht is verdwenen,
 En de maan daagt in 't verschiet,
 Sterren zijn aan 't zwerk verschenen,
 Maar de Heiland sluimert niet.
 't Vriendlijk oog ziet vroeg en spade,
 Op ons neêr en slaat ons gade;
 Heer! laat Uwe trouwe wacht,
 Hoeden ons in dezen nacht.

Gij hebt heden ons verzadigd,
 Ons gezegend, ons versterkt;
 Door Uw Woord ons begenadigd,
 Door Uw Geest aan ons gewerkt.

Wil dan, Heer! in onze zangen,
 Onzen blijden dank ontvangen;
 Wees ook verder onze staf,
 Onze steun tot aan het graf.

Naar het Hoogduitsch.

W. VAN OOSTERWIJK BRUYN.

DE CHRISTEN OP AARDE.

Wij wonen in een tranendal,
 En zijn omringd van smarten;
 We ontmoeten lijden overal,
 En zwaar beproefde harten.

Doch midden in dien angst en nood,
 Kan 't hart toch vrolijk wezen:
 Een Christen heeft voor graf noch dood,
 In eeuwigheid te vreezen.

Hij weet, al drukt hem 't kruis ook zwaar,
 't Zal hem toch niet verpletten;
 Hij heeft een' trouwen Middelaar,
 Wiens oogen op hem letten.

Hij weet dat zijn Verlosser waakt
 In al zijn lijdensdagen;
 Zijn Heiland heeft hem vrijgemaakt,
 En Zelf de straf gedragen,

Al rust zijn voet ook thans op de aard,
Zijn wandel is naar boven,
En alles, wat zijn hart vervaart,
Stemt hem tot lieven, loven.

Geen groeve scheidt hem van zijn' Heer,
Met Wien hij hier reeds wandelt!
Hij doet ook alles tot Gods eer,
In al hetgeen hij handelt.

Hij voelt gewis de grootste smart,
Van al zijn vele zonden;
Maar weet ook, dat aan Jezus hart
Een' schuilplaats wordt gevonden.

Hij weet dat elke traan, gestort
Om 't kwaad door hem bedreven,
Een parel aan de kroone wordt,
Die God hem eens zal geven!

Hij weet, hem wacht eens zaligheid,
Een hemel vol erbarmen;
Dan wordt de laatste traan geschreid
In Jezus schoot en armen.

E. GERDES.

JEZUS DE LEERAAR DER VOLKEN.

Als de Schilder in eerbiedig gevoel en in heilige bewondering, zijn penseel op het doek wil zetten, om den beminnelijken onder de menschen-kinderen te malen, dan is hij daarbij te moede als de wandelaar, die, te midden der heerlijkste natuur, onzeker is, welke partij hij de schoonste zal noemen. Hier trekt hem het bloempark, daar boeit hem het golvende graan, en gindsch brengt het verhevene der bergen hem in verrukking, of lacht het liefelijke van eene nederige vlakte hem toe. Zoo en niet anders is het voor den man, die de kunst onder zijn bereik heeft, wanneer hij zich den Edelste, die ooit deze aarde betrad, voorstelt. Hoe verscheiden is de beschouwing van Jezus, den magtigen, van Jezus, den wonderdoenden, liefderijken helper, van Jezus, den trooster, van Jezus, den Verlosser!

Hoe verscheiden weder de beschouwing van den geduldigen, den lijdenden, den op zijnen Vader vertrouwend, den stervenden Jezus! Zoo is het met den Schrijver, of Spreker, die in de Godgewijde Vergadering, de grootheid des Zaligmakers in genade en in waarheid, wil verkondigen. Eene vaste beslissing onder hoogere leiding alleen kan hem tot zijn doel brengen.

Doch slechts eenigermate.... Want hij is sterveling. En zal hij den Onsterfelijken naar waarde verklaren? Het is met dit bewustzijn, dat ik in diepen ootmoed het waag, Jezus den Leeraar der volken te schetsen.

Sta Gij mij bij, Goddelijke Heiland! Bestraal mij door Uw licht, als mijne pen iets tot Uwen roem zal bijdragen!

Jezus, de Leeraar der Volken! Welke grootsche taak, tot alle volken en natiën te spreken, om geheel het menschdom,

zoo uitgebreid in Woning, zoo verschillend in denkwijze, in spraak en in zeden, eene leer te verkondigen, waaraan het behoefte heeft voor het hart, en onmisbaar is, om ware wijsheid te verkrijgen. Staat stil bij den Wijsgeer van vroegeren of lateren tijd: zijne stelling is niet houdbaar; zijne school wordt verdrongen door een' andere. Men vindt bij zijne leering niet de noodige troost, noch de verlangde ondersteuning. Bepaalt u bij den eerwaardigen Aartsvader der oudheid; bij den Profeet in Israel. Hunne taal is orakel taal, een diamant, flonkerende in den nacht.

Maar zijn hunne leeringen alomvattend, en in allen opzichte ontheven van den sluier der verborgenheid? Zijn zij de bron waaraan een ieder zich laven kan? Maar wat Hij, de Eeniggeborene des Vaders, voordroeg, komt overeen met de behoefte van het lichtzoekend verstand, en staat in het onafscheidelijkst verband met het rust en troost begeerend hart. En door Zijne Goddelijke kracht zorgde Hij, dat die leer ingang vond. «Gaathenen,» zeide Hij; «tot alle volken, en leert hen.» En dat was een magtwoord, dat gevolgd werd, en gehoorzaamd door den wederstrevenden auterdienaar, door den hoog van zich denkenden wijsgeer, door den vorst, die bij de verkondiging van het nieuwe rijk voor zijn gebied vreesde, door het volk, dat aan het oude gehecht was, en niets beter achtte, dan dat oude, door de ruwste natiën, door de onbeschaafde stammen. Het was het woord dat als een licht doordrong tot de duisternis, want het kwam van Hem die het licht der wereld is, om te verlichten allen, die in de duisternis en in de schaduwen des doods zich bewegen. En daarom had het dien invloed, want het was door den Geest der verlichting en der leering beziel, en beval zich aan door het verhevene der

begripen en het reine wat zich daaraan paarde, en omdat het, hoe beproefd ook, niets anders dan waarheid bevatte. Waar vinden wij de voorstellen, zoo als Hij ze gaf, van een' God, onbegrensd in vermogen, onbeperkt in wetenschap, heilig, regtvaardig en getrouw. Groot en beminnenswaardig, verheven boven den hoogsten Engel, en tot in de kleinste aangelegenheid Zijner menschenkinderen afdalende! Waar ontmoeten wij voorstellen, zoo als Hij ze gaf, van een' God die, als Vader Zijne liefde openbaart in wil en in daad, Wiens wezen liefde is, en die den naam van Vader boven alle draagt, omdat Hij geen onverstandige of partijdige Vader is, maar het stugge kind altijd met Zijne liefde blijft omvatten. Voorwaar, Zijne leeringen moesten alom ingang vinden, want zij openbaarden de Godsgeheimen van verlossing, die gevoeld werden, dat zij Goddelijk zijn, omdat niemand dien weg van verlossing had kunnen uitdenken; een Vader namelijk, die de hoogste regtvaardigheid en liefde openbaart, in het schenken van Zijnen eenigen, zijnen geliefden Zoon, en in het overgeven van dien Zoon Zijns welbehagens voor menschen, om ze door Zijnen dood tot het leven te brengen. Niets toch is Hij der ongehoorzame wereld verplicht, en Hij deelt haar alles mede, Hij roept haar tot berouw, en schenkt haar vergeving, rust vrede en hoop op den hemel der heerlijkheid. Hij verandert, om dien Zoon, het hart der menschen, bemoedigt hen in zwakheid, sterkt hen tot heiligheid. Ziet, zulk eene leer was nog nooit gehoord, noch zoo duidelijk bekend gemaakt. Is het dan wonder dat zij eene algemeene werd? En dat Hij, de Zaligmaker, daardoor boven ieder ander voor ons oog staat in de verhevene betrekking van Leeraar der volken.

Hoog zij dus onze eerbied voor Hem, die, wat Hij eeuwen

door als deelgenoot van des Vaders verborgenheden wist, ons ontsluitte, in ons midden den tegenstand der menschen duldde, en standvastig den ingeslagen baan bleef betreden. Hoog zij daarom onze dankbaarheid, wat onontbeerlijk onderwijs zijn wij Hem nu verschuldigd! De betrekking Zijns Vaders is ons opengelegd, wij weten nu, hoe wij de moeite des levens hebben te beschouwen, wij hebben nu troost in leven en sterven; wat zouden wij missen zoo wij van die wetenschap verstoken waren! En hoe zal zich die dankbaarheid openbaren? Door een vlijtig beoefenen van die ontdekkingen der Godsgeheimen, door eenen wandel naar de voorschriften daarin vervat, en door te zien op de beloften van Hem, die ons de onverderfelijkheid en het leven heeft toegezegd.

H. JOOSTEN.

DIEDERICUS RUTGERUS UCKERMAN.

De leeraars zullen lichten als des
hemels glans; en degenen, die velen
tot gerechtigheid wijzen, als de ster-
ren, altoos en eeuwiglijk.

Dan. XII. vs. 33.

D. R. UCKERMAN werd geboren te Amsterdam op den 22 October 1774. Al vroeg ontwaakte bij hem de lust tot het Predikambt, waaraan hij zich dan ook geheel toewijdde. Na in de voorbereidende wetenschappen onderwezen te zijn geworden, en de lessen in de onderscheidene vakken der godgeleerd-

heid van de beroemde Hoogleraren WALRAVEN en anderen te hebben bijgewoond, en, het onderwijs in de leer zijner kerk van den WelEerw. Heer I. SCHOLTE te hebben ontvangen, werd hij, nog geene 22 jaren bereikt hebbende, met eenparige stemmen tot Herder en Leeraar bij de Luthersche Gemeente te Enkhui-zen beroepen. Na daartoe in de kerk der Herst. Ev. Luth. Gemeente te Amsterdam ingezegend te zijn geworden, aanvaardde hij op den 2 Augustus 1795 zijn dienstwerk aldaar.

Nauwelijks een jaar in zijne Gemeente werkzaam geweest zijnde, werd hem in die noodlottige dagen van staatsomwentelingen, door het Provinciaal Bestuur van Holland, eene verklaring afgevraagd tegen het Stadhuis van Oranje, tot welker aflegging hij, zoowel als vele Leeraren van onderscheidene kerkgenootschappen, uit gemoedelijke overtuiging zwartigheid maakte, welke weigering aanleiding gaf, dat hij van zijn ambt werd ontzet, en de stad moest verlaten. Eenigen tijd daarna werd hij te Harlingen beroepen, alwaar eene zoodanige verklaring niet gevorderd werd. —

Drie jaren later werd hij door de Gemeente te Hoorn beroepen; vijf jaren mogt hij in dezelve werkzaam zijn, toen zijne eerste Gemeente te Enkhuizen, hem weder terug wenschte, en daar zij thans van haren onwettig aangestelden Leeraar ontslagen was geworden, Ds. UCKERMAN herkoos; gemoedshalve rekende hij zich verplicht den liefdevollen aandrang van die Gemeente gehoor te geven, en hervatte dien ten gevolge zijn dienstwerk aldaar, hetwelk hij elf jaar getrouwelijk waarnam. Den 8 October 1817 werd hij door eene groote meerderheid van stemmen tot Predikant in de Herst. Ev. Luth. Gemeente te Amsterdam beroepen, welk beroep hij twee maanden later aanvaardde. Bij de oprigting der Synode in zijne Gemeente werd hij als

Secretaris der Algemeene Kerkelijke Vergadering verkozen, welke betrekking hij tot aan zijnen dood bleef vervullen. Op den 11 December 1842 mogt hij zijne 25jarige Evangeliedienst, als Predikant te Amsterdam, plegtig herdenken, en op den 3 Augustus 1845, in 72jarigen en nog krachtigen ouderdom, genoot hij het zeldzame voorregt zijne 50jarige Ambtsbediening te vieren. Eenige dagen later benoemde Z. M. de Koning hem tot Ridder der orde van den Nederlandschen leeuw. Nog vier jaren mogt hij zijn ambt ijverig waarnemen, bevrijd van vele zwakheden en gebreken, die eenen zoo hoogen ouderdom gewoonlijk vergezellen, toen het der Goddelijke Voorzienigheid behaagde, hem, op den 28 Januarij 1850, van zijne aardsche loopbaan af te roepen, en in hooger en werkkring te verplaatsen. Hij ontsliep zacht en kalm in den ouderdom van 76 jaren, innig betreurd door zijne betrekkingen, Gemeente en eenen talrijken vriendenkring.

Op den 1 Februarij daaraanvolgende werd zijn lijk, plegtig gevolgd door de Predikanten, Kerkenraad, en een groot gedeelte zijner hem zoo hoogschattende Gemeente, in de Nieuwe Luthersche Kerk te Amsterdam begraven.

Daar Ds. UCKERMAN slechts zelden eenige dichtregelen vervaardigde, en nimmer iets van zijn schrijven in het licht heeft gegeven, meenen wij aan velen geen' ondienst te doen door de plaatsing der volgende dichtregelen, door hem zelven vervaardigd, ter gelegenheid eener 25jarige Echtvereeniging.

Op 't blijde en achtbre feest, verheugde Echtelingen!
 Wensch ik U ook een lied van Vriendschap toe te zingen,
 En wensche U geluk, dat Gij een feestdag viert,

Waarop een' zilver kroon, Uw Echtgeluk versiert.
 Ja! 't is een feestlied waard; dat dan het Loflied rijze!
 Gij kunt geen' dankbaarheid genoeg, aan God bewijzen,
 Voor 't voorregt, dat U is op dezen dag vergund,
 Waarop Ge Uw Echtverbond, in vreugd herinn'ren kunt.
 God, die U heeft beschermd in vergelegen oorden,
 En daar, als overal Uw bede en wenschen hoorde,
 Heeft U dit heilrijk feest, in Zijne gunst bereid:
 Geniet het dan met dank, en diep' erkent'lijkheid.
 Zijn zegen bleef U bij, in vergelegen streken,
 Zijn' Goedheid deed het U, aan heil noch vreugd ontbreken,
 En heeft U thans op nieuw, Zijn liefd' en gunst betoond,
 En U met een geluk, uit duizenden bekroond.
 Herdenkt met dankbaarheid, op dezen achtbren stond,
 Het heilrijk oogenblik, van 't plegtig Echtverbond.
 Ik wensch de goede God, zal verder U geleiden,
 Hij moog' U met een' reeks van jaren nog verblijden,
 Zijn liefde blijve U bij, als in dit plegtig Uur,
 En al wat welvaart heet, geniet' Gij op den duur.
 Hij zie in hooge gunst, ook op Uw' kind'ren neder,
 Zij blijven steeds Uw' vreugd: zij minnen U steeds teder,
 'k Wensch dat Gij van Uw zoon en docht'ren vreugd belceft,
 En dat een elk van hen, naar ware wijsheid streeft.
 Zij volgen steeds Uw spoor, bij edle bezigheden,
 Zij blijven, zoo als Gij, hun' tijd met nut besteden,
 Z' ervaren, dat, wie zich der armen steeds ontfert,
 Ook door d' Almagtige beloond wordt en beschermd.
 Ik kwetste Uw kiesch gevoel, door Uwe deugd te melden,
 En d' Almagt kan alleen, Uw' liefdezorg vergelden:
 Wie d' Armen ondersteunt, beschermt, die leent den Heer,

En God ziet van zijn' troon, op hem genadig neêr.
 Nu dan God schenk' U lang gezondheid, lust en krachten,
 Om al wat nuttig is, in eere te betrachten.
 Hij zegene Uw werk, Uw' zorg, en liefde, en vlijt,
 En lang geniet Gij 't zaâm, ook Gods weldadigheid !

(get.) *U. W. Edcl. Leeraar en Friend*

D. R. UCKERMAN.

Amsterdam,
 5 Augustus 1843.

DANK- EN BEDEDAG.

DEN 18den JUNIJ.

Welk een dag beleven wij, den gedenkdag van Neerland's bevrijding! den gedenkdag van Gods bestuur met de volken! Wie met de geschiedenis van ons Vaderland bekend is, zal het moeten erkennen dat Nederland van zijnen oorsprong af, bijzondere blijken van Goddelijken zegen, bijstand en redding heeft ondervonden. En als wij, met het geloof aan eene alles bestierende Voorzienigheid in het harte, die geschiedenis na-gaan, zullen wij er niet aan twifelen, of de op den 18den Junij 1815 geschonkene redding, was eene redding des Allerhoogsten! Daaraan te gedenken zij ons een heilige plicht, eene aangename bezigheid en behoefte voor het welgestemd gemoed. Want wie zou zich de weldaden des Heeren niet gaarne herinneren, en al zijn die weldaden ook gevolgd door omstandigheden, welke geenzins hebben beantwoord aan de verwachting,

daarom verliezen zij niets van hare waarde, en het zou eene onverschoonlijke ondankbaarheid verraden, ze ongemerkt voorbij te gaan. Neen, Landgenooten! herinneren wij ons den toestand, waarin het Vaderland voor ruim 40 jaren verkeerde; wijzen wij elkander op de verlossing daaruit geschonken; verlevendigen wij onze dankbaarheid aan, onzen ootmoed voor, ons vertrouwen op Hem, die tot hertoe geholpen heeft.

Naauwelijks waren de in het laatst der vorige eeuw ontstane burgerlijke verdeeldheden in Nederland, met de vlugt van Oranje en het binnenrukken van vreemde legerbenden goëindigd, of onze volkszelfstandigheid bestond bijna in niets meer dan den naam. **LODEWIJK NAPOLEON** besteege onder koninklijken titel den troon; Zijne regering was van geen' langen duur, en werd gevolgd door eene aanvankelijke inlijving in het Fransche Keizerrijk. Sints dien tijd vermeerderden de onderdrukking en vernedering. Hoe vele waren de offers van goed en bloed in alle standen der maatschappij! Hoe drukkend de belastingen; hoe nadeelig de vermindering der staatsschuld, hoe willekeurig het gedrag der staatsbeambten! Hoe vele bronnen van welvaart werden verstoep; koophandel en zeevaart beperkt; onze krachtvolle taal, en eenvoudige zeden door vreemde verdrongen, tot vernietiging van nederlandsche zelfstandigheid en godsdienstigheid. De jaren 1810—1813, kunnen daarvan getuigen, en wijzen ons op zoo vele donkere bladzijden in de geschiedboeken des Vaderlands. Toen was de nood op het hoogst, maar ook de redding het meest nabij! In November 1813 begon de gezegende staatsomwenteling. **Z. D. H. Prins WILLEM** van Oranje was weldra in het Vorstelijk 's Gravenhage, en aanvaardde in 1814 te Amsterdam in de Nieuwe Kerk, de Souvereiniteit, welke in Maart 1815, na de vereeniging met België,

met de koninklijke waardigheid werd verwisseld. Een nieuw tijdperk van heil en voorspoed scheen aangebroken. Onder den scepter van WILLEM I beloofde men zich eene heerlijke toekomst voor het bestaan en den bloei van het nederlandsche volk, toen eensklaps de staatkundige gezigteinder verdonkerde, en onheilspellende wolken zich boven *Nederland* verzamelden. NAPOLEON BUONAPARTE, ingevolge de overeenkomst der verbondene mogendheden, op het eiland *Elba* in de *Middellandsche zee* bewaakt, had de plaats zijner ballingschap weten te ontvlugten, en in *Frankrijk* zijne strijdkrachten verzameld om de verlorene heerschappij te herwinnen.

Europa en *Nederland* sidderden bij het vernemen van deze gebeurtenis, en vreezende voor nog zwaarder onderdrukking dan men zich weleer had moeten getroosten, vereenigden de volken zich met vernieuwde geestdrift om de pogingen van gemelde overheersching te beteugelen. *België* werd het tooneel des oorlogs. Daar stonden de legers der verbondene mogendheden tegenover *Frankrijks* krijgërs. Na eenige kleine schermutselingen vielen de laatsten, den 16^{den} Junij, op onderscheidene punten de legermagt der eerstgenoemden aan, inzonderheid bij *Quatre-Bras*, door Z. K. H. den Prins van Oranje, (later *Neêrlands* beminde Koning WILLEM II) verdedigd, doch werden heldhaftig afgeslagen. Nu naderde men elkander al meer en meer, zoodat eene slaglevering onvermijdelijk was; daartoe scheen de 18de Junij bestemd te zijn. Op de vlakte van *Waterloo* en *Fleurus* waren de verbondenen onder den Hertog van WELLINGTON en den Prins BLUCHER gereed den Franschen onder NAPOLEON het hoofd te bieden. De aanval geschiedde. Hevig en bloedig was de veldslag. Van weerszijden werd met buitengewone voorzigtigheid en dapperheid gestreden. Lang was de

kans op zegepraal afwisselend, totdat deze zich tegen den avond aan de zijde der verbondene mogendheden vertoonde. Ofschoon de dood onder beide legers rondwaarde, de natuur huiverde en de lange dag in de zwarte wolken van het donderend geschut was gehuld, kwam toch het beslissend einde. De vijandelijke benden geraakten aan het wijken; schrik en verwarring heerschten in hunne gelederen; de verbondenen verkregen de overhand, en de Franschen werden geslagen, zoodat, ofschoon Oranje's Kroonprins zijn bloed moest storten, velen sneuvelde of gekwetst werden; — NAPOLEON en duizenden der zijnen als krijgsgevangenen den overwinnaars in handen vielen, BUONAPARTE naar het eiland *St. Helena* gebannen werd. *Nederland* en de verbondene mogendheden juichten in de bchaalde zegepraal! Toen keerde vrede in ons Vaderland en *Europa* terug, en met dien vrede hernieuwden zich overal de blijken van voormalige welvaart, orde en voorspoed, als de zegenrijke gevolgen eener zoolang gewenschte, zoo duur gekochte, maar toch eervol herkgene vrijheid!

Met dankbaarheid aan God gedenken wij aan die heilrijke verlossing! Zonder iets te kort te doen aan de krijgskunde en dapperheid der verbondene legerscharen, van onzen toenmaligen Kroonprins en andere Opperhoofden, zonder de onder hen heerschende goede verstandhouding en de ter regter tijd aangebragte hulp, noch de wêlgekozene en moedig behoudene stellingen te miskennen, of de zwakheid en weifeling van NAPOLEONS veldheeren voorbij te zien, denken wij vooral aan Hem, Die het lot der volken regelt, Vorsten van hunne troonen stort, of daarop plaatst, de harten der menschen in Zijne hand heeft, en hunne krachten, goede of verkeerde hoedanigheden, zelfs de werkingen en verschijnselen der natuur, weet dienstbaar te maken ter bereiking van Zijn doel.

Ja, dankbaar erkennen wij in de op *Waterloo* behaalde overwinning, en de daarop gevolgde bevrijding van *Nederland*, de hand des Allerhoogsten, en het strekt onzen vaderen tot eer, dat zij dien dag hebben geheiligd tot een' Dank- en Bededag, tot een' gedenkdag van de ons door God geschonkene verlossing. Want had Hij het toegelaten, dat NAPOLEON andermaal *Nederland* aan zijne zegekar had gekluisterd, dan waren wij welligt reeds lang geene Nederlanders meer; dan waren wij verstooken van zoo vele voorregten, welke wij thans nog genieten; dan waren wij zeker nog dieper dan vroeger vernederd, en afschoon er na dien tijd staatkundige gebeurtenissen hebben plaats gegrepen, waarover elk Nederlander heeft getreurd, de daardoor geslagene wonden zijn weder geheeld, en waren in allen gevalle geene regtstreeksche gevolgen der terug verkregene vrijheid. De overwinning, te *Waterloo* behaald, behoudt altijd hare waarde, en dankbaar geven Vorst en Volk op dezen plegtigen dag de eere aan Hem, Die ons toen gered heeft uit den bangsten nood!

Maar ging die dankbaarheid voor de genotene redding steeds vergezeld door een gedrag, daarmede overeenkomstig? Ach, bij velen is het gevoel van erkentelijkheid daarvoor verstompt, bij velen is die dankbaarheid in ondankbaarheid ontaard, bij velen zijn er daden ontstaan, onwaardig de dure verplichting aan Hem die ons gered heeft. Indien de Albestuurder eens in het gerigt wilde treden met ons volk, hoe zou het voor Hem bestaan? Daarom zij deze gedenkdag der Goddelijke hulpe een dag van ernstige zelfbeproeving, een dag van ootmoedige schuldbelijdenis voor den Heer onzen God, en van terugkeering tot de dienst van den Redder van ons Vaderland. — Dat elk Nederlander dan uit zijn hart en huis verwijdere, wat in strijd is met den in CHRISTUS geopen-

baarden wil van den Koning aller Koningen, dat elk Nederlander het voornemen opvatte om met JOZUA te zeggen en in beoefening te brengen: «ik en mijn huis, wij willen den Heere dienen;» dat elk Nederlander zich op dezen dag sterke in het geloof aan den God onzer vaders, Wiens hulp en liefde het voorgeslacht zoo menigmaal heeft ondervonden; Wiens Oppermagt voor veertig jaren op *Waterloo's* vlakten zoo treffend is geopenbaard, en Wiens trouwe zorg ons tot heden genadig heeft gespaard!

De herinnering eindelijk aan den dag onzer verlossing is ook belangrijk voor *Nederland* in onze dagen, bij het vernemen der gebeurtenissen, die in ons werelddeel plaats hebben. Het tooneel van den strijd moge verre van onzen geboortegrond verwijderd zijn, en wij de voorregten der onzijdigheid genieten; maar wie verzekert ons, dat die strijd weldra in eenen gewenschten vrede zal eindigen; dat wij altijd het gekozen standpunt der onzijdigheid zullen kunnen behouden; dat die strijd niet wellicht het begin is van eenen anderen, waarin geheel *Europa* zal moeten deelen? Doch wat ons ook moge bedreigen of verschrikken, wij behoeven ons niet te verontrusten, zoolang het levendig vertrouwen ons deel is, dat er eene Voorzienigheid waakt, Die het lot der volken bestuurt, de harten der vorsten kan leiden als waterbeeken, en Wier raad alleen zal bestaan. Tot versterking van dat vertrouwen kan de herinnering van het gebeurde op den 18^{den} Junij zeer veel bijdragen. Dezelfde God toch, die toen het lot van *Nederland* en *Europa* zoo genadig besliste, kan ons ook nu voor eene treurige toekomst beveiligen; dezelfde God, Die den toen geëindigten strijd, met al deszelfs gevolgen heeft weten dienstbaar te maken aan de ontwikkeling Zijner plannen tot heil der menschen, kan ook de bestaande

spanning en woeling der volken, de donkerste toekomst doen uitloopen tot de meerdere en heerlijke komst van zijn rijk op aarde; dezelfde God, Die toen onzen beminden Kroonprins en zoo velen onzer land- en wereldgenooten in de haghelijkste omstandigheden bewaard heeft, kan ook nu en ten allen tijde het dierbaar stamhuis van Oranje, met onze vaders, echtgenooten en kinderen, voor en in de gevaren beschermen, die ons bedreigen of merkelyk naderen. Werpen wij dan ons vertrouwen niet weg, maar vermeerderen en verlevendigen wij het op dezen gedenkdag der goddelijke trouwe met vernieuwde kracht, dan gaan wij de onzekere toekomst moedig tegen, dan werpen wij, volhardende in geloof, liefde en hope, al onze zorgen op God, en wij of onze nakomelingen zullen het bij voortdur- ring kunnen getuigen: dat, «dengenen die God liefhebben alle dingen ten beste moeten dienen!»

H. KERKHOFF.

DE OORLOG IN HET OOSTEN.

Zij, die het denkbild tot de uitgave van dit «Souvenir» hebben opgevat, meenden dat daarin ook iets actueels, iets van onzen tijd, iets van den dag behoorde te worden opgenomen, en wierpen daartoe het oog op de groote krijgsgesbeurtenissen in het Oosten. Zij wenschten daarvan een kort overzicht en noodigden mij uit, dit overzicht te leveren. Ik had den moed niet, mij aan deze uitnoodiging te onttrekken. Iets moeilijks was bovendien van mij niet gevraagd. De nieuwsbladen van den laatsten tijd leverden daartoe overvloedige stof. Ik had slechts na te praten. Men vergeve mij

duſ, wanneer ik niets meer en niets anders vertel dan hetgeen ieder couranten-lezer over en over weten kan.

De oorlog in het Ooſten! onheilzwangere uitkomst van heerschezucht, van overheersching en van daardoor ontſtane verdeeldheid! Herhaaldelijk reeds was die oorlog als een ſpook voor het verſchrikt *Europa* verſchenen, bedreigende de zegeningen des vredes, den bloei van kunſten en wetenschappen, de hooge vlugt van nijverheid en volksvlijt. Herhaaldelijk had de vrees voor de ſchrikbarende rampen des krijgs kracht bijgezet aan de pogingen der diplomatie, welke geroepen was, de wereld voor die rampen te behoeden. Herhaaldelijk had die diplomatie middel gevonden om het gevreesde onheil te verſchuiven, om *Europa* voor tijdelijken ondergang te behoeden, om het vergieten eener zee van menſchenbloed te voorkomen. Herhaaldelijk had in de raadsbeſluiten van *Europa's* regeerders gezegevierd het beſef, dat het welligt beter ware een kwaad te dulden, dan het te willen keeren door een kwaad, duizendvoud grooter en vreeselijker dan het beſtaande. Herhaaldelijk hadden de belanghebbende mogendheden, door werkelijke of gewaande inſchikkelijkheid, er toe bijgedragen om, tot heil der wereld, den ſtaat van vrede te rekken. Maar eindelijk brak toch de lang gevreesde dag aan. Men verſtond elkander niet langer. Men wilde inwilligingen van zijne tegenpartij, maar toonde zelf zich minder geneigd om in te willigen. Wrevel en gemelijkheid waren ſpoedig het gevolg daarvan. Daarbij kwamen gekwetſte eigenliefde en de eischen der zoogenaamde nationale eer. Van dat oogenblik mogt dan ook de oorlog reeds als uitgebarſten worden beſchouwd. Groote legers ter beſchikking van vertoornde regeerders, zij zijn als het doodende wapen in de hand van een gramſtorig individu; zij zijn het

laatste, maar gevaarlijke argument, de laatste toevlugt van hem, die niet meer redeneren kan of wil!

En zoo is die oorlog werkelijk uitgebarsten! Duizenden en duizenden hebben het reeds met een vroegtijdigen dood bekocht. Duizende en duizende moeders en weduwen betreuren nu reeds het verlies van den veelbelovenden zoon, van den geliefden echtgenoot. Het staal des vijands en het moordende klimaat verspreidden als om strijd dood en verderf onder de gelederen.

En waar, en wanneer zal die oorlog eindigen? Zal men, eer nog het bloedvergieten zijne uiterste grenzen heeft bereikt, door onderlinge verstandhouding een einde daaraan maken? Zal de diplomatie, die nog altijd te *Weenen* zwoegt en wroet en plooit, tot zoodanige verstandhouding kunnen leiden? Of zal het kanon, en het kanon alleen, uitspraak doen? Of zal de oorlog, te onmenschelijker en te vreeselijker omdat hij van weerszijden gevoerd wordt door groote, magtige, welgeoefende legers, eerst dan tot staan komen, wanneer, hetgeen God verhoede, de eene partij het onderspit geheel zal hebben gedolven?

In de laatste jaren zijn te *Londen*, *Parijs*, *Brussel*, *Frankfort* enz. zoogenaamde vredes-kongressen gehouden. Vele mannen van naam, staatslieden en geleerden, namen daaraan deel. Hun doel was, te ijveren tegen elken oorlog, het onderwerpen van alle geschillen tusschen mogendheden aan eene internationale vierschaar. Er was zeker niemand, die dit schoone doel niet volkomen beëamde. Maar men beschouwde dat doel als niet te zijn bereikbaar. Practische mannen toonden aan, dat zoolang den mensch menschelijke hartstogten aankleven, zoolang de menschen genegen zijn hunne meerdere kracht tot eigen voordeel aan te wenden, en zoolang regeerders ook menschen zijn, het lievelingsdoel der vredes-kongressen slechts zal zijn

een droom. Het is helaas maar al te waar! En, zoo ooit, is het thans te bejammeren, dat dit Oostersche geschil niet aan eene vierschaar van scheidsregters kon worden overgelaten, maar dat het, aanvankelijk althans, moet worden beslecht door het meest onverstandige, den mensch het meest onteerende argument: — het kanon!

De oorsprong van, of liever de aanleiding tot den oorlog in het Oosten is niet nieuw. Deze zeer vlugtige schets mag niet bestemd zijn om dat alles hier uiteen te zetten. Het zij genoeg te melden, dat die aanleiding reeds te vinden is in de heerschzuchtige plannen van Czaar *PETER den Groote*, in de al meerdere en meerdere uitbreiding van *Ruslands* magt, in de daardoor steeds gevreesde overvleugeling van het overige *Europa*, inzonderheid in het begeerig oog, hetwelk *Rusland* werkelijk sloeg of beweerd werd te slaan op *Konstantinopel*, — op *Konstantinopel*, dien sleutel der *Middellandsche Zee*, waar *Engeland* door *Gibraltar*, door de *Ionische eilanden* en door *Malta*, *Frankrijk* door zijn kustland en door *Algerië*, bij uitsluiting den scepter voerden.

Of nu werkelijk *Rusland* zoodanige voornemens koesterde, en of integendeel geloof moet worden gehecht aan zijne betuiging, dat het vreemd is en was aan alle veroveringsplannen, het zal altijd eene vraag zijn, moeilijk zoo niet onmogelijk te beantwoorden. Wij stippen slechts aan, dat veel van hetgeen gebeurd is, eene regtvaardiging schijnt van de vrees der Westersche mogendheden. Men herinnere zich slechts, dat *Rusland*, bij elk traktaat met *Turkije*, eenig voordeel in grondgebied voor zich wist te bedingen; dat het alzoo sedert lang stelselmatig eene verzwakking van zijnen nabuur beoogde; dat het thans weder eenen *MENSCHIKOFF* met nieuwe eischen naar *Konstanti-*

nopol zond, en dat het, om aan die eischen meer klem bij te zetten, de Donau-vorstendommen bezette en weigerde te ont-ruimen.

Dit, en bovenal het beschieten en vernielen van de Turksche vloot en de Turksche havenstad *Sinope* in de *Zwarte Zee*, was voor *Frankrijk* en *Engeland*, welker hulp door *Turkije* was ingeroepen, het sein tot den oorlog; de eene afdeeling der bondgenooten voor, de andere na, verschijnt eerst te *Galipoli* dan te *Konstantinopel*, en rukt verder, onder Lord RAGLAN, onder den Maarschalk DE ST. ARNAUD en den Generaal CANROBERT, in het hart of langs de kust van *Turkije*. Zij werden als redders ontvangen, doch het aftrekken van GORTSCHAKOFF uit de Donau-vorstendommen verijdelde hunne pogingen: — een aftrekken dat, ware het vroeger geschied, veel bloedvergieten, misschien den geheelen oorlog, zoude hebben voorkomen.

Nu zonden de Franschen eenige benden naar de *Dobrukscha*; zij vonden er den dood bij het moordend klimaat. Langs de kusten, bij *Varna*, bij *Baltschik*, begonnen ook ziekten, eigen aan deze oorden, te heerschen, werden de troepen geteisterd door cholera en vele ontberingen, want de genomene voorzorgen bleken niet te zijn berekend voor het verblijf in ongezonde, onherbergzame streken, bovendien door den oorlog uitgeput. Dit alles verwekte moedeloosheid onder de troepen, terwijl een brand te *Varna*, in den zomer van het vorige jaar, waardoor een gedeelte van den Franschen leeftogt vernield werd, nog meer tot verflaauwing van de gemoederen der benden bijbragt. Zouden de troepen in deze streken nog langer toeven, misschien overwinteren? Het stond te vreezen, dat zij er in ellende zouden bezwijken.

De opperbevelhebbers begrepen, dat een stoute stap moest

worden gewaagd. Men beleigde eenen raad, en daarbij zegevierde, doch niet zonder veel tegenspraak, een vermetele voorslag van den Maarschalk DE ST. ARNAUD, die namelijk van eenen togt naar de *Krim*, naar *Sebastopol*, den sleutel der *Zwarte Zee*, *Ruslands* geduchtste vesting. De overtogt was snel en voorspoedig, de landing bij *Eupatoria* gelukkig; men droomde van de verwezentlijking van ARNAUD's gedachte, *Sebastopol* bij overrompeling te veroveren. Die landing had plaats den 14^{den} September 1854, en heden, bijna negen maanden na dat tijdstip, is *Sebastopol* nog niet gevallen!

Het bij *Eupatoria* gelande fransch-engelsche leger toog ijlings zuidwaarts op *Sebastopol* aan, doch stiet alras op de door de Russen versterkte hoogten aan het riviertje de *Alma*. De hier geleverde slag op 20 September 1854 was het voorspel van den krachtigen, alles opzettenden tegenstand der Russen onder MENSCHIKOFF, een veldheer, in jaren oud, maar nog jeugdig in geest en krachten. Wel moest hij hier voor de kracht van den aanval der Franschen en Engelschen zwichten, maar hij haastte zich zijne troepen in het binnenland, doch digt bij de vesting, op te stellen, aan de eene zijde aanvoer over *Perecop* afwachtede, aan de andere zijde *Sebastopol* versterkende, ook waar het betrekkelijk zwak mogt zijn, aan de Zuidzijde.

De bondgenooten rukten nu op de geduchte vesting aan. Het Fransche leger werd aangevoerd door den generaal CANROBERT, zijnde de maarschalk DE ST. ARNAUD inmiddels aan eene ziekte bezweken. Naauwelijks echter waren de verbondene legers nabij *Sebastopol* gekomen, of zij zagen het roekeloze, zoo niet het onmogelijke in, om haar van de Noordzijde aan te tasten. Zij veranderden dan ook van taktiek, wendden zich door het binnenland naar *Balaclava*, vermeesterden dit spoedig, maakten

die havenplaats en *Chersonesus* tot steunpunten van hunne ondernemingen te land en ter zee, en vingen van deze zijde een geregeld beleg aan. Het was het begin van October; de bodem, het weder, de versterkingen en stoute uitvallen der Russen, alles viel tegen. Ruim de helft der maand verliep eer het vuur kon geopend worden. Het werd uit de honderde vuurmonden van bolwerken en kanteelen fel beantwoord.

De schade aan stad en vesting was betrekkelijk gering, vooral door de goede voorzorgen van MENSCHIKOFF, NACHIMOFF en KORNILOFF (waarvan de eerste later door GORTSCHAKOFF als opperbevelhebber vervangen, de beide laatsten gesneuveld zijn); de toegang tot de baai, aan welke *Sebastopol* ligt, werd afgesloten door het zinken van een zestal zware schepen en kettingen; het overige gedeelte der Russische vloot werd in de binnehaven geborgen, en het scheepsvolk daarvan op de bedreigde wallen gebragt.

Het oog der krijgskundigen zag spoedig in, dat men zich bedrogen had; dat, in stede van verrassing, aan een langdurig, alle krachten inspannend, bloedig beleg te denken viel. En zóó was het; het werd meer dan dit: eene allerhagchelijkste onderneming, welke met een geduchten veldtogt gelijk stond. Immers slechts de Zuid- en Oostzijden konden belegerd worden. Van de Noordzijde bleef de toegang voor de belegerden onbelemmerd; van die zijde werden dagelijks versterking en leeftogt toegevoerd, en de verschijning van twee Russische grootvorsten strekte om de geestdrift der Russen te verhoogen. Hunne stoutheid nam toe; dat bewees de slag van *Balaclava* (25 October), toen de Russen de Turken overhoop en uit vier schansen wierpen, en tot bijna in het kamp der Engelschen doordrongen. De Britsche ruitèrij bedreef daarbij wonderen van dapperheid, doch

leed ontzettende verliezen en werd alleen door den bijstand der Franschen onder BOSQUET voor volslagen vernieling gered.

Over en weder ontstak het krijgsvuur slechts te feller en spoedig brak de dag aan, waarop een slag zou worden geleverd, veel bloediger dan die van *Balaclava*, en de moorddadigste sedert den slag van *Waterloo*. Het was de slag van *Inkerman*. Ook ditmaal werden de Engelschen tot bijna in hun kamp verast; doch zes duizend der hunnen hielden stand tegen de vijfvoudige overmagt onder GORTSCHAKOFF en andere bevelhebbers van naam. De strijd duurde ruim twaalf uren; duizenden en duizenden vielen aan weêrszijden. De Russen poogden telkens met versche benden de Engelschen te overvleugelen; zij hadden reeds eenige der door hen bezette hoogten vermeersterd; werden daarvan, ook met behulp der toegesnelde Franschen, teruggeslagen; keerden met nieuwe troepen weder, doch werden op nieuw teruggedrongen. Vele der beproefde generaals moesten hier sneuvelen. *Rusland* verloor SOIMONOFF; *Engeland* CATHCART, STRANGWAYS en GOLDIE, *Frankrijk* LOURMEL. Het was eene aaneenschakeling van gevechten, waarin heldhaftigheid, grimme moed, dolle drift en ongelukkig ook onmenschelijke wreedheid, op naauwbeperkten bodem met elkander kampfden. Bajonet kruiste gedurig met bajonet, de minié-geweren, het zwaar kanon, van de schepen aangevoerd, maaiden geheele rijen weg. Daartusschen donderde het geschut van de wallen en braakte ook van zijne zijde dood en verderf tegen duizenden. Eindelijk werden de Russen genoodzaakt den terugtogt aan te nemen, en de Engelschen en Franschen behielden het slagveld. Hunne aanvoerders erkenden evenwel, dat eene tweede zege tot dien prijs met vernieling gelijk zoude staan.

Nu ging in *Engeland* en *Frankrijk* een alarmkreet op. Ver-

sterking, verdubbeling der krijgsmagt werden noodig geacht, niet om het beleg voort te zetten, maar om zelf niet belegerd, of misschien naar de zee teruggedreven te worden. Nieuwe legerbenden werden afgezonden; nieuwe leef- en krijgsvoorraad werd aangevoerd; een gedeelte er van verging met schip en al in de woedende golven der *Zwarte zee*. Het beleg werd weken lang gestaakt; men verschanste zich beter tegen verrassing; doch stortregens vulden de loopgraven; koude, vermoeienis en ziekten grepen hoofden en minderen aan; de grijze *RAGLAN*, krijgsman uit *WELLINGTON's* school, *CANROBERT*, gehard in de Algerijnsche oorlogen, bleven standhaftig en zorgvol in het nippen van den nood; deze werd, bij de nieuw aangekomen magt en bij de aanmoediging uit *Engeland* en *Frankrijk*, voor het oogenblik te boven gekomen. Men bleef overwinteren in de *Krim*.

Doch ook die winter was vreeselijk. Wel had er geen gevecht plaats, dat in belangrijkheid zelfs in de verte gelijk stond met de bloedige dagen bij *Balaclava* en *Inkerman*, doch de gestadige uitvallen der Russen, het jaargetijde, de rampen ter zee, de ziekten, — geen dag ging voorbij, die geene offers eischte. Het voorjaar van 1855 werd met gemengde gewaarwordingen van hoop en vrees te gemoet gezien. Men begreep, dat, mogt het dan der diplomatie nog niet gelukt zijn, den vrede te herstellen, of ten minste voor te bereiden, de oorlog nog schrikbarender, de aanval nog feller, de wederstand nog heldhaftiger dan in het jaar te voren zouden zijn, te meer daar de geallieerden ook nog door 15,000 man Sardijnische troepen waren versterkt.

Zij, die het ergste hadden gevreesd, hadden zich ongelukkig niet bedrogen. De lentezon was teruggekeerd, maar

het was om de mensch-onteerende slagting in de *Krim* weder te beschijnen. Zelfs CANROBERT, de man van ijzer, gevoelde zich te week voor het verschrikkelijke oorlogsdrama, dat nu moest worden opgevoerd. Een man, die in het bloedvergieten slechts heldenmoed, in het sneuvelen van zoo vele braven slechts gevoelige verliezen zag, welke door eene latere zege konden worden vergoed; een man, voor wien de krijgsmansroem alles, alles was, moest nu aan het hoofd der Fransche troepen in het Oosten worden geplaatst. Die man was PÉLISSIER. Indien het waar is, dat een goed veldheer, hoe zacht en menschlievend ook na het gevecht, in het heetst van den strijd alle gevoel van menschelijkheid in zijnen boezem moet verstikken; indien hij voor niets, voor volstrekt niets terugdeinst, wanneer het maar den vijand afbreuk kan doen, dan is waarlijk PÉLISSIER een goed soldaat. . . .

De optreding van den nieuwen Franschen opperbevelhebber was dan ook spoedig het sein tot veel vreeselijker krachtbetoon. Er was tot op dat oogenblik in de houding der geallieerden iets weifelends, iets onzekers geweest. Men scheen eenigzins terug te deinzen voor de gruwelen, welke een vernieuwden aanval op de vesting moesten vergezellen; men aarzelde, men bepaalde zich bij voorbereidingen, bij het graven van mijnen en parallelen, bij het verdedigen der nieuwe stellingen; men wilde langzaam, maar met beter uitzigt op eenen gunstigen uitslag, de inneming der vesting voorbereiden. Voor den vurigen PÉLISSIER was dit echter te traag. Met Fransche voortvarendheid, of misschien op bevelen uit *Parijs* ontvangen, besloot hij tegen de vesting dadelijk iets groots, iets afdoends te ondernemen. Hij wilde, door een bepaald en onverwacht voordeel, den moed zijner troepen aanvuren, den vijand verbazen en verrassen. De

middelen daartoe waren een vernielingstogt in de *Zee van Asof* en het berennen en veroveren van twee of drie der voornaamste buitenwerken van *Sebastopol*.

NASCHRIFT.

Ook na dat het bovenstaande was geschreven, is de gezigt-einder niet helderder geworden. Integendeel is de zwakke hoop, welke nog op de vredelievende pogingen der Weener conferentiën bestond, voorshands geheel vervlogen. Die conferentiën zijn gestaakt. De nationale gevoeligheid der te *Weenen* vertegenwoordigde mogendheden heeft zwaarder gewogen dan het werkelijke belang der volken, dan de zegeningen des vredes! In het Oosten werd het vernielingswerk voortgezet. De redoutes en buitenwerken van *Sebastopol*, waarop men het oog had geslagen, werden met heldenmoed aangetast en moesten, ofschoon even heldhaftig verdedigd, voor de onweêrstaanbare kracht der aanvallers bezwijken. Het voornaamste dier buitenwerken, de zoogenaamde Groene Mamelon, werd door de Fransen bezet, een ander door de Engelschen, en het daarop geplante russische geschut konde tegen de vesting zelve en tegen de haven worden gekeerd. Maar vreeselijk, bloedig was de prijs, tot welken dit voordeel werd gekocht, een voordeel dat slechts eene geringe vergoeding zal zijn in de oogen der ongelukkigen, die eenen echtgenoot, eenen zoon, eenen broeder, eenen verloofde beweenen.

Tot heden is dit echter het eenige groote voordeel, tegen de vesting behaald. Een tweede aanval, welke, uit de veroverde buitenwerken, door de Engelschen tegen de Redan-redoute, door de Fransen tegen den Malakoff-toren werd onder-

nomen, viel ongunstig uit. Zij werden door de Russen heldhaftig afgeslagen, en beide aanvallers, vooral de Engelschen, leden ontzettende verliezen aan gekwetsten en gesneuvelden. Onder deze laatsten waren de engelsche generaal CAMPBELL, de fransche generaals BRUNET en MAYRAN.

De zeetogt der geallieerden naar de *Zee van Azof* was, door het gemis van tegenstand aan de Russische zijde, wel niet bloedig, maar niet minder bedroevend om het daar aangerigte vernielingswerk. Rijk voorziene voorraadschuren, aanzienlijke hoeveelheden graan, meel en haver, kostbare scheepsladingen, heerlijke bezittingen, de bijzondere woningen zoowel als de openbare gebouwen, de voorwerpen van den oorlog zoowel als die van den vrede, alles werd verbrand, in zee geworpen, vernield. Bevolkte steden als *Kerteh*, *Yenikale*, *Berdiansky*, *Mariopol*, *Taganrog*, werden beschoten, geplunderd, bedorven. Ook in die afgelegene, rustige zee, waarde het oorlogsspoek schrikbarend rond.

Gelijk het fransche leger zijnen opperbevelhebber aan ziekte moest zien bezwijken, was ook de grijze lord BAGLAN niet bestand tegen de vermoeijenissen, aan zijn opperbevelhebberschap verbonden. Ook hij werd door eene in de *Krim* heerschende ziekte ten grave gesleept. In zijne plaats trad voorloopig de generaal SIMPSON op.

In de laatste dagen liepen wederom geruchten van eene hervatting der vredesonderhandelingen. Spoedig zal blijken of deze geruchten iets meer waren dan de vrome wensch van vrede-lievende harten.

Moge het Gode behagen, aan *Europa* spoedig den vrede te schenken! Als Hollander, die zijn vaderland boven alles lief heeft, zij het mij geoorloofd er de bede bij te voegen, dat,

wat er gebeure, dat vaderland buiten den strijd blijve, en God
aan onze bewindsmannen de kracht en de wijsheid schenke,
om onze onzijdigheid te bewaren.

29 Junij 1855.

L. K.

29 Julij 1855.

A.

Veel geluks! 't is feest in Amsterdam.

B.

Wel zoo! en dat waarom?

A.

Hoe? vraagt gij 't nog?

Kent gij dan niet het grootsch paleis,

Dat achtste wonder toch

Der wereld, (*dus genaamd*)

En dat zich in uw eigen stad bevindt?

B.

Welnu! en wat zou dat?

A.

Zoo! weet gij 't niet

Dat thans, vóór tweemaal honderd jaar,

Het 't eerst werd ingewijd,

En heden dus zijn tweede eeuwfeest viert?

B.

Is 't mogelijk?

A.

Neen, maar *waar*!

HET PALEIS VAN AMSTERDAM.

Dit groote, van marmer vervaardigde gebouw werd onder de leiding van den bouwmeester VAN KAMPEN in het begin van 1655 voltooid, en den 29sten Julij daaropvolgende deed de regering hare plegtige intrede in het nieuwe stadhuis, want hier-toe was het bestemd.

De bouw daarvan was eerst 8 jaren vroeger aangevangen en wie, die het uit- en inwendig gezien heeft, moet niet erkennen dat onze voorvaders in ijver en spoed, en in menig opzigt ook in kunst, den tegenwoordigen tijd zoo al niet overtroffen, toch zekerlijk ook niet bij ons achterstonden.

Het Paleis (als zoodanig werd het in 1808 door LODEWIJK NAPOLEON ingewijd en is het vervolgens gebezigd) rust op 13,659 palen, die in den grond (men zoude bijna zeggen kunnen in de zee) zijn geheid. Het heeft eene bijna vierkante grootte van 282 en hoogte van 116 voet, buiten den toren, die niet groot is, (60 voet) waarschijnlijk omdat hij alleen dienen moet ter bevatting van het zich daarin bevindende kunstige klokkenspel. Het inwendige getuigt van rijkdom, kunst en smaak; de vertrekken zijn talrijk en ruim, bijzonder eene zaal, alwaar vroeger de plegtige uitspraak van het laatste Regterlijk vonnis plaats had, en waarvan men de allegorische voorstelling, hoewel bedekt, thans nog even zien kan, maar die nu tot eene danszaal is ingerigt. Deze zaal verdient alle bewondering, daar zij eene lengte van 120, breedte van 60, en

hoogte van 100 voet telt, en het zich daarboven bevindende zware dak niet door eenige zuil of pilaar in het midden wordt ondersteund, maar slechts op de zij- en eindmuren des vertreks rust. — Vele groepen van levensgrootte standbeelden en kleinere in marmer gebeitelde figuren trekken aller aandacht, en getuigen dat die kunst aan onze voorouders geenszins onbekend was. Niet minder wordt het oog geboeid door de vele en prachtige schilderstukken die de wanden versieren, soms geheel bedekken, en die dus te veel in getal zijn, om in bijzonderheden vermeld te worden. De stukjes echter, geschilderd door den kunstenaar DE WIT, (in relief) kan men niet stilzwijgend voorbijgaan, daar de beschouwing daarvan op den kunstliefhebber zulk eenen indruk maakt, dat hij ten hoogste geboeid staan blijft, en ze slechts met moeite verlaten kan. Het zijn namelijk 4 stukjes die groepjes engelen in beeldhouwwerk voorstellen. De penseels-aanbrenging van licht en schaduw in deze is zoo gelukkig gekozen dat er voor menig een eerst eene herhaalde verzekering van den Portier toe noodig is, om te gelooven, dat het werkelijk schilder- en geene beeldhouwkunst is, wat men in die engelen-kopjes ziet. Geen wonder dus dat er voor het bezit daarvan reeds aanzienlijke sommen zijn geboden geworden, doch te vergeefs, daar genoemde kunststukjes zich nog rustig alhier bevinden, en zoo wij hopen tot op hun eigen dood (zij het spade) blijven zullen, tot eer van den Schilder DE WIT, en tot sieraad van het Paleis te *Amsterdam*. — Het geheel echter van dit, in vroegere jaren het achtste wonder der wereld genoemde gebouw, doet den beschouwer eerder denken aan de deftige waardigheid van een groot Stadhuis, ten zetel verstrekende voor de regering eener aanzienlijke en veelbeduidende stad, dan wel aan de geëvenredigde sierlijkheid en het smaak-

volle van een koninklijk Paleis; de oorzaak daarvan is niet verre te zoeken. Een huis toch, het zij groot of klein, wordt overeenkomstig zijne bestemming gebouwd, en eene latere verandering in het doel, kan daarin wel eenige wijziging brengen, maar geene geheele omkeering, zoo in- als uitwendig doen plaats hebben. Wat echter de grootte, hechtheid, en kunstwaarde van dit Paleis als gebouw aangaat, zoo is het de eereplaats die het thans bekleedt, ten volle waardig. Dat het zulks nog lang vergund worde, is voorzeker de opregte wensch van alle Nederlanders.

Dat dit Paleis nu sedert 2 eeuwen nog zoo hecht en sterk daarstaat, zonder in dien tijd eene belangrijke herstelling te hebben ondergaan, is ons een zichtbaar bewijs, niet van menschelijke kunst of overleg, maar alleenlijk van de zorgende liefde en trouwe Gods, aan onze vaders beloofd, en aan hunne kinderen betoond. Het Paleis staat toch op een plein, den *Dam* genaamd, en wat beteekent het woord *Dam*? is het niet dat deze plaats dienen moet tot afwering en beperking van het water? *Amsterdam* was te dier tijd, aan de waterzijde, niet veel uitgestrekter dan tot zooverre, en de meerdere uitgebreidheid die het thans bezit, is eerst in latere jaren aangebouwd. Dat het Paleis dus nimmer door eene overstroming weggespoeld, evenmin verzwakt is, is alleen aan Gods liefde-zorg te danken. Het leeft immers nog in aller geheugen, welk eene, door niets te stuiten kracht, het water bezit, wanneer het, buiten zijne oevers getreden, niets spaart van alles wat het in zijne bruisende vaart ontmoet. Dat het Paleis dus nog zoo vast staat, is niet eene mogelijkheid maar eene *waarheid*. Laat ons dan dankbaar zijn voor Gods behoudende genade, tot hiertoe aan ons en onze

Stad bewezen, en erkennen wij dat Hij alleen regeert; zoo zal Zijne trouw niet verminderen maar ons bij voortduring nabij blijven.

C. C.

STUTGARD,

HOOFDSTAD VAN WURTEMBERG.

(50,000 INWONERS.)

Stutgard is gelegen in het zuid-westelijke gedeelte van *Duitschland* en in de nabijheid van *Frankrijk* en *Zwitserland*. De stad is door bouworde als in tweeën gedeeld, namelijk het hoogere en lagere, veroorzaakt door het ongelijke en heuvelachtige van den grond. Doch het geheel ligt in een groot en schoon dal, *Neckarthal* genaamd, dat in het verschieft omgeven is van schilderachtige wijnbergen, afgewisseld door eenen schoonen waterval, die het geheel verlevendigt en van eene onberekenbare waarde voor *Stutgard* is. Voorts maken de uitgestrekte, digtbewassen wouden, de hoge bergen, vele diepe en vruchtbre dalen, de natuurlijke ligging van *Stutgard* ten hoogste interessant, te meer daar men zulks slechts zelden in de onmiddellijke nabijheid eener hoofd- en handelsstad aantreft, en haar daarom ook de eer van tevens de koninklijke residentie te zijn, ten volle waardig maakt. Doch daar zij eerst in het jaar 1806 daartoe verheven is, kan men natuurlijk niet verwachten dat zij in uitgebreidheid en grootte gelijk zoude staan met eene stad, die daartoe van haar ontstaan af, is gekozen en gebouwd. Evenwel kan *Stutgard* in vele opzigten met andere steden wedijveren, door het bezit van datgene wat

in eene residentie meestal gevonden wordt, als bijv. het nieuwe Koninklijke Paleis, een der grootste en schoonste van *Duitschland*, gebouwd in rococo- of renaissance-stijl, met twee zijvleugels, en den rand van het dak omgeven door eene rij allegorische beelden, daarneven het groote, eene midden-eeuwsche burcht gelijkende oude Slot; op de andere zijde de Schouwburg, het Paleis van den Kroonprins, dat van Prins **FREDERIK**, het Paleis der Koninklijke Prinsessen, voorts het gebouw der staats-archiven, het Museum van naturaliën, het Gebouw voor schoone kunsten, het nieuwe Muntwezen enz. — Merkwaardig is ook het spoorweg-station dat eene groote levendigheid aanbrengt, daar deze spoorweg van uit *Frankrijk*, zeer verre (10 uren sporens) in *Duitschland* doordringt, en dus *Stutgard* een groot verkeer met andere plaatsen aanbrengt. Nog ziet men er de Bazar, het nieuwe Kanselarij-gebouw, het dubbelde Gymnasium, het Real-schoolgebouw, de beide school-gebouwen voor de beneden- en de bovenstad, de groote Stifts-kerk met haren 188 voet hoogen en breeden toren, en hare zoo bezienswaardige fraai geschilderde glasruiten, het schoone standbeeld des onvergetelijken dichters **SCHILLER** (in eene allee), het Catharina-hospitaal, de Gevangenis, de Kazerne, de vestingwerken (pönitentaire gebouwen) die de eene zijde des dals geheel schijnen te beheerschen, en aan verscheidene inwoners der stad veel genoegen ontnemen, door zich vóór de vroeger zoo onbelemmerde en schoone vergezigten te plaatsen.

Stutgard is reeds van oudsher beroemd als de zetel der duitsche letterkunde, bijzonder van het hooger onderwijs; terwijl aldaar niet alleen twee Konings-geslachten, (*Hohenzöllern* en *Wurtemberg*) hunne wetenschappelijke opvoeding genieten, maar

ook vele van *Duitschlands* beroemdste dichters en letterkundigen gevormd zijn, en de zoo uitgestrekte Boekhandel van *Stutgard* maakt haar, na die van *Berlijn* en *Leipzig*, tot de grootste verzamelpplaats der Letterkunde in *Duitschland*.

Vervolgens is *Stutgard* bekend door haren rijken landbouw, hare zoo schoone als vruchtbare wijnbergen, hare vele boomgaarden, die het schoonste ooft in overvloed opleveren, wijl het klimaat aldaar gewoonlijk warmer is, dan in andere oorden van *Duitschland*.

Uit het bovenstaande ziet men, dat *Stutgard*, door haren zoo bijzonder schoonen natuurstaat, allezens waardig is door den vreemdeling bezocht te worden, maar bijzonder voor *Holland* belangrijk is, als de geboorte-stad van *Neêrlands* geliefde KONINGIN, en ter residentie verstrekt aan het regerende Koninklijke huis van *Wurtemberg*.

HULPVAARDIGHEID DER MENSCHENLIEFDE.

Menschlievend te zijn is hetgeen het meest wordt begeerd en ik geloof niet, dat er iemand zij, die gaarne voor liefdeloos gehouden wil worden. Buiten zich zelven ook anderen te beminnen, in hunne welvaart zich te verblijden, en voor hun geluk werkzaam te zijn; over hun onheil zich te bedroeven, het te helpen afweren, en dit zonder bedoeling van ijdele eer of voordeel, uit zuivere genegenheid, uit behoefte om wel te doen, ziedaar eene hoedanigheid, zoo innig verbonden met de

ware, met de hoogste voortreffelijkheid onzer redelijke natuur, dat niemand daarvan geheel verstoken zou willen heeten.

Wat is er ook te schatten, boven deze hoedanigheid van menschenvriend en weldoener te zijn? Praal met ordelinten, schitter met weidsche titels, baad u in vreugde, hoog op schoonheid der natuur, gij zijt een standbeeld gelijk, schoon van buiten, koud en zielloos van binnen, zoo als een marmerblok; dat is: gij zijt bij allen rijkdom armer dan *IRUS*, bij al uwe onafhankelijkheid geringer dan de slaaf, wiens rug onder den vrachtwagen gekromd gaat, indien u de eenigste schat der menschelijkheid, menschenliefde, ontbreekt. Men moge vele menschenvrienden vergeten hebben, die goed en leven voor hunne naasten hebben opgeofferd; met onvergankelijke schande blijven de *TIMONS* gebrandteekend, zonder uit het geheugen weggevaagd te kunnen worden. Misschien deed men het wel gaarne, maar het kwade laat een' pijnlijken indruk na, gelijk men eene ziekte van enkele dagen langer en gevoeliger zich herinnert, dan het genot van veeljarige gezondheid, zoo bleef de naam van den zinneloozen *HEROSTRATUS* voor de nakomelingschap bewaard, omdat men van staatswege besloot hem voor eeuwig te vergeten.

Dat menschlievendheid een zeer begeerlijk goed is, kunt gij zelfs aan hen waarnemen, die rondom zich droefheid stichten, tranen uitpersen en bitterheid gieten in den beker van levensgenot; zij zullen hun hart verontschuldigen en op de droevige noodzakelijkheid, op den drang der omstandigheden wijzen, die hen, huns ondanks, dwingt, zoo hard en wreed te handelen. Laat die huichelaars begaan, zij brengen eene beslissende stem uit voor de waardij der menschlievenheid.

Maar wat zullen wij nu oordeelen over eene daad, welke

uit eene bron ontspringt, waaruit allen zonder onderscheid zich zelve en anderen begeerig zijn te laven en te verkwikken? zullen wij ook aarzelen zulk een beginsel zuiver en rein te noemen? of is dit niet het beginsel van den menschenredder, die ter redding van zijnen evenmensch de branding der golven of een' vuurkolk braveerde?

Of zou dat buitengewoon hulpbetoon der menschenliefde ook bloot de uitdrukking zijn van onbezonnenheid of dierlijk instinkt? O de man, wien het geringste hulpbetoon van zijnen naaste te veel is, staat zoo spoedig gereed de oogmerken en drijfveeren der hulpvaardigheid te verdenken. Reken dit echter niet geheel en al onnatuurlijk, want wat is eenvoudiger? waartoe heeft hij dringender behoefte, dan dat hij anderen aan zich zelf gelijk schat? Het moet hem in alle gevallen minder moeite kosten, iemand die beter is dan hij te verdenken en te veroordeelen, dan na te volgen.

Maar is dit zoo niet, zou het dan ook natuurlijke goedhartigheid zijn, welke zich voor anderen ten offer brengt, zonder aan de rede den tijd te laten haar gewigt op de schaal te leggen? 't Zij waar, maar het is dan toch gelukkiger zulk een goed hart dat helpen wil, dan een kwaad bedorven hart, dat het lijden van anderen met koele berekening en onverschilligheid aanziet, te bezitten.

Ik voor mij ten minste zou liever lid zijn van eenen kleinen staat, die op zoodanige hulpvaardige burgers roemen mag, dan van eene uitgestrekte maatschappij, welke hare slechthoofden, schoon dan al zeer na- en diepdenkend, bij duizenden telt.

Gelukkig inderdaad voor het menschdom, dat het hart, bij het leed en lijden van anderen hulpvaardig zijn kan en een meesterschap ten goede, over den geheelen mensch weet uit

te oefenen. Ach, het rigt overigens kwaad genoeg in de wereld aan, en als wij het booze hart verfoeijen, laat ons dan toch opregt en edelmoedig genoeg zijn, om het goede te erkennen en te prijzen.

Maar, want wij hebben nog eene vrij onmalsche bedenking der alledaagsche liefdeloosheid te beantwoorden, is hulpvaardigheid, vooral indien zij met buitengewone inspanning en met zelfopoffering gepaard gaat, geen gewrocht van zekere dweeperij? Ik stem het gereedelijk toe, dat dit meer dan eens het geval is geweest; doch zoo ergens, dan moeten wij hier vooral op den persoon letten, van wien deze aantijging uitgaat. Trouwens, er is geene bewering, waarmede zoo ruw en onbescheiden in den blinde wordt geschermd, als met deze. Al wat boven zijne bevatting gaat, wat hem te groot, te stout, ja al wat te goed is, noemt de kleingeestige, dweeperij; zit gij dag en nacht uwen geest onledig te houden met licht en beschaving te bevorderen, hij noemt het in zijne vadsige werkeloosheid, dwaasheid, dweeperij. Deelt gij van het uwe rijkelijk mede tot leniging van der armen nood, ziet hij de traan van mededoogen u op de kaken glinsteren, hij drukt zooveel te krampachtiger den goudklomp in zijne hand en belacht uwe hulpvaardigheid, als dwaasheid, als dweeperij.

Wat dunkt u, wegen de bedenkingen niet al zeer zwaar, welke de kleingeestigheid tegen de hulpvaardigheid der menschenliefde in het midden brengt? Neen, zoolang het verkeerde niet voldingend is bewezen, zoolang wij niets dan blijken van loutere menschlievendheid zien, noemen wij de hulpvaardigheid der menschenliefde rein van beginsel.

En inderdaad, wij kunnen zelfs niet bestaan buiten haar. Die zich zelven haat, kan onmogelijk een ander beminnen; hij

alleen die zichzelf' eene verstandige liefde toedraagt, op ware zelfwaardering gebouwd, en door edele drijfveeren in beweging gebragt, is geschikt zich als een onbekrompen en edel menschenvriend voor te doen. Maar zoodra eigenliefde in zelfzucht ontaardt, die eigenbaat op het altaar van 't eigen ik als wierook ontsteekt, sluit zij het oog voor het belang van den naaste en verstikt den adem der menschlievendheid. Zij is het en niets anders, die tot alle ondeugden van onmenschelijkheid en zedelijke verbastering verleidt; zij maakt ons koel en achterdochtig, wangunstig en onbescheiden; zij versteent ons hart, zoodat het eindelijk ten eenemale onvatbaar wordt voor alle zachte en teedere aandoeningen der menschelijkheid. Gelukkig die deze hydra in zijnen boezem geen toegang gunt, maar door regtschapenheid bestuurd wordt. Hij is de man in wiens gedrag de spreuk der oudheid bevestigd wordt: «dat de deugd alleen verádelt.» Geen ridderlijk teeken moge dit op zijne borst aankondigen, het is met den vinger van den Koning aller Koningen in zijn hart geschreven, Hij is het aan wien de Wandsbeckerbode dacht, toen hij sprak van den man die zijne ridderorde onder zijnen rok droeg.

Vraagt gij mij, wie hij de blijken zijner menschlievende hulpvaardigheid waardig keurt? Hij zelf zal u antwoorden: «allen die ze noodig hebben» en zijn gedrag bezegelt zijn woord. Hij ziet niet op ouderdom, geslacht of uitwendigen toestand: den mensch bemint hij in den mensch. Dit is menschelijk, het is echt christelijk gehandeld naar het voorbeeld des Eenigen, die voor algemeen geluk zich aan den smadelijksten en bittersten dood overgaf. Immers het gansche leven van JEZUS was gekenmerkt door hulpvaardigheid aan hulpbehoevenden. Smart verbande Hij, tranen wischte Hij af, den blinde opende Hij

de oogen, om den rijkdom der natuur te bewonderen; der spraakelozen tong ontboeide Hij, om Gods goedheid te loven; eener weenende moeder gaf Hij den verloren schat, de steun en den troost harer grijsheid, van de lijkbaar terug. Bij de weldaad in Zijnen dood, zinken alle andere, hoe verheven in waardij, hoe verbazend en schitterend bij hare uitvoering weg. Hoe groot en dierbaar het zij iemands leven te redden, het sterven is slechts verdaagd. Eens wordt de vroeger geredde, zij het ook jaren lang daarna, door eenen vijand aangetast, die, zoo onbeleefd hij is, zich evenmin door zuchten en tranen, als door zorg en klagt laat verbidden. Maar het leven, dat de stervende Middeelaar verwierf, is onvernietigbaar voor stoffelijke kracht, zal de wereld overleven, en zelfs op hare puinen het jubellied der verlossing zingen.

Kunnen wij dezen nooit volprezen Weldoener van het menschelijk geslacht niet op zijde streven; op een' afstand Hem te volgen is ons gegund; wat zeg ik? is ons een dure pligt; en allen die in leed en druk, in nood en dood het offer brengen, dat het oogenblik vraagt, bewijzen met hun gedrag, dat door de liefde van CHRISTUS gedrongen te worden, de werken der liefdadigheid te voorschijn roept.

Geeft het een zalig genot tranen te doen opdroogen, smart voor blijdschap op de vlugt te drijven, dan moet het nog zaliger, of hoe het heeten mag, zijn, als men voorkomt dat er tranen van kommer en rouw geplengd worden, als men rampen afweert, nog vóór dat zij den drempel onzer woning bereikt hebben.

Edelmoedig te handelen is in den hoogsten graad regtschappen te handelen. De regtschappen man, volgt het geleide van het gezond verstand, keurt niet goed wat hij niet aan zijnen toets

onderworpen heeft; verrigt niets dan hetgeen rede en godsdienst voor regt en billijk houden. Het beginsel en de uitvoering van zijnen wil blijven elkander gelijk. In zijn gemoed zetelt de wetgever, wiens uitspraken zijne daden regelen. De brave raadpleegt niet met het uiteenlopend oordeel der groote wereld; legt winst en verlies niet op de schaal tegenover pligtsgevoel, hij moge winnen of verliezen, getuigen zijner daden bezitten of in vergeten eenzaamheid arbeiden, hij zal er geene enkele goede daad om na laten met welke hij begrijpt nut te kunnen stichten. Deze neiging gaat over tot edelmoedigheid, indien zij groote moeilijkheid weet te overwinnen of zelve zware offers moet brengen.

Van daar dat wij hulpvaardigheid tot behoud van anderen in nood en dood edelmoedig in hare werking noemen. Wat kan ook grooter en edeler van den mensch gevergd worden, dan dat hij ten behoeve van anderen zijn eigen leven in gevaar brengt. Met billijken lof wordt de menschevriend geprezen, die als voorspraak en verdediger der gelasterde onschuld optreedt, die de zuchtende weduwe door broederlijke toespraak een riem ter bemoediging onder het harte steekt, die zijnen tijd uitwoekert om het verwaarloosde kind te verplegen en tot een' burger der maatschappij, tot een kind Gods te vormen, die den hopeloozen huisvader, door schuldeischers achtervolgd, met een onbekrompen voorschot of milddadig geschenk, voor eerverlies, en zijn gezin voor vernedering en ondergang bewaart; maar huiveringwekkende verwondering stort hij ons in het gemoed, die door vlammen woelt en in een vuurkolk onder eenen lavastroom van instortend puin rondtast en wroet om den ellendigen te grijpen, die, bewusteloos en in damp schier verstikt, zoo aanstonds in den vuurgloed zal verteren. Gelijke

schrik klemt ons aan den grond, als die edele menschevriend zich stort in de branding der golven ten einde een' mensch die worstelt met doodsgevaar, aan het leven en zijne betrekkingen terug te geven. Daar dobbert hij op den onstuimigen vloed, — wij durven naauwelijks ademen. Hij rijst en zinkt, mijn God! hij is weg, het ongeluk schijnt verdubbeld. Daar komt hij weêr te voorschijn — nog één slag. — Hij bereikt het voorwerp zijner wenschen. Hij schijnt met bovennatuurlijke krachten toegerust, hij nadert het strand en er zijn twee behouden. De mond zwijge, want verbazing spreekt niet, de traan der dankbaarheid, die ongedwongen vloeit, is de welsprekende tolk van het hart, dat edelmoedigheid gevoelt en waardeert.

Geloof mij, die van edelmoedigheid is verstoken, zal niets groots bestaan tot heil van anderen, allermint voor de lijdende menschheid zich een offer getroosten. Het eigenlievend *ik* zit bij hem op den troon, en wee over hem die dezen despoot er af wil bonzen. Denk intusschen niet, dat ik eigenliefde onvoorwaardelijk veroordeel. Er is immers geen mensch die buiten hare grenzen leeft. Gij moogt haar zelfs in groote mate hem toekennen, die u poogt diets te maken dat hij aan haar volslagen vreemd is.

Dit hebben de menschevrienden gedaan, die het kind, dat tot een ballast, misschien tot een pest der maatschappij zou opwassen, uit de golven en de branding van den straatvloed op-raapten, en tot een mensch en kind Gods vormden. Het redden van zedelijk verderf, het behoud van geestelijk leven, de zegen van eene christelijke opvoeding en al de vruchten die op dezen boom der liefde wassen, is het gevolg der hulpvaardigheid van menschevrienden.

Zou men zich dus nog bedenken de hulpvaardigheid der

menschenliefde weldadig in hare gevolgen te noemen? Kon iemand alzoo der menschelijkheid op het aangezicht slaan, een beter gevoel zou die onbeschofte hand terugstooten en zegevierend zich verheffen tegen en boven het ijskoude egoïsmus, dat buiten zich zelve geen wereld heeft, en van binnen bij een' hellen gloed verwarming zoekt, dat op het gelaat de kleur draagt van verkoolde menschelijkheid en in het hart door nijd en wan-gunst wordt gekweld.

Hoe geheel anders gaat het hun die leven in en voor het geluk van anderen, die sieraden zijn van ons geslacht, die zich beklagen eenen dag verloren te hebben als zij dien, zonder nuttig voor anderen geweest te zijn, hebben doorgebracht. Zij oogsten, het kan trouwens niet anders, eene onuitsprekelijke zelfvoldoening, en hebben daaraan dagen te danken, die op den hemel geanticipeerd zijn. Ik durf het daarom ook wel ieder afvragen, wiens doorgaande handel en wandel zich door hulpvaardigheid, waarbij men voor zich zelve roem noch voordeel beoogt, gunstig onderscheidt, of zij wel om eenig goed ter wereld zouden willen, dat zij niet geholpen hadden, waar hun bijstand zegen stichtte. Het antwoord kan niet twijfelachtig zijn. Welgelukkig ieder mensch wien deze vraag kan voorgelegd worden met het uitzigt op een bevredigend antwoord. Zij zijn de vrienden van den edelsten Menschenvriend, dien de aarde ooit zag en Wiens woorden tot al Zijne verlost en volgelingen gaat: «Wat gij wilt dat u de menschen doen, doet hun ook alzo.»

I. H. SONSTRAL.

BESCHRIJVING DER ZOUTMIJNEN

te Wiliska, in Gallicië.

Wiliska is eene kleine stad in *Gallicië*, niet verre van *Kra-kau*. De zoutmijnen die aldaar sedert het jaar 1251 bewerkt worden, zijn toevallig ontdekt, terwijl men bezig was met eene wel te graven. Boven in de mijn bevinden zich 8 openingen; 6 in het veld en 2 in de stad zelfven. Deze laatste worden het meest gebezigd tot nederlating der werklieden en op-hijtsching van het zout; de andere tot het verkrijgen van fris-sche lucht, hout en andere behoeften. Zij zijn 5 kantig en om-streeks 4 voet breed, en aan de zijden beslagen met hout; aan het bovineinde van elke bevindt zich een groot raderwerk, met een kabeltouw, ter dikte van een mans arm, waarmede de voorwerpen worden op- en neder gelaten en door een paard getrokken.

Wanneer een vreemdeling deze werken bezigtigen wil, moet hij door eene dezer openingen afdalen, met eenen werkman, die hem tevens beneden ten gids verstrekt. De mijnwer-ker maakt een klein touw aan het groote vast, als een schop, waarin hij zich in eene zittende houding plaatst, en den vreemdeling op zijnen schoot neemt, en geeft dan het teeken om neêrgelaten te worden. Daar er gewoonlijk meerdere nieuws-gierigen zijn, zoo gaan zij op deze wijze allen te gelijk naar beneden, met dit verschil dat, wanneer één gids met eenen vreemdeling alzoo 5 à 6 voet is gedaald, een tweede eveneens gaat, en zoovervolgens, het raderwerk gedurig ophoudende; en hun getal soms wel 40 bedraagt, in het eerst is de afdaling langzaam en vervolgens spoediger. Doch deze zonderlinge reis

wordt zelden zonder angst volbragt, als men bedenkt dat aller levensbehoud afhankelijk is van de sterkte van voornoemd touw; en men langs eenen engen en donkeren koker wel 600 voet lijnregt naar beneden gaat.

Eindelijk aldaar gekomen, (waar het ook nog geheel duister is,) steekt de mijnwerker eene kleine lamp aan, en ieder wordt door zijn' gids bij den arm gevat, en langs eene menigte duistere gangen en trappen allengs dieper onderaards gebragt. De koude lucht, gebrek aan licht en het natuurlijk ijsingwekkend gevoel van zoo diep in- of onder de aarde te zijn, doet velen berouw gevoelen over deze hunne onderneming; doch een weinig verder gekomen, worden zij ruimschoots beloond door een gezigt, dat, na zooveel schrikbarends, nimmer had kunnen vermoed worden. Aan het einde der laatste trap, gaat men in eene kleine donkere holte. De gids, die gedurig ten zeerste bezorgd scheen dat zijne lamp zoude uitgaan; beweerde alsdan in gevaar te zijn van het leven in deze groeve te verliezen, bluscht ze eensklaps, als bij geval; uit, (ten einde de verrassing des te grooter te maken), en trekt den bezoeker langs een' naauwen gang naar- en in het hart der mijn. De verbazing van den reiziger, over 't geen hij thans ziet, is naauwelijks te beschrijven. De schitterende luister en verwonderlijke zamenstelling van alles, doen hem voor een oogenblik de oogen sluiten, en denken aan de bovennatuurlijke verhalen uit de Duizend en één Nacht. Alles schittert als diamant, en is klaar zout. Groote en kleine huizen, straten en wegen, vast als rotssteen en glinsterend als krystal. Slechts menschen en hunne spraak herinneren hem dat hij zich onder natuurgenooten bevindt. Ook de paarden en wagens schijnen van de gewone soort te zijn, hoewel de eerste ook eene enig-

zins vreemde beweging maken, veroorzaakt doordat zij meestal, na eenigen tijd aldaar geweest te zijn, door al dat glinsterende blind worden, doch voor het vereischte werk even dienstig zijn als toen zij ziende waren. Overigens is alles wat men ziet van zout, hooge verwulven, ondersteund door zuilen die dikwerf door allerlei kleuren van groen, rood, geel en purper afgewisseld worden en door vele brandende lampen verlicht, een' veelkleurigen gloed vormen, die, aan alle zijden door den zilverachtigen glans van het zout terug gekaatst, den beschouwer als in eene tooverwereld verplaatst, zoodat velen het vergeleken hebben met de veronderstelde heerlijkheid des Hemels. In verschillende gedeelten van deze valei staan groepen of enkele huizen der bergwerkers en opzigters, regelmatig als in een dorp gebouwd, en die benevens het huisraad enz. allen van zout zijn vervaardigd. Zij die, beroepshalve, hier eenmaal gevestigd zijn, hebben geen' gemeenschap meer met de bovenwereld, en duizende menschen worden hier geboren, leven en sterven er, die slechts zelden of nimmer het licht der Zon hebben aanschouwd.

In het midden dezer stad (van een zoo eigenaardig Element) ligt de groote straatweg naar de voornoemde opening en ziet men daarop in gedurige beweging eene menigte wagens en karren, beladen met groote blokken of zakken met fijn zout, die vervoerd worden naar de plaats, alwaar het touw en het raderwerk ze naar boven halen.

Het gereedschap tot het uitgraven van het zout gebezigd, zijn: bijlen, hamers en schoppen, waarmede men klompen zout, van vele honderden ponden gewigts, uithouwt. Zoodra deze boven den grond gebragt zijn, worden zij tot kleinere stukken gebroken, naar de molens gezonden en tot poeder gemalen. Uit de fijnste soort wordt velerlei speelgoed gemaakt,

dat gemakkelijk voor echt krystal kan doorgaan, en uit het hardste zout bestaat grootendeels de vloer der mijn. Doch het verwonderlijkste van alles is, dat hierover en langs het geheele onderaardsche dorp een stroom van frisch en zuiver drinkwater vloeit, die menschen en paarden van water voorziet, zoodat daar geen gebrek aan is, noch behoefte om het van boven te halen. Na de wonderen van dit vreemde oord te hebben beschouwd, is het voor den bezoeker geene aangename gedachte, dat hij weder dien donkeren en vreesverwekkenden weg terug moet, om in zijn gewoon element te komen, en waarlijk, de reis zelve is niet beter dan het vooruitzigt; er is toch geen ander middel dan het touw en het raderwerk, en er wordt met hem weinig meer pligtpleging gemaakt, dan alsof er een stuk zout opgeschen werd.

Lezer! heeft u het hierboven medegedeelde met bewondering vervuld? en hebt gij in de schoonheid dezer mijn de grootheid van haren Schepper en Maker erkend? De hemelen bezaaid met ontelbare sterren, verkondigen Zijne eer, de aarde, bedekt met eene onafzienbare verscheidenheid van boomen, planten, bloemen en gewassen, dieren, vogelen en insecten, doet hetzelfde. Zijne wondervolle werken in de wateren en onder den grond, vereenigen zich in de verkondiging van Zijnen lof, Zijne wijsheid, magt en liefde; en zoo de mensch nog dieper in de ingewanden der aarde konde doordringen, gewis er zouden dagelijks aan de wereld nieuwe wonderen ontdekt worden.

Maar welk een voorregt zulk eenen God te hebben voor onzen God; Hem in Zijnen Zoon te mogen aanroepen als onzen Vader, onzen Vriend: en welk een wonder der wonderen dat Die Zoon heeft aangenomen onze Natuur, dat Hij heeft willen lijden en sterven ter wille en in de plaats van verloren zondaars;

en welk eene groote misdaad is het dus niet, zulk eenen Verlosser te versmaden, alsmede het heil dat Hij heeft aangebragt, geringachtend te verwaarloozen. Door CHRISTUS, het Woord, zijn toch al deze dingen geschapen, «want zonder Hem is niets gemaakt, wat er bestaat. Geloofst gij dat? vertrouwt dan daarin, en gij zult behouden worden,» zoo zegt het Woord van God- en laat ons dan antwoorden, «Tot wien zouden wij anders gaan; want Gij, Heere JEZUS, hebt de woorden des Eeuwigen levens.»

(Naar het Engelsch.)

CHRISTIANIA.

Christiania is de hoofdstad van *Noorwegen* en gelegen aan het einde eener lange en smalle rivier of baai, die 12 noord-sche mijlen ver in het binnenland doordringt en den naam draagt van *Christiania Fiord*.

De stad is gegrondvest door koning CHRISTIAAN IV in 1624, naar wien zij dus ook haren naam draagt. De vallei, door welke *Christiania* geheel omgeven is, is een der schoonste en vruchtbaarste plekjes van geheel *Noorwegen*, en geniet zelfs in vreemde landen een' welverdienden roem, daar alle reizigers, waaronder de beroemde natuurkenners HAUSMAN, LEOPOLD, VON BUCH en anderen, steeds met bewonderende verrukking spreken van de schoone environs van *Christiania*; en waarlijk, de rijke korenvelden, lagchende weiden en afwisselende heuvels, waarvan elke met eene bevallige boerenwoning of hut gestoffeerd is, en door bloemtuinen en boomgaarden omringd zijn, verdienen zulks ten volle; terwijl in het verschiet een' keten van hooge en schilderachtige bergen, die tot aan de kruin

door statige bosschen bewassen, amphiteaterswijze om het lagchende landschap zich uitspreidt. Voeg hierbij in het midden eene waterkom, die hare spiegelende oppervlakte langs de eene helft der stad uitspreidt, en geschakeerd is met kleine eilanden en vele schepen, dan hebt gij eene schilderij, wel geschikt, om op den beschouwer eenen indruk te maken, die hem in verrukking brengt, en onvergetelijk blijft.

Maar, indien *Christiania* alzoo naar hare schoone ligging en bekoorlijke natuurooneelen, wedijveren kan met de grootste steden van *Europa*, zoo is het echter geheel anders, wanneer wij haar als de Hoofdstad van zulk een groot land beschouwen, en zulks zoude ook moeilijk anders kunnen zijn. Van eene provinciale stad toch, die gebouwd in de 16de eeuw, zonder eenige monumenten van vroegere tijden, en twee honderd jaren later, ten tijde der scheiding tusschen *Noorwegen* en *Denemarken* niet meer dan 10,000 inwoners telde; van zulk eene stad kan men niet verwachten dat zij trotsche Paleizen of merkwaardige Gebouwen zoude bevatten, hoewel ook ten opzichte der bouw-orde gedurende de laatste 30 jaren eene gunstige verandering heeft plaats gehad.

Behalve eenige openbare gebouwen, die elke aanzienlijke stad tot een sieraad zouden verstrekken als: het koninklijk Paleis, de nieuwe Universiteits-gebouwen, 2 nieuwe Kerken en de Spoorweg-station, is er ook geen gebrek aan partikuliere woningen, die in den elegantsten stijl gebouwd zijn en welker getal van jaar tot jaar toeneemt; bijzonder in het westelijk gedeelte der stad, en in de nabijheid van het Paleis. De Cathedrale of Hoofdkerk, gebouwd omstreeks het einde der 17de eeuw, heeft kortelings eene herstelling ondergaan, die haar een sieraad heeft doen worden voor het anders zoo een-

toonige marktplein, en verder toont alles aan, dat *déze* Stad, waarvan het getal inwoners thans reeds drievoudig dat van haren aanvang telt, steeds als een jonge boom in eenen groeienden toestand verkeert, doch tot vollen wasdom gekomen zijnde, hare takken uitspreiden, en zegenrijke vruchten schenken zal.

Het bovenstaande is ook voor *Nederland* niet onbelangrijk, daar toch eene Telg uit het beminde huis van Oranje, namelijk Prinses LOUISA, oudste dochter van Prins en Prinses FREDERIK der *Nederlanden*, door haar huwelijk met den Kroonprins van *Noorwegen* en *Zweden*, nu als Kroonprinses aldaar reeds zoo geacht en bemind, eenmaal als Koningin den Noordschen Troon zal bestijgen en dien tot sieraad en *Nederland* tot eene eer zal verstrekken, en alsdan evenmin als nu haar Vaderland zal kunnen vergeten.

GOUDEN APPELEN IN ZILVEREN SCHALEN.

«Ik ben het Begin en het Einde; behalve Mij is er geen God.

Ik bezoek de misdaad der Vaderen aan de kinderen, tot in het derde en vierde geslacht, van hen die Mij haten; maar doe barmhartigheid aan vele duizenden die Mij liefhebben en Mijne geboden houden.»

Sprekt de HEER!

De Heer, onze God, is genadig, langmoedig en groot in weldadigheid en waarheid.

MOZES.

«Ebenhaëzer», want, tot hiertoe heeft de Heer geholpen.

SAMUËL.

«Ik en mijn Huis, wij willen den Heer dienen.»

JOZUA.

«De regtvaardige zal uit het geloof leven.»

HABAKUK.

«Welgelukzalig is de man die niet wandelt in den raad der goddeloozen, noch dáár is waar de spotters zitten; maar zijnen lust vindt in den Heere, en Zijne wet overdenkt, dag en nacht. Hij zal bloeien als een boom geplant aan de waterstroomen, die veel vrucht geeft en wiens bladeren niet verwelken. Want de Heer kent de wegen des Regtvaardigen, en zal hem alles doen welgelukken.

DAVID.

Zaai uw zaad des morgens en onthoud uwe hand des avonds niet; want gij weet niet wat de Heer zeg'nen wil, of 't Hem ook behagen mogt, beide te doen gedijen.

«Wie den Armen geeft, die leent den Heere.»

«Mijn zoon! hoor naar de tucht uws vaders en verlaat den raad uwer moeder niet; zoo zal het U tot een sieraad zijn; maar wie Vader of Moeder leed aandoet, dien zullen de jonge raven de oogen uitpikken.»

SALOMO.

«Ziet de Koning der Gerechtigheid zal komen om te regeren; den onvoorzigtigen zal Hij verstand leeren en den stamelenden vaardig doen spreken.»

JESAIA.

«Den dag mijns doods weet ik niet; maar dit weet ik, dat mijn Verlosser leeft, en ik na mijn sterven uit dit mijn vleesch God zien zal.»

JOB.

«Ziet het Lam Gods, dat de zonde der Wereld draagt,» zegt JOHANNES, de voorlooper van CHRISTUS.

«Geloofst gij in God, gelooft ook in Mij.»

«Gij zult God boven alles liefhebben en dienen, en uwen naasten als U zelve; hieraan hangt de geheele Wet en de Profeten.»

«Zorgt ten eerste naar het Rijk Gods en Zijne gerechtigheid, zoo zullen U alle dingen toegeworpen worden.»

«Bidt, zoo zult gij ontvangen; zoekt en gij zult vinden!»

«Hemelsche Vader! Ik dank U dat gij zulks den verstandigen verborgen hebt, en aan de kinderen geopenbaard.»

«Wat gij aan de armen doet, dat hebt gij aan Mij gedaan, en zal niet onbeloond blijven.»

JEZUS CHRISTUS.

«God wederstaat den hoogmoedige, maar den ootmoedige geeft Hij genade.»

«Alle wijsheid en goede gaven komen van boven, van den Vader des Lichts.»

JAKOBUS.

«Alle schrift is van God ingegeven, en de heilige mannen hebben gesproken, gedreven zijnde door den Heiligen Geest.»

PETRUS.

«Het Geloof is een vaste grond van hetgene dat men hoopt, en overtuiging van hetgene dat men niet ziet.»

«Gelijk het zaad zich eerst in de aarde moet ontbinden, alvorens het vruchten kan voortbrengen, alzoo moet ook ons ligchaam eerst ontbonden worden, om daarna door CHRISTUS opgewekt te worden tot heerlijkheid.»

PAULUS.

«Hieraan zal men erkennen dat gij Mijne jongeren zijt zoo gij elkander lief hebt.»

«Vader in den hemel! Ik wil dat waar Ik ben, ook zij zullen zijn die gij Mij gegeven hebt.»

«Ziet, Ik ben bij u alle dagen, tot aan het einde der wereld.»

«Ik ben de Alpha en de Omega, het begin en het einde; de Eerste en de Laatste,» sprak Hij, die het woord is; door Wien alle dingen geschapen zijn; Die de gestalte eens menschen zoon had; het Lam Gods, dat geslagt is; de Leeuw van Juda, die waardig is het boek der zeven zegelen te openen; de Koning van het Godsrijk: JESUS CHRISTUS, de Heer. — Zijne Genade zij met ons allen! Amen!

LIEFDE, IS DE DEUR DER WAARHEID.

„ De liefde gelooft alle dingen. „

„ En boven dat alles, trekt aan
de liefde, welke is de band der
volkomenheid. „

PAULUS.

Liefde is eene zedelijke deugd, eene edele geneigdheid des gemoeds, en is geheel vrij van vooroordeel. Zij opent dus het oor voor de rede en wordt gevolgelijk de deur, waardoor de waarheid tot de ziel binnen dringt.

Zonder liefde kan geene kennis der waarheid bestaan. Een liefdeloos gemoed velt dikwerf een oordeel, gegrond op enkel schijn van waarheid, op daadzaken alleen, en houdt het oor gesloten voor dien algemeenen stroom der waarheid, welke van alle oorden der wereld vloeit, en zoowel gevonden wordt te *Rome* als te *Mecca*. Ze opent niet alleen den toegang tot de waarheid, maar verwijdt ook elken hinderpaal. Ze betoont gastvrijheid jegens vreemden, en kan alzoo onwetend Engelen herbergen. Ze is de eenige en ware gastvrijheid, de geestelijke verplaatsing dier stoffelijke herbergzaamheid, die in het Oosten aan den ingang der tent stond, en gul en vriendelijk elken pelgrim uitnoodigde, binnen te treden.

Partijdigheid sluit de deur, en noodigt niemand binnen dan degenen die haar eigen zijn, of tot hare betrekkingen behooren. De Mahomedaan sluit zijne deur in het gezigt van den Christen, en de naam Christen verbiedt op zijne beurt den Mahomedaan om in zijn huis binnen te treden. Dat is, elk verwerpt den geest des anderen, weigert diens leer aan te nemen, of er naar

te luisteren, opent, integendeel, de deur voor diens vijanden, en luistert gewillig naar eenig kwaad gerucht aangaande het karakter zijns tegenpartijders. Hij ontvangt het met welgevalen, en is alzoo doof voor een goed gerucht van hem.

Deze geest van liefdeloosheid schijnt de geheele wereld te vervullen, men hoort bijna niets, dan van het digtslaan van de deuren der liefde, en zelfs die open staan, zijn zulks meestal ten halve.

Maar hoe kan men naar alles luisteren?

Door gelijk te worden aan de kinderen. Dit is de levende type der liefde.

Maar een nadenkend mensch moet immers het eene aannemen en het andere verwerpen, hoe kan hij anders tot een gezond oordeel komen?

Dit is zoo, maar zoo hij begint met na te denken in de school van het vooroordeel, behoort hij niet tot de school der liefde. Hij moet op nieuw aanvangen, vooroordeel van zich schudden, zijn gemoed van achterdocht bevrijden, zijne deur wijd openen voor vreemden. Doet hij dit, hij zal gewis gemeenschap hebben met Engelen. Die ziel is liefdeloos die in kindsche jaren geleerd heeft, en op lateren leeftijd volhoudt enkele klassen van menschen lief te hebben, of te veroordeelen en te haten. Het gezigt eener zoodanige liefde is beneveld, ze neemt valsche en lasterlijke geruchten aan, ze ontvangt booze geesten en koestert die in haren boezem. Zulke geesten zijn geene engelen, ze zijn duivelen, ze hebben eenen duisteren blik en werpen een somber licht op alle aandoeningen des gemoeds en zijn gelijk aan kwaadwillige honden, die aan de deur staan en het genot van gastvrijheid beletten aan allen die niet tot de eigene klasse behooren. Tracht U van die geesten te ontslaan, wees uw eigen meester, en oefen voort-

aan een edelmoediger stelsel van huishouding uit, zoo gij weten wilt wat waarheid is.

De liefde opent naauwelijks een boek of haar gevoel wordt gekwetst door den geest der liefdeloosheid welke het beheer over de pen schijnt gevoerd te hebben. «MAHOMET, de bedrieger,» zegt bijna elk werk over het Oosten, elk biographisch of theologisch Woordenboek. Wie zegt u dat hij een bedrieger was? Waarom niet voorzigtiger in uw oordeel? Verwerp hem, zoo gij wilt, met al de kracht uwer ziel, maar zie toe hoe gij oordeel velt. Gij weet weinig of niets van hem; gij begrijpt hem niet; Hij is een wonder, een luchtverschijnsel, een gevormagtigde, niet tot u gezonden, of tot uw werelddeel, maar tot andere menschen die geheel van u afgescheiden zijn, en die beter dan gij zijne verdiensten kunnen waarderen. Gij begrijpt hem niet, en de booze geest die in u is zal nimmer het geheim aan uw verstand ontdekken.

SHAKESPEARE, de rondborstigste dichter die *Engeland* ooit geleverd heeft, kan zich niet onthouden lucht te geven aan zijne engelsche zoowel als protestantsche vooroordeelen, in het karakter hetwelk hij geschetst heeft van die heerlijke personatie van middeneeuwsche ingeving, de maagd van *Orleans*. Is er immer eene profetes geweest dan was het JEANNE D'ARC. Ware zij tot de joden gezonden geworden even als DEBORAH of JUDITH, zij ware door de Engelschen voor heilig verklaard. Maar zij werd gezonden tot eene vijandige natie, wier godsdienst niet die van het protestantsche *Engeland* was. Zou de Voorzienigheid eene profetes tot de Franschen zenden om de Engelschen te bestrijden? Moeijelijk valt het voor een' Engelschman te gelooven, moeijelijk voor een' protestant om zijne deur voor eene roomsche profetes te ontsluiten.

Maar, vraagt men, welke redenen bestaan er te gelooven dat JEANNE D'ARC eene profetes was?

Zoo gij haar daarvoor niet wilt erkennen, gij kunt haar ten minste den eerbied niet ontzeggen waarop zij regt heeft. Zij bevrijdde haar land, zij verzamelde deszelfs verspreide legerbenden, herstelde den gevallen Vorst en kroonde Hem zegevierend in het land hetwelk zij door haren moed van den vijand verlost had. Zij was eene edele maagd, en zoo zij ook hare eigene gebreken had, verdient zij eerder medelijden en toegevendheid dan verachting. NAPOLEON beschouwde zich als een geïnspireerd wezen, zoo ook ALEXANDER en KAREL XII, en zoo JEANNE D'ARC bij het natuurlijk gevoel eener hemelsche zending verschijningen meende te zien, en stemmen te hooren, gelijk anderen vóór en na haren tijd, geeft ons zulks het regt om haar te veroordeelen, na dat zij eene zoo heerlijke zending volbragt heeft?

Voorzeker, neen! zegt de liefde; en wat de liefde zegt, is waar. Maar is MAHOMET geen bedrieger? vraagt men verder; kan de Koran door Goddelijke ingeving geschreven zijn?

Een mensch, antwoorden wij hierop, kan misleid worden zonder een bedrieger te zijn. De wereld is vol van illusies. Wij begrijpen geene groote zendingen; wij beoordeelen ze stuksgewijze, met een bevooroordeeld gemoed, en wij komen tot een gelijk besluit als de vlieg op de Corinthische Zuil. In plaats van die te beschouwen als een heerlijk kunstgewrocht, verklaarde de vlieg de Zuil voor niets anders dan een ruwe, onregelmatige, nuttelooze, en niets beteekenende klomp steen. Zoo was het in haar oog, want zij zag alleen de ruwe, oneffene oppervlakte waarop haar ligchaam rustte. Als een geheel kon zij onmogelijk de massive Zuil waarderen. Zoo is het met ons

gevoelen over MAHOMET; wij lezen een gedeelte van den Koran, of wel het geheele boek, en roepen uit: «welke ongerijmdheden!» maar ligt dit niet aan ons? beschouwen wij den Zuil wel in haar geheel, of alleen het kleine plekje waarop de vlieg zich beweegt?

De voornaamste vraag is, wat is de uitwerking van het boek, en hoedanig werd het volk er door gevormd?

Neem een handvol aarde, meng het met een weinig graan, of iets dergelijks, en verklaar het als voedsel voor een mensche-lijk wezen. «Het zou dwaasheid zijn» zegt gij, «de Voorzie-nigheid heeft nimmer zulk voedsel voor menschen of dieren bestemd. Het is onmogelijk,» zacht wat. Hetgeen gij zoo in eens verwerpt is alleen de grond waaruit het voedsel moet voortkomen; uit dien grond ontstaat brood, en alles wat nood-zakelijk is tot spijs en aangenaam voor den smaak. Wanneer die grond de verandering ondergaan heeft wordt hij tot een versterkend genot voor den mensch. Zoo is het met den Koran, de Koran is de grond die een volk in het leven roept en vormt, en hoe voortreffelijk is hij voor dat doel geschikt!

Maar waarom zulk een volk te doen ontstaan, zoo bijgeloo-vig, zoo onverdraagzaam?

Ten einde het Oosten eene woestenij te doen worden; en alle reizigers komen daarin overeen dat niets beters daarvoor geschikt kan zijn, dan het karakter van het Mahomedaansche volk.

Maar waarom moet het Oosten eene woestenij zijn?

Om het Westen te doen vooruit komen. Ware het Oosten niet achterlijk gebleven, het zou den voorrang verkregen hebben, en de bijzondere eigenschappen van het Westen waren niet ontwikkeld geworden. In het groote drama van menschenlijken vooruitgang heeft ieder land, ieder gewest zijne bestemming,

en het eene geeft toe aan het andere, totdat het uiterste punt bereikt, en de geheele wereld onder eene instelling van gelijkheid vereenigd wordt.

Maar de volheid der waarheid moet eerst verkregen worden en dit moet van het westelijk gedeelte der aarde komen. De Oostersche volken worden daarom het eene na het andere, omver geworpen, en de landen verwoest, opdat de Westersche trapsgewijze vooruit zullen komen, en hunne onderscheidene rollen in het groote menschelijke Drama volvoeren. Zelfs *Rome*, dat de scheidsmuur is tusschen de oude en nieuwe Wereld, en ze beiden voorstelt als een puinhoop in het Oosten en eene bewoonde streek in het Westen. Welk beter middel kon er ooit gevonden worden, voor de zedelijke verwoesting van het Oosten dan de Koran? Veronderstel eens, een groot wijsgeer werd, met de zamenstelling van een boek belast, hetwelk zou moeten dienen om het geloof van een volk te benevelen, hunne instellingen te verwarren, hun verstand te boeijen en den vooruitgang van kunsten en wetenschappen tegen te gaan, maar ook evenzeer hun eene zoodanige zuivere godsdienst in te prenten, als zou moeten dienen om dat volk als een groot huisgezin onder elkander te vereenigen, afgescheiden van de Westersche volken, en die voor hen eene bron worden moest van vertroosting des gemoeds bij de wisselvalligheden des levens, een zedelijke gids en eene krachtige drijfveer, tot de beoefening van zedelijke en maatschappelijke pligten. Zou hij ooit een beter boek hebben kunnen schrijven dan de Koran?

De ongerijmdheden er in, zijn deugden. Ware het, philosophisch beschouwd, zonder eenig gebrek, het zou het groote doeleinde der Voorzienigheid gemist hebben. Ware het Godsdienstig verdraagzaam geweest, het Oosten zou niet voor het

Westen gesloten zijn geworden, maar zich geopend hebben voor de wetenschap van *Europa*. Het zou dan niet langer eene woestenij geweest zijn, en de achtereenvolgende bedrijven van het drama zouden niet uitgevoerd hebben kunnen worden.

De Koran is volmaakt zoo als ze is: volmaakt voor het doel waartoe ze bestemd was.

Zoo is het ook met de Talmud. Zien wij maar eens naar het doel van dezen.

Het vraagstuk is, om de Joden over de geheele aarde te verspreiden en ze nogtans van alle andere volken te onderscheiden. Hoe kan dit het best geschieden?

De Talmud heeft het gedaan en wel met ongerijmdheden gevoegd bij heerlijke waarheden. Een voorbeeld hiervan vinden wij in die rivier, waarvan gezegd wordt, dat zij zes dagen in de week voortvloeit, maar op den Sabbathdag rust. Ze wordt de Onbegrijpelijke rivier genaamd. «Maar hoe is het mogelijk zegt gij, zulk eene ongerijmdheid kan immers niet van Goddelijken oorsprong zijn? Of zij zulks is, is hier de vraag niet, maar wel of de Talmud aan het doel beantwoord heeft, waartoe zij bestemd was. En als wij dit nagaan, zeggen wij: zij kon niet voortreffelijker zijn zamengesteld.» Ware de Talmud een eenvoudig, verstandig en bevattelijk boek geweest, de wereld zou het aangenomen hebben. Ware het een voor het algemeen geschikt boek, en de inhoud verdraagzaam geweest, de Joden zouden waarschijnlijk nimmer een afgezonderd volk gebleven zijn. Ware het duidelijk en verstaanbaar geweest, het hadde een einde gemaakt aan hunne nationaliteit.

Uit dit oogpunt beschouwd is de Talmud goed. Maar waarom moet dit alles zoo zijn?

Dewijl het de tijd der verspreiding is. Wanneer de Oogst-

tijd daar is, zullen de boeken geopend, en alles ons verklaard worden. Dan zullen wij zien dat zij allen een gedeelte uitmaken van één groot boek. Het boek der Natuur, — het boek der Godheid, — de bron van Goddelijke en menschelijke wijsheid, met elkander vereenigd. Hij die het menschelijke geslacht verspreid heeft, zal het weder bijeenbrengen.

En wat is het nut dier verspreiding?

Om de kinderen der menschen in de wereld te zenden, hen de zaden van kennis te doen verzamelen, en die eindelijk uit te storten in de algemeene schuur.

Maar zoo ze met elkander twisten in het veld?

Dit is een voornaam gedeelte hunner opvoeding ten einde ze te doen zien wat goed en kwaad is. Zij zullen daardoor nuttige ondervinding opdoen voor den dag der ruste.

En zullen wij allen die rust genieten?

«Wanneer des Menschen Zoon van de aarde zal verhoogd zijn zal Hij allen tot zich trekken.»

Dit is liefde. Het is de overeenstemming der ziel die eindelijk alles vereenigt. Ze opent het boek, want haar eigen ooren zijn open voor de stemmen der wijsheid.

Maar hoe behoort men die verdraagzaamheid aan te kweeken?

Wij moeten niet plotseling een besluit nemen om algemeen menschlievend te willen zijn door eenvoudig uit te roepen: «Van nu aan wil ik in alle mijne gedachten en gevoelens liefdadig zijn!» Dit is echter eerder gedacht dan gedaan, het vereischt voortdurende waakzaamheid van verstand en hart. Onze opvoeding heeft eene nadeelige uitwerking op de beoefening ervan. Dit ondervinden wij in de algemeene zamenleving. Wij gevoelen ons gestadig in de onwederstaanbare verzoeking gebracht om het kwaad te hooren, te vergelijken en te oordeelen, om

op eene soms harde wijze, te smaden en zoo wij ons ook aan de zamenleving geheel onttrekken, dān zijn wij ontevreden over de schrijvers welke ons in de eenzaamheid gezelschap houden. Wij lagchen verachtelijk zelfs om namen, wijl anderen het ons geleerd hebben, en beoordeelen menschen zonder ze te kennen, gelijk de vlieg de zuil beoordeelde. Wie heeft dit alles niet opgemerkt, zelfs in deze dagen van het zoogenaamde liberalisme, en juist bij dezulken die aanspraak maken op een onpartijdig gemoed en een verlicht verstand?

«Liefde gelooft alle dingen,» zegt de Apostel. Heerlijk gezegde, dat de mensch het in zijne ware beteekenis begrijpe en er naar handele! «Want de hoofdsom van het gebod is liefde uit een rein hart, een goed geweten en een ongeveinsd geloof.»

London, Junij 1855.

J. C. BERGENDAHL.

DE SABBATH-RUST.

Is er immer eene instelling geweest, die ten doel had tot zegen voor het menschedom te zijn; het is de Sabbath-rust. Is er iets dat de waarheid des Bijbels bewijst; het is de Sabbath. Is er één gebruik dat van af de schepping der wereld tot op heden, bij alle beschaafde volken is blijven bestaan; het is de, na elken 7^{den} dag wederkeerende rustdag. Is er ééne zaak waarin de meest verschillende godsdienstige gezindheden van Joden, Protestanten, Katholieken, ja zelfs Mahomedanen, zich vereenigen en eerbiedig het hoofd buigende, God aanbidden; het is wegens de daarstelling eener Sabbath-rust. En is er eindelijk

iets, waarin allen die God in waarheid lief hebben, op aarde reeds eene hemelsche zaligheid genieten; het is in eene waardige viering naar ziel en ligchaam der Sabbath-rust. Maar is er, helaas! iets, hetgeen ten klaarste bewijst dat door menschen zelfs eene Goddelijke instelling kan misbruikt worden; het is de Zondag. Is er één dag der week, waarop de driemaal heilige naam van God gelasterd of ijdelijk gebruikt wordt; het is op den Zondag. Is er één tijd waarop zingenot, als om strijd, winzucht in de hand werkt, en deze alle krachten inspant, om daarmede haar voordeel te doen; het is op den Zondag. En is er eindelijk één dag waarop duizende onsterfelijke zielen, in stede van in de leerschool des hemels te zijn, zich in de tempelen der ijdelheid vereenigen; het is op den Zondag. — Treurig kenmerk, voorwaar! der 19de eeuw!

Lezer! onder welke van deze Zondags-vierders behoort gij? onder de eerstgenoemde? Tracht gij, door op dien dag rust voor uw ligchaam te genieten, en zulks ook aan uwen onderhorigen te vergunnen, u en hen weder voor een' zesdaagschen ijverigen arbeid te sterken? Is het uw hartelijke wensch dat gij en uwe huisgenooten, op den Zondag, in de voorhoven Gods, een geestelijk voedsel voor de ziel vergadert, opdat ook zij leve, en niet, bij overvloed van brood voor het ligchaam, van gebrek verga? In één woord; zijt gij een vriend van Gods Sabbath, en betreurt gij 't dat dezelve bij velen in eenen wereldschen Zondag is ontaard? driewerf gelukkig zijt gij: want uw honger en dorst naar eene Eeuwige gelukzaligheid zullen verzadigd worden; of, waarde Lezer! behoort gij onder hen die door tijdelijke zorgen bezwaard, vermeenen geregtigd te zijn ook op den Zondag te werken om in hunne nooddrift te voorzien? Of kan men u rangschikken onder dezulken die de ge-

heele week onverpoosd werkzaam geweest zijnde, gelooven den Zondag vrij te mogen besteden tot rust, uitspanning, en vermaak voor het ligchaam? of zijt gij een van die gelukkigen die geen' aardsche zorgen hebt, noch u door eenigen arbeid behoeft te vermoeijen, dien alle dagen gelijk zijn en ter uwer willekeurige beschikking staan, maar evenwel den Zondag uitkiest tot het geven uwer gastmalen of het nemen uwer bijzondere genoegens? Ach! dat deze allen bedenken mogten wat tot hunnen vrede dient, en niet voor eenige oogenblikken vrij genot eene gelukkige Eeuwigheid verbeuzelen, opdat de Heer niet éénmaal op hen van toepassing brenge Zijn woord: «Ik heb u willen vergaderen als eene hen hare kiekens vergadert, maar gij hebt niet gewild!»

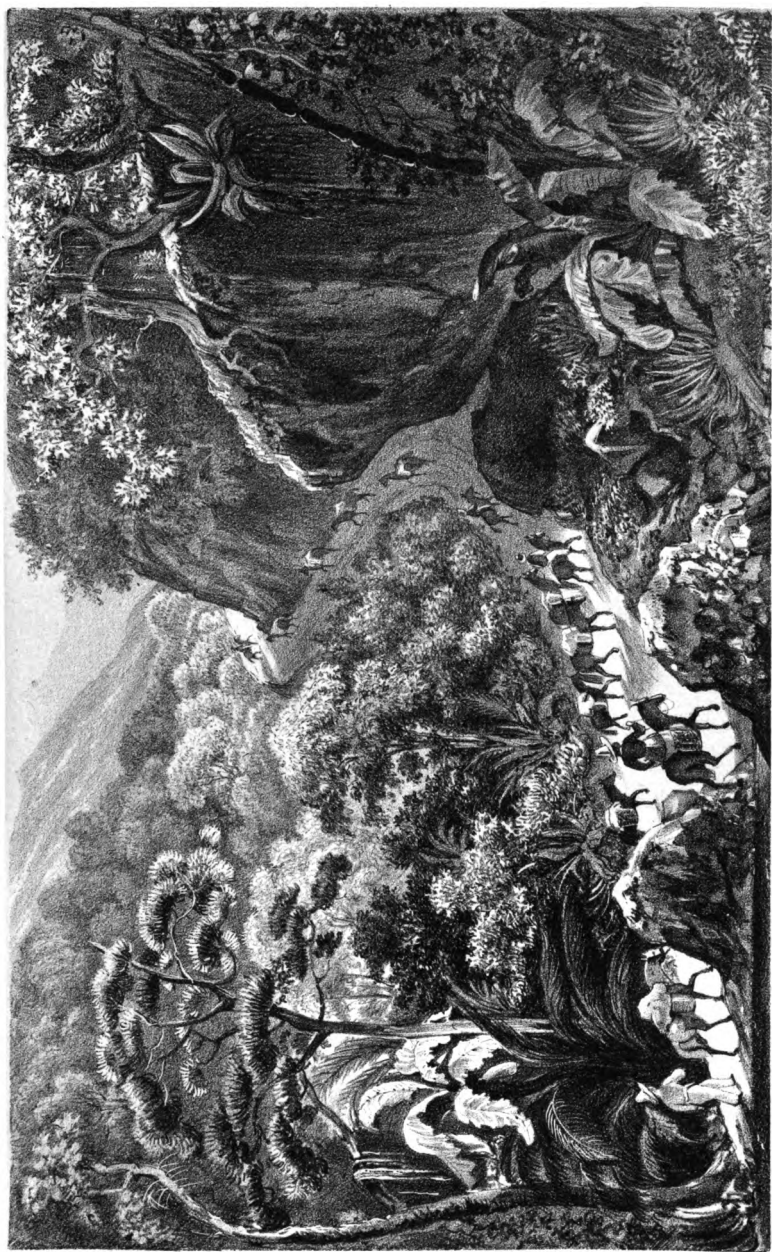
BRAZILIË.

Brazilië is gelegen in het zuidelijk deel van *Amerika*, dat door CHRISTOPHORUS COLUMBUS in het jaar 1492 ontdekt werd onder de regering van ISABELLA, Koningin van *Spanje*, die hem, op zijn aanhoudend verzoek, van de noodige scheepsmagt en uitrusting voorzag, om eene reize te doen ter ontdekking van landen, welke naar zijne vaste meening, zich nog in het westelijk halfgrond der aarde moesten bevinden, en die hij ter gunste van zijne hooggeachte en beminde souvereine Vorstin in bezit nemen wilde, om alzoo de standaard van *Spanje* ook over den *Atlantischen Oceaan* te planten.

Aanvankelijk ging zijne reize voorspoedig en was het scheepsvolk met moed en vertrouwen op hunnen aanvoerder vervuld, doch toen na langen tijd zich niets aan hun oog vertoonde;

HET ONBERGTE VAN BRAZILIE

Van der Burgh, J. A. M.

Lith. v. Th. Bruggemann. Amsterdam.

HET GEBERGTE VAN BRAZILIE.

begon hun vertrouwen in zijne kennis omtrent het onbekende land, of ten minste in zijne kunde van den regten weg daartoe, merkbaar te verflaauwen; en toen nu behoefte aan gezond voedsel, en wat in de nabijheid dier heete luchtstreeken nog meer zegt, gebrek aan frisch drinkwater op het schip begon te heerschen, konden zij het niet langer uitstaan; zij eischten van COLUMBUS (die toch ook niet gevoelloos onder al dit lijden was) zich te verklaren, en te beloven eene spoedige aankomst in het gewenschte goud-land, of eenen dadelijken terugkeer naar een ander, waar zij van voedsel en water konden worden voorzien. De welsprekendheid van COLUMBUS bragt hen echter voor dit maal tot bedaren, maar toen na eenigen tijd nog geen land te zien was, sloeg het volk bijna tot dadelijke muiterij over. COLUMBUS was nu ter naauwernood meer van zijn leven verzekerd en moest tot het eene of het andere besluiten. Hij deed zulks met deze woorden: «Kinderen! over drie dagen zult gij het land, waar ik u henen wilde brengen, zien, zoo niet, welaan! doet dan met mij en het schip wat gij wilt.»

Dit werd aangenomen, maar in welk eene angstige spanning naar ziel en ligchaam deze dagen door COLUMBUS werden doorgebracht, kunnen zij het best beseffen die insgelijks wel eens zonder vriend of beschermmer aan de genade of ongenade van een oproerig scheepsvolk overgegeven geweest zijn. Maar, wie beschrijft dan ook zijne dankbare vreugde, toen, binnen den beloofden tijd, hunne oogen het uiterste punt des lands mochten zien en zij het weldra betreden konden.

Na met het scheepsvolk den Allerhoogste openlijk voor hunne behoudene aankomst te hebben gedankt, en het in den natuurstaat zoo prachtige land in bewonderende verrukking te hebben beschouwd, nam COLUMBUS hetzelfde in bezit ten voordeele der

Spaansche Kroon, tegenover eenvoudige inwoners, die, daar zij niets van dit alles begrepen, geenen wederstand boden. Hij plantte, in naam der Koningin ISABELLA, haren standaard in een nieuw overzeesch werelddeel. Na aldaar slechts korten tijd vertoefd te hebben, keerde COLUMBUS verheugd naar *Spanje* terug, werd door de Koningin met lauweren bekroond, tot den adelstand verheven en leefde in welstand tot aan haren dood; doch daarna werd hij door Koning FERDINAND (haren echtgenoot) vernederd; de adeldombrief hem ontnomen en hij eindigde zijne dagen in zorg en verdriet.

Brazilië werd eerst acht jaren later, (1500) ontdekt door den Portugeschen Admiraal ter zee, PEDRO ALVARES CARLO, en in naam des konings van *Portugal* in bezit genomen; het werd *Santa-Cruz* genoemd, dat later veranderd is in *Brazilië*, om reden van de groote hoeveelheid braziliaansch hout, dat aldaar gevonden werd. Uit *Frankrijk* werden ook veroveringen aldaar beproefd, doch zonder eenig belangrijk gevolg. Doch toen deze groote en schoone Provincie met *Portugal* in de magt van *Spanje* overging, werd zij (1581) aan de ondernemings- en veroveringszucht der Hollanders blootgesteld, die toen reeds in oorlog met de bezitters van *Brazilië* verkeerden. Ik zal hier niet uitweiden over al hetgeen de onzen aldaar verrigt hebben, noch in eene vermelding treden van die vele en schitterende wapenfeiten, waardoor Nederlandsche zeehelden hunne namen onvergetelijk gemaakt hebben, daar dit alles zoo juist is aangeetoond in het verdienstelijke Werk *les Hollandais au Brésil*, door P. N. NETSCHER, uitgegeven te 's *Hage* in 1853, en waaruit hier eenige bijzonderheden ontleend zijn.

Het was in het jaar 1614 dat door de te *Hoorn* in *Noord-Holland* gevestigde Australische Compagnie, twee schepen uit-

gerust, en onder het bevel gesteld werden van JACOB LE MAIRE, ten doel hebbende eenen weg uit te vinden meer naar het zuiden dan die om *Magellan*, alsmede nieuwe landen te ontdekken, die men berekende, dat zich aldaar nog bevinden moesten, en het is aan J. LE MAIRE dat de eer toekomt van het eerst (29 Januarij 1616) het zuidelijkste punt van *Amerika* te hebben omzeild, en het den naam te geven van *Kaap Hoorn*, (naar de stad van waar de reize was uitgegaan,) en eene groep eilanden in de nabijheid daarvan door hem genoemd *Barneveld*, alsmede de doorgang tusschen het *Terra del Feugo* en *Staten-land* genaamd werd: *Straat van le Maire*. Doch in 1623 had die groote overwinning ter zee plaats, welker herinnering reeds in den mond der kleinste kinderen gelegd wordt, met het versje:

PIET HEIN, PIET HEIN,

Zijn naam is klein,

Zijn' daden groot,

Hij overwon de Zilvervloot.

Daar echter velen het bij het aanleeren van dit versje laten berusten en geen verder geschiedkundig onderzoek daarover instellen, zoo moge de volgende korte mededeeling daarvan, het geheugen derzulken een weinig te hulp komen.

Het was in 1623 — 1628 dat *Spanje* uit *Peru* en omstreken (*Zuid-Amerika*) de behaalde schatten, bestaande in goud, zilver, paarden, indigo enz. naar het moederland deed overbrengen; de onderscheidene schepen moesten zich echter eerst te *Cuba* tot eene vloot vereenigen, om alsdan gezamenlijk naar *Spanje* onder zeil te gaan, en het was tegen deze rijk beladene vloot, dat men in *Holland* eene verovering wilde beproeven, doeh de toebereidselen daarvoor gereed maakte onder den schijn van een geheel ander doel, zoodat de ware zin daarvan zóó geheim bleef

dat de Spaansche regering, niettegenstaande zij wel eens ge-
waarschuwd werd, niets er van bemerkte, en geene voorzorgen
daartegen nam, voor dat de Hollandsche vloot plotselings tegen-
over de Spaansche verscheen, en deze geheel onvoorbereid, nood-
zaakte slag te leveren, haar overwon, en een' zoo rijken buit
behaalde, dat dit bijna tot een spreekwoord geworden is.

Het was ook geene verwerpelijke kleinigheid eene waarde
van *f* 14,800,000 aan goud, zilver, parelen enz. met betrekke-
lijk weinig moeite te verkrijgen, daar er, na dezen zeeslag
van slechts weinige uren, aan de zijde der onzen niet meer dan
150 dooden geteld werden. En deze overwinning was, na de daar-
toe medewerkende gelukkige omstandigheden, voorzeker veel te
danken aan het schrandere beleid en de voorzigtige dapperheid van
den grooten zeeheld PIET HEIN; zulks werd ook bij zijnen te-
rugkeer in het Vaderland ten volle erkend, daar hij door den Prins,
de Overheid en het Volk met eere en gejuich ontvangen werd, en
met lof en dank als overladen en beloond. Dit alles vermogt echter
niets op het gemoed des zoo nederigen mans, die nooit eigene,
maar slechts de roem van den Prins en zijn Vaderland zocht te hand-
haven of te bevorderen. Hij toonde zich zelfs zeer verwonderd over
al deze eerbewijzen, bewerende, dat hij vroeger (de omstandighe-
den in aanmerking nemende,) veel moeilijker en grootere overwin-
ningen ter zee behaald had, wanneer de verkregene buit ook
niet zoo rijk was als deze, en alsdan niet altijd de verdiende
erkenntenis daarvoor gevonden had. Na eenige jaren beproefde de
westindische Compagnie, wederom eenen dergelijken togt, onder
bevel van denzelfden Held, doch deze had geene belangrijke
uitkomst, hoewel zij als zeeslag een voorbeeld was van moed
en dapperheid. Dit werd echter duur betaald, naardien in het
heetst van den strijd, onze waardige Opperbevelhebber, PIET

HEIN, door eenen vijandelijken kogel in de schouder getroffen, het doodelijk slagtoffer werd van zijnen moed en dapperheid, en *Holland* over zijnen treurigen dood in rouw dompelde.

Alzoo stierf de groote zeeheld, na vele gewigtige diensten aan zijn vaderland te hebben bewezen; zijne veroverings-ontwerpen werden steeds met eenen gelukkigen uitslag bekroond; en belangrijk waren voor de Marine de vele en wijze verbeteringen die hij zoowel in den bouw, als in de werkzaamheden op de oorlogs-schepen ingevoerd heeft, en die naast zijne behaalde zegeteekens, zijnen naam onvergetelijk hebben gemaakt. Zijn lijk werd plegtig begraven, ten koste van den staat, in de groote kerk te *Delft*, alwaar een prachtig gedenkteeken aan de nakomelingsschap zijne wapenfeiten herinnert.

Na PIET HEIN werd het Opperbevel aanvaard door M. H. TROMP, die later in de oorlogen tegen *Engeland* eenen zoo welverdienden roem verworven heeft. Het was onder zijn bevel dat op de *Reede van Duins* eene groote overwinning op de Spaansche vloot behaald werd. Deze bestond uit 66 schepen en 24,000 manschappen, terwijl de Hollanders niet meer dan 8000 soldaten en matrozen telden, het was dus geen wonder dat de zege, zoo dikwerf aan de Nederlandsche vlag verbonden, door Vorst en Volk aan de tusschenkomst der Voorzienigheid werd toegekend, dank- en bededagen uitgeschreven werden, en gedenkpenningen geslagen met het opschrift: « God sloeg 's vijands hoogmoeden 12, 13, 14 en 17 Januarij 1640.» *) Bij voortduring bleef *Brazilië* eene hoogst belangrijke bezitting voor *Nederland*, en de geschiedenis van dien tijd is eene aancenschakeling van ondernemingen, die, het zij dan ook dat ze met afwisselend

*) *Les Hollandais au Brésil*, pag. 112.

geluk vergezeld gingen, echter steeds voorbeelden waren van grootheid, beleid, dapperheid en volhardenden moed; dat zelfs een' veel magtiger vijand vaak tot bewondering drong en eindelijk de zegepraal op hem deed behalen.

In het jaar 1636 werd JOHAN MAURITS, hertog van *Nassau*, onder de regering van onzen stadhouder FREDERIK HENDRIK, (zijn broeder) benoemt tot Gouverneur-generaal van *Nederlandsch Brazilië*, welke betrekking hij op eene vorstelijke wijze aanvaardde.

Hij kwam aldaar in Januarij (1637) aan, en werd, onder het losse van salut-schoten door de bevolking, die den Hollanders zeer gunstig waren, met vreugde-gejuich ontvangen en vond er getrouwe genegenheid in aller harten. Het getal der hollandsche krijgslieden was echter onbeduidend, daar het in zijn geheel niet meer dan 6,100 bedroeg, dat nog gedurig verminderde door ziekten en vermoeijenissen des oorlogs, en doordien vele na volbragten diensttijd, naar het Vaderland terugkeerden. Wel verkreeg MAURITS, op zijn aanhoudend verzoek, eenige vermeerdering van troepen, doch nimmer is, gedurende zijne heerschappij aldaar, derzelver getal 3 à 4000 te boven gegaan.

Zijne regering, door uitstekende, verstandige en godsdienstige grondbeginselen geleid, was zeer gelukkig voor *Brazilië* en voordeelig voor het moederland. Het groote doel toch van zijn streven was, de verwoestingen des oorlogs in vredeestijd te herstellen; en door een gematigd bestuur en vrijheid van Godsdienst, deze uitgestrekte bezittingen te verbeteren, de bewoners te beschaven, en alzoo de Hollandsche Oppermagt voor hen geene knellende, maar eene zegenrijke te doen worden. Voornemens welker gelukkige uitvoering geenszins onmogelijk waren, daar zijne schitterende talenten en hoogen rang hem het algemeene vertrouwen verwierven.

Het konde dan ook niet achter blijven dat zulk een edel doel, gepaard aan eenen krachtigen wil, die alle verhinderingen en tegenstand door beleid en goedheid overwon, weldra in *Brazilië* eenen weldadigen invloed uitoefende.

Deze tot nu toe ongekennde vrijheid van Godsdienst en de menschlievendheid die al de handelingen des Gouverneurs kenmerkte, wonnen aller harten en verwierven hem de krachtige hulp en medewerking van de aan hem ondergeschikte Besturen, doch om al zijne plannen te doen uitvoeren, zelfs die, welke het behoud van het vroeger verkregene beoogden, ontbrak het hem gedurig aan de noodige magt in manschappen, levensmiddelen en gelden.

Soms ook wel verhinderde de andersdenkende zienswijze der Regering in *Nederland* zijne voorgenomene verbeteringen.

De zetel der Regering was gevestigd te *Recife* bij *Bahia. St. Salvador*, toen de Hoofdstad van *Brazilië*, bleef in de magt van *Spanje*, en eerst later is dezelve gevestigd te *Rio de Janeiro*, toen nog weinig door de Hollanders bezocht. — Ter bebouwing der uigestrekte Plantagies meende men ook behoefte te hebben aan eenen gedurigen toevoer van negers, daar de Brazilianen te gemaklievend waren om de velden zelven te bearbeiten.

Er werden daarom van de aanzienlijke bezitting *Angola* jaarlijks ingevoerd meer dan 15,000 slaven, dat aan *Nederland* eene winst opbragt van minstens *f* 2,118,000 *), maar was aan dien schat ook des Allerhoogsten zegen verbonden? hoe lang toch bleef dezelve voortvloeijen; of is *Brazilië* nog een Hollandsche Staat?

Het was in het jaar 1640 dat in *Portugal* eene gebeurtenis plaats had, die ook voor *Nederland* gewigtige gevolgen had;

*) *Les Hollandais au Brésil*, pag. 121.

de opstand, namelijk, tegen het magtige *Spanje*. De optreding toch van *Portugal* als een vrije staat en de erkenning daarvan door de groote mogendheden, verminderde zeer de magt van *Spanje* en werd daarom niet ongaarne door *Nederland* gezien, en aldaar met den regtmagtigen erfgenaam van *Portugal's* Troon JOHAN IV, vriendschaps-betrekkingen gesloten, dat echter later voor het behoud van de Braziliaansche bezittingen verderfelijk werd, daar na eenige jaren, door *Portugal* alles werd aangewend om *Hollands Brazilië* te veroveren; hetgeen hun eindelijk gelukte, door de niet genoegzame krijgsmagt van *Holland* aldaar en veroorzaakte, dat het jaar 1654 (201 jaren geleden), in de brazilische almanak aangegevend staat met de jammervolle woorden: *Totale Expulsion des Hollandais* (volkomene verwijdering der Hollanders); en zou daartoe de 10 jaar vroeger gedane terugroeping door de Staten-generaal, van den Gouverneur naar *Holland* niet veel hebben bijgedragen? daar MAURITS reeds aller harten voor zich had ingenomen, en het toch niet onwaarschijnlijk was, dat, bij een oogenblikkelijk gevaar van de zijde der Portugezen, de Braziliaanen ook zonder militaire hulp uit *Nederland*, echter onder de aanvoering van den beminden Hertog, leven en land ter gunste van *Holland* tegen *Portugal* zouden beschermd hebben. Zijne afreize toch ging vergezeld van de ongeveinsde hoogachting der aanzienlijksten des lands, en de ondubbelzinnige bewijzen van gehechtheid en liefde der bevolking, en van niet geringe waarde waren de vele aanbiedingen die hem gedaan werden bij aldien hij aldaar blijven wilde, dat hij echter standvastig weigerde, daar hij 't beschouwde als van Hooger hand bestemd te zijn, dat hem een andere werkkring was aangewezen, de behandeling waarvan echter niet tot het doel van dit opstel behoort.

1771 v. Th. Bruggemaan. Amsterdam.

GEZIGT OP DE HAVEN VAN RIO DE JANEIRO.

the first of these is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The second of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The third of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The fourth of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The fifth of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The sixth of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The seventh of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

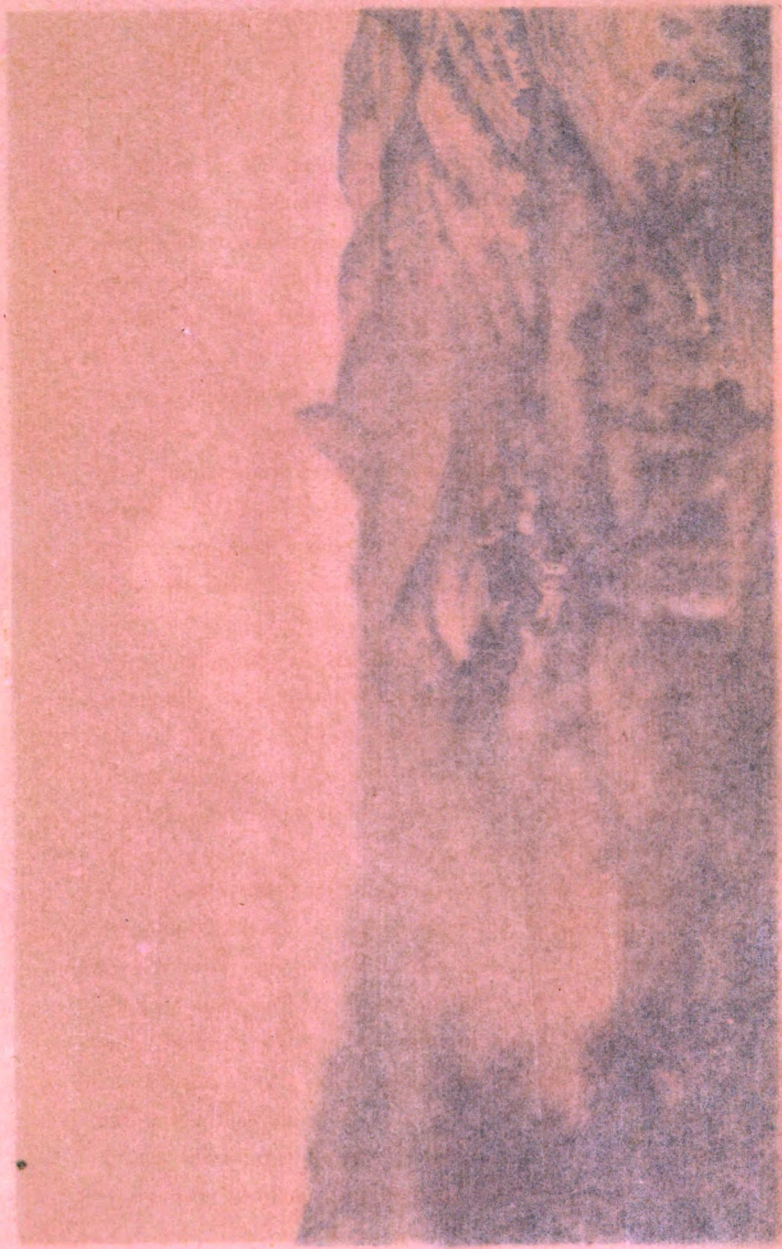
The eighth of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The ninth of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The tenth of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The eleventh of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

The twelfth of the two is the fact that the first of the two
 is a *de facto* standard, while the second is a *de jure* standard.

STADT VAN DE HAVEN VAN RIO DE JANEIRO

RIO DE JANEIRO.

Rio de Janeiro draagt haren naam door dat zij gelegen is aan eene alzoo genoemde rivier, en het komt mij, die gaarne zamenhang tusschen oorzaak en uitwerking tracht op te sporen, niet onwaarschijnlijk voor, dat beiden alzoo genoemd zijn, wijl *Brazilië* in de maand Januarij ontdekt is, en *Rio de Janeiro* het uiterste punt daarvan zijnde, is het toch niet onmogelijk dat de eerste landing aldaar heeft plaats gehad, en daar in de braziliaansche taal de spelling van de maand *januarij* juist met die van den naam der stad overeenkomt, moet men, dunkt mij, besluiten, dat rivier en stad, ter oorzaak daarvan haren naam draagt. Dit is echter meer gissing dan zekerheid, daar ik niet in de gelegenheid was, eene uitvoerige geschiedenis van *Rio* te bekomen, en de braziliaansche almanakken slechts van die van latere tijden zeer beknoptelijk gewagen. Ik wil daarom thans liever eenige mededeelingen doen aangaande het land, de Godsdienst, zeden en gewoonten, waartoe een langdurig verblijf aldaar, mij eene geschikte aanleiding geeft, en dat, na de voorgaande bloot geschiedkundige herinneringen van *Brazilië* niet ongepast zal zijn.

Rio de Janeiro schijnt in de vroegste jaren harer ontdekking weinig door de Europeanen bezocht te zijn, welligt omdat zij niet de Hoofdstad, maar eene van minderen rang was, en eerst vóór bijna honderd jaar (1763) als de voornaamste stad des lands erkend werd, en zulks ook ten volle verdient. Beschouwt eens met aandacht het voorgaande, plaatje de Baai van *Rio* voorstellende; het zal u een flauw denkbeeld geven van de schoonheid eener haven, die eene wereldvermaardheid heeft verkregen. Zij toch behoeft geene dijken, dammen noch schut-

sluizen om de golven des grooten Oceaans af te keeren en de nog jeugdige stad voor overstroming te beveiligen. Ziet die bergketen aan, welker hoogste toppen nog nimmer door menschen-treden gedrukt zijn. Is het niet, alsof zij zich als twee armen uitstrekken, en voor de groote zee plaatsen, om de stad voor hare verderfelijke, door niets anders te stuitene kracht te beschermen, echter eene genoegzaame opening daarlatende om schepen en geene veroveringen bedoelende vreemdelingen, gastvrij binnen te laten, daar er toch slechts weinig oorlogsmagt toe noodig is, om deze kleine ruimte tegen elken vijandelijken inval te beschermen; de bevriende schepen zorgen echter deze in goeden nuchteren staat door te gaan; daar zij door een weinig te veel den eenen of anderen kant te naderen, ligt eene onzachte aanraking met het berggevaarte kunnen hebben, en zulks schip en volk in een oogenblik in de diepte kan doen wegzinken.

Tusschen deze bergen en de stad bevindt zich eene uitgestrekte baai of waterkom, welks kalme en spiegelende oppervlakte slechts zelden door hevige stormwinden verbroken of beroerd wordt, daar de hooge bergen ook deze aan hunne andere zijde op den *Atlantischen Oceaan* beperken, en daardoor, zonder aanbrenging van kunst-waterwerken de baai tot eene veilige haven voor de schepen en een aangenaam vaarwater tot uitspanningstogtjes maakt. De stad zelve is even buiten haar middenpunt van een' heuvel- soms reeds bergachtigen grond, welke echter niet uit zandachtige aarde bestaat, maar uit massiven steen, zoodat het niet zelden gebeurt dat de daarvan uitgehouwene stukken terstond tot den bouw van een nabij gelegen huis gebezigd worden. Het uitbreken van deze steenen geschiedt dikwerf niet zonder gevaar voor de naburige menschen en woningen, dewijl men dezelve niet geheel met handen uithouwt,

maar door buskruid doet springen na alvorens ze, om het *gevaarlijk* voortrollen der afgebrokene steenen voor te komen, met huiden en zware balken bedekt te hebben. Dat deze wijze van de bergen te doen verdwijnen, en een' effenen grond te verkrijgen, ook wel eens van een noodlottig gevolg zijn kan, hebben wij zelve ondervonden; de mededeeling waarvan, alhier als een bewijs van het gezegde dienen kan. — Ons huis gelegen zijnde aan den voet van zoodanig eenen berg, stond alzoo niet buiten gevaar, waaraan echter door de gewoonte niet altijd gedacht werd; maar op eens toen het geheele gezin zich daarin bevond, en men op den helderen dag niet het minste ongeluk vermoedde, hoorde en voelde allen eenen schok alsof er eene aardbeving plaats had. De eerste vraag, natuurlijk was, of alle zich in huis bevindende menschen nog leefden? en op het, hoewel verward, maar hoorbaar antwoord van Ja, onderzocht men wat er eigenlijk gebeurd was. Toen zag men dat een blok steen van ruim eene nederlandsche el in het vierkant op het dak was neêrgestort en door twee verdiepingen heen tot op de tweede van onderen af, was doorgedrongen, doch aldaar op eene baal goederen neêrkomende, in zijne vaart gestuit werd, waardoor, naast eene altijd wakende Voorzienigheid het leven gered werd van den zich juist daaronder bevindenden huisvader. O, het ontkomen aan zulk een dadelijk levensgevaar, van een geheel gezin, door de onmiddellijke bewaring Gods, zijn van die oogenblikken in het leven, waarin men zich aan zijnen Hemelschen Vader verbindt, op eene wijze, die niet ligt door lateren voor- of tegenspoed kan verbroken worden; het wel niet geheel ingestorte huis, (men bouwt de muren aldaar ter afwering der warmte zeer sterk, soms wel 2 à 3 voet dik) bleek toch erg verzwakt te zijn; alles was met puin en gruis bedekt, en het

verdere verblijf daarin, tijdens de herstelling, zelfs bij den vervoer van den steen, werd gevaarlijk geacht. Verhuizen was dus het eerste dat gedaan moest worden, en hoewel zulks voor de Brazilianen geene zaak van consequentie is, daar zij gewoonlijk niet veel werk van hun meubilair maken, was dit evenwel voor ons, die, op hollandsche wijze, alles met kleeden, gordijnen, enz. voorzien hadden, geene kleinigheid; het moest evenwel geschieden. Op veler aanraden eischte men ook van de bezitters van den berg tegemoetkoming in de schade, veroorzaakt door de onvoorzigtigheid hunner slaven en bergwerkers; doch zelve eerst korteling aldaar wonende en met de taal en wetten des lands niet genoegzaam bekend, kon het wel niet anders of zulks had geene gewenschte uitkomst. Getroost dat men er nog met aller levensbehoud was afgekomen, gingen wij naar een ander huis, dat echter niet weder aan den voet van eenen berg gelegen was. — De stad van *Rio* is vrij uitgestrekt, en heeft eene groote handels-bedrijvigheid, bijzonder door het vervoer door de negers langs de straten van de hoofdproducten des lands, o. a. Koffij, Tabak, Suiker, Rijst, enz. Dit en de felle hitte aldaar maakt het bepaaldelijk wonen daarin voor eene familie zeer onaangenaam, zoo dat ook velen, even als in de *Citij van Londen*, hunne handels-kantoren in de stad, maar even daar buiten in de zoo schoone omstreken, hunne privaatwoningen hebben, alwaar ook de warmte minder hinderlijk is. Het klimaat toch is van eene westersche hitte die, hoewel nooit door eenen frischen winter afgewisseld, echter nog verre beneden die van het Oosten is, en daarom is het wonen te *Rio* voor den Europeaan niet van een zoo groot verschil en ongezonder als daar, te meer daar de nabijheid der zee des morgens en des avonds steeds eene aangename koelte en verkwik-

kend windje aanbrengt. Men kan ook nog wel de vaak ondragelijke hitte ontgaan, door een reisje of verblijf op het gebergte, waarvan nevensgaand plaatje een idée geeft (dit is echter een der lagere bergen, daar de hoogste 'onbereikbaar zijn) en eenen zoodanigen togt voorstelt. De reis geschiedt op muilezels, en duurt twee dagen; zij is op sommige plaatsen, waar de weg langs eenen diepen afgrond gaat, en zeer eng is, of door eenen waterstroom voert, waarvan de grond ongelijk en onzigtbaar is, zeer gevaarlijk en hoogst kostbaar, zoodat slechts weinigen er gebruik van kunnen maken. Aldaar heerscht eene aangename Europesche lente-warmte, en het is zeer gezond er eenige maanden door te brengen. Ook vele, in de stad onbekende vruchten, in *Europa* te huis behoorende, (doch veel grooter van omvang) worden er gekweekt; en ware het niet dat de reis en het verblijf aldaar zoo kostbaar en moeilijk waren, er zouden zeker, tijdens de heetste maanden, vele Europeanen eenigen tijd doorbrengen. De woonhuizen en gebouwen in de stad zijn talrijk en ruim; de Paleizen, Kerken, Kloosters, Hospitalen enz. hebben eenen colossalen omtrek en bezitten veel rijkdom, wanneer ook niet zindelijk- en netheid daarin altijd ten troon zitten. Eene bijzondere vermelding verdient echter de *Aqueducto* of Waterleiding, waardoor men in de stad uitmuntend frisch drinkwater verkrijgt, en welk, bijna menschelijk wonderwerk tot stand gebragt is, door Don PEDRO I, vader des tegenwoordigen Keizers. Het water wordt afgeleid van de nabijgelegene hooge bergen, alwaar het dan eens een' breeden stroom vormt, die alles in zijne vaart dreigt mede te voeren, en dan (door de groote tusschenruimte en meerdere of mindere berghoogten) eene zoo enge breedte en tragen gang heeft, dat men naauwelijks begrijpen kan, hoe dit kleine, maar op den

duur vloeiende beekje, eene zoo groote stad van water kan voorzien. Alles is echter, zoo niet ontstaan, dan toch kunstmatig geleid en daarom een zoo grootsch denkbeeld als gelukkig uitgevoerde onderneming. En zelden bezoekt een vreemdeling *Rio* of men brengt hem daarheen, om dit schoone natuurtooneel en zeldzaam kunstgewrocht te zien, te meer, daar ook de weg op deze bergen (altijd te paard afgelegd) aller aangenaamst is, en in een kort bestek een zoo juist denkbeeld geeft van den verheven natuurstaat van *Brazilië*. Eens bij een dergelijk bezoek viel een knaap in dezen stroom, en zoude door deszelfs snelheid een' gewissen dood te gemoet gevoerd zijn, zoo niet door het Godsbestuur, de vlugge hand eener nabij zijnde dienstmaagd hem gevat en gered had.

De Lands-godsdienst is de Roomsch-Catholieke; doch welke? zóó, dat bij oppervlakkige beschouwing men ze naauwelijks als één, met die in *Nederland* bestaande, zoude houden; een verschil zoo groot, dat dit ter naauwernood bij iets te vergelijken is, en daarom slechts de mededeeling van het een en ander dezelve kan doen kennen. De kerken zijn zeer groot en inwendig van eene schitterende pracht, dat reeds op 't eerste gezigt doet zien dat hier alles is aangebragt om op de zinnen van het in de Godsdienst nog zoo onwetende en bijgeloovige volk te werken. Processiën worden dagelijks gehouden en bij groote kerkelijke feesten wordt daaraan alles ten koste gelegd en dikwerf bevindt zich de Keizer zelf, onder een prachtig verhemelte gaande, bij den stoet; de straten waar deze zal doortrekken zijn met welriekende bladeren bestrooid; de huizen zijn geheel behangen met allerlei sierlijke en prachtige stoffen, en als de voornaamste Priesters of de Keizer voorbij trekken, worden ze daaruit met bloemen bestrooid en de geheele stad is in rep en

roer. En in het medewerken tot, het bijwonen of geven van geld of gaven ter instandhouding en vermeerdering van het getal en de pracht dezer Processiën, bestaat over 't algemeen het denkbeeld dat de beoefening der Godsdienst gelegen is. Deze Processiën en het daarna ontsteken van schitterende vuurwerken worden als groote volksvermaken beschouwd. Intusschen geniet de uitoefening der Protestantsche Godsdienst alle vrijheid. Deze wordt doorgaans slechts in de Engelsche taal gehouden, waartoe eene ruime Kerk gebouwd is. *) Van de vele, zonderlinge gebruiken die te *Rio* bestaan zijn de volgende het vreemdsoortigste voor den Europeaan: 3 dagen vóór den Advents-tijd is het zoogenaamde *Introdio feest*, daarin bestaande, dat men vrijheid heeft om elkander zooveel met water te begooijen als men maar doen kan, (zonder onder elkanders bereik te komen,) en voor welke aardigheid allerlei machines vervaardigd en verkocht worden; de fijnste zijn: appels, van een dunne schil van was, en inhoudende Eau de Cologne. Het ontvangen van dezulken, zij 't ook ten koste van het nat worden zijner kleedren, wordt eer als een compliment dan als eene beleediging beschouwd, en meest door de dames gebezigd; maar meer gewoon zijn spuiten, glazen, kommen, of wat het eerst bij de hand ligt; de Zwarten maken elkander met meel of poeder wit, en dit plezier is zoo algemeen, dat, wie geen lust gevoelt een nat pak te bekomen, beter doet, gedurende dien tijd te huis te blijven. Bij geene gebeurtenis echter in het leven

*) De Protestanten hebben ook eene afzonderlijke begraafplaats, gelegen op eenen berg, en waarvan de schilderachtige natuur-schoonheid door weinige kerkhoven geëvenaard wordt.

wordt zooveel gerucht gemaakt als wanneer eene begrafenis plaats heeft.

Als overal is ook te *Rio* de dood «tot alle menschen doorgedrongen,» en vele omstandigheden, als felle hitte, drinken van koud water, vermoeidheid, enz. dragen er toe bij, dat het laatste uur, vaak onverwachts voor den een of ander slaat. Kort na den dood volgt (wegens de warmte) de begrafenis. Alsdan wordt het sterfhuis van binnen en aan de straatdeur met zwart laken behangen; doch eene kamer alwaar het lijk voor een ieder ten toon gesteld is, wordt prachtig versierd; en wanneer de overledene van hoogen stand is geweest, wordt het met zijne ambtskleederen, ridderorden enz. voorzien, en vriend en vreemden mogen binnenkomen om zulks te bezichtigen. Eene van het gezin, (meestal eene vrouw) maakt een vreeselijk misbaar, (als tolk der algemeene droefheid); en door troosteloos te schreijen, gillen, zich de haren uit het hoofd te rukken enz. beklaagt zij zich over het verlies des afgestorvenen, welke smart haar toppunt bereikt, op het oogenblik dat het lijk weggedragen wordt, doch daarna vaak spoedig bedaart. Bij het sterven van een kind is de droefheid veel minder (behalve het natuurlijk gevoel bij de moeder) daar men zich gereedelijk troost met de gedachte: «het is een Engeltje geworden, en heeft het in den Hemel beter dan hier.» Kinderen worden bij 't begraven ook als Engeltjes in open kistjes van rood fluweel (in plaats van zwart) in het wit gekleed, met zilveren kransjes om het hoofd en geheel met bloemen bestrooid, grafwaarts (in de kerk) gevoerd, doch aldaar van deze kostbare sieraden ontdaan, en vaak slechts van een enkel kleedingstukje voorzien, zonder kistje! in kalkachtige aarde begraven! opdat het spoedig verteere, en dan iets nog zonderling met

het gebeente plaats hebbe. Nommer en plaats alwaar een lijk (hetzij jong of oud) alzoo begraven is, worden getrouw aan de familie opgegeven, (bijzonder aan de meergegoeden en rijken) als wanneer na eenigen tijd het geraamte weder opgegraven wordt, en in een vierkant kistje van ebbenhout met zilveren beslag, (meer of minder kostbaar, naar vermogen) door de familie bewaard, en eens in het jaar (op het Allerheiligen feest) in de kerk, die dan geheel met zwart behangen is, ten toon gesteld. Men zegt dat deze kistjes te middernacht geopend zijn en alsdan de laatste overblijfselen der dooden bezigtigd kunnen worden; doch den volgenden dag zijn zij gesloten, en is slechts het geheel voor een ieder te zien. Eene begrafenis is dus te *Rio* niet, zoo als elders: «*de laatste* eer, die men eenen overledene bewijst.» Of echter al deze gebruiken thans nog juist zoo bestaan, weet ik niet; maar in 1839 sprak men er nog niet van om ze in 't minst te veranderen.

De Regering van *Brazilië* bestaat uit den Keizer, (die te *Rio* zijne residentie heeft) de Ministers, Afgevaardigden uit de Provinciën, enz. enz. even als bij andere beschaafde volken.

Rio de Janeiro heeft eene oppervlakkige grootte van 6000 □ leguas*) en telt ruim 450,000 inwoners. Tot 1822 bleef het onder de heerschappij van *Portugal*, doch werd toen geheel vrij verklaard en den 12 December (1822) Don PEDRO I tot Keizer van *Brazilië* gekroond. De erkenning daarvan door *Portugal* geschiedde eerst in 1825, toen Don PEDRO plegtig afstand deed der Portugesche Kroon, en wel ten behoeve zijner oudste dochter DONNA MARIA DA GLORIA (sedert overleden). Hij genoot alzoo het zeldzame voorregt, ééne dochter als regerende

*) Eene legua is $\frac{3}{4}$ duitsche mijl.

Koningin van *Portugal*, en den éénigen zoon als aanstaande Keizer van *Brazilië* te bevestigen. — De slavenhandel is te *Brazilië* zeer uitgestrekt, niettegenstaande hij door *Engeland*, krachtens een met dit Land gesloten traktaat, veel wordt tegengegaan, en alle slavenschepen die onder het bereik der Engelsche oorlogsbodems komen, zoo mogelijk gevat en als prijs genomen worden. De behandeling der negers te *Rio* is natuurlijk beter dan die op de afgelegene en groote plantagiën, doch nog altijd zóó, dat hij, die aldaar lang vertoeft en nog eenig christelijk gevoel en medelijden behouden heeft, bij de vraag of de Emancipatie der slaven er wenschelijk is of niet, omtrent zijn antwoord niet zal aarzelen, maar hartelijk medestemt in den wensch, dat ook voor *Brazilië* weldra de blijde dag moge opgaan, wanneer, onder de regering van den edeldenkenden en verlichten tegenwoordigen Keizer Don PEDRO II, ook hij verklaren zal: «geene slaven meer in mijn gebied!» en ook daardoor zich de dankbaarheid en liefde van die ongelukkigen en de achting van alle weldenkende Volken waardig maken.

Alvorens te besluiten, nog iets omtrent de beroemde gouden diamantmijnen in *Brazilië*. De minerale schatten van *Zuid-Amerika* gaan die van alle andere landen in rijkdom verre te boven. De waarde van goud en zilver, dat aldaar jaarlijks verkregen wordt, bedraagt vele millioenen guldens. De Diamantmijnen zijn de rijkste die bekend zijn, en werden ontdekt in 1729, (zoo men zegt door een' Hollander); ook vele andere edelgesteenten en kostbare metalen worden er ver in het binnenland gevonden, en dit maakt de winzucht van velen gaande. — Hiermede vermeen ik een en ander omtrent *Brazilië* te hebben medegedeeld, gaarne aan eene veel bekwaamer pen overlatende hetzelfde, en de geschiedenis daarvan, op oncindig

betere en meer uitvoerige wijze te behandelen; daar zulks zoo verre mij bewust is, in het Nederduitsch nog weinig is geschied, en het doel van dit opstel slechts was, iets ten geleide der twee lieve plaatjes in dit *Souvenir*, bij te dragen.

1855.

B.

DE VEREENIGING TE AMSTERDAM:
TOT ONDERSTEUNING VAN HULPBEHOEVENDEN,

ONDER BESCHERMING VAN
HARE MAJESTEIT DE KONINGIN.

HARE OPRIGTING EN VOORTGANG.

Het was in het jaar 1840 dat de heer C. K. BERGENDAHL en zijne Echtgenoot, het plan vormden om geheel belangeloos, alhier eene vereeniging op te rigten, ten doel hebbende fatsoenlijke, doch in stilte grooten- noodlijdende gezinnen, op eene kiesche wijze, te ondersteunen; doch den juisten weg daartoe in te slaan en het beste middel te bezigen, was zoo gemakkelijk niet te vinden, of uit te voeren; na daarover met andere achtingswaardige menschevrienden te rade te zijn gegaan, en vele plannen te hebben ontworpen, beproefd, en weder verworpen, besloten zij, eenigzins in navolging van twee alhier reeds bestaande genootschappen, doch welke zich tot eenen engen kring bepaalden, eene dergelijke,

maar op ruimer schaal aan te vangen, en met Gods hulp tot stand te brengen op volgende wijze. Namelijk door aan ordentelijke huisvrouwen en meisjes, wekelijks eenig naaiwerk te verschaffen, alsmede, door middel der contributie van de Leden, haar van noodzakelijke kleeding, naar hare behoefte geëvenredigd, te voorzien; en verder alles aan te wenden wat de krachten der Vereeniging zouden toelaten om wezenlijke behoefte zoo veel mogelijk te hulp te komen.

Hiertoe besloten zijnde, bepaalden zij den naam daarvan aldus: VEREENIGING TOT ONDERSTEUNING VAN HULPBEOEVENDE.

Op den zegen van God, de goedkeuring en medewerking van liefdadige en vermogende stadgenooten vertrouwende, vingen zij het moeilijke werk aan, en mogten in de spoedige en ruime geldelijke bijdragen van aanzienlijke personen, als ook door het van hunnentwege aanbevelen van behoeftigen, wier toestand te verligten, de vereeniging zich juist ten doel stelde, eene krachtdadige aanmoediging vinden om voort te gaan; alzoo dat op den eersten Julij 1840 deze vereeniging vormelijk tot stand kwam, onder het aanvankelijk bestuur van den Heer en Mevrouw BERGENDAHL, welke hoopten, later als deze proefneming mogt in stand blijven, eenen meer uitgebreiden kring van Bestuurders en Bestuurderessen tot hare verdere uitbreiding te zullen verkrijgen.

In korten tijd mogten hunne pogingen eenen zoodanigen voortgang erlangen, dat zij zich in staat gesteld zagen reeds met primo November, zijnde vijf maanden na de oprigting, een kort verslag uit te brengen, waarin berigt werd dat het getal der leden bedroeg 150, contribuerende eene som van f 1000, aan 80 huisgezinnen werd voor brei- en naaiwerk uitbetaald f 400, aan bedeeeling de waarde van f 74, 'doch dit nog slechts in die

gevallen waar dringende nood zulks onvermijdelijk maakte, daar men eene belangrijker uitdeeling eerst in den winter wilde doen; geleend de som van f 215, namelijk aan hen wier goede trouw en vermoedelijke gelegenheid de teruggave daarvan verzekerde; ook werden eenige fatsoenlijke gezinnen van medicinale hulp voorzien, en verder alles aangewend om de aanbevolenen zoo door raad als daad nuttig te zijn; alsmede eenige hunner bij anderen aanbevolen, die beter dan het Bestuur in de gelegenheid waren om hen meer krachtdadig te helpen.

Daar het echter vreemd zoude schijnen, dat men reeds na vijf maanden, een dusdanig verslag uitbragt, zoo moeten wij hierbij opmerken, dat dit gedaan werd wegens het toen op verzoek van de oprigters toegetredene meer uitgebreide getal Bestuurders en Bestuurderessen, uit hetwelk de heer W. H. SURINGAR het Presidentschap der Vereeniging op zich nam, en met Januarij 1841, een nieuw Reglement van Orde opstelde. De Vereeniging verkreeg als nu den naam van: Hulpbetoon aan Eerlijke en Vlijtige Armoede. Nog eenige veranderingen werden er gemaakt in de, misschien voor de toekomst der Vereeniging betere wijze van doen en handelen; en het was op de twee vergaderingen van den 10 en 17 Februarij 1841, dat deze bepalingen ten getale van 93, bij meerderheid van stemmen vastgesteld en geteekend werden door den President, veertien Heeren Bestuurders en twaalf Dames Bestuurderessen, waaronder namen van de aanzienlijkste en meest geachte inwoners der Hoofdstad. Wij zullen over een en ander niet uitweiden; slechts ééne zinsnede willen wij uit de toen gedrukte nieuwe bepalingen mededeelen, het is deze:

„de heer BERGENDAHL en Echtgenoot en andere in deze zaak belangstellende personen hebben aan de ondergetee-

kenden hun verlangen te kennen gegeven, om kennis te nemen van hetgeen tot hiertoe is verrigt, en om de hand te leenen tot instandhouding en uitbreiding van dit menschlievend doel. De ondergeteekenden hebben zich gaarne laten inlichten omtrent het reeds verrigte, en zijn bevestigd geworden in hun vermoeden dat de belanglooze en ijverige pogingen des heeren BERGENDAHL en diens Echtgenoot, goedkeuring en aanmoediging verdienen, en dat het jammer zoude zijn, indien het door hen begonnen goede werk verloren ging, waarvan integendeel de instandhouding en uitbreiding den ondergeteekenden wenschelijk voorkomt.»

Het was voorzeker niet zonder eene blijde aandoening dat de stichters der Vereeniging deze zoo spoedige als eervolle uitbreiding hunner pogingen aanschouwden. De opbouw der Vereeniging en het welzijn der behoeftigen was toch hun eenig doel, en na daarvoor den Albestierder van hart en hand hunnen ootmoedigen dank te hebben toegebracht, bleven zij ook niet achter hunne welgemeende erkentenis te betuigen aan allen die daartoe hadden medegewerkt, en in het bijzonder aan den heer W. H. SURINGAR en diens Echtgenoot, die, door hunne belangrijke hulp en veel vermogenden invloed, zoo veel tot de uitbreiding der Vereeniging hadden bijgebracht en gedaan.

Het was alzoo dat het Bestuur voortging om gezamenlijk alles aan te wenden, ten einde den behoeftigen van wezenlijk nut te zijn en de Vereeniging op hechte grondslagen te vestigen. Vele leden meldten zich als zoodanig aan, en aanzienlijke bijdragen werden daartoe met bereidwilligheid gegeven, waaronder bijzonder uitmunten die van Hare Majesteit de Koningin, (thans Koningin Moeder). Het Dames-Comité werd bij voort-

during uitgebreider, en een groot aantal behoeftigen werden door naaiwerk ondersteund.

Doch als een Bestuur zeer talrijk is, zoo kunnen ook zelfs, wanneer bij allen één en hetzelfde goede, ja edele doel bestaat, toch verschillende en soms uiteenlopende denk- en zienswijze heerschen omtrent de kortste, zekerste en beste weg om daartoe te geraken en het voorgestelde doel te bereiken, zelfs zoo zeer, dat het ook bij den besten wil om daartoe gezamenlijk te werken, echter voor beiden onmogelijk is om elkanders inzichten aan te nemen of wijze van handelen te volgen, zonder eigene overtuiging geheel op te offeren; dit werd dan ook hier het geval.

Tot vermeerdering van den verkoop der gemaakte goederen werden twee nieuwe magazijnen ingerigt en opengesteld; een en ander veroorzaakte echter vele uitgaven, welke de kleine contributie van *f* 10, die voor elke behoeftige fourneerd werd in aanmerking genomen, alsmede het aanvankelijk doel om zulks weder zooveel mogelijk in gemaakte goederen aan hen uit te reiken, moeilijk te bestrijden vielen; men moest dus alles beproeven, ten einde de uitgaven zooveel mogelijk te beperken en de inkomsten te vermeerderen. Na vele beraadslagingen werd er dan ook bij meerderheid van stemmen besloten de contributie voor elk aanbevolen gezin, uit meer dan een zeker getal personen bestaande, te verhoogen, eene bepaalde som aan naaiwerk, wél gedurende den winter, maar niet in den zomer uit te reiken, doch zonder genot van bedeeeling. Alhoewel de oprigters zich met deze verandering niet ligt konden vereenigen en alles aanwendden ten einde het Bestuur te bewegen tot voornoemd doel andere middelen te bezigen, vonden echter deze hunne voorstellen geen en ingang en veel minder overtuiging. Zij

schikten zich evenwel naar het Besluit der meerderheid en beproefden daarmede overeenkomstig te handelen. Zij waren echter te zeer overtuigd hoe noodig het is om de behoeftigen ook aan reinheid en orde te gewennen, dat het hun wezenlijk moeilijk viel deze verordening na te komen, te meer daar zij zoo dikwerf gezien hadden dat het geven van eenige kleeding de behoeftige vaak eene goede plaats als werkster had doen bekomen, welke zij bij een minder knap uitzigt niet zoude verkregen hebben; ook waren er soms gevallen, als bij kraamvrouwen, zieken of ouden van dagen, waar zij het niet van zich zouden hebben kunnen verkrijgen nood te zien, te kunnen helpen en zulks niet te mogen doen, zoodat deze redenen hen drongen zulks bij herhaling voor te stellen, ten einde hunne mede-Bestuurders tot andere maatregelen te bewegen, en zoo niet voor alle, dan toch voor de onder hun toezigt geblevene behoeftigen de gewone bedeeeling te verkrijgen. Doch daar het vreemd zoude zijn als niet alle aanbevolenen op eene gelijke wijze ondersteund werden, ('t geen zij ook erkenden) kon dit dan ook niet worden toegestaan.

Men zal zich welligt verwonderen dat wij hierover zoo uitvoerig zijn. Daar echter dit verschil van meening en handelen onder de voornaamste redenen behoorde, dat na twee jaren, eene allezins betreurenswaardige scheiding plaats had, vermeenen wij tegenover anderen verplicht te zijn de beweegredenen die daartoe leidden te ontvouwen. *) Het was dus ten gevolge van voornoemde verandering, dat in het laatst van het jaar 1842, op

*) Wij vernemen dat thans velen van deze bepalingen weder ingetrokken en veranderd zijn, en nu in de Vereeniging Hulpbetoon enz. even als in deze, bedeeeling in kleedingstukken plaats heeft.

eene algemeene Bestuurders-Vergadering in de Garnalen-Doe-
len, de heer BERGENDAHL en zijne Echtgenoot uit overtui-
ging zich niet met de meerderheid kunnende vereenigen,
zich genoodzaakt zagen (hoewel ongaarne) te besluiten van
uit het bestuur te treden, en zoo mogelijk afzonderlijk op de
oorspronkelijke wijze voort te gaan. Wel werden daartegen
door den President en anderen eenige voorstellen gedaan, doch
niet dezulke die hen tot herroeping van hun genomen besluit
konden bewegen, daar het geen klein verschil van vorm, maar
veranderingen van ernstigen aard waren die hen hiertoe dron-
gen. Dat zij echter daarin meer hun gevoel dan wel de voor-
schriften van een berekend overleg volgden, behoeft naauwelijks
aangemerkt te worden. Zij hadden toch niets waarop zij konden
rekenen om met een gelukkig gevolg eene afzonderlijke oprig-
ting te beproeven, daar zij, bij de uittreding natuurlijk niets
van het bestaande Fonds daartoe konden verlangen en zich
blootstelden van bij velen afkeuring, ja zelfs tegenwerking te
zullen vinden. Doch hoe dit ook gaan mogt, zij handelden
niet uit berekening van al of niet te zullen slagen, maar wer-
den er toe gedrongen, uit overtuiging, van daardoor het be-
lang van vele behoeftigen te bevorderen, en verdedigden zulks
zoo goed mogelijk voor een ieder. — Na de noodige afrekening
met den Heer Penningmeester en Commissaris te hebben ge-
daan, begonnen zij wederom geheel op nieuw en op dezelfde
wijze voor de armen werkzaam te zijn als bij den eersten
aanvang en stelden even als toen den naam der Vereeniging:
Tot Ondersteuning van Hulpbehoevenden.

Alzoo tot eene afscheiding besloten zijnde, werd er aan die
leden, welker aanbevolenen onder het bijzonder toezigt van den
Heer BERGENDAHL en zijne Echtgenoot ondersteund werden, daar-

van kennis gegeven en de keuze gelaten bij wie dezelve voortaan blijven wilden. Natuurlijk was de uitslag daarvan verschillend. Er bleven echter een 50-tal aan hunne zorgen toevertrouwd. Na de afrekening daarover, alsmede de goederen uit het magazijn aan het Bestuur te hebben uitgeleverd nam men, zich wederzijds allen zegen toewenshende, afscheid van elkander, en nu kon elk ongestoord naar zijne overtuiging handelen. Men geloove echter niet dat door deze scheiding het al of niet welgaan der Vereeniging «Hulpbetoon aan eerlijke en vlijtige Armoede,» aan de oprichters daarvan onverschillig is geworden, neen! verre van daar; want, hoewel men ook, ter bereiking van zijn doel, twee verschillende wegen bewandelen kan, behoeft men echter niet vijandig jegens elkander gezind te zijn, integendeel, de groote uitbreiding dier vereeniging en het daardoor verleen van hulp aan vele noodlijdenden was, en zal hun steeds aangenaam zijn, en hoewel er toen vele redenen bestonden die tot eene scheiding aanleiding gaven, nimmer toch zullen zij hunne eerste philanthropische inrigting gevoelloos vergeten. —

Het is nu drie maanden later. Wederom is hetzelfde vertrek, als vóór drie jaren, gereed om eenige menschenvrienden te ontvangen, en wordt door den Secretaris J. C. BERGENDAHL verslag uitgebragt over 't geen in dezen korten tijd is verrigt, ten einde aan de tegenwoordig zijnde vrienden der Vereeniging de gelegenheid te geven zich met de oorzaak, uitkomst en het doel daarvan bekend te maken, en zich te overtuigen of ze al of niet hunne medewerking tot voortzetting daarvan verdient.

Het korte overzicht der in die drie maanden verrigte werkzaamheden luidde aldus: «Het getal der leden die zich aan deze Vereeniging hebben aangesloten, bedraagt 129, welke eene contributie fourneren van f 1095, terwijl aan 86 huisgezinnen

voor naai- en breiloon is uitbetaald eene som van f 500.99 cents, aan kleedingstukken als anderzins is bedeed de waarde van f 146.— 10 Gezinnen hebben aan geneesmiddelen genoten voor f 56, terwijl zes Heeren Genees- en Heelmeesters gaarne hunne hulp bij voorkomende gelegenheden (waar zulks om een of andere reden niet van elders konde verkregen worden) kosteloos hebben aangeboden, waarvoor wij hun ook hier onzen openlijken dank, zoowel als van wege de behoeftigen toebrengeu; en verder eenige bijzonderheden omtrent die aanbevolenen, ten wier behoefte men in de gelegenheid was geweest eenige andere buitengewone hulp aan te brengen.

Na de overweging van de onderscheidene belangen, zoo van de behoeftigen als die der Vereeniging, verklaarden zes der tegenwoordig zijnde Dames zich volgaarne bereid, om door het toezigt nemen over de bijzondere werkzaamheden van een zeker (niet te groot) getal behoeftigen, tot voortzetting der Vereeniging het hare te willen bijdragen; terwijl Ds. H. KERKHOFF de Heeren H. SALM, P. C. VAN STARCKENBORG VAN STRATEN en Ds. L. C. LENTZ als Honoraire Bestuurderen het nazien, de goedkeuring en teekening der Financiële aangelegenheden gaarne op zich nemen wilden, alsmede de instandhouding en uitbreiding der Vereeniging trachtten te bevorderen.

Alzoo werd ook deze oprigting door den Goddelijken zegen aanvankelijk bekroond, en gevoelde het Bestuur zich daardoor gesterkt om, wanneer ook inspanning van krachten daartoe gevorderd werd, welgemoed en met ijver op den ingeslagen weg voort te gaan, en zulks onder den vroegeren naam van: Vereeniging te Amsterdam: *tot Ondersteuning van Hulpbehoevenden*. Dat het Bestuur bij voortduring, zij het dan ook soms in afwisselende mate, mogt ondervinden niet te vergeefs op den

onmisbaren zegen des Heeren vertrouwd te hebben; getuigt dunkt mij reeds het 15-jarige bestaan der Vereeniging. Het was in het jaar 1850 dat het H. M. onze geëerbiedigde KONINGIN behaagde, op daartoe gedane persoonlijke aanvraag, Hoogstderzelver Bescherming aan deze Vereeniging te verleenen en verkreeg het Bestuur de toezegging van zulks in den titel daarvan te mogen voeren, waarvoor bij deze openlijk de verschuldigde dank nogmaals wordt toegebracht. Moge H. M. in de bewustheid van daardoor de instandhouding dezer Inrigting en het welzijn van behoeftigen te hebben bevorderd eene aangename voldoening vinden voor dit bewijs van Vorstelijke belangstelling in het lot der armen.

Ons bestek gedooft niet dat wij hier in eene beschouwing treden van hetgeen door de Vereeniging gedurende al die jaren is verrigt; genoeg zij het aan te merken, dat de Bestuurderessen op eene eenvoudige, maar niettemin nuttige en krachtdadige wijze, de belangen der aan hare zorgen toevertrouwde behoeftigen bleven behartigen, en dat, hoewel zulks niet zoozeer met cijfers is aan te toonen, echter veel goeds gedaan, menige stille traan gedroogd en menig huisgezin voor volslagen gebrek bewaard werd. Maar niet alleen voor de stoffelijke belangen, ook voor het zedelijk en godsdienstig heil der behoeftigen werd zorg gedragen, en hoewel de uitkomst daarvan niet regtstreeks kan worden opgegeven, kunnen wij ons echter voorstellen, welke heilzame uitwerking een goede raad en hartelijk woord bij velen ten gevolge moet hebben gehad. Immers, kan het wel anders, of de zaden van deugd en godsdienstzin, met eene zorgvuldige hand gestrooid en aangekweekt, moeten hier en daar goede vruchten hebben voortgebracht, en is misschien ook deze Vereeniging, onder den God-

delijken zegen het middel geweest, om meer dan eene verdwaalde ziel van het bederf te behoeden en tot pligt en deugd terug te brengen. Voor het kortziende oog van den sterveling moge het verborgen zijn, het staat opgetceekend bij Hem die in het verborgene ziet, en die gezegd heeft: «Wat gij den minste Mijner broederen gedaan hebt, dat hebt gij aan Mij gedaan.»

Hiermede meen ik aan het door mij voorgestelde doel van een beknopt, maar der waarheid getrouw overzigt van de Oprigting en den Voortgang dezer Vereeniging te geven, beantwoord te hebben; en thans den goeden indruk hiervan op de harten van alle weldenkenden aanbevelende aan dien God welke zich steeds heeft geopenbaard als «Een toevlugt in gevaren,» maak ik mij aan den lezer bekend als diegene, die van het jaar 1840 tot 1850 het genoeg had, als Secretaris dezer Vereeniging te fungeren.

Londen, Julij 1855.

J. C. BERGENDAHL.

BLADVULLING.

«Doe wél, en zie niet om.»

«Werp uw brood op de wateren, en gij zult het vinden na vele dagen.»

SALOMO.

VERRIGTINGEN
DER
VEREENIGING TE AMSTERDAM:
TOT ONDERSTEUNING VAN HULPBEHOEVENDEN,
ONDER BESCHERMING VAN
HARE MAJESTEIT DE KONINGIN.

Aangezien alle uitgaven afhankelijk zijn van de hoegrootheid der inkomsten, zoo is het wel noodig deze het eerst te vermelden. Aan contributiën en donatiën is in het jaar 1854 ontvangen *f* 1509, waaronder eene gratificatie van Z. K. Hoogheid Prins FREDERIK, groot *f* 100. Voorts heeft de heer J. VAN DER CRAB bij zijne aftreding als Medebestuurder drie aandeelen, bedragende *f* 150, uit de geldieening der Vereeniging (in het jaar 1849 genegotieerd) aan dezelve geschonken. Was deze aanzienlijke gift het Bestuur aangenaam, de aftreding van den Heer VAN DER CRAB, wegens gedurige afwezigheid buitenslands, werd echter met leedwezen vernomen.

Even als in het voorgaande jaar werd ook thans aan 125 behoeftigen voor wekelijksch naaiwerk uitbetaald de gezamenlijke som van *f* 2047.

Aan bedeeing in kleedingstukken, levensmiddelen enz. werd door hen genoten de waarde van *f* 793.68.

Aan medicijnen is uitbetaald *f* 84.95.

De dienst van HH. Doctoren wordt gratis verrigt, waarvoor hun bij deze, ook van wege de behoeftigen, openlijke dank zij toegebracht, daar deze medicinale hulp aan velen, die moeilijk of in

het geheel niet van de openbare zieken-inrigtingen gebruik maken kunnen, eene groote dienst bewijst. Deze wordt ook slechts in zulke gevallen verstrekt, en waarvoor men bij voortduring de hulp van HH. Genees- en Heelmeesters vriendelijk blijft verzoeken.

Wegens de vele werkzaamheden aan eene verloting verbonden, had men gehoopt haar dit jaar niet te zullen behoeven, doch het uitreiken van een bijna wekelijksch werk, gedurende het geheele jaar, deed de goederen in het magazijn zoo spoedig ophoopen, dat zulks ook thans onvermijdelijk was.

Het getal der verkochte loten bedroeg bijna 2000, dat 250 meer is dan in het voorgaande jaar, hetgeen voorzeker mag toegeschreven worden aan het cadeau van H. M. de KONINGIN, bestaande in een fraai geëmailleerd opslaand tafeltje, alsmede twee andere geschenken door eenige welwillende Leden daartoe gegeven.

Bij een vergelijk met de verslagen der laatst voorgaande jaren blijkt, dat een en ander een bijna gelijk cijfer heeft bedragen, hetgeen doet zien dat, wanneer deze Vereeniging den omvang harer werkzaamheid ook niet bijzonder heeft uitgebreid, zij echter ook niet is achteruit gegaan, hetgeen te belangrijker is, daar bij het steeds toenemend getal van nieuwe op- en inrigtingen (waarin wij ons ook verblijden) het vaak moeilijk is, voor oudere en sinds lang bestaande genootschappen, waarvoor al ligt bij het algemeen de belangstelling verflauwt, op dezelfde hoogte staande te blijven.

Geenszins ontveinst echter het Bestuur, dat de opgenoemde hulp aan de behoeftigen niet zoo aanzienlijk is geweest als het zulks wel wenschte; maar men neme daarbij in aanmerking de weinige financiële krachten, waarover het te beschikken heeft,

en vergete niet, dat het gedurige toezigt, de voorspraak en particuliere hulp van de Bestuurderessen (die de behoeftigen wekelijks te haren huize toelaten en spreken) omtrent de aanbevolenen, hoewel niet onder bepaalde rubrieken te brengen noch door cijfers op te noemen, echter dikwerf voor hen van veel belang zijn geweest, en eene veel aanzienlijker hulp hebben aangebracht dan alleen door de Vereeniging konde verstrekt worden. Enkele dier gevallen alhier aan te stippen moge ter verduidelijking daarvan dienen. Van vele aanbevolenen werden de kinderen kosteloos op de Bewaarscholen der Vereeniging (Noordermarkt en Weteringdwarsstraat) geplaatst, of van hen die hunne woningen in andere wijken der stad hadden, op dezulken, die meer in de nabijheid daarvan gelegen waren. Omtrent één kind van eene weduwe had iets plaats, dat, wanneer zulks ook slechts eens om de tien jaren geschiedt, toch niet te onbelangrijk is om in 't kort vermeld te worden. Het was namelijk dit: In het jaar 1846 werd der Vereeniging ter verkrijging van werk en ondersteuning aanbevolen, eene jonge weduwe, wier echtgenoot sedert twee maanden overleden was en tot den fatsoenlijken stand had behoord, doch door zijn huwelijk met haar tegen den zin zijner familie, wegens het verschil van godsdienst, met dezelve in onmin was geraakt. Bij zijn overlijden, na eene langdurige ziekte, liet hij zijne vrouw met een meisje van zeven jaar en een van vijftien maanden in behoeftige omstandigheden hulpeloos achter. De Bestuurderesse, bij wie zij aanbevolen was, trachtte, het doel der Vereeniging getrouw, haar buiten bezwaar van het magazijn werk te verschaffen, en beval haar te dien einde aan bij een fatsoenlijk gezin als werkster, welke betrekking door haar ijverig werd waargenomen, doch alsdan moest zij hare twee kinderen alleen laten, hetgeen

het treurig gevolg had, dat eens het oudste van den hoogen trap af op de straat viel, en door eene juist voorbijgaande kar overreden werd, waardoor het wel niet gevaarlijk, maar toch ligt gekwetst was. Het werd naar het gasthuis gebragt, en aldaar oordeelden HH. Doctoren dat de gevolgen van dezen val onbeduidend waren, doch dat het scheen alsof vroeger reeds de geestvermogens van het kind gekrenkt waren geweest, hetgeen ook door de moeder erkend werd. Daarin te voorzien was zoo gemakkelijk niet; echter op persoonlijke en herhaalde aanvraag van de Bestuurderesse verkreeg zij verlof, het kind nog eenigen tijd in het gasthuis te laten, alwaar het zes maanden later is overleden, en gedurende dien tijd in haren wezenloozen toestand eene vermeldingswaardige liefderijke zorg en oppassing genoten heeft. Nu bleef de weduwe nog het jongste kind over, doch hoe gering ook hare behoeften waren, vermogt zij echter niet ter ondersteuning voor zich en het kind, binnenshuis iets te verdienen, omdat zij in het naaijen niet ervaren was, maar steeds buitenshuis haar onderhoud had verdiend.

Daar echter de scholen voor zulke kleine kinderen toen nog niet bestonden en de weduwe niemand kende, die tijdens hare afwezigheid de gedurige zorg daarvan op zich nemen wilde, stond Mevr. B., bij wie zij werkte, haar toe het kind mede te brengen, 't geen zij deed, en alsdan werd ook in hare behoefte voorzien. Van lieverlede werd het huisgezin zoo zeer aan het kleine meisje (van 16 maanden) gewend, dat toen de geachte Doctor die omtrent haren gezondheidstoestand geraadpleegd was, oordeelde dat het noodzakelijk gespeend moest worden, en 't best was haar daarvoor eenigen tijd van de moeder te scheiden, het zoowel des nachts als bij dag bij voornoemd gezin bleef, en eindelijk ten gevolge had, dat men het

kind bleef verzorgen, en later bij een tweede huwelijk der moeder, geheel aannam en beloofde voor deszelfs onderhoud en opvoeding op burgerlijke en eenvoudige wijze kosteloos te zullen zorgen. Dit was voorzeker veel gewaagd en wijze raadgevingen werden door velen daartegen ingebracht, doch het geheele gezin stemde er volkomen in toe, en zij hadden reeds in meer gevallen getoond eerder hun gevoel dan wel een berekend overleg te volgen, en waren dus ook nu niet van hun voornemen af te brengen. Dit is thans tien jaar geleden, en nog is het meisje aldaar, nog wordt het met dezelfde liefdezorg van het noodige voorzien, en wanneer ook in dien tusschentijd veel met hetzelfde is overgebracht, bijzonder bij herhaalde langdurige en dodelijke ziekten, waarin de voormelde Doctor zich steeds als een liefderijk en belangloos kindervriend heeft betoond, (en wien namens de verzorgers van genoemd meisje ook bij deze in het bijzonder hartelijke dank daarvoor wordt toegebracht) nog nimmer heeft bij dat alles gezegd gezin berouw gevoeld, over hetgeen zij toen ten aanzien van dit kind gedaan hebben, daar zij overtuigd zijn, dat, zoo God wil, en het meisje door een goed gedrag daaraan beantwoordt, alsdan (door de aanvankelijke tusschenkomst der Vereeniging) veel voor haar is gedaan. God geve Zijnen zegen op de pogingen, om haar tot Zijne eer te doen opwassen en tot een nuttig lid der maatschappij te vormen. —

Het mogt eene Bestuurderesse gelukken een gezin, uit vijf personen bestaande, in eene bewaarschool te plaatsen; zij toch had eene der dochters met veel moeite bewogen zich als schoolhouderesse te bekwamen, haar daartoe de gelegenheid aangewezen en de benoodigde gelden voorgeschoten, en naauwelijks had deze als zoodanig haar examen gedaan of er deed zich eene

bijzondere gelegenheid op, dat zij met hare betrekkingen in eene school in de nabijheid van *Amsterdam* geplaatst konde worden; (de reden dat zij niet vroeger zich daartoe wilde bekwamen was dat zij niet van hare familie, bijzonder van eenen hoogbejaarden vader scheiden wilde). Ook nog vele andere vrouwen werden tot het doen van een examen door Bestuurderessen in staat gesteld, alsmede door hare bemiddeling als schoolhouderessen geplaatst.

De twee Bewaarinrigten, op de Noordermarkt en in de Weteringdwarsstraat, hoewel uit bijzonder daartoe gegevene gelden bestaande, zijn echter door de gezamenlijke bemoeijingen van het Bestuur daargesteld, en blijven bij voortduring in eene dringende behoefte voorzien.

Eene vrouw werd bij eene aanzienlijke familie in *den Haag* aanbevolen, alwaar zij als dienstbode zeer op prijs gesteld werd, en tot aan haren dood trouw en ijverig werkzaam was.

Een fatsoenlijk, ouderloos meisje werd bij eene Dame als kamenier geplaatst, na alvorens door de bemiddeling eener Bestuurderesse het daarvoor gevorderde dameskappen te hebben geleerd.

Een oud man en zijne vrouw werden door de voorspraak eener andere Bestuurderesse in het Luthersche Besjeshuis geplaatst, en wederom eene vrouw in het Diaconiehuis, alsmede eene in het Hersteld-Luthersche oude Mannen- en Vrouwenhuis, en die alle door dankbare erkentenis voor hetgeen aan hen gedaan is, de bewerksters daarvan eene aangename voldoening geven.

Voor een ouderloos jong meisje van zeer fatsoenlijke familie, hetwelk in kwade handen en slecht gezelschap geraakt was, werd door het gezamenlijk Bestuur zeer veel moeite gedaan, om haar uit een en ander te redden, hetgeen aanvanke-

lijk gelukke. Alle omstandigheden in aanmerking nemende, bezorgde men haar eene dienst, waar zij slechts ligt werk te verrigten had, en voortdurend onder toezigt der Heeren en Dames van het Bestuur bleef, en later zelfs bij eene van haar in dienst genomen werd, ten einde niets onbeproefd te laten, het meisje, waarvoor eene bijzondere ingenomenheid was ontstaan, zoo mogelijk door woord en voorbeeld van eenen verderfelijken weg te redden. Een paar jaar werd alzoo alle moeite daartoe aangewend, en bleef zij zich ook redelijk wel gedragen, doch toen ontwaakte de wensch tot een vrij leven wederom zoo krachtig bij haar, dat noch belofte noch bedreiging haar vermogten terug te houden; en met de woorden: «Al kwamen al de Dominé's van de kerk en al de Dames der Vereeniging tot mij, ik wil niet dienen, maar vrij wezen,» verliet zij hare dienst. Met innig leedwezen vernam het Bestuur zulks, doch daar het tot hiertoe slechts met moeite haar zoo lang onder opzigt gehouden had, begreep men dat alle verdere pogingen daartoe te vergeefsch zouden zijn. Nog is zij in deze stad, en hoewel ook eenigszins van het vroegere leven teruggebracht, geeft zij echter bij voortduring aan hare vrienden veel reden tot droefheid. Moge God haar vergeven, dat zij de reddende hand tot hare behoudenis als met geweld heeft van zich gestooten, en door Zijne genade haar nog eenmaal tot inkeer brengen, zoo zullen de toen aan haar besteedde zorgen nog niet geheel verloren zijn.

Drie hoogbejaarde vrouwen werden door de onvermoeide tusschenkomst van het Bestuur op hofjes geplaatst, alwaar zij tot aan haren dood een gerust leven leiden kunnen.

Doch het genoemde zij ten bewijze genoeg, dat deze Ver-

eeniging niet alleen het geven van werk en giften zich ten doel stelt, maar wel degelijk zelfs hoofdzakelijk de aanbevelen daarenboven eene veel meer afdoende hulp tracht te verstrekken. Ontelbaar toch zijn de gevallen, dat kinderen op scholen, jongens naar zee of op ambachten geholpen, meisjes en vrouwen in geschikte diensten of als naaisters, schoonmaaksters enz. geplaatst; jufvrouwen als onderwijzeressen, mannen in hun beroep voortgeholpen, ouden van dagen van hetgeen zij noodig hadden voorzien zijn geworden, en vele anderen eene krachtige ondersteuning door de Vereeniging hebben erlangd.

En zoo welligt de een of ander hierop aanmerken mogt: dat ook buiten de Vereeniging evenwel die vacante plaatsen zouden aangevuld zijn, wanneer ook door andere behoeftigen, maar desniettemin even noodlijdenden als deze, door haar daartoe aanbevolen, zoo antwoorden wij daarop: volkomen waar, en niemand zal zulks gereeder toestaan dan wij; doch gij, die deze of dergelijke aanmerking maakt, veroorloof ons dit daarbij in het midden te mogen brengen, dat in eene stad als *Amsterdam*, waar bij veel rijkdom ook groote armoede heerscht, het bij eene oppervlakkige beschouwing moeilijk is, om *ware* van gewaande, door eigen schuld of door een zamenloop van noodlottige omstandigheden veroorzaakte armoede te onderscheiden, en voorzeker kan het niemand, ook den hulpvaardigsten en liefderijksten mensch, onverschillig zijn, wien van deze hij door zijne gave of voorspraak ondersteunt. Moeijelijk als die onderscheiding vaak is, wordt zij het te meer, daar de gever voor het grootste gedeelte tot den aanzienlijksten stand in de maatschappij behoort, en de ontvanger tot den nederigsten daarin, en daardoor tusschen beiden eene kloof bestaat, die moeilijk te overschrijden is, en waardoor rijken en armen elkander slechts zelden persoonlijk ont-

moeten, (hetgeen echter in de laatste jaren veel verbeterd is), en het dus niet onbelangrijk mag heeten, dat er nog personen gevonden worden, die noch tot den eenen, noch tot den anderen behooren; die niet bij magte zijn om naar wensch veler nood te lenigen, en wien evenwel nog eenigen tijd overblijft, om dien belangeloos ten beste van anderen te besteden, die met vrijmoedigheid bij de meervermogenden ten behoeve van weduwen en weezen, kunnen, durven en willen *vragen*, en het alsdan van eerstgenoemden verkregene aan laatstgenoemden, overeenkomstig elks bijzondere omstandigheden, naar verdienste weder uitreiken, en alzoo als het ware bemiddelaars worden door wien zij, die meer en minder door de fortuin begunstigd zijn, echter gerust, tevreden, ja soms ook wel gelukkig naast en bij elkander wonen kunnen, en het is als zoodanig dat het Bestuur dezer Vereeniging liefst wil beschouwd zijn, niet als de persoonlijke gever van geld of gave, veel minder als de ontvanger daarvan, maar als eene belangelooze en bemiddelende hand, die, wat zij van den eenen ontvangt, den anderen weder geeft, echter alle zorg daarbij aanwendt, ten einde het langs dien weg door werkzame inspanning zooveel mogelijk te doen vermeerderen. Dat voornoemd Bestuur zulks niet te vergeefs heeft pogen te doen, bewijst niet alleen het voortdurend bestaan dezer Vereeniging, maar ook de vele soortgelijke, die regtstreeks of zijdelings na haar hier en elders zijn opgericht geworden, en waarover zij zich met reden hartelijk verblijdt. — Bij eene terugbeschouwing op de vijftien verloopene jaren harer werkzaamheid, meent het Bestuur in dien tijd, zij het ook in afwisselende mate, zelfs bij eenen in den aanvang bijna verpletterenden schok, echter toch de zegenende hand des Heeren op dit werk te hebben ondervonden. Dat Zijne onmis-

bare en alleen ten goede bekwamende hulp, het Bestuur bij voortduring nabij moge blijven, en in staat stellen veel verborgen leeds te lenigen en menige bekommerde weduwe op te beuren en te ondersteunen, dit blijft hare hoop en vertrouwen, en dat Hij ter medewerking daarvan ook vele harten bewege en milde handen opene, is haar wensch en bede.

Het Bestuur bestaat thans uit twintig Dames, (*Presidente* Mevr. A. M. BERGENDAHL, geb. DANNENBERG) die de werkzaamheden omtrent de behoeftigen gaarne verrigten. Voor de financiële aangelegenheden der Vereeniging wordt de noodige zorg en het toezigt gedragen door den Heer C. K. BERGENDAHL, Ds. H. KERKHOFF, den Heer H. SALM, P. C. VAN STARKENBORG VAN STRATEN en Ds. L. C. LENTZ.

Aangenaam is het voor de daarstellers dezer inrigting te mogen bemerken, dat voornoemde Heeren van de oprigting af aan, steeds met welwillendheid en ijver de belangen der Vereeniging hebben helpen bevorderen, en waartoe zij bij voortduring hunne hulp blijven inroepen.

Moge het voorgaande eenig duidelijk denkbeeld geven van de werkzaamheden en de strekking dezer Vereeniging, zoo zal het daarmede beoogde doel bereikt zijn. Deze mededeeling toch mag niet als een bepaald *Verslag* beschouwd worden, daar een zoodanig dit jaar even als in de twee voorgaande niet in druk is uitgegeven, wijl de cijfers van hetgeen in dien tijd verrigt is, weinig met elkander verschilden, veroorzaakt doordien sedert ettelijke jaren een besluit genomen werd, om het getal van behoeftigen niet te vergrooten, noch nieuwe aan te nemen, als voor zoo verre er vacaturen in het bestaande getal mogten ontstaan. Men werd hiertoe genoodzaakt, eensdeels (en wel voornamelijk) door de moeijelijkheid,

van aan zoo vele menschen wekelijksch naaiwerk uit te reiken, zonder een' zekeren weg tot den verkoop van de gemaakte goederen te bezitten, en anderdeels door de vele administrative werkzaamheden, welke daaraan verbonden zijn, en het kleine fonds der Vereeniging niet toelaat, vele uitgaven daarvoor te maken. Omtrent de bijzondere en ondergeschikte belangen der Vereeniging kan men bij voornoemd Bestuur steeds alle inlichting bekomen.

Daar de instandblijving der Vereeniging echter afhankelijk is van de gunstige beoefening der volgende bijzonderheden zoo moge de beknopte uiteenzetting daarvan niet ondienstig zijn.

1o. Het aankopen van gemaakte kleedingstukken uit het magazijn N. Z. Voorburgwal L 506, alwaar allerlei assortimenten zooveel mogelijk voorradig zijn, en ook de benoodigde grondstoffen, hetzij fijn of grof, zelve kunnen gegeven worden, die men aldaar knipt, tevens alle zorg voor eene nette benaaijng dragende, en des noods in zeer korten tijd, eene groote hoeveelheid goederen kan doen gereed maken.

2o. Leden die 2 of meer gulden bijdragen zonder het (voor als nog) aanbevelen van behoeftigen, zijn zeer wenschelijk, daar zelfs bij de meest mogelijke spaarzaamheid ook deze, als alle Inrigtingen, met vele onvermijdelijke onkosten gepaard gaat.

3o. Bij de aanvraag tot deelneming in de Verloting *) voor een aanzienlijk getal in te schrijven, daar de goede uitslag daarvan een steunpilaar is ter voortduring der Vereeniging, vele

*) Dat deze Verloting of verdeling zonder Niet en à f1 het Lot en die in 1844 het eerst door deze Vereeniging beproefd werd, zeer doelmatig is ter opruiming der goederen, strekt ten bewijze dat zulks later door vele inrigtingen alhier gevolgd is.

werkzaamheden daaraan verbonden zijn, en men zich alle moeite geeft om door eene zooveel mogelijk, gelijke verdeeling der goederen aan een ieder genoeg te geven; geschenken in dameshandwerken als anderzins zijn ter bevordering der deelneming daarin zeer wenschelijk en worden in dank aangenomen.

4°. Door aankoop van het «Souvenir,» het fonds der Vereeniging en der bewaarscholen te sterken, beide meer te leeren kennen, of bij anderen bekend te maken waarvoor men vriendelijk verzoekt, om bij eigen bezit dit boekje ook verder te verspreiden.

5°. Het vermaken bij overlijden van een legaat aan de Vereeniging, waartoe de Wel-Edele Heer J. DE NEUFVILLE het eerste voorbeeld gegeven en zijne nagedachtenis door het schenken van f200, bij het Bestuur en de armen in zegenende herinnering heeft doen blijven.

Moge zijn weldadig voorbeeld bij velen navolging vinden!

Ziedaar geachte lezer, u het een en ander omtrent armen en de aan hen verstrekte hulp medegedeeld; moge het door u wegens het gebrekkige van stijl, taal en uitvoerigheid met toegevendheid gelezen, en ter wille van het doel de eenvoudigheid der woorden vergeten zijn, te meer daar «dichterlijke denkbelden, sierlijke stijl en uitgezochte woorden,» zich mijns inziens moeilijk vereenigen laten met de zoo prozaïsche als deze: armoede, helpen, geven, gelden, naaijen, werken, verkoopen, loten, inteekenen, legaten, enz., en zoo dezelve ook door poëtische geniën in eenen adem met eerstgenoemde uitdrukkingen gebezigd kunnen worden, mijne pen echter, ik beken het gaarne, vermag zulks niet. Zij toch, gewoon alleen met laatstgenoemde alledaagsche woorden om te gaan, gevoelt zich dan ook slechts onder dezulke in haar element.

De ondergeteekende vertrouwt echter, dat de geringheid van dit opstel ruimschoots vergoed en overschaduwd wordt door de «paerlen van poëzy en bloemen van proza,» door Heeren Dichters en Schrijvers ter zamenstelling van dit Boekje welwillend geschonken, en dat thans als een Souvenir van het 15-jarig bestaan dezer Vereeniging, aan ieder die in hare voortduring eenig belang stelt, vriendelijk wordt aangeboden. De Heer gebede ook hiertoe Zijnen zegen.

Julij 1855.

A. A. BERGENDAHL,
Secretarisse.

BLADVULLING.

Elke zaak die uit God is, zal bestaan, maar wat uit de menschen is, dat zal vergaan.

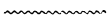
GAMALIEL.

Toen LUTHER tot het bijwonen van eene bijeenkomst werd uitgenoodigd, die naar allen schijn gevaarlijk voor hem worden kon, en ieder te vergeefs alles beproefd had om hem daarvan terug te houden, zeide men ten laatste: «maar als zich nu alles tegen u aankant, wáár wilt gij dan blijven?» «Onder den Hemel of in den Hemel;» was het krachtige en afdoende antwoord van den Geloofsheld der 15de Eeuw.

BEWAAR-INRIGTINGEN,

VOOR KINDEREN BENEDEN DE DRIE JAREN,

TE AMSTERDAM:

Het was in den zoo strengen als langdurigen winter van 't jaar 1846 op 1847, dat men in de dagbladen te *Amsterdam* bij herhaling treurige berigten als het volgende lezen kon:

«Eene arme weduwe genoodzaakt buiten hare woning te werken en alzoo brood voor zich en hare twee kleine kinderen te verdienen, verliet hen in den vroegen morgen om het gewone werk te verrigten, en vindt, bij hare terugkomst, het jongste kind dood! door verbranding en het andere nog levend, maar met brandwonden overdekt.» O wie schetst hare wanhoop! zij had hare kinderen zoo lief, want zij waren al haar geluk in haren weduwstaat en hare armoede; en juist dien morgen was zij met zulk een bezwaard hart naar haar werk gegaan, had de kinderen zoo goed mogelijk bezorgd, zoo dikwerf ten afscheid gekust, zij was zoo vaak naar de deur gegaan en weêr teruggekeerd; Ach! zij had zoo gaarne bij hen gebleven, maar van waar dan brood voor hen? zij hadden zoo weinig noodig, maar toch dat weinige konden zij niet missen en bij algemeen gebrek aan werk en duurte der levensmiddelen, wat anders daarvoor gedaan, of hoe de kinderen beter bewaard? De bewoners der beneden-kamers waren verhuisd, en in het beneden-huis werd eene groente-

nering gedaan en konden zij dus niet twee kleine kinderen oppassen; de scholen namen hen zoo klein niet aan, en bloedverwanten of vrienden hebben de armen zoo weinig! Dus wat anders te doen, dan hen zoo goed mogelijk te bezorgen, en aan Gods hoede aan te bevelen. Het was winter en zoo koud, er moest dus in het stoofje van den kinderstoel een kooltje worden gedaan ter verwarming der kleine, maar het werd reeds laat, en zich heen spoedende en in haar treurig lot zich trachtende te schikken, kust zij hen nogmaals, en na het oudste voor ongelukken te hebben gewaarschuwd, ging zij met loomen tred heen, en werd eenige uren later geroepen om het jongste niet meer, en het oudste aldus te vinden. Doch die smart te beschrijven vermogen wij niet. Ouders, en bijzonder gij, teedere moeders! die uwe kinderen zoo lief hebt en steeds vol angstige zorg voor hun welzijn waakt, verplaatst u in gedachten voor een oogenblik in den toestand dezer bijna van alles beroofde vrouw en moeder, en denkt hoe gij u bij zulk een lot zoudt gevoelen en gedragen.

Het was door het lezen van dergelijke mededeelingen in de couranten, dat zij die het zich ten doel stelden, het lot van behoeftigen te lenigen, bewogen werden om eene gelegenheid open te stellen, ten einde de allertreurigste ongelukken, welke door het alleen laten van zeer jonge kinderen, in het volkrijke *Amsterdam* bij herhaling plaats vonden, vóór te komen, daarover met anderen te rade gingen, de benodigde gelden erlangden en op kleine schaal twee Bewaarinrigtingen voor kinderen beneden de drie jaren daarstelden: eene op de Noordermarkt bij de Boomstraat, PP 627, en de andere in de eerste Weteringdwarsstraat, N°. 320; alwaar de kinderen tegen eene kleine tegemoetkoming en met opgave der redenen waarom dezelve ter

bewaring aldaar gebragt worden, van des morgens vroeg tot des avonds toe eene doelmatige verzorging vinden kunnen.

Deze Bewaarscholen, hoewel uit eigene fondsen bestaande, gingen uit van het Bestuur der Verceniging: *tot Ondersteuning van Hulpbehoevenden*, en staan onder het bijzonder toezigt van den Directeur den Heer C. K. BERGENDAHL en zijne Echtgenoot. De opening dezer Inrigtingen had plaats den eersten April 1847.

Alzoo was de gelegenheid daargesteld om ook zuigelingen, wier ouders anders genoodzaakt waren hen alleen te laten, in een geschikt vertrek, voorzien van wiegen, kotjes en alles wat tot de kinderkamer behoort, te brengen, en wanneer nu nog ongelukken als de voornoemde plaats hadden, dan was zulks aan de nalatigheid en zorgeloosheid der Moeders te wijten.

Deze Inrigting goed te onderhouden was echter zoo gemakkelijk niet, en een bijna dagelijksch toezigt der Bestuurderessen zeer noodzakelijk. Eene geschikte en liefderijke vrouw in dezelve te plaatsen, daarvan hing natuurlijk veel af, maar die te vinden, dit was met veel moeilijkheden gepaard. In die op de Noordermarkt mogt het ons echter gelukken eene weduwe te plaatsen, die de vele en moeilijke pligten omtrent de kinderen vijf jaren achtereen getrouw vervulde, doch toen door eene noodlottige ziekte, die zich telkens heviger herhaalde, tot ons leedwezen genoodzaakt werd de Inrigting te verlaten. Na haar waren wij in de keuze van eene andere minder gelukkig; doch thans vertrouwen wij in beide scholen geschikte verzorgsters te hebben gevonden. Daar echter van het aanvankelijk doel, om deze Inrigting alleen voor wiegekinderen open te stellen, het geheele jaar door, geen' genoegzaam gebruik gemaakt werd om de bestaande ruimte aan te vullen, zoo besloot men ook daarin, doch in een ander

vertrek een' bewaarschool voor grootere kinderen te openen, 't geen een gewenscht gevolg had. Een en ander veroorzaakte echter vele kosten, en hoewel men steeds trachtte de inkomsten niet te overschrijden, zoo is zulks vaak zeer moeilijk, te meer daar in het vorige jaar een geacht Lid zijne aanzienlijke contributie van f100 heeft opgezegd, en daardoor aan dezelve een krachten steun onttrokken heeft, doch welk verlies weder aan te vullen (bij vele andere redenen) de aanleidende oorzaak is geweest tot het plan der uitgave van dit Boekje; en waarvan de voorloopige ruime deelneming, en de daaruit te ontstane voordeelen voor de Bewaarscholen, reeds een duidelijk bewijs is, dat God ook uit het schijnbaar kwade het goede weet te doen ontstaan, en dus ook bij voortduring hulpe naar behoefte verleen en zal.

Moge het bovenstaande (zoo beknopt mogelijk medegedeeld om van den geduldigen lezer niet te veel te vergen) velen opwekken, om ook in andere steden dergelijke Inrigtingen daar te stellen, en daardoor, alware het ook maar één kind van eenen vreesselijken dood te redden, of voor levenslange verminking te bewaren, dan ware voorzeker het voornaamste doel van dit schrijven ten volle bereikt, en de moeilijke werkzaamheden, verbonden aan eene eerste oprigting, ruimschoots beloond. En zoo deze eenvoudige woorden een' of ander' menschenvriend mogten bewegen om iets af te zonderen ten behoeve van hulpelooze zuigelingen en kleine kinderen, hij of zij zende een afschrift van het onderstaande Intekening-Billet aan het Bestuur der Inrigting, ingevuld met de bedoelde Bijdrage, Naam en Woonplaats; en ontvang vooraf deze verzekering, dat elke gift, hetzij groot of klein, in dank aangenomen en ten beste der kleinen besteed zal worden.

De Ondergeteekende is genegen, aan de Bewaar-Inrigting voor kinderen beneden de 3 jaren, bij te dragen jaarlijks, tot wederopzegging toe *f*

Amsterdam, den

(Naam)

(Woonplaats)

Adres: N. Z. Voorburgwal, L. 506.

en Hij, die gezegd heeft: «Laat de kindertjes tot Mij komen, en weert hen niet, want hunner is het Hemelrijk,» Hij zal ook deze uwe liefdedaad niet onbeloond laten, maar in genade rijkelijk vergelden.

En zoo dit Boekje in handen komt en gelezen mogt worden door den een of ander, wiens hooggeklommen jaren of zwakke gezondheid hem herinnerend toeroept: De dag uws levens neigt, de avond vangt aan en de nacht des doods is nabij; — hij sla deze bladzijde niet om, noch legge dit boekje ter zijde, alvorens besloten te hebben, zoo God hem bij zijn leven met vermogen en veel goeds gezegend heeft, dan ook nog na zijn dood Hem ter eere te leven, en namelijk, door het vermaken, van een mild of klein legaat aan deze Bewaarscholen een *Souvenir* van hem te schenken, zoo zal hij zijn naam doen voortleven in den mond van vele lieve kinderen en dankbare moeders.

De Ondergeteekende

vermaakt bij uiterste wilsbeschikking aan de Bewaar-Inrigtingen te *Amsterdam* voor kinderen beneden de 3 jaren alhier, onder de directie van het Bestuur der Vereeniging: tot *Ondersteuning van Hulpbehoevenden*, de somma van *f* , vrij van successie-regten.

DE PREDIKSTOEL

IN DE

NIEUWE KERK TE AMSTERDAM.

Deze Kansel is door den Beeldhouwer A. VINKENBRINK, van acajou-hout meesterlijk vervaardigd, dezelve is geheel met zeer kunstig gesneden beeldwerk versierd.

Aan de hoeken ziet men de vier Evangelisten, vergezeld door de *sterkte*, het *geloof*, de *liefde*, de *hoop*, de *gerechtigheid* en de *voorzigtigheid*.

Hooger vertoonen zich de zeven werken van barmhartigheid door kleine aardig werkende beeldjes in diepe verschieten geplaatst. Het verhemelte is van onderen, met fraai lofwerk versierd, en draagt een zeer schoonen toren met verscheiden ommegangen waarop kleine beeldjes schijnen rond te wandelen.

De leuning van den trap is met wijngaardbladen doorwerkt en op dezelve ligt een dik bogtig touw, zoo kunstig van hout gesneden, dat het van hennip schijnt gedraaid te zijn. Het geheel van dezen Predikstoel die beroemd is als een allerkunstigst gewrocht van beeldhouw-werk, doet zien, dat er geene moeite aan is gespaard, daar er van onderen tot boven toe geen plaatsje opengelaten is, waar nog eenig beeldwerk zoude kunnen aangebragt zijn. Naar men zegt bevinden zich nog manden vol met beelden die daarvoor door den vervaardiger bestemd waren, doch waarvan de plaatsing door zijnen dood verhinderd werd, en later kon men er geene geschikte plaats

meer voor vinden. Een en ander maakt hare bezigtiging overwaardig.

De eerste Predicatie daarvan geschiedde den 10 Mei 1648, in het *Hoogduitsch* door FREDERIK KESSLERUS, over Ps. XLVI: 9—12.

Kommt her und schauet die Werke des Herrn, der auf Erden solches Zerstören anrichtet.

Der den Kriegen steuert in aller Welt; der Bogen zerbricht, Spiesse zerschlägt, und Wagen mit Feuer verbrennt.

Seid still und erkennet, dass Ich Gott bin. Ich will Ehre einlegen unter den Heiden, Ich will Ehre einlegen auf Erden.

Der Herr Zebaoth ist mit uns, der Gott Jakobs ist unser Schutz, Sela! —

AAN MIJN' VOORMALIGEN DISCIPEL

S. E. HARTHOORN,

BIJ ZIJN VERTREK ALS ZENDELING NAAR JAVA.

~~~~~

Ga in de sterkte uws Gods, win in zijn naam het eiland,
Waar gij zijn standaard plant voor 't rijk van uwen Heiland;
Breng Jave aan den voet van Java, *) en herstel
De dienst des Scheppers in zijn heerlijkste Archipel!
Als zoo de vreugdemaar van uwe zegepralen,
Meer koestrend dan het licht der morgenlandsche stralen,
Hier 't Christenhart verwarmt, zoo weet, dat niemand meer
Daarin zal juichen, dan uw leidsman tot den Heer!

1854.

J. P. HASEBROEK.

---

*) Jave, d. i. naar eene andere uitspraak, Jehova.

—•—

TABITHA, STEHE AUF!

Ap. G. 9, 36 — 42.

Auf Joppe's schöner Aue

Schallt Evangelium ;

Da blüht im Himmelsthaue

Ein' edle Saronsblum.

Die Lilien müssen schweigen

Und tief vor ihr sich beugen

Mit allem ihrem Ruhm.

Denn Joppe's Blume spinnet

Und wirkt früh und spät ;

Und was sie thut, beginnet

Sie gläubig mit Gebet,

Will kleiden nur die Armen

Durch ihres Herrn Erbarmen,

In dem ihr Leben steht.

Benetzt vom Thau der Thräne
 Des Armen, tief betrübt,
 Blüht sie in lauter Schöne
 Die Blume, heiss geliebt,
 Ein Frauenherz, voll Milde,
 Das nach des Heilands Bilde
 Sich stets im Wohlthun übt.

TABITHA ist ihr Name
 Auch hier in Niederland.
 Die Armuth und ihr Same
 Hat sie gar wohl erkannt.
 Wo Glaub' und Liebe wohnen,
 Da flicht sie ihre Kronen,
 Wird dankbar sie genannt.

Des Grases Blume stehet
 Nur eine kurze Zeit. —
 Tabitha siecht und gehet
 Hinauf zur Ewigkeit.
 Da liegt die todesbleiche
 Gar rein gewaschne Leiche
 In ihrem Sterbekleid.

Zu Joppe hört man weinen
     Die Wittwen vor dem Herrn ;
 Kein Trost will mehr erscheinen ,
     Kein froher Hoffnungsstern.
 Doch hört man Wunderkunde
 Und froh von Mund zu Munde
     Geht's : « Petrus ist nicht fern ! »

Zween Männer überbringen
     Ihm der Gemeinde Flehn ,
 Die den Apostel dringen
     Als Tröster mitzugehn.
 Das liess sich nicht verdriessen ,
 Der selbst hat weinen müssen
     Und ew'gen Trost gesehn.

Und als er dargekommen
     Die Brüder hat gegrüsst ,
 Führt man ihn zu der Frommen ,
     Die schmerzlich man vermisst.
 Die Wittwen stehn im Kreise ,
 Aus ihren Augen leise
     Ein Strom von Thränen fliesst.

Sie zeigen ihm die Spenden
Tabithas, Rock und Kleid,
Die sie mit fleiss'gen Händen
Selbst machte, stets bereit,
So lange sie bei ihnen
Noch war, dem Herrn zu dienen
In Brüdern alle Zeit.

Welch wunderbar Erbarmen
Ergreift den Felsenmann,
Dass er die Schaar der Armen
Jetzt von sich treiben kann?
Des Herrn war sie gewesen,
Und der Herr konnte lösen
Tabithas Todesbann.

Einsam auf seinen Knien
Lässt Petrus freien Lauf
Dem Geist, der ihm verliehen,
Und flicht heiss hinauf
Zu dem, der ihn gesendet.
Zur Leiche dann gewendet
Spricht gläubig er: Steh auf!

Tief sind des Herren Wege,
 Allmächtig auch im Tod.
 Tabeas Herz wird rege
 Auf seines Knechts Gebot;
 Die Augen wieder leuchten,
 Die Wangen, die erbleichten,
 Füllt neuen Lebens Roth.

Wie Kinder sich erheben
 An ihrer Mutter Hand,
 So steht sie auf zum Leben,
 Da Petrum sie erkannt.
 Er reicht ihr seine Hände
 Und ruft die Schaar behende,
 Die sich von ihm gewandt.

Anbetend sehn 's die Jünger;
 Es jauchzt der Wittwen Schaar.
 Ja, das ist Gottes Finger
 Und Gnade sonnenklar!
 Es blüht, dass Niemand weine,
 Die Blume der Gemeine
 Aufs neue wunderbar.

O lasst uns freudig glauben,
 Knien in den Staub hinab;
 Kein Zweifel soll uns rauben
 Den Trost, den Gott uns gab.
 Er hört der Armen Flehen.
 Tabitha muss erstehen,
 Verwesen nicht im Grab.

Der Kirche Jesu Bitte
 Und des Apostels Mund,
 Die Wittwen in der Mitte,
 Sie sagen's weinend, und
Gott will's, dass das Erbarmen
 Der frommen Fraun den Armen
 Aufs neue werde kund.

Gott will's: Tabitha lebe
 In der Gemeinde stets.
 Das woll'n auch wir, das gebe
 Der Hörer des Gebets.
 Er lasse sein Erbarmen
 Nicht weichen von den Armen!
 Der Frauen Glaube ficht's.

Du Blume der Gemeine,
 Tabitha, stehe auf!
 Wir beten's im Vereine
 Mit Weinenden zuhauf.
 Was Gott will, muss geschehen;
 Lasst uns nur ernstlich flehen:
 Tabitha, stehe auf!

H. A. W. BRANDT.

DE LASTER.

De laster is gelijk een maaltijdsschaal
 Die voor de gasten rond moet gaan;
 't Is wonder vreemd, maar ach! 't is waar,
 Dat elk, *in steê* daar *af* te *nemen*
 Er op bedacht te wezen schijnt
 Er nog wat bitters *bij* te *voegen*!
 Hoe treurig ook, 't is zonneklaar,
 Wie 't niet gelooft, doe 't *zelve* niet.

KINDERZANG

VÓÓR DE INWIJDING DER SCHOOL VOOR HAVELOOZEN
TE ROTTERDAM *).

~~~~~  
WIJZE: *Psalm* LXVIII.

O God, wat zijt gij goed en groot!
Gij ziet op schaamlen in hun nood,
En kroont hen met uw zegen.
Al zijn wij arm, gij maakt ons rijk;
In liefdeblijk op liefdeblijk
Stroomt ons uw goedheid tegen.
Uw hand bragt in dit huis ons zaam,
Opdat wij vroeg van uwen naam
En Jezus' liefde hooren.
U roemt ons hart, u prijst ons lied;
Versmaad, o Heer, ons offer niet,
Gij deedt het nooit te voren.

U, die de vriend der armen zijt,
U zij deez' dag, dit uur gewijd,
U love heel ons leven.
Uw Geest vervulle ons jong gemoed,
Opdat we aan U, ons hoogste goed,
Steeds hoger eere geven.
Maak, Vader, maak ons arm van geest,
En laat ons kinderharte meest
Voor U en Jezus gloeijen!
Het hemelzaad, hier uitgestrooid,
Verstikk' op onzen akker nooit,
Maar moog' daar eeuwig bloeijen!

J. J. VAN OOSTERZEE.

*) December 1854.

AAN MEVROUW A. M. B. GEB. D....

11 JUNIJ 1855.

~~~~~

In 's Heeren gaard' bloeit meen'ge plant,
 Voor 't menschlijk oog verborgen,
 Die trouw gepleegd wordt door Zijn hand,
 En vruchten draagt voor 't *goede land*,
 Waar Hij voor haar blijft zorgen.

Al is dat plantjen ook gering
 In 's werelds ijdele oogen,
 De Heer bekroont 't met zegening,
 En 't wordt eenmaal een hemelling,
 Hoe ook door storm bewogen.

Ook gij zijt zulk een plant, van God
 Gekweekt in 's Heeren gaarde;
 Ook gij, gij hebt het wiss'lend lot
 Van storm en leed, van hoon en spot
 Gedragen op deez' aarde.

Maar midden in dien aardschen strijd,
 Was God uw steun en sterkte;
 Uw leven was aan Hem gewijd,
 Wiens liefde u droeg, ten allen tijd
 Met zegen in u werkte.

Hoe meen'ge weeûw en menig wees
 Bezocht gij in hun woning;
 Gij, wand'lende in des Heeren vrees,
 Vingt op de zucht die tot u rees,
 En schonkt hun hulpbetooning.

Hoe menig heil en troostrijk woord
 Mogt van uw lippen stroomen!
 Geen klagt werd ooit door u gesmoord,
 De beê der armoê werd verhoord,
 En door u aangenomen.

Wel schijnt reeds lang het avondrood
 Op u, Gods-plante, neder;
 Wel buigt gij 't hoofd naar 's aardrijks schoot,
 Maar toch valt u die last niet groot,
 Want God behoedt u teder.

O mogt u 's Heeren trouwe hand
 Met zegen overvloeijen,
 En gij voor heel het vaderland
 Nog jaren als een vruchtbre plant,
 Tot veler welzijn bloeijen.

En is dan de oogsttijd eenmaal daar,
 De Heer kent tijd en uren,
 Dan zal des Vaders Engleschaar,
 Met blij gejuich op harp en snaar,
 U brengen in Gods schuren!

E. GERDES.

SLAVERNIJ.

«Ik stel u heerschers van het woud,
«En alles wat uw oog aanschouwt,
«Tot koning van wat leeft op aarde,
«Tot heer en meester van 't heelal;
«En wat op 't aardrijk leven zal,
«Erkenne en eere uwe opperwaarde.»

Na veertig eeuwen klonk de stem
Van 't Englenchoor bij Bethlehem
In Efrats rijke en vruchtbre velden:
«Zij eere aan God in 't hemelrijk;
«En ook de olijve op aarde prijkt;
«Wij komen Adams kroost vermelden,
«Het welbehagen van den Heer
«Rust op uw hoofden als weleer;
«Genâ, verlossing, zoen der zonden,
«Wordt door den Heer u toegezonden.
«Juich, juich nu al wat adem heeft:
«De Zone Gods, de Christus leeft!»

En ook de Man van alle smarten,
 De trooster van gebroken harten,
     't Gekrookte riet verhoogd aan 't kruis
 Sprak : «'k kom tot heeling uwer wonden ;
 «GEVANGENEN VRIJHEID ZELFS VERKONDEN ;
     «Treedt binnen in mijns Vaders huis.»

Toch wordt die mensch vertrapt, vertreden,
     Toch ziet het godlijk evenbeeld,
 Begaafd met spraak, verstand en reden,
     Een onvergangbre ziel bedeeft,
 Toch ziet het zijn waardij ontrooven.
 Zijn glans als mensch ziet hij verdooven
     De vrijgekochte van Gods zoon ;
     Der godheid tot een smaad en hoon.

Ziet gij dien slaaf daar neêrgezeten,
     Aan Surinames Westerstrand ;
 Hoor, luister naar zijn jammerkreten,
     O Surinames Moederland.
 Hij knielt, tuurt naar het Westen henen,
 Verheft zijn stem tot klaaglijk stenen,
     En strekt de handen naar ons uit,
 Die biddend zijn in één geslagen ;
 Helaas, wat baat hem al zijn klagen,
     Zijn klacht wordt door den wind gestuit,
 Zij gaat op d' Oceaan verloren,
 Slechts 't golvenklotsen doet zich hooren,

Het koeltje komt zijn klaagstem smoren.

Wel ruischt het door het hooge riet;

Wel ruischt het in de groene blâren;

Maar Neêrland hoort de klaagtoon niet;

Zij eindt heur tocht niet langs de baren.

De wind met 't onrecht in verbond?

Dat zij de ranke, vlugge kielen,

Met ademtochten wil bezielen,

Naar 't Moederland, naar Neêrlands grond,

Maar weigert hunne klacht te dragen,

Waar zij herstel van 't onrecht vragen,

Opdat ze ons niet het hart doorknage,

Dat zich van misdaad is bewust,

En ons niet store in onze rust?

Maar weigert ook de wind zijn' vleuglen,

Ik heb 't gehoord, ik heb 't aanschouwd;

Hier zal geen wind de klacht beteuglen,

Die mij een Geest heeft toevertrouwd.

Die Geest zal door mijn stemme spreken,

Al dreigt het harte mij te breken,

'k Vervul een duurgezworen plicht;

En 'k zal zijn klaagtoon aan U melden,

En wat de Geest aan mij vertelde,

Aan U verhalen in mijn dicht.

«Gedoemd tot Slavernij, vernederd,

«Vertrapt, vertreden mijn waardij,

- « Een ceder, nu helaas ontcederd,
 « Gedoemd tot eeuwge Slavernij.
- « Ik eens het hoofd van duizend knodsen,
 « Een slavenketen wacht mij hier ;
- « Ik eens zoo krachtig als een rotse,
 « Waarop de zee vergeefs komt klotsen,
 « Gebonden als een pantherdier ;
- « Ik eens gevierd, beroemd als krijger,
 « En nu, nu wacht mij welk een lot ?
 « Verachting, martling, hoon en spot.
- « Neen, niet zoo gruwzaam is de tijger,
 « Die zwerft aan Aethiopies kust,
 « Door roovers schendge en wreede handen,
 « Beroofd van zijne dierste panden.
- « Geen gruwbre martling is zijn lust,
 « Hij scherpt de klauwen en de tanden ;
 « Hij treft, en heeft zijn gloed gebluscht,
- « Aan 't schuldig hoofd zijn smart gewroken.
 « O neen, zijn wraakzucht is gekoeld,
 « Als 's moordnaars schedel is verbroken,
 « Maar martling heeft deez' niet gevoeld.
- « En ik, ik moet onschuldig lijden,
 « Vergeefs herroep ik vroegre tijden,
 « Des Oceaans zijn zij een buit ;
 « En strek ik de armen naar u uit
- « Vorstinnen van Guinea's stroomen,
 « O Senegal en Gambia ;
 « O plaatsen van mijn jeugd en droomen.
 Wel sla ik de Oosterkinnen ga,
 « Zoo ras ik d' Oostertrans zie grijzen,

« De morgenzonne zie verrijzen,
 « Maar nooit, nooit brengt ze een enkle groet,
 « Van 't Vaderland dat 'k heb verlaten,
 « Den bodem, die mij heeft gevoed,
 « En van mijn vroegere onderzaten.»

Hij zweeg, zag treurig voor zich heen
 En nokte. Maar met meerder klemme
 Klonk na een poos op nieuw zijn stemme,
 En zag hij fonklend naar het meir.

« 't Was nacht; 'k lag op mijn leger neder,
 « Zoo ook mijne egâ en mijn kind,
 « Met jonglingsvuur door mij bemind;
 « Maar neen, ik zie hen nimmer weder,
 « Bezielt mij weêr hun oogelicht;
 « Zij is me ontroofd, mijn diere vrouwe,
 « Ontroofd is 't pand van onze trouwe,
 « Vermoord de moeder en heur wicht.
 « Daar word 'k gewekt door jammerklachten;
 « Daar hoor ik angstig stemgerucht;
 « Een roode vlam stijgt naar de lucht;
 « In dag herschappen is de nachte;
 « De rook ging dwarlend naar omhoog;
 « Een vuurge gloed scheen door de blaadren.

Een droeve traan welde in zijn oog,
 En 't bloed het kookte hem in de aadren;
 Verwilderd, woedend stond hij daar.

«Naar binnen dringt een woeste schaar;
 «Ik grijp mijn boog, omvat mijn gade,
 «Maar immer klimt en klom 't gevaar,
 «'k Verweer mijn kind, maar 't was te spade,
 «Een knodsslag trof mij aan het hoofd;
 «'k Herleefde, maar ik was beroofd
 «Van 't edelst goed hier in dit leven.
 «Was toen mijn stervensuur geweest,
 «Had toen mij 't levenslicht begeben,
 «Ik was geen mensch, verlaagd tot beest.»

En kramprig wrong de Geest zijn handen,
 En wederom sloot hij zijn mond,
 En knarste en knetterde op de tanden,
 En sloeg een woesten blik in 't rond.

«Een tijd van tweemaal twintig dagen,
 «Bracht mij aan Surinames strand,
 «Verkocht, gebonden, en geslagen;
 «Dat was *mijn* lot, hier, in dit land,
 «En dat is 't lot van *alle* slaven.
 «Ontferm u hunner, Neêrlands braven,
 «Ontferm u hunner Batoos kroost.
 «O kendet gij dat schrikbre lijden,
 «Gij zoudt van banden ons bevrijden.
 «Och graauwde, och bloosde alreê het Oost.

«Hoort gij die vrouw daar angstig klagen?
 «Hoort gij 't geklets der geesselslagen,

«Aan Evaas dochtren toegedeeld?
 «Ziet gij die vrouwe handenwringen?
 «Ze is toch als gij, Gods evenbeeld;
 «En kan hun smart u dan niet dringen
 «Voor haar te bidden, die daar lijdt,
 «Den vaán te heffen tot den strijd?
 «Zijt gij uw oorsprong dan vergeten?
 «Of hebt ge ons lijden niet geweten?
 «Waaí op, waaí op o wolkgordijn!
 «Ik toef aan Surinames boorden,
 «Als Nederland mijn klaagstem hoorde,
 «Gewetensstemme niet versmoorde,
 «Wellicht *kon* 'k weêr gelukkig zijn.»

O nimmer zal 'k zijn blik vergeten,
 Toen aan mijn oog de Geest verdween;
 Zijn oog, het sprak tot mijn geweten,
 Maar in mijn ziel een lichtstraal scheen.
 En sints is hij mij bijgebleven,
 Die eed, dien 'k toen den Heere deed:
 Totdat ik sterf, zoolang ik leve,
 Zij al mijn werken, al mijn streven,
 Dat in dé Cotticasche dreven
 Een einde kome aan al dat leed.
 Vaak meen 'k hun klaaggeschrei te hooren;
 Dan denk ik: «Neêrland is verloren,»
 Want hunne klacht rijst voor Gods throon;
 Hij zal der knechten smaad gedenken;
 Gedachtig aan hun smaad en hoon
 Aan Neêrland loon naar werken schenken,

Als eens het geldingsuur zal slaan,
Breekt eens de groote Zoendag aan.

God lof! het Oost begint te bleeken;
Reeds licht de Zon op Javaas grond;
O driewerf, driewerf heilge stond
Waarop zij aanving door te breken!
Reeds schemert de eerste morgenstraal,
Der vrijheidszon aan de Oosterstranden
Van Java, Grootvorstin der landen
Die Neêrlands scepter hulde doen,
Waar rijst zich met de palmen mengelt,
Waarom de suikerhalm zich strengelt,
De kruine omhoog beurt bij 't katoen,
Reeds zien wij aan zijn Oosterkimme
Het Moederlicht allengskens klimmen.
Wel stijgt het langzaam naar omhoog,
Maar toch wij mogen ons verblijden,
De voorboê van het eind van 't lijden,
Vertoont zich aan den hemelboog.
O helde zij alreê naar 't Westen,
Waarop wij hoopvol de oogen vesten;
Droeg reeds de duif de olijvenspruit,
En repte zij de vlugge wiken,
Opdat bij 't eerste morgenkrieken
De blijmaar klonk van 't Noord naar 't Zuid.

O Suriname, Suriname,
Och dat de dag der vrijheid kwame;
De Zon der vrijheid U bescheen;

Och brak ze door de neevlen heen;
 Och was de wolk alreê gebroken;
 De Zon der vrijheid reeds ontloken;
     Dan zag ik blijde naar U uit,
 Dan zag ik hoopvol naar uw kusten,
 Waarop mijn blikken droevig rusten,
     Op U, o Neêrlands Wester bruid.
 Op U, o grens van Neêrlands standerd,
     Dien Gij met uwe sappen voedt,
     Terwijl Ge U neêrbuigt voor zijn voet,
 In trouwe aan Neêrland onveranderd;
     Een paerel aan des liebaartskroon,
 Een krans van lauwers om zijn slapen,
     Die zetelt op Oranjes throon.

Maar niet voor Surinames dreven
     Geldt hier mijn zang, mijn lied alleen.
 O Vader, mocht ik het beleven,
     Dat overal die heilzon scheen.
 Neen, liefde, liefde kent geen grenzen,
 Zij kent geen onderscheid van menschen,
     Zij kent geen onderscheid van stam.
 O Washington, herleve uw schimme,
 Laat ze in 's lands raadzaal opwaarts glimmen,
     Gij gaaft, wat zij onthoudt aan Cham.
 Amerika, o mocht ge ontwaken,
     Ontwaken uit uw' zwijmeldroom,
     Och plantet gij den vrijheidsboom,
 En gingt gij Kanaans banden slaken.

Wanneer zal toch de stonde zijn,
 Dat Chams geslacht van 't juk ontheven,
 Zich in Columbus waerelddreven,
     Verlustigt in den zonneschijn,
 De stralen van de vrijheidszonne?
 Wen ligt het feestkleed toch gesponnen,
     Voor 't kroost van Noachs derden zoon?
 Wanneer zal toch die morgen gloren,
 En is de vrijheidsdag geboren?
     En roept gij Heer van Uwen thron:
     «Verzoend, verzoend is Noachs hoon,
     «De vloek zijns zoons is opgeheven,
     «En uitgewischt is 't bloed geschrift,
     «Dat in 't gedenkboek was geschreven,
     «Met roode lettren was gegrifd,
     «De vrijheid is aan Cham hergeven.»
     Wanneer verheugt zich de woestijn?
     Wanneer zal 't jubeljaar toch zijn,
 Dat in woestijnen rozen bloeien,
 We uw dauw den zandgrond zien besproeien,
     De rotsen zien bedekt met mos,
     Met welig groen en bladerdosch?
 Wanneer zal 't nevelkleed verdwijnen;
 De Zon in vollen luister schijnen,
     En stralen op Amerika?
 O Heer! Gij buigt het hart der menschen,
 Verhoor ons bidden, smeeken, wenschen,
     En sla Gij Chams ellende ga.
 Verhoor, o Heer! hun eindeloos klagen,
 En doe het uur der vrijheid dagen.

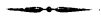
Algoede God, verhoor de klacht,
Van Kanaans diep verdrukt geslacht.

O zwijget, wilt aandachtig luistren,
Hooft daar die stemme, hoort dat fluistren,
Ja zeker 't is een Englenstem,
Zij komt alreê dat uur verkonden.
De lofzang rijze uit aller monden,
«Zij eere aan God, verheerlijkt Hem.»
O ja, het uur zal zeker komen,
Ik heb 't gehoord, ik heb 't vernomen,
Het onrecht zal op aard vergaan;
De plaats, die eenmaal Kanaans zonen,
Door Jafets kroost verdrukt, zag wonen,
Daar zal de olijf des vredes staan.
In des Verlossers heiligen name,
Ter wil van 't vleesch geworden Woord,
Worde onze bede, o Heer! verhoord.
Och dale Uw heilzon neder!

Amen.

22 August 1855.

JULIUS.

VEREENIGING TE AMSTERDAM ,
TOT VERSPREIDING VAN KENNIS EN GODSVRUCHT
DOOR MIDDEL VAN CHRISTELIJK BEZOEK.

„ Den Armen wordt het Evangelie
 verkondigd. „

„ Er is meer vreugde in den Hemel
 over éénen zondaar die zich bekeert dan
 over negen en negentig Regtvaardigen. „

„ Gaat heen, en leert hen al wat Ik u
 bevolen heb. „

CHRISTUS.

Onder de vele Inrigtingen ter dezer stede, die, hetzij van geestelijken aard, of die voor het stoffelijk belang van noodlijdenden werkzaam zijn, en daardoor veel goeds stichten, bekleedt voorzeker de voornoemde Vereeniging eene voorname plaats, wat aangaat zoo wel het hoogst nuttige van haar doel en inrigting, als ook het zeldzame bestaan van dergelijke, door dat zoowel in het vinden van geschikte personen daartoe, alsmede in het verrigten der werkzaamheden, soortgelijke Vereenigingen aan zeer eigenaardige moeilijkheden onderworpen zijn. Zij toch stelt zich ten doel om dezulken onder de behoeftige klasse te bezoeken, wier volslagen gebrek aan alle geestelijke kennis, en aan godsvrucht zoo groot is, dat zij 't zelve niet gevoelen en daarom gelijk zijn aan den bijna hopeloozen toestand van dien kranke of waanzinnige, die, terwijl anderen de vreesselijke bewijzen zijner doodelijke ziekte aanschouwen, echter zelf gerust en zorgeloos blijft, ja soms nog erger steeds uitroept, «ik

ben wel; mij deert niets, laat mij slechts met rust,» — zoo toch moeten wij hen en dat met innig medelijden aanzien, die terwijl er door de gansche stad alom bedehuizen openstaan, en voor een ieder ook in alle bijzondere omstandigheden zoo vele gelegenheden zijn om zich in kennis en alle christelijke deugden te oefenen en op te bouwen, nogtans deze hardnekkig verzuimen en veronachtzamen; en waardoor? omdat zij het voorregt niet bezitten hunne diepe ellende te gevoelen, noch beseffen welk eene ontzettende verantwoording zij jegens God en in de Eeuwigheid op zich laden, door, in een Christelijk Land, omringd van alle genade-middelen, erger dan heidenen te leven en te sterven. En welke Vereeniging toch, geachte Lezer, is er, die zich dezulken, toch van alle noodlijdenden de meest beklagenswaardige personen, aantrekt en tot inkeer tracht te brengen, als de voornoemde? en dat wel op eene wijze, die, juist dewijl zij zoo moeilijk is in hare uitvoering, zoo zeker werkt. Zij toch wacht niet, gelijk meestal andere Inrigtingen totdat de behoeftige zich zelven aanmeldt om hulp en troost, hetzij voor de ziel of naar het ligchaam, neen, want zij bedoelt immers hen die de behoefte daaraan geenszins gevoelen; maar hare Voorstanders en Broeders gaan ongenoodigd, maar van CHRISTUS wege, die gezegd heeft: «*Gaat heen*, en verkondigt den Armen het Evangelie,» in hunne woningen en werkplaatsen; maken hen in liefde en onder inwachting van den Goddelijken Zegen, opmerkzaam op hunne onkunde van CHRISTUS, en in welke ellende zij daardoor verkeerden; welk eene Eeuwige gelukzaligheid zij zich zelven, naar Gods Woord, ontzeggen, en welke rampzaligheid zij, naar hetzelfde Woord, zich voorbereiden; daar de Verlosser hen reeds voor eeuwen lang gewaarschuwd heeft; dat hunne onwetendheid hen geenszins in het laatste oor-

deel verschoonen kan noch zal; en dat door het geven van die treffende Gelijkenis van den rijken man en den armen LAZARUS, bijzonder in die woorden en dezen zin: «ook voor u is het Evangelie verkondigd, maar gij hebt niet gewild;» — Treurig is het voorzeker, dat zulke als de beschrevene gevallen in eene stad gevonden worden, die den naam draagt van christelijk te zijn; maar helaas! het is zoo: en of men eene onaangename waarheid ook verbloemen of verbergen wil, het neemt haar bestaan niet weg. Beter dan nog dezelve te onderzoeken en te openbaren, om daardoor welligt tot de genezing der kwaal te geraken. De dagelijksche ondervinding toch van elken menschenvriend levert hem een bewijs van het aangevoerde, maar nog meer de ervaring en de ontmoetingen der Bezoekbroeders dezer Inrigting, omdat zij de meest vergetene en door niemand anders zich aangetrokken armen op vlieringen, in kelders en gangen opsporen, vriendelijk toespreken en bij herhaling bezoeken, ja alles aanwenden en niets onbeproefd laten, om dezulken minstens tot eenig gevoel en bewustheid van hun geestelijk gebrek en armoede te brengen. En vraagt men: heeft dit immer een gewenscht gevolg, en vinden die menschenvrienden ooit in het welslagen hunner pogingen eene aangename belooning voor hun liefdewerk? O voorzeker! nimmer toch heeft de God der Liefde het aan zegen laten ontbreken op iets dat in Zijnen Naam gedaan wordt, en het tijdelijke maar bijzonder het eeuwige geluk Zijner schepselen bedoelt. Vele toch zijn de gevallen waarin het ten duidelijkste zichtbaar werd, dat daar waar menschen begonnen, maar niet konden voleinden, God hielp, en het gevoellooze hart, dat vol boosheid en haat vaak onveranderlijk scheen te zijn, door Zijnen invloed vermurwde, en voor het klare licht des Evangelies toegankelijk en tot een

levendig lid der Gemeente van Zijnen geliefden Zoon gemaakt heeft. — Dat dan *zij* die door bezoek en toespraak te brengen, dáár waar er de allermeeeste behoefte aan is, ijverig in hun werk voortgaan, en (wanneer ook ongenoemd en ongeroemd) velen tot inkeer en het licht der waarheid brengen; zoo zullen zij onder den Goddelijken zegen hebben medegewerkt ter vervulling van die bede:» Hemelsche Vader! Uw Rijk kome!»

Moge het bovenstaande velen opwekken niet alleen tot ondersteuning van déze, maar ook ter oprigting van dergelijke zoo nuttige Vereenigingen, zoo zal het daarmede beoogde doel ten volle bereikt zijn.

A. A. B.

DIALOOG IN EENEN TUIN,

TUSSEN EEN KLEINEN JONGEN EN ZIJNE OUDERE ZUSTER.

BERNARD. Zie eens, ANNA! ik heb dit gevonden in den hoek van ons tuinhuis; ik heb nog nooit zoo iets gezien; kent gij 't ook?

ANNA. Wat gij daar hebt, lieve broeder! was eens eene rups, maar is nu eene zoogenaamde pop.

B. Het komt mij toch zeer vreemd vóór, dat dit ooit eene rups geweest is, zijt gij daar wel zeker van, zuster!

A. Ja; maar wat zoudt gij dan wel denken als het dezen vorm wederom veranderde en een schoone vlinder werd?

B. O! dat zoude ik al heel raar vinden, maar gelooft gij waarlijk dat 't zulks ooit kan?

A. (glimlagchend). Indien gij goede zorg voor dien pop draagt, zult ge over korten tijd zien gebeuren, wat gij nu zoo heel vreemd vindt.»

B. Wel! dan zal ik 't toch bewaren en zien. Voorleden zomer vingen JAN en ik eene kapel onder eenen hoed, maar juist toen ik haar vatten wilde, vloog zij weg, en liet eenig poeder op mijne vingeren na.

A. Indien gij, BERNARD, 't geen wat gij poeder noemt, door eene goede microscoop gezien hadt, zoudt ge ontdekt hebben, dat het vedertjes waren waarmede het insectje bekleed is.

B. Vederen? hoe zonderling!

A. Al de werken Gods zijn wonderlijk, en zij allen spreken zoowel van Zijne liefde als Zijne wijsheid. Zijne genadige ontferming gaat over alles wat Hij gemaakt heeft.

B. Mij dunkt, ik zoude gaarne de geschiedenis van alle dieren willen hooren en kennen.

A. Natuurlijke Historie, mijn lieve broeder! is zoowel onderhoudend als leerzaam. Men zegt dat er meer dan 25,000 onderscheidene diersoorten door Natuurkenners aangetoond en beschreven zijn; en elk van deze is zoo wondervol geschapen als of zij alleen een voorwerp der Goddelijke zorg ware, en wordt door een verbazend instinkt geleerd om zich zelve van geschikt voedsel te voorzien en te verdedigen tegen zijne vijanden. Nog is dit niet alles; hoewel beperkt tot den engen kring waarin het leeft, geniet het toch het leven, want de Almagtige heeft geen schepsel geschapen, dat gevoelloos is voor geluk.

B. Ik heb ook dikwijls gedacht dat de vogeltjes en kapelletjes zeer gelukkig schijnen te zijn, als zij in de lucht rondvliegen.

A. En hebt gij ooit bemerkt de onderscheidene wijzen waarop de vogeltjes en de kapellen zich bewegen?

B. Ja; de vlinders gaan ongestadig heen en weder, maar de vogels hebben eene meer bepaalde en gelijke vlugt.

A. De onregelmatige beweging van de vlinder maakt dat zij moeilijk door de vogels kan gevangen worden; dus ziet gij dat hetgene toevallig en van geene beteekenis *schijnt*, een bewijs is van hetgene ik zoo even zeide: «dat de zorg en liefde van God zichtbaar is ook in de kleinste bijzonderheid.»

B. ANNA! ik zal denken aan hetgene gij mij zoo even verteld hebt, en nooit eenig dier leed aandoen. Ik vrees nu dat ik die kapel bezeerd heb, toen de vedertjes op mijne hand bleven.

A. Ik vrees zulks ook, lieve BERNARD, want het zintuig van het gevoel moet in die diertjes al zeer fijn zijn. Ik heb ergens gelezen, dat:

«De tor, waarop we onwetend treden,
Een ligchaams smart en pijn gevoelt, zóó fel
Gelijk de reus die sterft:»

Dat God voor elk wezen, dat er leeft, zorg draagt, is zeker. «Zijn Rijk regeert over alles.» Jezus heeft gezegd dat geen muschje bij Hem wordt vergeten; 't moet Hem daarom ten hoogste mishagen, wanneer kinderen er genoeg in vinden, beesten te plagen of te mishandelen. Gij herinnert u immers wel hoe God eens eene ezelin, die onverdiend geslagen werd, in staat stelde, om op wonderbare wijze haren meester te bestraffen. De Atheners, het meest beschaafde volk der oudheid, veroordeelden eens een' knaap ter dood, dewijl hij eenen kleinen vogel de oogen had uitgestoken, bewerende dat een kind, dat reeds zóó jong genoeg kon vinden in zulk eene wreedheid, grooter zijnde, zekerlijk gevaarlijk zou worden voor zijne medeburgers. Er is ook waarschijnlijk geen dier, dat niet vat-

baar is voor gevoel van dank en erkentelijkheid jegens degenen, die hen doorgaans met zorg en liefde behandelen. Een ongelukkig man, die lang in *Frankrijk* gevangen was, vond het grootste vermaak in de tamheid van eene spin.

B. Ik geloof zeker dat het zeer boos is, de nestjes der vogeltjes en hunne jongen te rooven, want Mama heeft mij onlangs verteld, dat eenige vogelen hunne kleinen zoo lief hebben, dat zij de vederen uit hunne eigene borst plukken, om daarvan een zacht bedje voor hen te maken. Ik hoop dat gij nog niet naar binnen gaat, ANNA?

A. Men zal mij aldaar noodig hebben; doch, vóór dat ik heenga, wil ik u verhalen wat ik eens een' Heer hoorde zeggen over eene kapel. «In dit diertje,» zeide hij, «zien wij eene treffende gelijkenis met onze eigene opstanding. Van een ei wordt het eene rups; en is het niet bijna ongelooflijk, dat dit wormpje, dat wij naauwelijks zonder een gevoel van afkeer langs den grond zien kruipen, weldra als een vlinder in de lucht vliegt, en elk' beschouwer door hare schoonheid verrukt. De ongelijkheid schijnt zelfs vermeerderd, wanneer het als in een' doodkist begraven wordt, zoo als die pop, die gij daar in uwe hand hebt. In dien toestand blijft het wel acht dagen; andere wel acht maanden of langer. Na dien tijd verandert het echter zóó dat het in schoonheid met elk ander dier kan wedijveren. Indien de vlinder denken kon, hoe zoude zij zich verwonderen en verheugen over deze hare verbeterde verandering. Kunt gij, BERNARD, dit van toepassing brengen op de Opstanding?

B. Niet geheel, ik wenschte wel dat gij mij de uitlegging daarvan gaaft.

A. Is niet de toestand van de rups een beeld van ons leven op aarde? de pop een zinnebeeld van het graf, en de

zoo wondervolle verandering die daarop volgt eene treffende voorstelling van die welke plaats zal hebben met de Regtvaardigen, wanneer' de «bazuin des laatsten Oordeels klinken zal.» Maar, lieve BERNARD ik heb Papa hooren zeggen dat zulke vergelijkingen slechts zeer flauw zijn. Dit weten wij echter met zekerheid: «bij God is geen ding onmogelijk.» Het is even gemakkelijk voor Hem onze nietige lichamen uit het graf te doen herleven, als uit die schijnbaar levenlooze pop een' vrolijk dartelende vlinder voort te brengen, of de afzigtelijke rups in het sierlijkste insect te herscheppen. Ik groet u voor het oogenblik.

B. Goeden morgen, ANNA!

(naar het Engelsch.)

DE HAVELOOZEN-SCHOOL.

Ruim zes jaren geleden werd alhier de «*Inrigting voor have-looze kinderen*» geopend; een «Bethesda,» mij als Medebestuurder hoogst dierbaar! Reeds meermalen deelde ik een en ander haar betreffende mede. In «de Handwijzer,» tweede jaargang, A°. 1851 N°. 56 à 60 gaf ik eene beknopte historische beschrijving en trachtte, zoo veel mogelijk naar het leven, de soort kinderen te schetsen, wier eeuwige en maatschappelijke belangen wij ons aantrekken. Ook zij het mij vergund te verwijzen naar het breedvoerige «Verslag van den staat en de werkzaamheden in het openbaar uitgebragt den 28sten Februarij 1853,» alsmede naar de «Magdalena,» Evangeliesch jaarboekje A° 1854, waarin ik het Inwijdingfeest beschreef van het nieuwe schoolgebouw in de Bloemstraat, hoek Baangracht, boven welks ingang ge-

beiteld staat : *Eben-Haëzer* : *Tot hiertoe heeft ons de Heer geholpen.* Thans bied ik nogmaals eenige berigten aan. Mogten ze den lezer welgevallig en behartigenswaard zijn!

De Christen behoorde zich niets liever aan te trekken dan *het verlorene*, dat zijn Heer en Meester is komen opzoeken tot zaligmaking, toen Hij vrijwillig den hemel Zijner heerlijkheid verliet, om Zichzelven als offer voor de zonde over te geven. Zij, die als werktuigen in Gods hand, zich geroepen gevoelen, uit wederliefde tot den CHRISTUS, ellendigen uit «de straten en wijken der stad, de wegen en heggen» op te beuren en op te leiden, erkennen met dankbaar kloppende harten, dat eene dusdanige werkzaamheid eene heerlijke zaak is! En onze schoolieren zijn in den uitgestrektsten zin des woords zulke ellendigen, die de volste aanspraak hebben op onze hulp, zorg en teederheid.

Onze *naasten* zijn de kleenen,
 Diep rampzalig, *haveloos*,
 Naar de ziel en 't ligchaam beide,
 Schier verloren, hopenloos!

Dán hopenloos, ja! reddeloos verloren, wanneer ze niet tot JEZUS gebragt worden, die Zich ook hunner gaarne wil erbarmen. Dat brengen dezer jeugdige «kranken» tot den grooten en medelijdenden «Medicijnmeester» is het *hoofddoel* van al onze bemoeijingen. Geloof daarom toch niet, mijn lezer! dat in onze lokalen een zwaarmoedige, doffe en uitdoovende geest bestaat. De Bijbel op school wekt krachtig het leven op, en veroorzaakt nooit stroeve of strakke aangezigten. Van deze waarheid mogt zich reeds ten onzent menig bevooroordeeld bezoeker vergewissen; ook eene jeugdige Dame wie men waarschuwend verhaald

had, dat elk kind, stijf en stug, met een' dikken Staten-Bijbel voor zich zat, en ter schole slechts alléén over steile dogmatiek gehandeld werd. Door naauwkeurig onderzoek bespeurde zij niet zonder aandoening, hoe, te midden van ongekunstelde opgeruimdheid en vrije gesprekken, Gods Woord telkens ongezocht, frisch en doeltreffend kan toegepast worden.

De leus onzer school is en blijft steeds: «*Kom en zie!*» De uitnoodiging is algemeen. Reeds velen kwamen en zagen. Sommigen komen niet, omdat zij en *te veel* en *te weinig* verwachten. *Te veel*, uithoofde zij zich eene verregaande bandeloosheid voorstellen. 't Is zoo, toen we nog in de *Tuinstraat* «campeerden,» waren de tooneelen ver van aanlokkend en behagelijk: lorren en lappen, bloote borsten en knieën, verwilderd haar, groezelig gelaat, vervuilde handen en voeten, gefluit, gelach, gestomp, gegil, opblazen en opvangen van oude pluizen en vodden, afschrappen en afknabbelen van door middel van een' draad aan de halzen hangende wortelen, aflikken der banken, toeknippen aan elkander van allerlei voorwerpen, ook *ongedierte*, enz. enz. Dergelijke toiletten en schoolbezigheden zijn gelukkig *niet* meer te aanschouwen! — Zij verwachten *te weinig*, daar ze zich verbeelden dat het onderrigt wél vervelen, doch niet boeijen zal; de vorderingen niet noemenswaardig KUNNEN zijn, en er alzoo slechts verwilderde bedelaarskinderen te zien zullen wezen. Deze tweesoortige verwachting is overdreven en onjuist, en ik herhaal dus: «*Kom en zie!*»

Laat het mij thans veroorloofd zijn, lezer! u — op het papier, mogelijk later aan de hand — de haveloozen-school binnen te leiden. In de overdekte speelplaats is voor den oogenblik niets anders waar te nemen, dan de fiksche ruimte. Een breede en gemakkelijke trap, bij het inkomen der hoofdeur regts,

baant ons den weg naar drie in elkander loopende en door glazendeuren af te sluitene vertrekken, behoorlijk licht en lucht gevende, waarvan nu twee ('t is in Februarij, des Dingsdags ochtends ten 10 ure) bevolkt zijn. Het derde vertrek, zijnde de naai- en breizaal, is ledig, doch zal des namiddags door vele meisjes betrokken worden. De Hoofdonderwijzer is nog niet aan den gang, en hieraan zij toe te schrijven de heerschende woeling en drukte. Geen wonder dat *zulke* kinderen, ten getale van ruim twee honderd, iet of wat onstuimig en ongemanierd zijn, en men geen speld op den grond kan hooren vallen! De werkzaamheden zullen, als naar gewoonte, door het gebed voorafgaan. De meester beveelt stilte en ordelijkheid, en we bespeuren tot ons genoeg, maar met eenige verbazing tevens, den veel vermogenden invloed van zijne stem en blikken op het door de wereld verachte en vaak ruw verstootene kroost. Hij heeft na veel oefening, strijd en verzuchtingen de bovenhand bekomen, en de meeste harten aan zich weten te verbinden. Het bevreesde u niet, dat eenige knapen gedekt blijven onder het gebed; de hoofden zijn voor alsnog *te* ziek, om op het afnemen der petten of mutsen aan te dringen.

De Bijbellezing vangt aan, en het uurtje daaraan besteed is spoedig verstreken. De kinderen luisteren veelal scherp; menig antwoord is goed doordacht, oorspronkelijk, en schijnt uit het hart op te wellen. Dan eens gemoedelijke en ernstige, dan weder karakteristieke en soms regt naïve gezegden. Tot bewijs: Een knaap hoort voor het eerst de geschiedenis van ABSALOM; hij schijnt den meester met zijne oogen te willen opeten, en zal die gebeurtenis nu zelf gaan vertellen. Met veel levendigheid en gebaren verhaalt hij: «..... en toen vloog ABSALOM in het bosch; en toen bleef hij met zijn' ezel boven in de boo-

men hangen!» Een ander steekt driftig zijnen vinger in de lucht op de vraag: «Wie heeft de meeste Psalmen gemaakt?» Het woord werd hem toegestaan, en hij zeide onbeschoornd en heel zeker van zijne zaak: «Wel, de *boekdrukker!*» Een' derden wordt gevraagd, welk beroep *EZAU* uitoefende. «Hij was een jager . . . . . neen, ik meen een *hazenvanger!*» — Na de Bijbelsche les worden de schrijfboekjes op de banken gelegd; al doorbladerende, bevallen ons de schriften redelijk, goed, of zeer goed. Het lezen en rekenen gaat vrij duidelijk en vlug, terwijl de kleine klasse spelend zit te spellen, figuurtjes op de lei te teekenen; of met open mond, vrolijk en vergenoegd te luisteren naar eene bevattelijke geschiedenis door de ondermeesters op eenvoudigen trant verhaald. Eene «*Ragged-school*» behoort veel verscheidenheid aan te bieden, zal ze, onder 's Heeren onmisbaren zegen, in stand blijven en bloeien. Maar wat nu? Waarom verlaten deze of gene scholieren plotseling de banken, zich langs den achtertrap naar beneden begevende? We wenschen hen op den voet te volgen, en een oogenblik de aldaar plaats grijpende zaken te bespieden. Wij treffen ze aan in het zoo doelmatige «badkamertje,» met zijne drie openslaande deuren, welke den toegang verleen en tot de onoverdekte speelplaats. Onze oogen rusten dadelijk op potjes en fleschjes met zalf, sponzen, kammen, schuijers, zeep, pappen, doeken, enz.; mede op kruiken levertraan, ter dienste van de verwaarloosde, verzwakte, ja! verdierlijkte lichamen. Eene bezoldigde vrouw, moeder van twee scholieren, reinigt onder toezigt der bestuurderessen de hoofden. Dáár grijpt het ons pijnlijk aan, hoe *vreeselijk* die kinderen veronachtzaamd worden! Let op dat elf jarig meisje, *AAGJE* geheeten, zóó graauw van vel en zóó hol van oog! Moeder ligt reeds sedert geruimen tijd in de

plaatse, waar «de vermoeiden van kracht rusten» en waar zij «de stem des drijvers niet hooren.» Vader woont met nog drie andere kinderen in de Gooijersteeg, op een muffig, klein en naakt vlieringje. Door de reten der deur slaat schier onafgebroken de walm in van gerookten visch, die beneden in de schamele woning toebereid wordt!

Ons AAGJE zal eens van het hoofd tot aan de voeten gereinigd worden; 't is waarlijk hoogst noodig ook! Het ongelukkige schaap zit *vol ongedierte*. «Och, — roept zij te midden der verpleging op roerenden toon uit — toen moeder nog leefde werd ik nog wel eens gewasschen, maar nu t' huis nooit meer! Hei, wat doet me dat water een goed!» Ze trekt het door ons toegereikte hemd over het magere lijf aan, en zegt: «Zie zoo! twee gelukkige dagen; gisteren had vader centen verdiend en we aten weêr eens volop aardappelen, en van daag gewasschen en een nieuw hemd!» Thans is het de beurt van GERRIT, een straatzwerver en schooier, die gisteren voor de eerste maal school kwam. Welk een hoofd en welk een lucht! Het zoo onreine NAATJE zelf, eenige stappen achterwaarts gaande, laat zich ontvallen: «Dat is waarlijk niet uit te houden; me hart draait er me van om in het lijf!» Doch genoeg; we willen ons liever weêr naar boven begeven. Dáár worden zulke droevige, weemoedige en onwillekeurig afkeer inboezemende zaken niet ontdekt, en men zoude bezwaarlijk gelooven, als men de kinderen ziet zitten, dat er onder hen schuilen, die in zulk een' hoogen graad van verwaarloozing tot ons gebragt worden.

Ze zullen eenige liederen zingen. Zuiver, soms treffend en met veel gevoel heffen zij aan:

Klein vogelijn op groenen tak,

Wat zingt ge een vrolijk lied, enz.

Of: De Heere God geeft geld en goet,
 Maar soms geen overvloed;
 't Is wèl *al* wat Hij doet!
 Dus dankbaar steeds mijn lieve kind,
 Voor alles wat gij ondervindt.

En is uw armoê nu zóó groot,
 Dat gij verkeert in nood,
 Vraag Jezus om wat brood,
 Die vroeger in de kleine stad
 Een kribbe tot Zijn wiegjen had! enz.

Of:
 Zie op de lieve bloempjes neêr,
 Die zich in 't groene gras verschansen;
 En op de mug die heen en weêr,
 Zoo vrolijk, aardig weet te dansen!
 Al zijn ze klein, toch wordt hun lot
 Bewaakt door 't alziend oog van God.
 En zou dan God voor *U* niet zorgen,
 Die 't knietje eerbiedig voor Hem buigt, enz. ')

Of mijn Oudejaars-avondliedje:

Met al zijn lief en al zijn leed
 Is 't jaar voorbij gevlogen,
 En hoeveel tranen, ach, wie weet?
 Zijn thans weêr af te droogen! enz.

Of:

')} Zie mijne *-kindergedichtjes-*, twee stukjes met plaatjes. Bij H. HÖ-
 VEKER *ten voordeele* der Inrigting uitgegeven.

Jezus is de goede Herder,
 Die me op goede wegen leidt,
 Die 't verloorne gaarne weêrbrengt,
 En alom Zijn trouw verspreidt. enz.

Of door de «kleintjes» (evenwel nooit *onder* de zes jaren, uithoofde onze Inrigting geene Bewaarschool is) met wijzende vingertjes en schuddende hoofdjes:

Foei! stout kippetje, enz.

En dan het met *partijen* voorgedragene «*Wilhelmuslied*,» waarvan de instudering het geduld des meesters op eene zware proef heeft gesteld! Vooral op een' afstand klinkt het schoon en liefelijk. Zulk een zang door zulke kinderen aangeheven, verkwikt een Oranje liefhebbend gemoed. Mogten eenmaal onze vurige wenschen vervuld worden, om den Koning, de Koningin of de leden van het Koninklijke huis in ons midden te zien, dan zouden gewis de haveloozen het lied uit nog ruimer borst aanslaan. Hoe blijde zouden ze zijn, indien een dergelijk bezoek plaats mogt vinden, en hoe gunstig zou het op de ouders kunnen werken. In het afgelopen jaar geloofde een jongen stellig dat Z. M. binnenkwam. Deze gedachte scheen zich ook van de gemoederen van vele anderen meester te hebben gemaakt. Op eens toch barstte een jubelend «Hoera, Hoera, Hoera!» los. De onderwijzer werd genoodzaakt de lessen te staken, volstrekt niet begrijpende aan welke oorzaak deze uitbundige vreugdekreten moesten toegeschreven worden. En wat was nu de aanleiding tot dit tumult? De eenvoudige verschijning van twee Dames, door een' officier vergezeld, die den gepluimden hoed op het hoofd hield, toen hij

over den drempel trad. Deze heer werd door de kinderen voor den Koning aangezien, en het plotselinge gejuich ving aan!

't Is ongeveer half één ure, en de jeugd wordt zeer onrustig, daar in de overdekte speelplaats de tafels voorzien zijn van dampende borden voedzame soep, van de Spijs-Inrigting op de Heerenmarkt afkomstig. Laat ons gemakshalve niet in het midden der kinderen de reis naar beneden maken. Wachten we liever den troep in de eetzaal af. Daar draven ze eensklaps de beide trappen af, en hollen kluchtig naar de voor hen bestemde zitplaatsen toe. Dit met veel gedruisch gepaard gaande binnenvliegen doet ons wel eenigzins denken aan gonzende bijen, die plotseling hunne korven verlaten. Op vele punten zijn, tot handhaving der orde, de meesters, de vrouwen die het eten opschepten, de bestuurderen en bestuurderessen en allen die met raad en daad kunnen dienen, onvermoeid bezig. Eindelijk zitten de kleine gasten; het wordt al stiller en stiller. De smakelijke soep blijft echter voor alsnog onaangeroerd. Eerst een' zegen van Boven afsmeeken, en dan nuttigen. «Het zij dat gijlieden eet, het zij dat gij drinkt, het zij dat gij iets anders doet, doet het al ter eere Gods.» Na het «Amen» duiken al de lepels in de verwarmende snert, en de hongerige magen bewijzen alle eer aan het geregt. Denkt ge niet gaarne bij dezen aanblik aan de onveranderlijk van kracht blijvende woorden van den Zone Gods en des menschen: «Wanneer gij een maaltijd zult houden, zoo nood armen, verminkten, kreupelen, blinden; en gij zult zalig zijn, omdat zij niet hebben, om u te vergelden?» Het twee honderdtal zich thans rustig voedende, zoo wensch ik u nog iets betreffende deze speelplaats te vermelden. Ziet gij die gaspitten aan de palen? Ze worden des Donderdags en Zondags-avonds aangestoken voor

de ontvangst van de ouders onzer kweekelingen en andere behoeftige stadgenooten. De ijverige en onvermoeide Hoofd-onderwijzer verklaart alsdan den Bijbel. Er kunnen ca. duizend personen geplaatst worden, en deze ruimte was enkele malen geheel ingenomen. Men ziet hier dan volwassene armen, verminkten, kreupelen, blinden, aan wie het «Brood des Levens,» het vertroostende Evangelie der genade, om niet wordt aangeboden. Bij eenigen — er is ook blijdschap in den hemel over éénen zondaar die zich bekeert — is het zaad in goede aarde gevallen en heeft aanvankelijk eenige vruchten der vernieuwing, zich openbarende in werken der liefde, afgeworpen. In de nabijheid der school o. a. woont een aardappelenslijter; hij was vroeger een ongemeen woest en goddeloos mensch. Op zekeren avond treedt hij het lokaal binnen en plaatst zich onder het gehoor des Woords, dat «levend en krachtig, en scherp snijden — der dan eenig tweesnijdend zwaard is, en doorgaat tot de verdeling der ziel, en des geestes, en der zamenvoegselen, en des mergs, en een oordeeler is der gedachten en der overleggingen des harten.» De man komt trouw terug, en in zijn gezin heeft reeds eene in het oog vallende en verblijdende verandering plaats gegrepen. Hij wenscht zoo van harte gaarne eene bijdrage voor de school aan te brengen. «Dáár — zegt hij — heb ik *de parel van groote waarde* gevonden!» Maar de uitvoering zijner begeerte bezwaart hem; hij heeft het lang niet breed in de wereld, en kan dus niet veel afzonderen. Weldra verneemt hij, dat men ook voor één cent per dag bijdragend lid kan worden. Verheugd, doch tevens eenigermate bedremmeld, spoedt hij zich tot den Hoofd-onderwijzer en vraagt, *bij wijze van vergunning*, om eene kwitantie te mogen voldoen van negentig centen, welke som hij verder in staat hoopt te zijn elk

kwartaal te storten! Regt aandoenlijk, niet waar? Treffend is mede het navolgende: De meester overhandigt ons het Netto bedrag van de *geheel uit vrije beweging, zonder de minste aansporing daartoe*, geschonkene liefdegiften, welke gedurende twaalf maanden, na afloop der voormelde Bijbellezingen, werden opgezameld in de bussen. De onbemiddelde hoorders, bragten *meerendeels aan centen en halve centen*, de aanzienlijke som bij- één van *twee honderd vijf en vijftig gulden, veertien en één halve centen!* Deze of gene weduwvrouw heeft welligt in de bus geworpen «al wat zij had, haren ganschen leeftogt!»

Pas nu op, en berg u! want de spijs is genuttigd; de lepels, borden, tafels en banken moeten thans weggedragen, gewaschen en geborgen worden, en de kinderen ontvangen vrijheid tot onbelemmerd spelen, enz. Het verwondert mij geenszins dat gij uwe beide handen voor uwe beide ooren houdt! Men moet aan dit kinderrumoer zachtkenks gewennen. Onlangs bezocht ons een zeer belangstellend klein gezelschap. Ik verhaalde aan eene der twee Dames, dat op een' fraaijen zomerdag van 1854 een gedeelte onzer scholieren eene wandeling met de meesters had gedaan, en op het aan de «Diemerbrug» grenzende land op bier en brood was onthaald geworden. De door alles wat ze zagen opgetogene haveloozen, hadden al kuijerende de meesters over menigerlei zaken ondervraagd, en bovendien terdege gesprongen en gestoeid. Zeer natuurlijk dus dat de beenen wat log en loom waren gestemd tot de terugreis uit de verkwikkende natuur naar de bedompte stegen. Juist op den oogenblik dat de karavaan zich in beweging stelde, kwam de trekschuit aanvaren. De meester ziende dat het vaartuig ledig was, had een' goeden inval. Hij sprak met den schipper, die zich geneegen betoonde, tegen betaling van eene betrekkelijk geringe

som, de ruimte binnen in en boven op af te staan. Het watertogtje liep voorspoedig af; een paar medereizigers, benevens de schipper en zijn knecht verlustigden zich met het aanhooren der verschillende liederen, welke de jeugd onafgebroken aanhief.

De Dame, aan wie ik deze «buitenpartij» beschreef, schepte veel behagen in de zaak, en zeide, voor hare rekening ook eens zulk een feestje te willen geven. Volgaarne namen wij dit onverwachte en hupsche voorstel aan; «maar — antwoordde ik — vergun ons dan deze heugelijke tijding in uwe tegenwoordigheid kenbaar te maken, opdat gij getuige moogt zijn hunner vreugd»? Ze hadden toen ook middagmaal gehouden, en draafden in de rondte, sprongen touwtje, hoepelden, knikkerden, tolden en speelden «haasjen over» waardoor de noodige stilte tot het doen eener mededeeling ten eenemale ontbrak. De meester wist hen echter tot bedaren te brengen, en riep ze tot zich. In één' oogwenk omsingelden zij hem, en toen hij zeide dat ik hun wat vertellen zou, maakten ze uiterst gezwind regts om keer en stormden op mij los, zoodat ik nog al eenige moeite had hen tot staan te krijgen. «Kinders, eene dezer Mevrouwen verlangt u een pleiziertje te verschaffen. Begrijpt eens! een buitenpartij, zoo als vorig jaar, toen ge zoo'n pret hadt; als gij goed oppast wel te verstaan, en als de lieve zomer in het land is. Wat zegt ge daarvan? Vindt ge dat niet regt vriendelijk?» Lang, heel lang hield het handgeklap aan. Een der beide heeren vond het alleraardigst, en deze «intermezzo» deed hem denken aan «een standje» op de botermarkt. Ik glimlagchte en voegde er bij, dat het te wenschen ware, dat al die zoogenaamde «standjes» even vreedzaam en behoorlijk afliepen als het onderhavige tooneel. — Gij ziet klaar en duidelijk, dunkt mij, dat onze haveloozen weinig kans loopen, om op eene school

waar de Bijbel den grondtoon aangeeft, droefgeestige dweepertjes of doorslepenen huichelaartjes te worden! Het toegezegde feestje heeft den 10^{den} dezer plaatsgevonden in den tuin aan de Wetering, algemeen bekend onder den naam «Stadlander.» Dien morgen vroeg begaf ik mij met den echtgenoot der weldoende Dame naar gezegden tuin, en bespeurde dat boven aan het hek tot opschrift was gesteld de beteekenisvolle spreuk: «Gunst van Boven.» De kastelein zag er gelukkig niet tegen op, om onze kweekelingen een avondje te herbergen. Tegen 2½ ure des namiddags verzamelden zich in de overdekte speelplaats 244 knapen en meisjes. Na twee aan twee gerangschikt te zijn geworden en het verwisselen van twee paar nieuwe klompen tegen geheel onbruikbare, marcheerde het zóó gansch eigenaardige troepje, onder geleide van den Hoofd-onderwijzer en de drie ondermeesters, de hoofddeur uit. Ik mag in waarheid, als medewandelaar van de Raam- tot voorbij de Wetering-Barrière, verklaren, dat de volmaakste orde te midden der haveloozen heerschte. Eene moeder wachtte aan den weg haar jongen op, en knoopte hem schielijk nog een dasje om den hals. Een opgeschoten aschkarmans-ratelaar herkende een' onzer knapen en knikte hem guitig toe. Eene der meisjes spoedde zich eensklaps tot den Hoofd-onderwijzer en fluisterde hem iets in het oor. Arme, doch lieve meid! die reeds in aantogt zijnde, haren pligt stelde boven een zóó aanlokkend verschiep, want zeide ze: «Moeder komt van daag laat t' huis en ik moet op broertje passen!» Langs de cellulaire gevangenis gaande, en op de vraag: Of men dat groote gebouw wel kende, zeide een hunner: «Wel zeker! daar zit mijn neef.» We weten niet, wie die neef was, maar wat wij weten, is: dat vele havelooze kinderen, zonder christelijke opleiding en indien de Heere God het niet verhoede,

later dergelijke gebouwen zullen bevolken. Wij trachten hen van de cellen af, en tot CHRISTUS te brengen, Die alléén de ware vrijheid schenkt. Ten 4½ ure waren de feestgenootjes aangeland, en hielden zich onledig met wandelen, draven, schommelen, kijken en bewonderen. Och, de kronkelende laantjes, enkele bloemen en heesters, een vijver, een miniatuur-fonteintje, gekleurde glazen, een paar hobbelpaarden, al deze kleinigheden waren voor de in gangen en gaten wonende vriendjes heerlijke, zoo niet gansch onbekende zaken. De *verwaarloosden* weten in den regel niet wat genot is, en het voor andere kinderen meest alledaagsche is voor hen iets zeer buitengewoons. Dáárom is hunne vreugd zoo waarachtig, frisch en versch, en dáárom is het voor een christelijk gestemd gemoed zulk een groot voorregt en innig genoeg, de ellendigen mede lichamelijk te verkwikken, en zulk eene zalige gewaarwording, oog en oorgetuige te mogen zijn van hunne blijdschap, van hun kortstondig geluk! Opmerkelijk, dat zich aldaar ook juist dien avond vele ouders met *hunne* kinderen bevonden, die bij den eersten aanblik hoegenaamd geen behagen schepten in het gelijktijdige bezoek onzer «protégés.» Toen zich echter de scharmelen, cirkelsgewijze, op den grond nedervleiden, en een lied uit volle borst zongen; en de manden met brood, de glazen met melk en suiker op de tafels werden geplaatst, toen klaarde veler gelaat op, en kenlijke belangstelling was spoedig zichtbaar. De uitdeeling der brooden — wij dachten onwillekeurig 1800 jaren terug! — nam een aanvang; ook de gevulde glazen werden aangegeven. Nu en dan strooiden wij moppen, dat eene wel eenigzins onstuimige doch tevens aantrekkelijke afleiding veroorzaakte. Twee lieve en vlugge kinderen van een' onzer vrienden overhandigden aan elk gastjen een tractaatje. Deze afwisselende bedrijvigheid

boeide al meer en meer de aanschouwers, die nu zelfs *hunne* kinderen van de schommels terugriepen, opdat deze toch ook eens zouden zien wat er alzoo omging. Er was iets regt karakteristieks in dit zomeravond-partijtje; b. v. Een jongen had een' pet gevonden, een model, gelijk aan die soort, welke men soms op de straten ziet liggen, en later door een' voddendraper buit gemaakt wordt; hij hief dat verloren geraakte hoofddeksel op zijne vijf vingers omhoog, en huppelde de rijen zijner makkertjes rond om den eigenaar op te zoeken. Hier riep er een: «Jonges, jonges! wat heb ik een pret.» Daar zeide een ander: «Ik heb er wat aangedaan!» en trommelde zich potsierlijk op den buik. Ginds werden er stukjes brood of moppen voor vader, moeder, broër of zus onder de armoedige kleëren geborgen. Een zeer behoeftig meisje bragt den onderwijzer een dubbeltje, dat zij in den tuin gevonden had. Daar de eigenaar moeilijk op te sporen was, bewaarde de meester het geldstukje, om het haar den volgenden dag terug te geven. Er werd niet over gesproken, maar de eerlijkheid van dit arme kind deed onzen harten goed. De Hoofd-onderwijzer gebood eindelijk stilte, en vraagde den kinderen wie hun al dit genoeg en de ververschingen had verschaft. Sommigen riepen «God.» De meester beaamde zulks ten volle, doch merkte tevens aan, dat God middelen gebruikt, en dat de lieve Mevrouw, aan wie zij naast den Heer het genot van dezen avond hadden te danken, zich in hun midden bevond. «Kinderen — sprak hij — wat wilt ge nu voor die Mevrouw doen?» Vele stemmen deden zich hooren: «Voor haar bidden.» Menige traan werd onderdrukt of afgewischt. De Onderwijzer hernam: «Ja kinders! voor haar een' zegen afsmeeken, maar nu toch ook, dunkt mij, haar eens hartelijk bedanken.» Uit hunnen naam, alsmede uit dien van bestuurders, bestuurders-

sen en onderwijzers werd daaraan gevolg gegeven. Ten 8½ ure verlieten zij, na met een Christelijk lied besloten te hebben, den tuin «Gunst van Boven.» Enkele toeschouwers vergezelden de 122 paren tot aan het hek, alwaar vele dankbare handen der gelukkig gemaakte medereisgenootjes naar het eeuwige leven, uitgestoken en ook niet afgewezen werden.

Wij spoeden ons, hoewel wat vermoeid door het gejoel rondom ons in de speelplaats, nogmaals naar boven. De meisjes schikken zich aan de naai en breitafels, onder toezigt eener bekwame onderwijzeres. Zij vervaardigen broeken, hemden, mutsen, kousen, en verstellen hare kleêren. In de maand December ontvangt ieder kind een hemd ten geschenke. Ruw ongebleekt katoen is ons immer bijzonder welkom, en sommige vriendelijke stadgenooten verheugen ons gaarne met hunne kleine toezendingen. Wij hebben altijd een open plaatsje in de kasten tot berging van dit onontbeerlijke artikel, en we nemen elke hoeveelheid, hoe gering ook, dankbaar aan.

De bezigheden van den middag worden geopend met het zingen van een paar Psalmverzen. De onderscheidene klassen, welke nu weder in de beide nevenvertrekken gerangschikt zijn, nemen gezamenlijk deel daaraan. Ook de breistertjes en naaistertjes leggen naald en draad uit de handen, en zingen eerbiedig en blijmoedig mede. De leesles der eerste klasse geeft overvloedige aanleiding en rijke stof tot vaak onderhoudende vragen en antwoorden over Vaderlandsche en Algemeene Geschiedenis, Aardrijkskunde, enz. Ze slaan wel eens de plank mis, — een vrij algemeen verschijnsel bij al wat mensch heet, — maar bewijzen toch ook op verre na geene druil- of domooren te zijn.

Tegen 4½ ure eindigen de werkzaamheden met dankzegging

en gebed. De kinderen zoeken nu hunne woningen, wij onze huizen op. Onder weg zij het ons goed nog eens te spreken en na te denken over al het gehoorde en aanschouwde, God lovende dat wij het levenslicht niet zagen in de ellendige buurten, waar de haveloozen te huis behooren. Die «gangenwereld» is een chàos van zonden en allerlei ongeregtigheden. De aldáár geborene kleinen zuigen, als het ware met de moedermelk, alle die vergiftigde bestanddeelen in, welke den mensch rampzalig kunnen maken voor den tijd en voor de eeuwigheid.

Vreemdsoortige woonplaatsnamen treft men, b. v. op het «Fransche pad», aan, als: Mooije-meisjes, Wildemans, Zevenkatten, Bruinvisch, Uilen, Onvolmaaktegang, enz. enz. Voornamelijk in deze gangen beweegt zich onze jeugd, wier ouders of betrekkingen, op enkele gunstiger uitzonderingen na, geene lidmaten zijn, geene Bijbels bezitten, niet lezen en schrijven kunnen, en zonder God in de wereld voortleven. Vele hunner, he-laas! zijn aan den verderfelijken en verpestenden jenever verslaafd; houden de inzetting des huwelijks niet in eere, en misbruiken onafgebroken den heiligen Naam des Heeren. En hun beroep? Zeer onbestemd, veelsoortig en onbenijdenswaardig. Meest al de vaders geven op «Sjouwers, zonder vast werk» te zijn. Hunne ambachten bestaan uit «natte visschen ophalen,» (d. i. voddelopzoeken uit de burgwallen), Orgeldraaijen, Psalmen en liederen langs de wegen uitbulken; op de jaarmarkten met viool, dwarsfluit, triangel, enz. muziek maken; aalmoezen vragen, enz. Deze «lappen schoenen en kleêren voor de buurluif,» gene «baggeren een beetje,» of pluizen touw uit. — De moeders «doen negotie, zoo wat in alles,» verkoopen bossen zwa-velstokken of doosjes lucifers, schuurgoed, duikelaars, hennetjes en haantjes, matten en mattenkloppers, radijs, enz.; wer-

ken «wat we maar zoo krijgen of vangen kunnen, begrijpt uwé»; hoofdzakelijk echter bedelen zij onbeschaamd tot laat in den avond met de «arme sukkels van kinderen.» Zulke ouders of betrekkingen bekreunen zich niet het allerminste over de opvoeding van hun wettig of onwettig kroost, dat door hen soms op de onbeschoftste en onmeêdoogendste wijze, veelal onder toepassing van afgrijsselijke vloeken en ruwe schoppen en klappen, de straat opgejaagd wordt om «centen op te loopen.» De moeder van AUGUST, een' onzer knapen, wachtte hem op in October 1853 met eene *tang* in de onmenschelijke hand! Hij was eenige dagen en nachten zwervende geweest; de jongen moest eene door de vrouw bepaalde som gelds te huis brengen, maar die niet magtig kunnende worden, dorst hij niet onder moeders oogen te verschijnen. Ten laatste waagt hij het, door gebrek aan alles gedrongen. Pas is hij het kamertje binnen geslopen, of de woedende vrouw grijpt hem aan, en slaat hem onbarmhartig en heftig *met de tang op het hoofd!!* De moeder werd, op aangifte der bureu, gevat, en de geteisterde AUGUST ter verpleging naar het gasthuis vervoerd.

Och, och! het arme schaap
 Valt 's avonds laat in slaap
 Op stoepen of in schuiten.
 Hij bragt te weinig geld,
 En moeder met geweld,
 Joeg hem weer ruw naar buiten!

Och! blijf eens even staan,
 En spreek hem vriend'lijk aan,
 Uit innig mededoogen.

De lieve Heere God
Is met zijn droevig lot
Ook zekerlijk bewogen! enz.

De meer bejaarde kinderen zijn «in een dienstje voor de kost,» of tegen eenig loon per week werkzaam in de zoo onzedelijke wattenfabrieken.

Vele ouders staan hunne kleinen niet gemakkelijk aan onze Inrigting af. Een bedelend kind is een al te «*lucratief*» voorwerp! En toch is het een wezen voor de eeuwigheid geschapen, dat zedeloos vermoord en voor het schavot opgevoed wordt door hen, die eenmaal rekenschap voor den regterstoel van CHRISTUS zullen moeten afleggen! Ook enkele halstarrige deugnietjes blijven doof voor al onze veelvuldige toespraken om ze schoolwaarts te krijgen. Een knaap zeide heel laconiek-brutaal aan den trouwen dienstknecht, die de haveloozen opspoort en tot het schoolgaan aanmoedigt: «Dat kan je denken! Hoor: al waren er ook zoo vele *duvels* als er heeren en mevrouwen aan 't bestuur zijn, toch zou ik niet komen!» De op de registers ingeschreven jeugd is echter meerendeels bij het onderwijs gaarne tegenwoordig. De meeste harten worden gewonnen door de onafgebrokene toepassing der Christelijke liefde; en indien sommige belangstellenden wegblijven, de schuld ligt alléénlijk aan de schraapzuchtige en vijandige ouders. Ze mogten van de waarheid der uitnoodiging en der belofte, uitgedrukt in een mijner gedichtjes, werkelijk overtuigd worden:

Dáár heen, dáár heen,
Met bloote been,
En voor kleedij wat lappen!

Al is uw hoofd
 Van pet beroofd,
 Gij moogt vrij binnenstappen.

Ge zijt wel klein,
 Ook niet heel rein,
 Wantrouwend in uw' blikken; —
 Och, grijp maar moed,
 En ga met spoed,
 Men zal u niet verschrikken!

Geen tegenzin!
 Kom, stap toch in,
 Niets zal u immer deren;
 Men wil u dáár,
 Van zessen klaar,
 Veel lieven en veel leeren! enz.

Van den eenen kant hebben wij met vele, soms bittere teleurstellingen te worstelen. Menige steile hoogte moet overgeklimmen worden, maar wij oefenen ons gedurig in de navolging van de daad des Psalmists: «Ik hef mijne oogen op naar de bergen, van waar mijne hulp komen zal.» Er verlieten ons kinderen, aanvankelijk veel belovende, die wij met een weemoedig, biddend hart nastaren op de breede baan, welke ze liever dan den smallen weg bewandelen. God zij hen genadig, zij het dan ook «ter elfder ure!» Ze mogten toch de woorden des eeuwigen levens ten onzent vernemen, en — dat grijpen we vertrouwend aan — «Het geloof is uit het gehoor», en «Het Woord des Heeren keert niet ledig tot Hem weder.» Van

den anderen kant gaf God liefelijke bewijzen Zijner trouw, en Hij schonk regen en zonneschijn op ons zaaijen en planten. Twee jongskens hadden al hunne pogingen aangewend, om «vader» tot de Donderdagsche Bijbellezing over te halen. Hoe ze ook spraken en baden, 't scheen alles vruchteloos! En toch, de jeugdige «aanhouders» overwonnen. Daar *dringen* ze op zekeren avond door de weggaande menigte heen, en staan met vonkelende ooggen voor den meester. Een man bevindt zich in hun midden en de jongens roepen zegepralend uit: «Meester, meester *daar heb je nou onze Vader!*» — Een ander voorbeeld: Des avonds ruim elf ure begeeft zich een Christelijke vriend langs den «Dam» huiswaarts. Een knaap met een' luciferbak draaft hem achterna, hoopende hem een doosje te kunnen verkoopen. Onze vriend zegt eenigzins kort af en norsch, met doel om den jongen op de proef te stellen en met hem een gesprek aan te knoo- pen, dat hij zeker de centen zal gaan versnoepen of verdobbelen, in plaats van die, gelijk hij voorgeeft, aan moeder te brengen. Het zoo onverwachte antwoord treft hem: «Neen, Meneer! waarlijk niet; dat zou *stelen* zijn, en de Bijbel verbiedt te stelen; dāt mag niet, zoo zegt meester ook.» — «/oo, jongen! leert ge zulke zaken op de school, en op welke school?» — «Wel, op de havelooze in de Blomstraat.» — «Zijt ge heden daar ook geweest, en zoo ja, wat hebt ge dan geleerd?» — «Meester las ons uit den Bijbel voor: *In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was God en is vleesch geworden.*» — «Wat wil dat beduiden, vriendje?» — «Hoe, Meneer! weet je dat niet? dat is immers de Heere JE- zus!» Des avonds laat op den Dam, eene getuigenis — in hoe verre deze verklaring al dan niet uit *opregte behoefte* des harten opwelde, is den Heere God allēen bewust — door een' ar-

men *lucifer-knaap* afgelegd van de dierbaarste, heerlijkste en záligste aller waarheden! — zie, zulk een getuigenis verwarmt en bemoedigt het hart van elken Christen, wiens onveranderlijke begeerte en behoefte het is, de baniere der eeuwige Godheid van den nooit te volprijzen Verlosser hoog om hoog op te heffen! De zaak werd onderzocht, en de havelooze had geheel overeenkomstig de waarheid gesproken. Nog iets: Tijdens een mijner vroegere avondbezoeken op de Goudbloemsgracht, hoorde ik van de overzijde een' scholier tot twee zijner vriendjes zeggen: «Daar komt meneer van EIK op het Pad.» Ik zond den kleinen schalk een' groet met de hand toe, en liep voort. Voorbij een der gangen gaande, hield ik stil om te luisteren. Lezer, de oogen werden mij vochtig! Ik hoorde geene liederlijke, Godonteerende zangen, welke, helaas! zoo welig in dat oord aangekweekt worden; neen, eenige kinderen wandelden arm in arm uit den gang en zongen zachtkens, blij en wel te moede onze Christelijke schoolstukjes! Zulke toonen en woorden verspreiden zich dus ook — o, mogten het mostaardzaadjes zijn! — *in de gezinnen en onder de geburen*. God schenke geopende ooren en verteedere de harten.

Een vrijmoedig, maar vriendelijk verzoek aan u, lieve lezer! Gedenk onze Inrigting in uwe gebeden, en begunstig ons met uwe liefdegaven. Vraag een' zegen af over haar, hare meesters, bestuurderen en bestuurderessen, en druk de voetstappen van den aardappelenslijter en de schamele toehoorders van de Bloemstraat. Hij die niet bij magte zijn mogt een penningske af te zonderen, zende slechts eene verzuchting op tot God «Wiens het goud en het zilver is.» De hulpe moet van Boven komen, van Hem die Zich «lof toebereid heeft uit den mond der kinderkens.»

Wij strijden met open vizier tegen alles wat slechts naar *bedelarij* zweemt, maar voornamelijk tegen de *bedelarij van beroep*, door ondervinding ruimschoots geleerd hebbende, dat door hare bedroevende, heillooze en onberekenbare gevolgen de maatschappij en de personen zelve, die van gezegde brood- en geldwinning leven, niet anders dan schade en schande kunnen inoogsten. «Bedelaars spreken degelijk, maar leven ongeschikt», en «De bedelzak heeft geen bodem.» De *bedelarij de profession* gelijkt bovendien wel een kunstig, met schrander overleg in elkander gewerkt kluwen, dat hoogst bezwaarlijk te ontwinden is. Wat al veelvuldig en veelsoortig bedrog ontdekt men bij het zóó noodzakelijke, mijns inziens zóó *pligtmatige* onderzoek naar de al of niet geloofwaardigheid van mondelinge of schriftelijke aanvragen, of zenuwtoevallen, welke in de negentiende eeuw geweldig schijnen te heerschen. Zij heugt mij nog zoo goed die gebeurtenis van den tweeden Kersdag 26 December 1853, toen ik met twee mijner vrienden langs de «Weesperzijde» wandelde. Onze gesprekken werden gestoord door het luide gekerm van eenen man, die schuimend en bebloed op den weg lag. Een voorbijganger hield mede stil, en bood ons de behulpzame hand tot oprigting, enz. van den ongelukkige, wien wij een stevig roggebrood (in een' nabijgelegen winkel gekocht) toereikten, waarmede hij stadwaarts scheen te vertrekken. Wij keerden een half uur later — de mogelijkheid overwegende eener opzettelijke bedriegerij des door ons verpleegden — door «de Meer» naar onze woningen terug. En wat zagen we dáár? Denzelfden man, geleund tegen een' boom, koffij en brood toegediend wordende door een' bewoner aldaar, die hem ook bebloed en stuiptrekkende aan zijne deur liggende had gevonden! Zoodra de bedrieger ons bespeurde, koos hij het hazen-

pad. Naar aanleiding van behoorlijk onderzoek bleek het dat deze persoon, als kunstgreep om het medelijden op te wekken, een met bloed gevuld blaasje in den mond stopt en het, na zich op den grond te hebben laten neêrvallen, door midden bijt! Deze man leefde toen in overspel met de oudste dochter uit eene bedelaarsfamilie (enkele malen zagen wij twee tot dat gezin behorende knapen bij ons op school,) van *Scheveningen* afkomstig, werwaarts vader, moeder, vijf kinderen en twee onwettige kleinkinderen nu en dan optrekken tot afhaling eener armenbedeeling!

Wij spreken immer zoo veel mogelijk met onze scholieren over de noodlottige gevolgen van het «*centjes vragen*.» Reeds bij sommigen is de lust tot den arbeid geboren geworden; getuigen de, door onze regtstreeksche of zijdelingsche bemoeijingen, in verschillende betrekkingen hier ter stede geplaatste jongens en meisjes. Wij voeren, 't zij herhaald, een' openbaren, maar *christelijken* strijd tegen het bedelen, en toch doen *wij* het ook onafgebroken voort! Eene oogenschijnlijke tegenstrijdigheid, welke zich echter harmonisch laat oplossen. Ons bedelen gaat van het beginsel uit, om de ontvangene gelden tot de uitbreiding eener school aan te wenden, binnen wier muren het gezegende Evangelie wordt verkondigd, ten gevolge waarvan vele jeugdige wezens bij tijds den bedelstaf zullen leeren verfoeijen, op grond der aan de harten levendig gemaakte woorden, «dat, zoo iemand niet wil werken, hij ook niet etc.» De aan ons toevertrouwde aalmoezen strekken, om de kinderen *van de straat af*, de aan hen of aan hunne ouders toegeworpene giften, om ze *de straat op* te brengen.

«Laat ons, goed doende, niet vertragen; want te zijner tijd zullen wij maaijen, zoo wij niet verslappen.»

Amsterdam, Julij 1855.

P. VAN EIK.

VROUWEN-WERK.

Het was eene vrouw die een gansch menschengeslacht door hare *eerste* ongehoorzaamheid, in het verderf der zonde, en daardoor in de armen des doods stortte; maar wie, die gedachtig is aan eigene gebreken, zal haar veroordeelen, daar God zelf het haar vergaf, en daarenboven de belofte schonk, ook door haar zaad en geslacht de menschen-wereld wederom te verlossen, en door den treurigen dood tot eene eeuwige gelukzaligheid te geleiden. Was dus eene EVA de moeder des kwaads geworden, eene Maagd MARIA werd verwaardigd de gezegende moeder te zijn van Hem, die de Verlosser der Wereld zoude genaamd worden. Alzoo zien wij dat het eene vrouw was die over het *wee*, maar ook wederom eene vrouw, die over het *wel* van geslachten en volken, voor tijd en eeuwigheid eenen beslissenden invloed heeft uitgeoefend; en zulk eene magt, zij 't ook in mindere mate, is nog aan elke vrouw gegeven. Dat ieder dan wel toezie wie van beide genoemde zij wenscht gelijk te worden en te volgen. Maar zegt wellicht de een of ander, dat waren bijzondere menschen, en uit lang verloopene eeuwen, die dus niet van toepassing zijn op onzen tijd. Wel nu, gij die zoo spreekt, komt en doorloopt met mij de geschiedenis van latere tijden, en zien wij of daarin ook niet vrouwen dikwerf over het *wel* of *wee* van menschen en volken beslist hebben. Kent gij niet eene Russische HELENA? (de naamgenoot van de vrome moeder van den Grooten CONSTANTIJN,) die door hare geloovige aanneming van, en innige verkleefdheid aan de toen nieuwe Christelijke leer, dezelve in de 11de eeuw aan het russische volk heeft medegedeeld? Hebt gij niet gelezen van eene,

naar het licht van die dagen Godvruchtige ISABELLA, *Spanjes* edele en magtige Koningin, van wie elk Spanjaard nog met ver-rukking spreekt, en wier gelijke dat land na haren dood nooit heeft gekend? werden niet eene JEANNE D'ARC en CHARLOTTE CORDAY door liefde tot God en haar Vaderland gedreven om *Frankrijk* te verlossen van overmoed en tirannij? viel niet eene Nederlandsche KENAU HASSELAAR de eer te beurt de stad *Haarlem* tegen vreemde soldaten te beschermen en MARIA VAN REIGERSBERGEN haren echtgenoot uit de gevangenis te redden? Heeft niet het magtige *Albion* zijne grootheid en luister te danken aan de zestig-jarige regering van de jonkvrouwelijke Koningin ELIZABETH, die, wanneer ook niet zonder gebreken, steeds God en Zijne zuivere vereering voorstond? Wie herinnert zich niet de edele ELIZABETH FRIJ, van wie men te regt zeggen konde, dat zij alom het land doorreisde, goed doende, en in 't bijzonder de uit de maatschappij verstootene *gevangenen* hulp en troost bragt in hun deerniswaardig lot, en door haar liefderijk voorbeeld zoo vele anderen tot navolging daarvan aanspoorde? *) O! steeds is het voor velen ten zegen geweest, wanneer eene vrouw, door God bestuurd, ook buiten den engen huiselijken kring, hare gaven en krachten, en bovenal haar liefdevol hart, ten beste van volk, vaderland of ongelukkigen veil had. Wie kent ook

---

*) In het voorjaar van 1841 werd mij als vriend het voorregt ge-gund deze waarlijk edele vrouw en haren voortreffelijken broeder, den be-kenden engelschen bankier SAMUEL GURNEY, op een reisje door een ge-deelte van *Holland* en *Duitschland* te vergezellen, en ik had alstoen ge-legenheid haar liefelijk karakter meer van nabij te leeren kennen. De herinnering aan het genoeg in den omgang met haar gesmaakt, zoo-wel toen, als later, zal mij immer levendig bijblijven.

niet eene ELIZABETH HARRIYX die in *Engeland* het *eerst* tegen de slavernij heeft gesproken, en wie heeft niet gehoord van AMALIA SIEVEKING, *Duitschlands* voorgangster als een Engel der weldadigheid? Maar niet alleen op het gebied der philantropie hebben dikwerf vrouwen uitgemunt, ook in vakken van kunst en wetenschap is het meermalen gebleken, dat :

«De vrouw, die 't ernstig wil, den man ook evenaren,

Ja soms, zelfs overtreffen kan!»

Wie kent niet op het gebied der letterkunde eene CHARLOTTE BIRCH-PFEIFER, eene FREDERIKA BREMER, eene BEECHER STOWE, Mevrouw VAN MEERTEN, BOSBOOM TOUSSAINT, PETRONELLA MOENS, en anderen? Ik meen zelfs dat de nieuwere berekening der ware Lengte en Breedte door eene engelsche Dame is uitgevonden. Wie, die gevoel heeft voor schoonheid in de schilderkunst, zoude de stukken van eene FANNY GEEFS kunnen vergeten? en wie, zoo hij haar ook nooit heeft gezien, heeft ten minste niet gehoord van de hoogte, waartoe de dramatische kunst is gebragt door eene dochter uit Israël, RACHEL genaamd? En is de herinnering niet nog levendig bij velen, van het kunstgenot, gesmaakt bij het hooren der Zweedsche Nachtegaal, Mevrouw GOLDSMID, geboren JENNY LIND? Maar waar zoude ik eindigen als ik u alle vrouwen wilde opnoemen, die zich aan mijnen geest voordoen, gezwezen nog van haar, die ongenoemd en ongeroemd, in het verborgen grooten invloed uitoefenden op belangrijke gebeurtenissen. En zijn er ook, die zulks ten kwade hebben gedaan? helaas ja! niet weinige vrouwen kennen wij, die hare van God verkregene gaven niet tot Zijne Eer, maar, integendeel, tot schade harer medemenschen hebben misbruikt. Dat zij ter waarschuwing, en eerstgenoemde tot voorbeeld strekken! O! daarom, vrouwen in *Nederland*! gevoelt en volgt

uwe roeping. Niet buiten, maar ook niet *alleen* voor den engen, huisselijken kring geleefd en gewerkt — uw liefdevol hart en ijverige hand is immers ruim en sterk genoeg om ook anderen daarin op te nemen en voor hen te arbeiden? Zoo niet allen, er zijn er toch die gaven, krachten en moeds genoeg bezitten, om ook anderen van nut te zijn, die door haar zoo gaarne zouden willen worden voorgegaan in Geloof, Hoop en al wat liefelijk is voor verstand, oog, oor en hart; daarom, uwe talenten niet in de aarde begraven, maar er winst mede gedaan! CHRISTUS heeft het immers zelf gezegd: «Uw loon zal daarvoor groot zijn.» En vreest niet door eene meer openlijke optreding, in huis niet, of minder gelukkig te zullen zijn, of de pligten van eene zorgende echtgenoot, moeder of dochter te moeten veronachtzamen; neen, verre van daar. Denken wij nog eens terug aan de opgenoemde voorbeelden. ISABELLA, *Spanje's* groote Koningin, verzorgde en bestuurde zelve hare huishouding en de opvoeding harer kinderen, en liet nooit toe dat vreemde handen eene *krankzinnige* Moeder zouden dienen, maar deed zulks zelve, jaren lang achtereen. ELIZABETH FRIJ was een voorbeeld voor anderen in de getrouwe verzorging van haar huis en de naauwgezette opvoeding van een negental kinderen, die nog hare nagedachtenis daarvoor zegenen; en men zegt dat Mevrouw BEECHER STOWE onder het verrigten harer bezigheden in huis en keuken, door een klein meisje gevolgd wordt met pen en papier, om het alsdan door haar gedicteerde op te teekenen; en vergeeft het mij dat kinderlijke liefde ook van eene dierbare moeder spreekt, die, bij de vele pligten, welke een talrijke vriendenkring en eene eenigzins openlijke Armen-Verzorging van haar eischten, en ook getrouw door haar werden nagekomen, echter zelve de gheele opvoeding harer kinderen leidde en voltooide.

En wordt het werk van voornoemde vrouwen, wanneer ook niet door ordelinten beloond of in de geschiedrollen opgeteekend, door een ondankbaar volk of nageslacht gelasterd of vergeten? Neen, dat zij verre! wat ook in waarde of verdienste is miskend en misduid, het belanglooze werk der vrouw zelden of nimmer. Of leven niet nog de namen van deze opgenoemde en nog zoo vele, in de hoofden en harten van allen die haar kennen en met onverdeelde achting bewonderen? Ja, zeker, en nog veel meer dan de daden van helden of groote Geleerden en kunstenaars, wier werk, het zij bij hun leven of na hunnen dood, steeds op verschillende wijze werd beoordeeld, en meer of minder *gunstig, beschouwd, naarmate* daarbij hunne gebreken grooter of kleiner waren; en van waar dit onderscheid? van daar, dat door de Maatschappij aan de vrouw, ook bij hare openlijke, werkzame optreding, nog niet het regt wordt ontzegd van een *hart* te hebben, en al hare daden door reine *liefde* te laten besturen; — of wat was de oorzaak van de zoo algemeene als gunstige opname van de *Negerhut*? Was zulks aan de wetenschappelijke gelcerdheid of dichtelijke waarde daarvan toe te schrijven? Mijns inziens, neen! daar het noch op het een, noch het ander, eene bepaalde aanspraak maken kan; maar het was daarom, dat hetzelfde uit liefde voor een lijdend gedeelte der menschheid gedicteerd, en tot het hart van het andere deel der menscheid sprak, en hare liefde in werking riep; dat wordt door de wereld aan de vrouw toegestaan; maar aan den man wordt door haar, bij het waarnemen van zijne openbare pligten, het regt van gevoel en liefde te bezitten, ontzegd, en in de plaats daarvan, op hoogen toon bevolen: Regt te oefenen, geleerd te zijn, wetenschappen te bezitten, alles zoo te onderzoeken, beredeneren en anatomiseren, dat er bijna niet meer

van overblijft; in 't kort, hij moet een helder hoofd, maar mag geen gevoelig hart bezitten. Ziet, geachte Dames! wat gij bij uwe algemeene werkzaamheid reeds vooruit hebt, namelijk eene zachte beoordeeling zelfs bij gebreken, en algemeen vertrouwen en meêgevoel, en zegt niet: ik wilde wel gaarne ook voor anderen nuttig zijn, maar heb daartoe geen tijd; o! bedenkt het wel of die dan ook niet te vinden ware; of er niet menig uur van elken schoonen morgenstond, aan noodeloozen slaap onttrokken kon worden, menig oogenblik van een nutteloos bezoek niet beter besteed, alsmede van zoo vele vermaken, die menige dagen en nachten tijds ontstelen, en nog hoofd en hart ledig laten, zoo zij niet erger doen, *dezelve namelijk* met eene verderfelijke ijdelheid te vervullen, dat vaak met berouw en tranen beloont degenen die zoo vele kostbare uren en een schat van geld aan dezelve ten offer bragten. Ach, wanneer men het ernstig wil, dan worden tijd, gelegenheid en medewerking ook ligt gevonden, en wanneer dan uw werk geregeld wordt door deze drievoudige grondbeginselen: Geloof in CHRISTUS, Hoop op Gods zegen, en eene door den Geest geheiligde Liefde tot de menschen, dan zal uw voornemen zeer zekerlijk ook *wel* gelukken.

« Wel haar, *) die in deez' aard geen klooster-kevie ziet,
 « Maar heil'ge werkplaats, waar niet één zich zelve
 « Maar elk' voor allen leeft. Uit eeuw'ge Bron
 « Doorstroomt Gods liefde alle ad'ren. Lieve Zon!
 « Gij zijt geen' lamp aan sombre grafgewelven
 « Voor dooden opgehangen: maar een gloor
 « En glimlach Gods, om vriendlijk licht te geven
 « Tot d' arbeid van zoo velen als er leven.

---

*) TEN KATE « hem. »

«Bezorg uw huis! smaak en vermeer den troost
 «Van 't zalig Evangelie! drink den een,
 «En spijs den aêr! spreid zegen om u heen,
 «Zoo dat ge uw leven niet onvruchtbaar leeft,
 «En 't daden-web, dat ge in uw dagen weeft,
 «Tot scheering God — en God tot inslag heeft!»

Londen,

J. C. BERGENDAHL.

DE STAD POMPEJI.

Vijf en zeventig jaren na CHRISTUS stonden de steden *Herculanum* en *Pompeji* aan de schoone oevers van de *Baai van Napels*, en bezaten eene uitgestrektheid en fraaiheid die haar eene wereld-vermaardheid gaf; maar nog meer waren zij bekend, om dat van uit haar een groot gedeelte der wereld geregeerd werd, en niemand er aan twijfelde of zulks zoude nog eeuwen lang alzoo blijven; toen eensklaps op eenen zoo schoonen en helderen dag, als men slechts in *Italië* bewonderen en genieten kan, de lucht betrok, een schrikbarende en onderaardsche donder zich hooren liet, de *Vesuvius* beefde, van uit den top dikke rookkolommen ten hemel stegen en deze Vulcaan zijnen mond opende, om uit deszelfs krater eenen vuurstroom te spuwen, die niet alleen vrees en verschrikking bragt in 't hart van duizenden, maar het aanzien had als of de jongste dag ware aangebroken, en in één oogenblik beide steden met al hare inwoners als in eenen afgrond deed verzinken, zoodat zij overdekt werden door de asch en vurige lava-stroomen van den kokenden en onbegrijpelijken, wondervollen en verschrikkelijken *Vesuvius*.

Het ontzettende van deze vreeselijke gebeurtenis is uitvoerig beschreven door PLINIUS en andere Romeinsche Geschiedschrijvers van dien tijd. Zoo plotseling en onvoorzien was deze uitbarsting en de algemeene verwarring, dat, vóór nog bij iemand de gedachte tot ontvlugten was ontstaan, zij reeds het tijdelijke met het eeuwige hadden verwisseld, en weldra de algeheele verwoesting voleind was. — De geschokte natuur hernam hare vorige kalmte, de *Vesuvius* scheen uitgeput, zijne vlammen waren uitgedoofd, en de schoone blaauwe hemel zag weder vriendelijk neder op de spiegellende wateren; doch niemand was er overgebleven om iets van de algemeene ramp te verhalen. Van het magtige *Herculanum* en *Pompeji* bleef niets overig dan eene onafzienbare streek lands, bedekt met eene witte asch, en waaronder de mensch en zijne werken als in een graf bedolven waren. Meer dan 1600 jaren bleven deze steden alzoo onder deze korst begraven, doch omstreeks de helft der vorige eeuw werd de nieuwsgierigheid omtrent dezelve opgewekt, onderzoekingen werden in het werk gesteld, opdelvingen beproefd, en gelijk zulks later met *Ninivé* plaats had, maar met nog gunstiger gevolgen, werd ook deze onderneming spoedig met eenen gewenschten uitslag bekroond, en men ontdekte dat dezelfde lavastroom, die *Herculanum* en *Pompeji* had verwoest, haar ook tot nu toe voor eene geheele vernietiging had bewaard. De steden zijn reeds zoo verre aan den mensch hergeven, dat hij met genoegzame gewisheid navorschen kan, de leefwijze van een volk dat, vóór 1775 jaren, een van het merkwaardigste was dat ooit de wereld heeft geregeerd, en thans kan men te *Londen*, in het Kristallen-Paleis te *Sydenham*, een gebouw zien, geheel bestande uit voorwerpen, gegraven uit de puinhoopen van het voormalige *Pompeji*, en met de grootste zorgvuldigheid tot een gebouw van dien tijd te zamen ge-

steld, bevattende elk op zijne bijzondere plaats alles, wat toen-
maals tot het huisraad behoorde. Het geheel strekt ten bewijze
dat de Pompéjers zoo min van kennis als smaak in hunne
werkzaamheden verstoken waren. Doch bijzonder treft den be-
schouwer, de vele kleine *logeer*-vertrekken en de woorden van
Welkom die men zoo dikwerf hier en daar ziet uitgebeiteld, te
kennen gevende dat de deugd der *gastvrijheid* te *Pompeji* als
een edele pligt werd beschouwd en beoefend.

IETS OVER SLAVERNIJ.

Er is veel slavernij in deze wereld, en toch is het slaaf zijn
zoo droevig.

Er zijn verschillende soorten van slavernij.

Er is eene slavernij door dwang, er is ook eene door eigene
schuld. Met deze laatste bedoel ik hen die slaven zijn van
hunne eigene hartstogten en zondige begeerten; zij zijn niet door
anderen in boeijen geklonken, maar zij hebben zichzelven de
ketenen aangelegd. Het is in betrekkelijken zin overeenkomstig
hunnen eigenen wil, dat zij in die slavernij blijven voortleven,
en hoe ongelooflijk het ook zijn moge, soms roemen zij nog
over hunne slavernij, die zij vrijheid noemen, en willen het
juk dat hen drukt zelfs niet eens van den hals genomen zien;
gewillige slaven onder een' harden meester berusten zij in deze
dienstbaarheid en wenden zich niet tot Hem, die magtig en
gewillig is om dit juk te verbreken; want Hij de Zoon, die

waarlijk vrij maakt, Hij de overwinnaar des duivels, Hij die gekomen is om gevangenen loslating te brengen, zal niemand afwijzen, die Zijne hulp, Zijne verlossing inroept.

Maar behalve deze gewillige slavernij, is er ook slavernij, die haren geboeide tegen zijnen wil in ketenen houdt, zijn lot droevig en ellendig maakt, en in haren geheelen omvang toegepast, den mensch, die naar Gods beeld geschapen is, verdierlijkt.

Eene zoodanige stelselmatige slavernij of liever zulk een stelsel van slavernij is dat, volgens hetwelk de negers uit *Afrika* geroofd, in Europesche bezittingen of Amerikaansche staten ten dienste der blanken gebezigd worden.

Alle andere slavernij voor dit oogenblik aan hare plaats latende, willen wij in dit opstel dat stelsel een weinig van naderbij beschouwen, en onzen waarden lezers en lezeressen aantoonen: ten eerste: dat dit stelsel der slavernij in zichzelf, en in zijn geheel een zondig, een tegen Gods woord gekant stelsel is, tot welks bestaan de overtreding der Goddelijke wet *onvermijdelijk* noodzakelijk is, terwijl het alzoo ten tweede:

- a. den slaaf naar ligchaam en ziel ellendig maakt,
- b. en mede zoowel tot zedelijk als tot geldelijk nadeel van den meester strekt.

Wij hopen door deze beschouwing u op te wekken of aan te wakkeren tot den strijd tegen een kwaad, dat met regt eene der verderfelijkste pesten der menschelijke maatschappij heeten mag.

Hoewel wij volkomen van de geringheid onzer krachten tot dit werk overtuigd zijn, willen wij echter ons eenvoudig woord niet terug houden. Onze belangstelling in de zaak deed ons gehoor geven aan de vriendelijke vraag om in dit boekje eene

bijdrage over de slavernij te leveren, en terwijl wij uwe welwillendheid inroepen, smeeken wij den Heer ook dit geringe te zegenen.

Wij noemden het stelsel der slavernij zondig in zich zelf, tegen Gods woord gekant, en onbestaanbaar, tenzij met de overtreding van Gods wet.

Wij zeiden immers niet te veel, want het heeft zijnen oorsprong te danken aan de in Gods woord vervloekte geldzucht. Of wat anders dan geldzucht en grof egoïsme was het begin en de uitbreiding van den afschuwelijken slavenhandel, die zoo vele jaren lang, tot schande der christelijke natiën, gedreven werd en nog wordt. Want moge een edele man, door verkeerde philanthropie bewogen, al een eerste stap gedaan hebben ter overbrenging van Afrikanen uit hun vaderland naar een ander werelddeel, om aldaar tot veldarbeid gebezigd 'te worden; de eigenlijke oorsprong en uitbreiding des slavenhandels was toch ontegenzeggelijk geldzucht.

De Europeanen wenschten werklieden om hunne bezittingen in andere hemelstreken te bearbeiten, en daar zij de oude inwoners dezer landen grootendeels door geweld of list verdreven, soms bloeddorstig vermoord hadden (denk bij deze aan *Peru*, *Mexico*, om van andere plaatsen niet te gewagen) zoo hadden zij gebrek aan handen en wendden zich dus tot *Afrika*. Het sterke ras der Negers kwam hun geschikt voor, en door hunne aansporing, door hun goud werden in *Afrika's* binnenlanden weldra de ontzettendste tooneelen gezien, de vreeselijkste jammerkreten gehoord. De zoogenaamde slavenjagten vingden aan en weldra was de zonde der menschensoeverij, die in 1 *Timoth.* I: 10 in eenen adem met vader- en moedermoord genoemd wordt, in vollen gang. Dat die zonde van menschensoeverij, die overtreding van Gods gebod nog vele andere zonden met zich voert, spreekt van zelf.

Om die menschen te vangen is list, verraad, geweld en doodslag onvermijdelijk. De opperhoofden of grootere magtbezitters overvallen daartoe hunne naburen, de vorst rooft zijne onderdanen weg.

De hebzucht der Kolonisten, die ter vermeerdering van produkten en winsten hunne slaven opofferden, wekte de hebzucht der slavenhalers op, en deze weder bragt de hebzucht der slavenjagers in *Afrika* te voorschijn. Gedurende het geheele jaar weêrgalmt in vele streken van *Afrika* het gewoel des krijgs en het jammergeschrei zijner bewoners, worden gansche dorpen ontvolkt, vruchtbare oorden geheel der verwoesting overgegeven, en dit — om den buik van het wachtende slavenschip, het schip der christelijke natiën van *Europa* te vullen, dat zich in de bogten en meeren der kust verbergt en op zijne lading van zwarte menschen wacht. Nog tegenwoordig geschiedt dit, en zoo wij eenige jaren terug denken en ons in onze verbeelding aan die kust verplaatsen, dan zien wij aldaar ook schepen van welker stengel eene vlag waait, die de schoone drie kleuren rood wit en blaauw vertoont.

Ja, waarde landgenooten, ook onze schoone roemrijke Hollandsche vlag vertoonde zich aldaar, en al de slaven in onze overzeesche, west-indische bezittingen en *Suriname*, zijn op die wijze door overtreding van Gods gebod verkregen. Wij willen thans geene ijzingwekkende tooneelen schetsen om u de gruwelen bij die slavenjagten onvermijdelijk te doen kennen.

Zelfs zonder dezen is hetgeen ze in het leven riep op zich zelf reeds tegen de uitspraken van Gods woord gekant, ook zal ik de overbrenging in het schip en hunne zeereis met stilzwijgen voorbij gaan. Ons bestek veroorlooft niet, om in details te beschrijven, hoe deze ongelukkigen, van vaderland en betrekkingen weggescheurd, in het hol des schips nedergeworpen

of ingepakt worden, alwaar zij in eene beperkte ruimte in ketenen geklonken, bijna of geheel naakt in modder en slijk drijven, terwijl het hol des schips met de walgelijkste onreinheden en besmettelijkste dampen vervuld is; hoe zij daar gedurig met den dood voor oogen, met de uiterste wreedheid behandeld, de vrouwen en jonge dochters somwijlen tot botviering aan de dierlijkste lusten der ruwe matrozen overgegeven, met onmenselijke vrekheid gevoed, dikwijls geen ander toevlugtsoord hebben, dan het walgelijke hol in het ruim van het schip, waar zij zich bij de lijken der hen omringende landgenooten neder vleijen, met geen anderen wensch dan dien van niet meer aanwezig te zijn.

Met welk regt werden die arme Afrikanen uit hun land, uit den kring der hunnen geroofd, om in een vreemd land als dieren verkocht te worden, en tot den arbeid of het gemak of de verlustiging hunner koopers gebezigd te worden?

Met geen ander regt dan de dief heeft, als hij tot u komt en uwe bezittingen met list of geweld rooft; hiertegen zijn door de regeringen der christelijke natien gestrenge wetten uitgevaardigd, en wij noemen dit goed; maar hoe moeten wij noemen de sanctie die door dezelfde regeringen vroeger tot het ongestraft plegen van den nog zoo veel schuldiger menschenroof werd gegeven? — — —

Is het stelen van menschen eene gruwelijke zonde, het koopen en verkoopen van menschen is het niet minder.

De mensch, naar Godsbeeld geschapen, wordt alzoo tot eene zaak, tot eene koopwaar verlaagd, als zoodanig beschouwd, als zoodanig behandeld. Overwegen wij dit een weinig van naderbij. De slaaf is een mensch, een mensch van gelijke bewegingen als wij, maar volgens het stelsel der slavernij wordt die

mensch, sedert hij slaaf geworden of geboren is, ofschoon hij de menschelijke hoedanigheden en begaafdheden behoudt, verwezen tot den rang van het *dier*, hij wordt gewaardeerd gelijk een stuk vee, een lastbeest; bezit hij veel ligchamelijke kracht, het verhoogt zijne waarde; heeft hij kennis, verstand van een beroep, hij geldt nog meer; is hij eerlijk, zijn prijs als koopwaar stijgt; heeft de Heilige Geest in hem een nieuw hart, reine beginselen van vreeze Gods, kracht tot een goed leven gewerkt; in sommige gevallen is de waarde van het stuk er des te grooter om. Zoo ziet gij de groote zonde en misdaad van het stelsel der slavernij, dat niet alleen een stoffelijk ligchaam, maar zelfs de Geest Gods, die ook in een' slaaf wonen kan, een voorwerp wordt van dien verfoeijelijken handel. Het stelsel der slavernij maakt den Geest Gods tot eene koopwaar.

Is dit stelsel, dat door de zonde geboren, slechts door zonde bestaat, dat op diefstal gegrond is, dat de schepping Gods omverwerpt, omdat het den mensch tot eene zaak verlaagt, niet van dien aard, dat het eene vereeniging van alle boosheden in zich sluit, de overtreding van al de geboden der wet des Heeren, geene uitgezonderd, daarstelt en uitwerkt?

Dat dit, waarde lezers, u steeds levendig voor oogen sta, dan zult gij ook beseffen, dat al de gruwelen, waarvan gij in den laatsten tijd meermalen hoordet gewagen, onafscheidelijk aan dit stelsel verbonden zijn, daar het aan menschen eene magt in handen geeft, die bijkans ten eenenmale onbeperkt is, eene magt, die den besten mensch ter wereld niet kan verleend worden zonder gevaar, dat hij ze misbruiken zoude, die hij ook niet vermag te bezitten, daar het volgens het hier boven aangehaalde *zonde*, *misdaad* is den mensch als goed te bezitten, zoo volgt dan ook van zelf dat het stelsel der slavernij:

a. den slaaf naar ligchaam en ziel ellendig maakt; ten eerste ontnemt het den slaaf de vrije beschikking over zijn persoon en arbeid, die hij tot eigen welzijn, tot verzorging van een hem dierbaar gezin kan en mag aanwenden, maar zulks nu slechts tot voordeel van den meester, *die alléén* hiervan de vruchten plukt.

Het slaaf zijn is iets gansch anders, dan het dienstbaar wezen.

De slaaf verliest zijne persoonlijkheid en wordt eene zaak; en evenmin als eene zaak met keuze handelt, noch vrije beschikking over zich zelve heeft, evenmin bezit de slaaf die. Noch hij, noch zijne ouders, noch eene bepaalde voorliefde of geschiktheid bepaalt zijnen arbeid, de meester alléén beschikt hierover; hij wordt genoodzaakt goed- of kwaadschiks dien arbeid te verrigten, waartoe zijn meester hem gebruiken wil — vaak is het een afmattende, maar al is hij dat niet, toch altijd is het een zonder belooning, de meester slechts geniet hiervan de voordeelen en alzoo mist de slaaf die edele prikkels, die tot vlijtig arbeiden opwekken; zijn arbeid immers strekt niet om in het onderhoud van een hem dierbaar gezin te voorzien, die aangename liefelijke pligt is hem niet opgelegd, hiervoor moet de meester zorg dragen.

Bij gemis aan die edele aansporing is het zeker niet te verwonderen, dat de arbeid niet altijd van harte gaat, de meester ziet naar eenen anderen prikkel om en vindt dien in — de *slaven-zweep*; deze dan is het voornaamste hulpmiddel en wordt meer of minder kwistig gebruikt al naar den toestand des slaafs, de aard van het werk, of het gemoedsgestel van den meester is.

In slaven-kolonien zegt men algemeen, «zonder zweep is geen geregelde arbeid door slaven mogelijk» — wij willen dit voor een oogenblik aannemen, maar zeggen ter gelijker tijd met

Dr. v. HOËVELL in zijn «*Slaven en Vrijen*», reeds hierdoor alléén wordt het stelsel der slavernij veroordeeld.

In de beschaafde christelijke landen worden of zijn de lijfstraffen afgeschaft — de publieke opinie verklaart er zich alomme tegen — in slaven-kolonien zijn ze daarentegen aan de orde van den dag, en dan werden die nu meest overal afgeschafte lijfstraffen nimmer dan na naauwkeurig onderzoek, volgens de wet, en dan nog wel zelden toegediend; in slaven-kolonien daarentegen ieder oogenblik, naar willekeur des meesters, volgens zijn bevel, soms zelfs door regterlijke ambtenaren; o. a. te *Paramaribo*, *eenvoudig* op aanvraag des meesters, onverschillig of de ter strafoefening gebragte schuldig of onschuldig, oud of jong is, onverschillig van welke sekse; alleen wordt door deze laatste bijzonderheden het getal der slagen bepaald. Dat de slaaf alzoo meermalen straf moet ondergaan, niet omdat zijne taak niet afgewerkt was, of om een of ander wezentlijk vergrijp, maar omdat de meester of meesteres niet goed geluimd was, omdat een woord, eene uitdrukking van den slaaf hun niet beviel, soms om nog onzedelijker en nog zondiger redenen, is genoegzaam bekend en volgt van zelf uit het hiervoren aangevoerde.

Mogen al hier of daar door de wet beperkende bepalingen ter gunste van den slaaf zijn ingesteld; er blijft den meester nogtans zoo veel gelegenheid tot misbruik van magt over, dat reeds de gruwelijkste onregtvaardigheden en wreedheden kunnen plaats vinden, eer de wet beschermend optreden kan, en dan nog ligt het in het stelsel der slavernij den meester steeds boven den slaaf te stellen.

Er bestaat geene gelijkheid voor de wet in slaven-kolonien.

Overtredingen door meesters jegens slaven begaan, worden meestal met eene geldboete, die door slaven jegens hunne mees-

ters daarentegen met de wreedste straffen, soms wel met den dood gestraft.

In slaven-kolonien wordt met twee maten gemeten, hetgeen zoo als de Schrift zegt; «den Heere eene gruwel is.»

Een tweede voor den slaaf rampzalig gevolg van het stelsel der slavernij is, dat zijn huwelijk niet door de wet erkend wordt — een eigenlijk huwelijk onder slaven bestaat niet dan slechts bij wijze van toelating, al is de zamenwoning door eene godsdienstige plegtigheid bijv. gelijk in *Suriname* door de Hernhutsche zendelingen geheiligd, zoo kan de meester het toch ieder oogenblik naar believen ontbinden, hij kan de heilige band des huwelijks vernietigen, hij kan scheiden, wat God zamengevoegd heeft !

Het genot een eigen huisgezin te hebben is alzoo den slaaf ontzegd, hem wacht bij de tehuiskomst van den vaak moeitevollen arbeid, geene liefderijke zorgende gade, geene vrolijk spelende, aardig koutende kinderen, en behalve dit gemis voor den slaaf, geeft die niet erkenning van het huwelijk, aanleiding tot de zonde der ontucht.

Het is eene droevige waarheid, dat men in slaven-kolonien de slaven meestal een oogenblikkelijk genot bij vreemde vrouwen, en dit meestal op andere plantaadjen dan die waar hij zelf woont, ziet zoeken.

Sommige voorstanders der slavernij voeren deze zedeloosheid en ongebondenheid der slaven als een bewijs van hunnen lagen zedelijken toestand aan; maar de grootste aanleiding hiertoe is voornamelijk in het stelsel der slavernij zelf te zoeken; want hierdoor wordt de heiligheid des huwelijks geschonden, den meester eene magt toegekend, die lijnregt tegen de uitspraken van Gods heilig woord gerigt is, waarin immers te lezen is:

« Wat God zamengevoegd heeft, scheid de mensch niet. » Vloeit uit die, in de magt des meesters staande, losmaking van den band des huwelijks niet voort, dat deze dan ook door de slaven minder geacht wordt?

Daar de man dan ook niet, als wettig beschermer der vrouw vermag op te treden, en indien zijne vrouw op last van den meester kwalijk behandeld wordt, zich hier niet tegen mag verzetten, maar lijden en zwijgen moet, ja soms, zelf tot uitvoerder der straf moet dienen, is het dan te verwonderen, dat hij bij voorkeur zich naar eene vreemde plantaadje wendt, alwaar hij ten minste geen oor of ooggetuige van de onbillijke behandeling eener hem dierbare behoeft te zijn, waar zijne teederste aandoeningen niet gekrenkt, met zijne smart niet den spot gedreven wordt?

Daarbij werkt het voorbeeld der blanken mede allerongunstigst. Vele Directeuren leven in ongeoorloofde gemeenschap met eene of meerdere slavinnen der plantaadje waarover zij het beheer hebben.

Als een krachtig bewijs, dat juist de hier genoemde zonde zeer door het stelsel der slavernij bevorderd wordt, dient, dat op plaatsen waar de slavernij is afgeschaft, het huwelijk onder vroegere slaven algemeen in eere begint te komen. De bewijzen hiervoor kunnen gemakkelijk geleverd worden.

Een derde voor den slaaf droevig gevolg van het stelsel der slavernij, is de niet erkenning van het vaderregt — de wet erkent het vaderschap niet. — « Slaven hebben slechts eene moeder. »

Alzoo wordt mede door het verfoeijelijk stelsel der slavernij een door God geheiligd regt met voeten vertreden, en terwijl dit ongetwijfeld veel tot verzwaring van het reeds zoo droevig

lot van den slaaf medewerkt, zoo strekt het tevens om het reinste menschelijk gevoel bij hem uit te dooven. —

De regten des vaders worden in het geheel niet, die der moeder slechts ten deele erkend; zoo de moeder veldslavin op eene plantaadje is, moet zij na hare herstelling spoedig weder naar den veldarbeid en haar kind wordt aan eene zoogenaamde kreolen-mama toevertrouwd, en hoewel zij het nu en dan al eens mag bezoeken, de pligt, de liefelijke pligt der opvoeding rust volstrekt niet op haar, de meester neemt dien uit hare handen. —

Het kind behoort, volgens de redenering in slavenkoloniën, even als het aangefokte vee, eigenlijk meer den meester der plantaadje dan de moeder toe. —

Strekt dit alles niet om eene vervreemding tusschen moeder en kinderen te weeg te brengen; zoo die hier en daar bestaat, gelijk sommige slavenmannen beweeren, zoo is die dan voornamelijk als gevolg van het stelsel der slavernij te beschouwen, maar daar de stem des bloeds meestal luide spreekt, en er zelfs eene innige gehechtheid tusschen moeder en kind blijft bestaan, is dit omdat het door God ingeschapen gevoel van innige betrekking tusschen ouder en kind sterker is, dan zelfs het slechteste, het meest verdervend systeem.

In verscheidene slavenstaten of koloniën worden de kinderen meermalen van hunne moeders afgescheurd en afzonderlijk verkocht — in ons *Suriname* is dit echter door de wet verboden, maar toch ook daar nog bestaan er termen waardoor ook deze gruwel nog aldaar geschieden kan. —

Indien moeder of kind vóór den vrijdom verkocht worden, indien het voor den eigenaar hoogst wenschelijk is, of ook voor den slaaf van belang is, kan deze scheiding plaats hebben,

ook kan de afzonderlijke verkoop van moeder en kind als toevoegsel tot de op te leggen straf voorgedragen worden.

Wie heeft niet met aandoening gelezen het treffend verhaal van Dr. HOEVELL's «moeder en kind.»

Een vierde droevig gevolg van het stelsel der slavernij voor den slaaf is dit: — Daar een slaaf, hoe meer zijne verstandelijke vermogens ontwikkeld zijn, het juk der slavernij des te zwaarder voelt drukken, zoo trachten vele meesters die verstandelijke ontwikkeling tegen te houden — en in sommige slavenstaten is het zelfs bij de wet verboden den slaven het lezen te leeren; in andere, zoo als bij voorbeeld in ons *Suriname*, worden die pogingen meermalen op onderscheidene wijzen tegengewerkt. —

De kinderen moeten in plaats van onderwijs te ontvangen, zoo spoedig hunne krachten het eenigzins toelaten, reeds voor den meester arbeiden. Aandoenlijk luidt de klagt der vrome Hernhuttersche zendelingen deswegens: «Smartelijk valt het ons» schrijven zij, «de kinderen zelfs die *beneden de acht jaren* zijn, niet eenige uren in de week te kunnen onderwijzen; de oorzaak hiervan is, dat zij reeds iets doen kunnen, en alzoo niet kunnen worden gemist.»

Door het stelsel der slavernij, dat in de eerste en voorname plaats steeds het geldelijk belang van den meester in het oog houdt, worden dan ook de kinderen verhinderd te hooren van Hem, die bij zijne omwandeling op aarde, de kinderkens tot zich riep, die zeide: «*verhindert ze niet*» en die in den hemel verhoogd, de kinderkens blijft roepen. — En niet alleen den kinderen, maar ook den ouden van dagen wordt de eenige troost in leven en sterven meermalen onthouden.

De zendelingen ontmoeten ook in onze bezittingen dikwijls

tegenwerking van de zijde des meesters, zoo zij komen om den slaven het Evangelie der genade te verkondigen; *hier* is geen geschikt gebouw voor de prediking, *dáár* kunnen de arbeiders niet gemist worden; op andere plaatsen mogen zij, ja, eene preek houden, maar de ouden en zwakken en zieken niet bezoeken. En nog vindt men helaas meesters, ook in *Suriname*, die den zendelingen den toegang tot hunne negers geheel verbieden, «die zelven niet ingaan, die ook anderen verhinderen in te gaan.»

Wij konden de optelling der droevige gevolgen van het stelsel der slavernij voor den slaaf nog zeer vermenigvuldigen, maar reeds hiermede immers bewezen wij genoegzaam, dat dit stelsel den slaaf diep ellendig, rampzalig maakt, ja zijn geluk voor tijd en eeuwigheid verwoest — want mogen hier of daar al eenige gunstige uitzonderingen zijn, deze bestaan alsdan niet-tegenstaande het stelsel, terwijl deze uitzonderingen ieder oogeblik door verandering van den persoon des meesters ophouden kunnen en tegenover deze gunstige uitzonderingen staan dan ook die anderen, waarbij menschen door menschen mishandeld en gemarteld worden, op eene wijze dat de menschheid hiervoor siddert.

Wij hebben ons bij het schrijven van dit opstel van de behandeling daarvan onthouden, daar wij slechts de natuurlijke gevolgen van het stelsel schetsen wilden; — het is immers genoegzaam onze lezers en lezeressen hiertoe te verwijzen naar het uitmuntende werk der begaafde Amerikaansche schrijfster Mevr. BEECHER STOWE, of voor zoo veel ons *Suriname* betreft, naar het mede uitmuntende werk van Dr. HOËVELL, dat reeds nu zijn derde druk beleeft, of tot de belangrijke geschriften des Heeren TEENSTRA, die als ooggetuige schrijven kon, en mogen deze laatsten ook tot een verleden tijdperk behooren, dit is dan toch een zeer *kort verleden*.

Wij noemden bij het begin van dit opstel de hier geschetste slavernij eene die in hare geheelen omvang toegepast, den mensch naar Gods beeld geschapen, verdierlijkt.

Wij zeiden hiermede niet te veel, want wat is in betrekkelijken zin de gelukkigste toestand van den slaaf?

Inderdaad zoo stomp, zoo gevoelloos, zoo verdierlijkt te zijn als de slavenmannen hem meermalen *ter kwade trouw* voorstellen, dan zal hij zijn droevig lot het minste gevoelen, de siccadans zal hem nu en dan wat vervrolijken, de omhelzing der vreemde vrouw zijn verdriet eenige oogenblikken doen vergeten, het gebruik van sterken drank hem wat opbeuren en de verstomping die hierop volgt, hem in zekeren zin weldadig zijn.—

Verfoeijelijk stelsel, dat den hieronder levenden en gedrukt wordende slaaf zoo ongelukkig, zoo ellendig maakt, dat een hier geschetste toestand in zekeren zin hem weldadig is. —

Dit stelsel der slavernij strekt

b. mede tot zedelijk en geldelijk nadeel van den meester.

Tot zedelijk nadeel van den meester ongetwijfeld, want op onregtvaardigheid, op zonde gevestigd en daardoor alleen in stand te houden, kan dit stelsel immers niet anders dan ook voor den overtreder zedelijk nadelig zijn. Wij zagen immers dat het stelsel der slavernij den meester onvermijdelijk hard, onregtvaardig, vaak onmenschelijk doet handelen.

Alzoo kan hij niet doen en vrede hebben; die vrede, die alle verstand te boven gaat, kan bij dergelijke behandeling niet bestaan.

Het kan met het geloof en de liefde Gods in CHRISTUS niet zamengaan alzoo met zijnen zwarten of bruinen broeder in ADAM te handelen, als door het stelsel der slavernij gevorderd wordt; en dan indien zij kinderen hebben, werkt dit mede allerongunstigst op het kinderlijk gemoed. In plaats dat deze kinderen

van hunne ouders liefde tot God, liefde tot den naaste, regtvaardigheid, medelijden, menschelijkheid leeren, is juist de gang dien de meesters ten opzichte hunner slaven volgen, slechts geschikt om de zaden door het Evangelie in de harten der jeugd geplant wordende te verstikken, te vernietigen.

De ouders zijn in dezen dikwijls gelijk aan den booze, die terwijl de Zoon des menschen goed zaad in den akker werpt, het kwade zaad uitstrooit.

Wanneer het nog zoo ontvankelijk gemoed der kinderen ten goede kon en moest bewerkt worden, wordt juist in dat gemoed door aanschouwing de verkeerde opvatting geplant, dat onregt regt, dat onmenschelijkheid menschelijkheid, in het kort, dat het kwade goed is — en dan wat baat zelfs eene godsdienstige leering, van de zijde der ouders medegedeeld? leeringen wekken, voorbeelden trekken; de mensch, van natuur tot het kwade geneigd, volgt dit zoo veel spoediger dan het goede.

De onzedelijkheid in slavenstaten algemeen, welke droevige waarheid door het groot aantal kinderen buiten echt geboren, bevestigd wordt, geeft dan ook voor de kinderen des meesters een slecht voorbeeld — de slavinnen in deze atmosfeer levende, verplegen de kinderen harer meesters; onwillekeurig brengen zij veel toe tot de eerste vorming hunner denkbeelden.

Hoe betreuringwaardig zijn deze scholen voor die kinderen, het gedrag hunner ouders ten voorbeeld, levende in een' onzedelijken, ja zeden verpestenden dampkring, tiert de welige plant der zonde welig voort — en is de bekeering des zondaars steeds een wonder der Goddelijke genade, in slavenkoloniën is het als het ware een dubbel wonder, daar door het stelsel der slavernij alles wat mogelijk is gedaan wordt om den mensch van zijnen God en Zaligmaker te vervreemden.

Mede strekt het stelsel tot geldelijk nadeel van den meester. De geschiedenis van oudere en latere tijden bewijst zulks.

Toen *Rome* den landbouw aan slaven overgaf, opdat zij welvaart en rijkdom met bloed konde verkrijgen, toen werden hare weleer zoo rijke landerijen zoo verwaarloosd, dat de overwinnaars der wereld vaak gebrek, ja hongersnood leden. —

Rome handhaafde steeds de slavernij en ongetwijfeld heeft dit er veel toe bijgedragen dat de Teutonische volkeren hare provinciën, gelijk vogels hunne prooi, onder zich verdeelden.

De Romeinen met slaven leden honger en naaktheid; de Europeische volkeren zonder slaven, en naarmate de slavernij onder den naam van lijfeigenschap meer verdween, namen toe in beschaving, voorspoed en uiterlijke welvaart.

Mannen der zake kundig getuigen, en wij zouden ook uit latere tijden vele bewijzen hiervoor kunnen bijbrengen, dat de arbeid door vrijen veel voordeeliger is dan die der slaven. — De ruimte, ons hier toegestaan, is te beperkt om dit verder te bewijzen; bij eene andere gelegenheid wijden wij hiertoe misschien opzettelijk eenige bladen schrifts — maar bij onpartijdig onderzoek zal het ieder blijken, dat op een zondig stelsel geen zegen te verwachten is; terwijl ook hierin de waarheid der Schrift op nieuw bewezen wordt «de godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de beloften des *tegenwoordigen* zoowel als des *toekomenden* levens.»

Zoo is dan het stelsel der slavernij in zich zelf een zondig, een tegen Gods woord, gekant stelsel, tot welks bestuur en behoud de overtreding der Goddelijke wet *onvermijdelijk* noodzakelijk is, terwijl het den hier onder levenden en gedrukt wordenden slaaf ongelukkig, ellendig maakt, en mede tot zedelijk en ook tot geldelijk nadeel van den meester strekt.

Nederlanders ! Nederlandsche Christenen ! wij roepen u op tot den strijd, niet in eigene, maar bij gevoel van zwakheid en onvermogen in Gods kracht tegen dat stelsel ; reeds als menschen, als Christenen was het uw pligt aan dien strijd deel te nemen, dubbel zwaar moet die pligt op u wegen als Nederlanders, als Nederlandsche Christenen ; want in onze, ja ik bloos met u van schaamte, in onze westindische, overzeesche bezittingen, in *Suriname* op *Curaçao*, *Bonaire*, *Aruba* enz. leven 50,000 uwer medemenschen onder dat verfoeilijk stelsel.

Wat zijn er vele drangredenen om ons tot deelneming aan dien strijd te bewegen. Wij zullen er slechts eenige kortelijk aanstippen ; ten eerste : het medelijden jegens die ongelukkigen, die regt en aanspraak op ons medelijden hebben ; want door onze vaders zijn zij in dien toestand gebragt ; door onze landgenooten, misschien wel door lezers van dit opstel, worden zij in dien toestand gehouden !

Wordt ons hart niet van medelijden bewogen, zoo wij eenigzins nader met het droevig lot dier ongelukkigen, waarop wij als Nederlanders, als Nederlandsche Christenen, zoo veel betrekking hebben, bekend gemaakt worden ?

Mogen wij als de priester en de leviet, in de gelijkenis, deze arme uit vele wonden bloedende slavenbevolking in onze kolonien meêdoogenloos voorbij gaan ?

Neen ! — dit mogen wij niet.

Aan ons is het bevel des Heeren, de heenwijzing naar den barmhartigen Samaritaan — onze taak is het olie en wijn in die wonden te gieten, dien gewonden op te nemen, te verzorgen, geld uit te langten tot zijne herstelling, die in deze slechts door *vrijmaking* te verkrijgen is.

De Heere JEZUS kwam om ons te verlossen, Hij verliet de

heerlijkheid, die Hij bij den Vader had, eer de wereld was, om ons te behouden; ja Hij gaf zijn dierbaar bloed om onze zonden te verzoenen.

Stellen wij dit liefdewerk op prijs, — dat dan deze liefde ons dringe.

Een tweede drangreden is de pligt des Christens om tegen alle zonden te getuigen.

Werd het u en ons duidelijk, dat het stelsel der slavernij een zondig, een tegen Gods woord gekeerd stelsel is, zoo is het ook als Christenen onze pligt hiertegen te getuigen, niet alleen tegen de misbruiken, maar tegen het stelsel zelf, zij onze strijd.

De Heer gorde ons aan tot wakkere strijders!

Een derde drangreden vinden wij in onze liefde, in onze gehechtheid aan ons dierbaar vaderland. De eer, het welzijn van *Nederland* gaan ons ter harte, en wij kennen immers het woord der Schrift, dat niet liegen kan: «Gerechtigheid verhoogt een land, maar zonde is een schandvlek der natien.»

Kon men vroeger nog onkunde voorgeven of werkelijk onkundig deswegens zijn, die tijden zijn voorbij.

Het gordijn dat zoo veel zonde, zoo veel ellende voor onze oogen verborg, is verscheurd en — dit is van den Heere geschied. — De Heer heeft het openbaar doen worden, Hij wijst ons de gruwelen waaraan *Nederland* zich schuldig maakte, aan, en zoo *Nederland* nu nog in dat zondig stelsel blijft volharden, zullen de oordeelen Gods het zeker treffen. De eer, het welzijn van ons *Nederland* staan op het spel; zij dat mede een ernstige drangreden om niet stil te blijven zitten, maar moedig mede te strijden. Gelooven wij vast, de Heer wil het, en in Zijne kracht zullen wij overwinnen.

Gij mannen, zijt ijverig in deze Gode heilige zaak — be-

vordert op redelijke, op godsdienstige wijze de vrijmaking der slaven, vooral die in onze bezittingen.

Eigenaren, christelijke eigenaren, werkt gij vooral hiertoe mede, bij u is die pligt een dubbelde.

Wat zult gij anders in den dag des oordeels den Regter van hemel en aarde kunnen antwoorden, zoo Hij u rekenschap vraagt van de verdrukking waaronder gij uwe medemenschen onder het stelsel der slavernij hebt laten zuchten? — —

Ach! ook om u zelve roepen wij u toe, werkt mede aan deze edele taak.

Ieder in den lande wekken wij hiertoe op; niemand uwer zal zijn pligt in deze willen ontduiken door het KAÏNS woord: «Ben ik mijns broeders hoeder?» Ieder doe in deze wat zijne hand vindt om te doen — ieder doe naarmate der gaven en krachten die God hem gegeven heeft, maar niemand blijve achter en aller gebeden vereenigen zich. Gij vrouwen kunt vooral veel in deze doen. Uw invloed op den man is zoo groot, gij kunt hem aansporen, aanmoedigen om de hand aan den ploeg te slaan; gij kunt, gij wilt hem immers met uwe gebeden ondersteunen; gij kunt met uwe kinderen over die ongelukkige kinderen spreken en bij uwe kinderen, die zoo gelukkig zijn, dat zij geene slavenkinderen zijn, het kinderlijk gebed opwekken.

Indien gij, *edele Vrouw*, aan wie dit boekske opgedragen is, U verwaardigt dit eenvoudige woord te lezen, dan is het met vrijmoedigheid, dat wij U bidden: «Vereenigt uwe gebeden met de onzen; gij wenscht immers het heil eener lijdende menscheid bevorderlijk te zijn; wij willen U niet vleijen, maar wij mogen toch der waarheid hulde doen door te zeggen, gij *wenscht dit*; hoe vele armen, hoe vele lijdenden in *Nederland* zouden deze betuiging bevestigen kunnen.

Nu dan ondersteun ook ons bij uwen Koninklijken Gemaal, dien telg uit het ons Nederlanders zoo dierbare huis van Oranje, dat zoo vele waardige voorstanders der vrijheid heeft voortgebracht, opdat weldra van uit zijnen mond het heugelijk, het door zoo vele goedgezinden in *Nederland* met vurige begeerte gewenschte woord uitga :

«De slavernij is in alle nederlandsche kolonien afgeschaft.»

Met hoeveel vreugde zoude het staatsblad, dat deze wet inhield, gelezen worden; hoe zoude dat koninklijke woord, een WILLEM VAN ORANJE waardig, weldra over de groote water-vlakte heen in de ooren der arme slaven klinken; hoe zoude de naam van *Neêrlands* geliefden Koning in de dankbetuigingen dier armen aan den Koning der Koningen en den Heer der Heeren gemengd worden; welke tranen van vreugde zouden uit veler oogen vloeijen!

Welke vreugde en blijdschap zouden het hart dier moeders doen kloppen, die nu niet langer moeders van slavenkinderen, maar van vrijen waren. Helpt dan hiertoe mede, edele Vrouw, en de aangename gedachte hieraan zoude U mede blijde en verheugd doen zijn.»

Gij jongelingen gordt u in dezen mede aan tot den heiligen strijd. Volgt het voorbeeld dier Amsterdamsche jongelingen, die vereenigd in een genootschap dat tot zinspreuk heeft: «Slavernij is de geesel der menschheid» met zoo veel ijver en getrouwheid in dezen werkzaam zijn.

Gij allen vergeet niet, dat het 's Heeren werk is; wendt u tot Hem, bidt om Zijne kracht, om Zijnen zegen, gelooft in Zijne belofte en *gij zult slagen*.

Heenstede, Augustus 1855.

J. WOLBERS.

ARMOEDE,

DOOR

ALBERTINE KEHRER *).

Genie, Liefde en Geloof? gaaf boven alle gaven,
 Drup, die de lichtzee Gods ontviel!
 Hoogst, zulverst, langst genot dat sterflijken kan laven,
 Drieëenheid van de dichtren ziel!
 Gij zijt het die ontbreekt.....

J. J. L. TEN KATE.

Het is niet om den roem die uw namen omstraalt,
 Om de lauwren in d' edelsten wedstrijd behaald,
 Om de schatting des lofs door een wereld betaald,
 Die verrukt aan uw toonen blijft hangen,
 Dat ik, dichters! den hemelschen vuurdoop benijd,
 Waardoor gij tot de priesters des lieds zijt gewijd;
 Ach! een eerrang, mijn vurigst begeeren ten spijt,
 Voor mijn nietigheid nimmer te erlangen! —
 Maar 't is wijl somtijds in het diepst van mijn hart
 Een zoo wondre, onverklaarbare, kwellende smart
 De verborgenste snaren doet beven;
 Eene smart door geen stoffelijke wereld verstaan,
 Maar die 'k dikwijls in uw onverganklijke blaân,
 Zoo welsprekend vind wedergegeven!
 En toch is het alsof in dat knagend verdriet,
 Door geen vriendschap beseft of gelnigd,

---

*) Geb. te *Gorinchem* 19 Oct. 1826 en aldaar overl. 19 Dec. 1852.

Soms een hemelsche vreugde haar balsemdrup giet,
 Als een voorgevoel van een volheerlijk verschiet,
 Zoo gansch vreemd aan 't genot, dat de wereld ons biedt,
 En 't gejubel der schaatrende menigt'!

't Is wijl somtijds een aandrift mijn aders doortrilt,
 Nu gansch zacht en weemoedig, dan bruischend en wild,
 Die moest stroomen in gloeiende zangen,
 Maar die vruchteloos zoekt naar 't bezielende woord
 Voor het schitterende beeld, dat mijn zielsoog bekoort,
 En 't ontwakende lied tot een zucht voelt gesmoord,
 Zich in boeijen der onmagt voelt prangen!

O gij, Dichters! bevoorregten! dat ik als gij,
 In het heilige der heiligen der Poëzij
 Als ingewijd, binnen mogt dringen!
 En mijn smart mogt verkoelen aan 't levende nat,
 Dat er paarlend en schuimend het outer bespat,
 En der taal haar geheimen ontwringen!

Maar — hoe ijdel die wensch, hoe onvruchtbaar die klagt
 Voor wie niet tot uw rang werd geboren!
 't Is vergeefs naar de gave aller gaven gesmacht,
 Als haar vonken de ziel niet doorgloren!
 Doch gij zelf, die de wijding der dichtkunst ontvingt,
 Waarmêe gij de harten kunt kluisteren!
 Dat niet vruchteloos haar vlam in uw' aderen gloei',
 Dat uw harpakkoord bruische en uw hymnenstroom vloei'!
 Ik zal zwijgen, aanbidden en luisteren.

Ja, aanbidden! o God, heeft het stofkind getwist
Met den raad, dien Uw vrijmagt bepaalde?
Ook die zonde zij uit Uw gedenkboek gewischt
Door het bloed dat mijn doodschuld betaalde!
Ja aanbidden — en danken, voor 't geen Ge mij liet
Schoon Uw wijsheid iets heerlijk me ontzeide;
Of verblijft het *geloof*, blijft de *liefde* mij niet,
En de *hoop*, gezellin van die beide?
Bewaar, o mijn Heere! vermeerder' mij die,
Laat noch twijfel, noch schuld ze mij rooven!
En ontbreekt mij dan hier, bij 't bezit van die drie,
Ook de hemelsche gaaf van der dichtren genie, —
O, geef dáár, waar ik 't doel van Uw weigring doorzie,
Mij een harp, om U eeuwig te looven!

Soms een hemelsche vreugde haar balsemdrup giet,
 Als een voorgevoel van een volheerlijk verschiet,
 Zoo gansch vreemd aan 't genot, dat de wereld ons biedt,
 En 't gejubel der schaatrende menigt'!

't Is wijl somtijds een aandrift mijn aders doortrilt,
 Nu gansch zacht en weemoedig, dan bruischend en wild,
 Die moest stroomen in gloeiende zangen,
 Maar die vruchteloos zoekt naar 't bezielende woord
 Voor het schitterende beeld, dat mijn zielsoog bekoort,
 En 't ontwakende lied tot een zucht voelt gesmoord,
 Zich in boeijen der onmagt voelt prangen!

O gij, Dichters! bevoorregten! dat ik als gij,
 In het heilige der heiligen der Poëzij
 Als ingewijd, binnen mogt dringen!
 En mijn smart mogt verkoelen aan 't levende nat,
 Dat er paarlend en schuimend het outer bespat,
 En der taal haar geheimen ontwringen!

Maar — hoe ijdel die wensch, hoe onvruchtbaar die klagt
 Voor wie niet tot uw rang werd geboren!
 't Is vergeefs naar de gave aller gaven gesmacht,
 Als haar vonken de ziel niet doorgloren!
 Doch gij zelf, die de wijding der dichtkunst ontvingt,
 Waarmêe gij de harten kunt kluisteren!
 Dat niet vruchteloos haar vlam in uw' aderen gloei',
 Dat uw harpakkoord bruische en uw hymnenstroom vloei'!
 Ik zal zwijgen, aanbidden en luisteren.

Ja, aanbidden! o God, heeft het stofkind getwist
Met den raad, dien Uw vrijmagt bepaalde?
Ook die zonde zij uit Uw gedenkboek gewischt
Door het bloed dat mijn doodschuld betaalde!
Ja aanbidden — en danken, voor 't geen Ge mij liet
Schoon Uw wijsheid iets heerlijk me ontzeide;
Of verblijft het *geloof*, blijft de *liefde* mij niet,
En de *hoop*, gezellin van die beide?
Bewaar, o mijn Heere! vermeerder' mij die,
Laat noch twijfel, noch schuld ze mij rooven!
En ontbreekt mij dan hier, bij 't bezit van die drie,
Ook de hemelsche gaaf van der dichtren genie, —
O, geef dáár, waar ik 't doel van Uw weigring doorzie,
Mij een harp, om U eeuwig te looven!

AAN MEJUFVROUW ALBERTINE KEHRER,

TOEN ZIJ DOOR DE TOEZENDING VAN HET DICHTSTUK

« ARMOEDE, »

ZICH TOT HET LEVEREN VAN EENE BIJDRAGE IN DAPHNÉ WILDE
VERONTSCHULDIGEN,

DOOR

A. VAN DER HOOP JRS.ZOON.

~~~~~

Wat spreekt gij van armoede en dorheid van geest,
 Gij, die in uw gloeiende zangen
 De tolk van een rijkdom en kracht zijt geweest,
 Als wij slechts van Boven ontvangen!
 Neen, niet magteloos slaat gij de vleugelen uit,
 Gij zweeft op tot den throon van den Heere.
 Bezielend en zielvol is 't lied van uw luit
 En gij deelt in der Dichteren eere!
 De mantel der wijding, die eens op hen viel,
 Mag ook van uw schouderen dalen,
 En de gloed die er vonkelt en barnt in de ziel,
 Mag ook u den boezem doorstralen,
 En uw plaats blijft in 't midden der Dichtren bewaard,
 En als zij, zijt ge een beeld van Gods zegen,
 En zoo dikwijls ge uw speeltuig in 't heiligdom snaart,
 Ruischt hun «welkom» en «heil» er u tegen.

~~~~~

EEN RIJM

AAN

MIJN' TWEEJARIGEN NEEF,

DOOR

ALBERTINE KEHRER.

~~~~~

Knaapjen, uit wiens heldere oogjens,
 Als twee starren in den nacht,
 Schittrend onder de effen' boogjens
 Levenslust en schalkheid lacht!
 O, wat gluurde ik graag eens even
 Over 's noodlots schouder heen,
 Wat er toch wel staat geschreven
 Van de toekomst van uw leven
 En uw loopbaan hier beneên! —
 Maar het wijf is stroef en grillig,
 Noemt mijn opzet indiscreet
 En is in 't geheel niet willig
 Mij te ontdekken wat zij weet.
 «Och mevrouw! 'k val wat nieuwsgierig,
 Oude vrijsters zijn dat meer,
 'k Vond het toch zoo heel plezierig,
 Als ge mij één enkle keer
 En ik geef mijn woord van eer,
 Ik vertel het niemand weêr!

Wacht hem veder, preekrok, degen,
 Koopmansgrootboek, doctorshoed!
 Wordt hij eenmaal allerwegen
 Hoog geëerd en diep gegroet?
 Wordt hij door den tijd eens kiezer,
 Of zelfs lid van d'achtbren raad?
 Toch geen druiloer of een kniezer
 Die de veêren hangen laat,
 Flaauwe hoop- en moedverliezer,
 Als de wind eens tegenslaat?
 Spotter met een oude tante
 Wie God Hymens gunst vergat?
 Of een vleijer dier verwante,
 Die veelligt — een potje had?
 Eens l' enfant chéri der schoonen,
 Knap, galant en rijkbegaafd,
 Krullend hair en roode koonen,
 En zoo aardig en beschaafd;
 Of — een ongelukkig minnaar,
 Die wel twintig blaauwtjens loopt,
 Vaak verwonnen, nooit verwinnaar,
 Maar die altoos wacht en hoopt?
 Eens een achtbaar man en vader,
 Met tien kinders om hem heen?
 Of een stugge vrouwenmader,
 Met zijn hondjen liefst alleen?
 Een, in wiens berooide zakken
 Schaars een geeltjen binnengleed,
 Die zijn kamers zelfs kan plakken,
 En de kunst van verwen weet?

Of — een deftig, respectabel,
 Hoogstfatsoenlijk *man van geld*,
 In zijn zaken zeer capabel,
 Met de grooten meê geteld ? »

Maar geen antwoord op mijn vragen !
 'k Word niet wijzer dan ik was,
 't Ernstig boek is digtgeslagen
 Voor ik er een woord van las.
 't Zij ! Eens zal de loop der jaren
 Al de nevels op doen klaren
 Waar uw lot zich in verhult.
 Dus — tot zóólang slechts geduld !
 Word intusschen braaf en schrander,
 Word een echte Nederlander,
 Trouw van hart, van zeden rein ;
 Mogt ge eens uwer oudren eere,
 En hoe ooit uw lot zich keere,
 Bovenal een Christen zijn !

VEREENIGING TE AMSTERDAM,
 TOT WERKVERSCHAFFING AAN MINVERMOGENDEN.

Als een bewijs hoezeer de vereenigde krachten van een
 genootschap dikwerf moeilijkheden oplost, en gebeurtenis-
 sen tot stand brengen kan, die voor den alléén werkenden
 mensch onmogelijk zouden zijn ten uitvoer te brengen, deelen
 wij het volgende voorval mede, plaats gevonden door de be-

moeijingen der Vereeniging voornoemd, opgericht onder de Israëlieten alhier, naar het voorbeeld der Vereening: «Tot Ondersteuning van Hulpbehoevenden,» in het jaar 1851 door den Heer Mr. E. VAN NIEROP, en welke inrigting wanneer ook niet geheel alzoo werkzaam, toch hetzelfde doel heeft: n. l. Verschaffing van Naaiwerk aan behoeftige Vrouwen, en bijzonder door het toezigt houden over hare zedelijke en huiselijke belangen haar van wezenlijk nut te zijn: zoo mogt het hun daardoor gelukken de volgende bijna romantische gebeurtenis te doen plaats vinden.

In het jaar 1851 werd de Vereeniging gevestigd. Vele personen meldden zich aan om werk te verkrijgen; onder dezen ook eene arme vrouw, die in vroegere dagen zekeren welstand genoten had. Het Bestuur nam haar aan, en bij de opgave die zij deed, deelde zij mede weduwe te zijn, en dat zij een dochtertje had van twaalf à dertien jaren. De toespraak der Dames Bestuurderessen en de daarmede gepaard gaande nadere vertrouwelijkheid deed intusschen al spoedig meer van haar vernemen.

Haar echtgenoot, zoo bleek het weldra, was niet overleden, maar had zijne vrouw, korten tijd na hun huwelijk, plotseling verlaten. Men zeide dat hij naar een ander werelddeel zoude vertrokken zijn, maar noch van hem, noch van zijne kinderen uit zijn eerste huwelijk, noch van zijne bloedverwanten was eenig spoor te vinden. Hoe dus den man te ontdekken? Vruchteloos en zonder gevolg bleven alle pogingen daartoe. Intusschen stierf de arme en ongelukkige vrouw in het Ziekenhuis alhier. Een zeventienjarig meisje, hetwelk in taal, houding en gelaat, in ontwikkeling en kennis de blijken droeg dat zij van niet onbemiddelde ouders afkomstig was, bleef over, zonder

steun noch leidsman en zonder middelen. Wat moest er nu van dit meisje worden? Eene bedelares, eene ongelukkige verlatene, zoo niet erger? Neen, dit mogt het Bestuur niet gedoogen, en hoe beperkt de middelen ook waren, die voor het welzijn van de werklieden konden besteed worden, besloten zij toch zich het lot van deze Wees aan te trekken, die te ongelukkiger was omdat zij van het overlijden haars vaders geene zekerheid had.

Dit geschiedde dan ook, en nadat men in eene Vergadering naar de bekwaamheden van het meisje onderzoek gedaan en voorloopig voor haar onderhoud gezorgd had, werd er alle moeite aangewend ten einde eene goede betrekking voor haar te vinden, en te gelijk alle nasporing in 't werk gesteld om het verblijf van hare familie te ontdekken.

Het eerste mislukte. Hoeveel moeite Bestuurderessen ook aanwendden, noch als winkeldochter, noch als kweekelinge kon zij eene betrekking, hetzij hier of elders vinden, en er bleef der Vereeniging dus niets anders over, dan haar bij eene fatsoenlijke vrouw te besteden en haar het wollennaaijen te doen onderrigten. Naauwelijks was dit echter dus geregeld en in alles behoorlijk voorzien, en had zich het weesmeisje gedurende eenige maanden in haren nieuwen toestand geplaatst gevonden, of ziet! op zekeren dag komt ter oore van eenen der Bestuurderen een gerucht dat er welligt nog bloedverwanten van de jonge dochter in Frankrijk woonden, en een geacht medelid der Vereeniging, die juist daarop naar *Parijs* vertrok en door haar tot een bepaald onderzoek was uitgenoodigd, bragt, bij zijne terugkeer, (dank zij zijner onvermoeide en weldadige pogingen,) de opgave mede der woonplaats van den vader, de tante en nog twee halve zusters van het verlaten kind, met

bijvoeging, dat die allen tot den deftigen burgerstand behoorden, en noch van het overlijden der moeder, noch van de ellende der dochter iets wisten.

Wat er in het hart van het meisje omging, toen haar die gewigtige ontdekking medegedeeld werd, laat zich eerder gevoelen dan beschrijven. Genoeg, dat sedert dit oogenblik de Vereeniging niet rustte, en de nasporingen vervolgde. Alvorens echter het meisje aan haar gezin terug te geven, wenschte het Bestuur zich te vergewissen of zij naar eisch zou worden opgenomen, en door haren vader *wel* zou worden ontvangen. Een schrijven van eenen hooggeplaatsten Geestelijke aan zekere Fransche familie alhier — en in handen gekomen van het Bestuur — toonde duidelijk aan, hoezeer ook de betrekkingen van het meisje wakker geworden waren door de onderzoekingen, welke te *Parijs* waren geschied. Eene wisseling van brieven tusschen gemelden Hooogerwaarde en de Vereeniging had plaats; ook werden er brieven gewisseld door het meisje en hare familie. — Dit alles had eindelijk ten gevolge, dat de vader te kennen gaf, hartelijk te verlangen naar de komst van zijne dochter. Daar nu de echtgenoot van een der Heeren Bestuurderen zich juist naar *Parijs* begaf, nam zij op het verzoek daartoe, welwillend het meisje onder haar geleide mede.

Bij aankomst behoefden de bloedverwanten elkander niet te worden voorgesteld. Onmiddellijk herkende het meisje hare betrekkingen, van welke zij vroeger nooit iets had vernomen, en ook deze, die haar bij de aankomst van de Spoor-trein wachtende waren, riepen terstond uit. «Dáár, dáár is zij!» — hoezeer zij haar te voren nimmer gezien hadden. Zoo luide spreekt het bloed!

Sedert leeft het meisje gelukkig en tevreden.

Moge zij eenmaal zelve in staat zijn, datgene, wat voor haar gedaan is, ook op anderen in toepassing te brengen; dan is de Vereeniging ruimschoots beloond.

Eene treffende gebeurtenis, voorwaar! — Is het niet opmerkelijk dat de Voorzienigheid de Werkvereeniging uitgekozen heeft, om eerst het meisje voor bedelstaf en ondeugd te behoeven, en daarna, door een' zamenloop van omstandigheden, den vader tot zijne dochter, de dochter in de armen van haren vader te brengen? Zoo ooit eene Inrigting op eenige poging, door haar in het werk gesteld, met vreugde mag terugzien, het is zeker op deze!

Uittreksel, uit het vierde Jaarlijksch Verslag van de *Vereeniging tot werkverschaffing aan minvermogenden* te Amsterdam. 1855.

WIEGEN-INRIGTING TE AMSTERDAM.

ZWANENBURGER-STRAAT N°. 259.

Voornoemde Inrigting, daargesteld door de ijverige bemoeijingen van den Heer Dr. MÜLLER (*President*), in navolging der *Bewaar-Inrigtingen*, heeft reeds een gunstig resultaat opgeleverd, en is der bezigtiging en ondersteuning allezins waardig, daar dezelve in dat gedeelte der stad in eene groote behoefte voorziet. Immers oefenen vele Israelitische vrouwen het vak van koophandel langs den weg uit, en zijn daardoor dikwerf genoodzaakt de kleine kinderen zonder genoegzame verzorging te huis te laten. Zij maken dus van deze gelegen-

heid gaarne een dankbaar gebruik, waardoor voorzeker menig ongeluk met de lieve kindertjes voorgekomen wordt. Wij wenschen deze Inrigting dan ook alle ondersteuning toe, zoodat dezelve voortdurend moge blijven bestaan, en aan onze behoeftige Stadgenooten tot wezenlijk nut verstrekken.

A. A. B.

DE ORGEL-DRAAIJER

TE AMSTERDAM.

Wie, die ook maar het minste gevoel of eenig gehoor voor muziek heeft, kan dat wanluidendste van alle klanken, namelijk dat gekras van vele straatorgels of violen in *Amsterdam* aanhooren, zonder het met verhaasten tred te ontvlugten en eene ontroering te gevoelen, die hij zelf niet beschrijven kan, maar die op zijn gemoed eene uitwerking heeft, dat hem zoo als men zoo krachtig in het Hollandsch zegt, *hooren en zien* vergaat. O! werd toch het patent tot dat draaijen ontzegd, hoe rustig en gelukkig zoude men zich dan niet op straat gevoelen; en bragt dit geluid *ook nog maar eenig* nut te weeg, ik zoude zwijgen, en trachten het geduldig te dragen. Maar, o jammer, bij dat onaangename komt nog, dat het den beoefenaar voor tijd en eeuwigheid ongelukkig maakt. Neen, het is geen voorbarig oordeel dat ik hier uitbreng, hoewel het ook niet op een juist onderzoek is gegrond, naar het in- en uitwendig leven van hen die het vak van Straat-Orgeldraaijer uitoefenen; daartoe heb ik geene gelegenheid gehad, en schoon mij daarom trent

geruchten genoeg ter ooren zijn gekomen, die hunnen toestand alles behalve benijdenswaardig schetsen, spreek ik echter slechts naar eene oppervlakkige beschouwing. Komt, beziet eens met mij van nabij dat gezin daar, dat door een drom van toeschouwers bewonderd wordt. Wat zien wij hier? eenen man in de kracht des levens, met een orgel op een karretje voor zich aan het draaijen! (hoe vermoeijend!) Ontdekt gij onder die half over de oogen neêrhangende pet, eenvoudige onnoozelheid, liefde en zorg voor vrouw en kinderen, lust tot den arbeid, om daardoor op eene eerlijke wijze brood voor zich en de zijnen te verdienen, of ook christelijke onderwerping bij gebrek en armoede? Ziet die vrouw daar met een' viool, waaruit zij eenige toonen doet voortkomen, ten geleide van een zedeloos liedje dat een vijftal kinderen zingende en dansende moeten uitgillen; zegt, herkent ge in het gelaat dier met lompen bedekte moeder, teederheid voor den zuigeling, dien zij, op den arm, half naakt aan weder en wind blootstelt, en reeds met de moedermelk alles onreins naar ziel en ligchaam doet inzuigen; zegt mij, dunkt u dat trouwe ouderliefde, die het kroost eene zoodanige opvoeding geeft, dat het reeds zoo jong door elk fatsoenlijk mensch wordt geschuwd, en bij volwassen leeftijd, of ook nog wel in de jeugd, ligt tot bewoners der Cellulaire Gevangenis wordt veroordeeld! Dergelijke gedachten vervulden mij bij het zien van zulk eene groep, en ten zeerste werd ik bewogen met het lot dier kleinen, die, zoo God het niet verhoedt, zingende en dansende hun tijdelijk en eeuwig verderf te gemoet snellen. O! gij menschenvrienden, die u ten pligt stelt de meest vergetenen in onze Stad op te zoeken om hun het woord en brood des levens te brengen, dat ook déze ongelukkigén uwe aandacht en zorg mogen deelachtig worden, en ik ben verzekerd: gij zult nog

treuriger dingen vinden, dan ik bij een oppervlakkige beschouwing heb kunnen beoordeelen.

B.

DE AJA-SOPHIA KERK TE CONSTANTINOPEL.

De stad *Constantinopel*, eertijds *Byzance* genaamd, ontving van keizer CONSTANTIJN *den Grooten* dezen haren naam. De keizer CONSTANTIJN werd in het jaar 274 geboren, in 306 aanvaardde hij de regering; hij trad in 324 tot de Christelijke godsdienst over, dewelke hij van toen af tot staatsreligie verheef. Nadat hij meester van het geheele Romeinsche rijk geworden was, maakte hij *Constantinopel* tot zijne residentie-plaats.

De bouw der *Aja-Sophia* kerk werd begonnen in het jaar 325 na CHRISTUS geboorte, door dezen Griekschen keizer CONSTANTIJN *den Grooten*, in het 20ste jaar zijner regering, ter eere der eeuwige wijsheid des Scheppers *) en voor het altaar in dezen tempel vereerden de Christen-zonen voor 1500 jaren, den waarachtigen God, en CHRISTUS als den Verlosser der wereld. Dertien jaren later voleindigde de zoon van den keizer CONSTANTIJN den belangrijken bouw van dezen tempel, welk beroemd oorspronkelijk Christelijk gebouw, eenig in de wereld, nog staat als gedenkteeken van oude christelijke bouworde in Byzantijschen stijl. De eerste 100 jaren bleef de tempel onverlet, maar werd vervolgens, ten gevolge van de oproeren aan de vlammen prijsgegeven. THEODOSIUS en ARCADIUS intusschen, de overblijfselen uit de asch gered hebbende,

*) SOPHIA, beteekend wijsheid.

lieten den tempel weder ter aanbidding van God in CHRISTUS herbouwen. Sedert dien tijd, bleef hij, ofschoon onderworpen aan verscheidene aanvallen ter vernietiging, staande, tot op de vreesselijke volksbewegingen in het jaar 532, die den tempel Gods niet spaarden, en de inwendige bestanddeelen gruwelijk mishandelden. De keizer JUSTINIANUS droeg aan de vermaarde bouwmeesters ANTHEMIUS van *Tralles* en ISIDORUS van *Milete* op, de Sophia-kerk weder te herbouwen en dezelve te versieren en op te luisteren met de belangrijke overblijfselen der oude tempels in *Griekenland*, *Italië* en *Egypte*, alsmede met kostbare mariners, porfieren en andere bouwstoffen uit *Klein-Azie*, — acht van de schoonste zuilen uit den tempel van Diana te *Ephese* en even zoo veel uit den zonnen-tempel te *Baälbek* werden weggevoerd om dezen Christelijken tempel te schragen; daarbij voegde men de beroemde zuilen uit den tempel van Cybele te *Cycicus*, welker wit marmer met roozeroode aderen doorwerkt is, en meer andere zuilen die boven andere kostbaar en schoon mogten genoemd worden, werden alle herwaarts gevoerd, om de toenmalige Vorstin onder de Christelijke Kerkgebouwen op te sieren.

De bouwwerkzaamheden duurden acht jaren onafgebroken voort en op den feestdag van CHRISTUS geboorte had keizer JUSTINIANUS bevolen den hernieuwden tempel der Christenen in te wijden, terwijl hij de inwijding van dit verhevenste en rijkste bouwsieraad der gansche wereld in persoon bijwoonde, en op den dag van de inwijding der kerk, daardoor aan Salomo willende doen denken, 1000 ossen, 1000 schapen, 600 herten, 1000 zwijnen, 10,000 hoenders liet slagten, en 30,000 maten koren, en eenige honderde ponden gouds onder de armen liet uitdeelen.

De kerk van binnen heeft van het noorden naar het zuiden

eene breedte van 228 Parijsche voeten en van het oosten naar het westen eene lengte van 252½ Parijsche voeten. De prachtige koepel verheft zich tot eene hoogte van 169 Parijsche voeten. Rondom loopt eene galerij die 56 voet breed is, en van 60 zuilen gedragen wordt.

De pracht van het inwendige van het gebouw, dat zijn licht voornamelijk door 24 vensters in den koepel ontvangt, is in volkomene overeenstemming met het uitwendige. De acht porfieren zuilen van Baälbek, waarvan er vier den grooten koepel, en de vier andere de kleinere koepels schragen; de groene zuilen uit den tempel van Diana, die onder het vrouwenkoor geplaatst zijn, en die anderen, waarop de galerijen rusten, staan nog in al hare schoonheid voor het oog van den verrukten aanschouwer. In het geheel telt men 40 zuilen binnen in de kerk, 60 in de galerijen en 7 bij de ingangen. Van de beide gewelfde voorportalen, aan den ingang van den tempel, opent zich het eene naar het westen met drie en naar het noorden en zuiden met eene poort, het andere voorportaal heeft 16 deuren, waarvan er 5 naar den kant van het eerste voorportaal, 2 naar de zijden en 9 naar het binnenste van de kerk opengaan. Aan het gewelf van deze voorportalen vertoonen zich nog de sporen der kostbare voormalige mozaïkbeelden. Het gewelf van den hoofdkoepel, dat 120 voet in omtrek beslaat, had eenige jaren na de inwijding van JUSTINIANUS eenigzins te lijden, tengevolge eener aardbeving, doch deze beschadiging werd hersteld, en na dien tijd, niettegenstaande herhaalde aanvallen van het het ongeloof werd deze Christelijke tempel, eene volgrees van jaren in stand gehouden onder de Christelijke regeringen van BASILIUS van *Macedonië*, ROMANUS II, ANDRONICUS, de Keizerin ANNA en JOHANNES PALEOLOGO.

In 1453 nam MAHOMED II, beheerscher der ongeloovige Muzelmannen, *Constantinopel* stormenderhand in, doch staan wij alvorens eenige oogenblikken stil, bij de oorzaken die dit gedenkwaardigste feit en deze belangrijke ommekeer in de Christelijke geschiedenis van *Constantinopel*, en van het geheele Grieksche rijk gebragt heeft.

MAHOMED II, een zoon van AMURAT II, in 1430 te *Adrianopel* geboren, gaf reeds spoedig na zijne komst tot de regering blijken van zijne veroveringszuchtige plannen, en vooral van zijne vijandelijke gezindheid jegens den Griekschen keizerstaat, waarvan *Constantinopel* de hoofdstad was, daar hij reeds in 1452 eene sterkte had laten bouwen, ten einde de scheepvaart uit de *Zwarte Zee* naar *Constantinopel* te belemmeren, en dadelijk, nadat de Grieksche keizer CONSTANTIJN XI (DRACOS) zijne bezwaren hieromtrent inbragt, de vijandelijkheden tegen hem begon.

Hij bragt een leger van 300,000 man op de been en liet tevens eene vloot van 300 galeijen en 200 kleinere schepen uitrusten en bemannen. Met deze ontzettende strijdkrachten rukte MAHOMED II in 1453 op *Constantinopel* los, binnen welks muren hoogstens 10,000 Grieken en buitenlanders ter verdediging bijeen waren, want zoo zeer ingesmolten was hier op dit punt de eenmaal zoo verbazende magt van het Roomsche keizerrijk, hetwelk gedurende eenige eeuwen de wereld verontrust en in de bekende hoofddeelen derzelve, de wet voorgeschreven en geheerscht had. Door des keizers CONSTANTIJN DRACOS ongehoefelijke inspanning en verstandig gebruik zijner strijdkrachten gelukte het, gedurende eenigen tijd, zelfs de woedendste aanvallen van den vijand af te slaan, hoezeer MAHOMED II, die zulk eene tegenweer niet verwacht had, alles beproefde, om de stad

te overweldigen. Vergeefs voerde deze zijne soldaten in het verwoestende vuur der belegerden, vergeefs bood hij belooning op belooning, en deed de vlejendste belofte aan dengenen, die het eerst de wallen der belegerde hoofdstad beklimmen zoude, vergeefs liet hij duizende zijner soldaten sneuvelen, want de stad en hare verdedigers weêrston den geweld van hunnen bloedgierigen vijand met onwrikbaren moed. Eindelijk na groote verliezen zag MAHOMED zelf in, dat hij *Constantinopel* niet zoude kunnen innemen, zoolang de Grieken meester bleven van de havens, welke zij met ijzeren ketens versperd hadden, zoodat de vijandelijke schepen er niet konden binnenloopen. Wat doet MAHOMED? Van de kust der *Zwarte Zee* af, achter *Galata* om tot aan de havens, liet hij, in eene lengte van ten minste twee uren, eenen weg banen en effen maken, met groote balken en planken beleggen, en deze rijkelijk met talk en vet bestrijken. Vervolgens liet hij, door middel van groote windassen, galeijen en andere vaartuigen, op dezen houten weg brengen, en deze door trekvee voortslepen; zoo gelukte het hem, binnen eenige nachten 150 oorlogschepen uit de *Zwarte Zee*, gedeeltelijk te water en gedeeltelijk overland naar de havens van *Constantinopel* over te brengen, talrijk bemand en rijkelijk van geschut voorzien, binnen de onbeschadigde ketens. Zeer spoedig hadden de belegeraars eene schipbrug gebouwd, en vele duizenden stonden gereed, over dezelve in de bedreigde stad te dringen. Bij het aanbreken van den dag op 12 Mei 1453 liet MAHOMED II, op een afgesproken teeken zonder eenig gedruisch, van alle kanten den storm beginnen. De Grieken die door dezen eersten aanval van ca 80,000 man, volgens het plan van MAHOMED slechts vermoeid en afgeschrikt moesten worden, om den tweeden meer hevigen aanval der beste troepen niet te kunnen weêrstaan,

ontvingen hen echter op zulk eene kloeke wijze en sloegen hunnen aanval zoo dapper af, dat slechts een klein gedeelte der aanvallers overbleef, de meesten vonden den dood, maar dienden om de diepten aan te vullen, en voor de volgenden, den weg gemakkelijker te maken. Intusschen was de zon opgegaan, en naauwelijks zond zij haar helder licht op het bloedige tooneel, dat reeds in de schemering begonnen was, toen MAHOMED plotseling met de luidklinkendste instrumenten een teeken liet geven, waarop het geschut, dat men intusschen geplant had, van alle kanten op de muren en wallen begon te donderen. Weldra bestormden de Janitzaren en de beste troepen onder een vreeselijk geschreeuw, de bressen, welke op vele plaatsen ontstonden. MAHOMED zelf had een hoog paard bestegen, en vertoonde zich hierop overal en spoorde zijne soldaten aan tot onvermoeide werkzaamheid en herhaald stormloopen. De Grieken verdedigden zich intusschen even dapper en boden den opdringenden vijand den hevigsten wederstand; de mannen vochten vol vuur en deden duizende sneuvelen; vrouwen en kinderen waren steeds bezig hun op alle manieren te ondersteunen — steenen, kokend water, balken, gloeiende ijzeren stangen en meer van dien aard aandragende, om de belegeraars in den afgrond neder te storten! Zoo had de strijd reeds onafgebroken eenige uren voortgeduurd en nog was er voor de Grieken, die, den edelen CONSTANTIJN en den dapperen Generaal JUSTIANUS aan hun hoofd hebbende, wonderen van dapperheid verrigttten, niets verloren: toen een toeval, zooals vaak in bloedige gevechten na eenen afmattenden strijd geschiedt, het lot van dezen verschrikkelijken dag en tevens dat van eenen edelen monarch en van een geheel rijk beliste. Een troep Janitsaren, op eenen post gesteld zijnde, waar het geschut der Grieken elk oogenblik eenige hunner rijen

nedervelde, ontstaken hierover zoo zeer in woede en vertwijfeling dat zij besloten, den dood hunner kameraden, het koste wat het wilde, te wreken. Zij dringen verwoed voort en beklimmen over bergen van lijken eenen wal; de dood maait velen hunner weg, doch des te naauwer vereenigen de anderen zich, des te woedender worden zij en laten zich eindelijk over den beklommen wal, met een luid krijgsgeschreeuw in de stad nedervallen, vechten als wilde dieren en verschaffen intusschen aan andere moedige makkers tijdsruimte om hen te volgen en met geweld in de stad te dringen. De zegekreet verbreidt zich onder de troepen welke zich nog aan gene zijde bevinden en dringt, terwijl zij alle met nieuwen moed bezield voorwaarts rukken, tot in de haven en op de schipbrug door. Deze manschappen bestormen nu een sterk kasteel, wenden het geschut dat zij daar vinden tegen de belegerden zelve, doen deze daardoor van de meest bedreigde punten der wallen verdwijnen en geven alzoo aan anderen de gelegenheid om eene poort te openen, waardoor dadelijk nieuwe scharen als een vloed binnenstroomen, en onder de ongelukkige Grieken dood en verwoesting verspreiden.

Deze aanval was het waarbij de dappere keizer CONSTANTIJN, die een beter lot verdiend had, den heldendood stierf. «Is er dan geen Christen meer,» riep hij in de laatste oogenblikken in vertwijfelende smart, «die zich over mij ontfermt, en mij het overige van mijn rampzalig leven ontnemt?» Met bloed bedekt streed hij tot het laatste oogenblik; en verlaten van het geluk, maar niet van de eer en den roem eens krijgsmans, viel hij onder de zwaarden van eenige Turken die hem niet kenden. Nu drongen de woeste scharen van MAHOMED meer en meer in de ongelukkige stad, welke het rampzaligste tooneel van moord en plundering werd. Duizende inwoners van elk geslacht en ouder-

dom vlugtten in de Sophia-kerk, meenende daar eene veilige schuilplaats gevonden te hebben, doch MAHOMEDS bloedgierige benden kenden geen heilgdom noch ontferming. Zij moordden overal zonder iets te verschoonen, en pleegden daden die te afgrijsselijk zijn om verhaald te worden. Drie dagen lang werd de stad geplunderd, en degenen die hun leven nog redden, hielden niets over, dan een van alles ontbloot bestaan, terwijl duizenden later in slavernij verkocht werden. Des voormiddags ten 10 ure was dit verschrikkelijk bloedbad geeindigd, en de verovering van *Konstantinopel* volbragt. Meer dan 40,000 menschen vonden den dood en meer dan 60,000 geraakten in de ellendigste slavernij, en met den dood van den Griekschen keizer CONSTANTIJN DRACOSES eindigde het Grieksche of Oostersche keizerrijk, nadat het bijna 12 eeuwen bestaan had. — MAHOMED hield aan het hoofd zijner vizieren en onderbevelhebbers zijnen intogt in de stad. De Sophia-kerk gebod hij aan zijne krijgsbenden niet te plunderen, maar liet dezelve voor de Mahomedaansche godsdienst inrigten, zoo als zij ook nu nog de voornaamste moskee van *Constantinopel* is. Nadat hij bevel gegeven had haar in eene Turksche moskee te herscheppen, werd zij met schilderstukken, stukadoor- en pleisterwerk hunner heilige afbeeldingen versierd, na alvorens alle sieraden tot den Christelijken dienst gebruikt, te hebben laten wegnemen.

De Muzelmannen hebben alomme, waar zij de duistere schaduwen hunner heerschappij op plaatsen door de Christenen vereerd, hebben verspreid, deze plaatsen zelve; tot voorwerpen hunner levendigste en ijverigste vereering gemaakt. De Aja-Sophia kerk, de tempel op den berg Morija te *Jeruzalem*, de kerk boven de dubbele grot te *Hebron*, en eene menigte van

andere, vroeger Christelijke heiligdommen kunnen hiervan getuigen. — Na verloop van tijd werden door de Turksche sultans, SELIM II en AMURAT III, uit oorzaak van herhaalde aardbevingen buiten aan den tempel zware ongeproportioneerde steunmuren aangebragt, die den geheelen bouw van de Aja-Sophia moskee eenen origineelen bouwtrant bijzetterden. Alzoo verliepen 400 jaren, en dewijl er geene bijzondere verbeteringen aan den tempel waren aangebragt, begon dezelve van lieverlede onder den onvermijdelijken invloed van den tijd te geraken, en dreigde eindelijk in volkomene bouwvalligheid der vernietiging nabij te komen. Toen was het, dat de tegenwoordige beheerscher van het Turksche rijk, de verlichtte Sultan ABDUL MECHID, de ijverige voorstander der Europeische civilisatie ook in zijn rijk, den wensch gevoelde, dit uitstekende gedenkstuk van Byzantijsche bouwde voor onvermijdelijken ondergang te behoeden, en hij droeg de uitvoering daarvan op, aan den Russischen bouwmeester FOSSATI, die te *Constantinopel* het paleis voor den Russischen ambassadeur gebouwd had. FOSSATI voleindigde met zijnen broeder dit kunstgewrocht, onder de leiding van den hoogen bevorderaar der kunsten, den vroegeren grootvizier RESCHID PACHA, binnen de 2 jaren. De reusachtige groote vergulde halve maan, die op den top staat te prijken, en die in doorsnede 50 Turksche ellen moet bedragen, trekt reeds op zeer verren afstand de opmerkzaamheid tot zich, want als de zon haar beschijnt, ontdekt men haren glans vele mijlen ver in zee. Het gebouw zelf, met den kunstig gebouwden grooten vlakken koepel, die omgeven met eenen kring van halve koepels zich luchtig boven het gebouw verheft, vermag niet alleen de opgewekte opmerkzaamheid van het oog te boeijen, maar zelfs de deelneming van het hart bij verhoogde herinnering op te wekken.

13 — 25 Julij 1850 woonde de jonge sultan met bijzondere plegtigheid en onder toeloop van eene ontelbare menigte volks de heropening van de vernieuwde moskee Aja Sophia genaamd, bij, en na de godsdienst op Mahomedaansche wijze gehouden te hebben, keerde hij zich tot de gebroeders FOSSATI, hen hartelijk dank zeggende en rijkelijk beloonende.

De Heeren FOSSATI, als bouwmeesters der Russische missie bij de Ottomanische Porte, in de gelegenheid geweest zijnde, alle deelen van dit kunstgewrocht, zoowel het uitwendige als ook de gansche inwendige inrigting naar de natuur op te nemen, hebben daarvan een prachtig werk uit 25 platen bestaande laten vervaardigen, hetwelk onder den titel: «Schilderachtig album van de Aja-Sophia kerk, te *Constantinopel*,» te *Petersburg* en te *Londen* uitgegeven is.

Uit het russisch vertaald en met historische
aanteekeningen voorzien.

Amsterdam, Sept. 1855.

F. EDUARD ECKSTEIN.

ZENDINGS LIED.

In nachtelijke droomen
 Werde eens de stem gehoord:
 «Wil tot ons overkomen,
 En help ons met het Woord!»
 En, uit Euroop vernomen,
 Toen nog in nacht gehuld,
 Heeft de overzij der stroomen
 Den nooddrift straks vervuld.

Thands komt in alle richting
 De noodkreet tot Euroop,
 En 't woord der Godsrijksstichting
 Neemt uit het West zijn loop!
 Naar de Afrikaansche zanden,
 Naar Groenlands langen nacht,
 Ja, naar die Morgenlanden
 Wier kroost het tot ons bracht.

Die 't alles kunt vervullen,
 O Trooster, vol genâ'!
 Help Gij, die helpen zullen,
 En met wie Ge uitzend, ga!
 Op dat met 's hemels wolken
 Zijn weêrkomst word' verbeid,
 Die 't Licht is aller volken
 En Isrels Heerlijkheid.

DA COSTA.

HET EERSTE TANDJEN.

A A N * * *

Wel, Vriend! schrijft gij niet in de krant:
 «Ons Zoontjen heeft zijn' eersten tand
 «Op gisteren ontvangen!»
 Of meldt ge 't niet op elken paal,
 In letters folio ovaal,
 Met bloemekens omhangen?

Dat tandjen gaf zoo'n zuur gezigt
 Aan 't poez'lig, lief-aanvallig wicht,
 En traantjens ook in de oogen.
 Gij dacht aan koorts, aan stuipen, ja!
 Aan pokken zelfs, et cetera
 Hoe diep waart ge bewogen!

Och, wordt het jongskens weêr eens bleek,
 Gedraag u dan wat minder week,
 En denk aan 't TWEEDE tandjen.
 Ook spoedig zal uw kindelijn,
 Bij hoofd en maag of and're pijn,
 Gaan wijzen met zijn handjen.

Hoe 't zij, — ontvang met Moederlief,
 Voor 't mondstuk van uw' hartendief,

Mijn' welgemeende groeten.
 'k Hoop weldra statig, vlug en koen,
 Een fraaijer zegenwensch te doen,
 U vrolijker te ontmoeten!

Amsterdam,
 17 Augustus 1854.

P. VAN EIK.

DE HOLLANDSCHE TAAL.

Ja, u, mijne geliefde moedertaal! wil ik eenige woorden wijden, daar mij niet alleen voor u het harte zoo vol is van liefde, maar zulks ook door mijn verstand gebillijkt wordt; want steeds was ik in mindere of meerdere mate getroffen en geroerd door de kracht en schoonheid der Hollandsche Taal, zoo als zij in liefelijke eenvoudigheid uit het hart voortkomt, als daar waar zij zuiver, met smaak en oordeel, of op eene verhevene wijze gesproken wordt. Slechts weinige der levende talen halen in kracht, buigzaamheid en omvang bij die van *Nederland*, hoewel zij nog voor zooveel uitbreiding en veredeling vatbaar is. Zeg niet, gij, die dit leest, maar zulks niet gelooft, «gij, die dit schrijft, zijt welligt onwetend genoeg, dit te denken, om dat gij geene andere kent, noch goed verstaat of spreekt.» Ó neen, die dit ter neêr schrijft, heeft vele talen in zijne magt en getuigen zij, die hem van nabij kennen, of niet eenige van dezelve hem eigen zijn als de Hollandsche. Dus, niet uit onbekendheid met andere is het, dat hij aldus oordeelt, schoon hij ten volle overtuigd is, dat de Nederlandsche Taal nog zeer veel verbeterd kan worden; daarom zij het tot ieder Hollander gezegd: «beoefen *uwe* taal, tracht haar ook in den dagelijkschen omgang te verbeteren en te veredelen, en in schoonheid van

woord en uitdrukking te verheffen en uit te breiden. » Zeg niet : « dat is der Geleerden werk ; » o neen , laat niet aan hen alleen over , wat ook gij kunt en moet doen ; het is de plicht van elken burger de nationale eer tegenover andere volken op te houden en voor te staan ; dat zulks dan ook zij in den ijver voor de schoonheid van uwe taal , en wanneer een gansch volk zich alzoo daartoe bevljigtde , en ieder er zich op toelagde geduriglijk , (ook bij allen eerbied voor vreemde talen ,) zijne eigene te beoefenen en hare bronnen en middelen met verstand en oordeel tot hare verfijning ook in het dagelijksche leven te bezigen , wat zou dan niet over een twintigtal jaren de Hollandsche Taal tot eene schitterende hoogte kunnen gebragt zijn.

« Laat Vaderlandschen gloed dan aller hart verwarmen

« En elk zijn landgenoot met broederliefde omarmen ;

« O laat de Vaderlandsche *taal* ,

« Die *taal* waardoor de geest der aangebeden Vaderen

« Zoo krachtig stroomt , de harten zaam vergaderen ,

« En *zij* gehoord , gevoeld , herdacht in hut en zaal ! »

L.

J. B.

HET VRAGEN TER WILLE VAN ANDEREN.

Iets *van* een ander te vragen is zeer zelden eene aangename zaak , want daardoor stelt men zich immers beneden dengene tot wien men een verzoek rigt , en gevoelt zich als een ondergeschikte tegenover eenen Magthebbende , en het is voor de ijdelheid van ieder mensch toch veel streelender tot de laatsten , dan tot de eerstgenoemden te behooren ; ja zelfs daar waar de

meest vermogende Oppermagt tegenover de grootste afhankelijkheid bestaat, is dikwerf nog voor velen tot het *vragen* om datgene wat tot geluk onontbeerlijk is, eene groote zelfverloochening noodig, namelijk in het gebed tot God, en dat niettegenstaande Hij die de Waarheid zelve is, gezegd heeft: «Roep Mij aan in den nood en Ik zal u helpen,» en Zijn geliefde Zoon zulks bevestigt met de woorden: «*Alles* wat gij in Mijnen naam bid-den zult, dat zal Ik u geven.» Met deze schoone belofte in de hand is het niettemin eene waarheid dat vele menschen een groot gedeelte huns levens doorbrengen ja; *soms, helaas!* ster-ven, zonder immer een hartgrondig gebed tot Hem te hebben geuit!

Is dus het *vragen* aan een Almagtig God voor den hoogmoe-digen mensch vaak een moeilijke taak, hoeveel zwaarder is het dan niet voor hem om zulks te doen tegenover zijns gelij-ken, het *vragen* van den eenen mensch aan den anderen. Vraagt het den Jongeling, die de bevestiging van zijn levensgeluk ver-wacht in het bezit van een hem dicrbaar geworden Meisje, en op zijne aanvraag om zich met hem door den heiligen band des Huwelijks te vereenigen, het gewenschte Jawoord mogt ver-nemen, of hij ook niet blijde was, toen de *vraag* daartoe gedaan en *voorbij* was? en hij zal u voorzeker antwoorden, dat, zelfs bij eene niet ongegronde hoop op een gunstig antwoord, niette-min het uitspreken zijner *vraag* hem vaak als in de keel bleef steken, en zijn hart als van eenen drukkenden last verligt was, toen zijne wenschen *geuit* waren.

Is dus het *vragen* reeds zóó moeilijk, daar waar eigenbe-lang er toe bemoedigt, of het uitzigt op vermeerdering van levensgeluk alle hinderpalen tracht te overwinnen, hoe veel moei-jelijker is het dan niet, om te *vragen*, zonder dat, zelfs bij de

verkrijging van het gewenschte antwoord, zulks den vrager iets verrijkt of gelukkiger maakt dan hij was vóór hij den mond daartoe opende; wij bedoelen namelijk daar waar de eene mensch zich tot den anderen wendt met eene bede op de lippen, ter wille van eenen *derde*, die noch den moed noch het regt daartoe heeft; ja waarlijk, geachte lezer, zoo ergens *zelfverloochening* een eerste vereischte is, het is bij het laatstgenoemde vragen. Twijfelt gij er aan? zoo durven wij vrij veronderstellen dat gij zulks nog nimmer hebt gedaan, en wij veroorloven ons u aan te raden: beproef het eens, — te meer daar, hoe onaangenaam het ook is, en gij er geen dadelijk voordeel door verkrijgt, dit zeker is dat gij er u zelve een schat van — *menschenkennis* door vergadert, die soms in het leven niet ondienstig is; maar zoo gij geenen lust gevoelt deze proef op ons beweren te nemen, welnu, vraag het dan aan hen die het liefdewerk van bij de meergegoeden ten behoeve der mingegeoden gaven en giften te *vragen* bij ervaring kennen, die de moeilijke taak van *persoonlijk* om ondersteuning voor de oprigting of instandhouding van weldadige Vereenigingen of Genootschappen te verzoeken, bij herhaling hebben verrigt, en wij durven verzekeren dat zij u antwoorden zullen: «Zoo het den hoogmoedigen mensch reeds moeilijk is, om ter wille van eigen geluk zich eene *bede* te getroosten, dan is het voor den van natuur jegens zijne naasten zoo liefdeloos gezinden mensch *onmogelijk* om ter wille van een ander belangeloos te *vragen*, tenzij de God der Liefde zelf er hem toe bekwame, en door Zijnen Geest den baatzuchtigen mensch iets van Zijne *nooit volprezene* menschenliefde doet deelachtig worden; ja het is alleen Zijne kracht die den zwakken mensch eene dusdanige overwinning op zichzelf doet behalen, dat hij het waagt om bij vriend en

vreemd aan te kloppen, en voor zijn beoogd philanthropisch doel medemerking en ondersteuning vraagt. Maar waarom, zegt gij misschien, is dit zoo moeilijk; hij vraagt immers niet voor zich zelve maar voor de armen? Gij hebt gelijk; maar stelt hij zich niet bloot aan eene geheele andere opvatting van zijne zuivere bedoelingen? moet hij niet eene al of niet gunstige beantwoording zijner vraag afwachten? worden hem niet vaak onder de beleefdste termen vragen en gezegden gedaan, door welke zijn gekrenkt eergevoel hem het bloed naar hoofd en wang doet stijgen, worden toegevoegd die hem met eenen *bedelaar* gelijk stellen? heeft hij niet dikwerf ontmoetingen die zoo God en andere goede menschen het niet verhinderden, hem het aangevangene werk dat hij ondersteuning *voor velen tot nut* konde worden, echter door de hardheid van eenen *egoïst*, zouden doen neêrwerpen en onder de voeten treden? Dit treft des te gevoeliger wanneer het door hen geschiedt van wien hij zulks het *minste* had verwacht, aan wier deur hij zoo welgemoed had aangeklopt, en wien hij op zoo zekeren toon had gevraagd. Maar Gode zij dank (van wege de duizenden door zulk vragen beweldadigden) niet alle zijn als de laatst voorgestelde, er zijn er ook die den ijverigen vrager vriendelijk welkom heeten, die door hunne woorden olie en balsem gieten in de wonde door hunnen meedoogenloozen buurman geslagen; die ter bereiking van het doel hem niet alleen met raad en daad gaarne ondersteunen, maar hem ook aanmoedigen om het begonnen werk voort te zetten, hem hunne krachtige medewerking beloven en den Goddelijken zegen op zijne onderneming toewenschen. O! die alzo den *vrager* ontvangt en toespreekt, hij weet zelf niet hoeveel hij heeft gedaan; de gift toch die hij gaf in geld was bij verre na niet zoo belangrijk als de invloed zijner woorden, die den *vrager*

zoo gesterkt heeft, dat hij 't besluit opvat om zich niet weder door eene onheusche behandeling te laten afschrikken maar op de ingeslagen weg met vertrouwen op Gods zegen voort te gaan, en bij het belangeloos gebragte offer van tijd en krachten, zich des noodts ook onwil en onaangename woorden te getroosten; daarbij gedenkende aan Hem «die alom het land doorreisde goedgeoede,» en — ten laatste nog daarvoor Zijn heilig leven moest ten offer brengen. Daarom gij allen, tot wie de bedegeschiedt om eene kleine gave ten beste van een' derde, ach, houdt uwe beurs niet gesloten, en bijzonder daar waar zulks *persoonlijk* gedaan wordt, bedenkt daarbij dat, zoo gij 't *kunt* doen, het *veel* gemakkelijker is te *geven* dan te *vragen*, en zoo uwe omstandigheden u noodzaken de gevraagde hulp te *weigeren*, welnu toont dan ten minste door een vriendelijk woord, dat u zulks leed doet. Er zijn toch geene omstandigheden die een fatsoenlijk mensch *noodzaken* om eene beleefde vraag bits, of op eene afschrikkende wijze te beantwoorden: de weigering is reeds genoeg; een hard woord *behoeft* haar niet te vergezellen. Maar gij zegt misschien, «er is zóó véél te geven, men wordt zoo dikwerf gevraagd;» 't is waar, wij erkennen 't gaarne, maar er is ook *zoo veel behoefte*; tegenover zóó veel *weelde* zóó *veel ellende*; beter dan nog goedschiks gegeven, dan dat 't later door geweld ('t geen God verhoede) *genomen* wordt. Maar niet allen denken alzo; velen toch zijn zij die gaarne en bij elke aanvraag iets van het hunne mededeelen voor lijdende natuur- of stadgenooten; getuigen daarvan de vele Gestichten en Inrigtingen die hun bestaan aan weldadigheid verschuldigd zijn. Eere zij hen die de daarvoor *gevraagde* hulp en medewerking, welwillend hebben beantwoord; op hen zijn van toepassing de woorden van den Verlosser, «het is zaliger te *geven* dan te *ontvangen*,» en geen dronk

water, in Mijnen naam gegeven, zal Ik onbeloond laten; *Ik* ben arm, hongerig en naakt geweest, en gij hebt mij bezocht, gespijsd en gekleed: « *Gaat in tot de vreugde uws Heeren.* »

A.

HET VREEMDELINGEN-CONGRES TE AMSTERDAM,
TER GELEGENHEID DAT VAN UIT VERSCHILLENDE LANDEN GELDEN
NAAR HOLLAND WERDEN GEZONDEN VOOR DEN
WATERSNOOD.

(Zamenstelling *verdicting*, — feiten *waarheid*.)

President, de heer VAN AMSTEL.

Secretaris, de heer A. HOLLANDER.

Penningmeester, de heer C. LEEGHWATER.

BUITENLANDSCHE LEDEN :

Engeland, Lord ALBION.

Frankrijk, LE CHEVALIER DE L'AIGLE.

Duitschland, de Baron VOM RIJN.

Noord-Amerika, Mr. UNION.

Spanje, DON CASTILLIE.

Oost-Indië, de Heer BATAVIER.

West-Indië, de Heer SLAVONIA.

Rusland, Prins MOSCOWITS.

Commissiën uit de Provinciën in *Nederland*.

De Voorzitter opent de Vergadering met de volgende toespraak.

«Hooggeachte Heeren! zeer gewenschte hoorders. Alvorens in eenige bijzonderheden te treden omtrent den aard en het doel van deze zamenkomst, betuig ik u allen mijnen dank, voor de welwillendheid waarmede gij onze uitnoodiging daartoe hebt aangenomen, alsmede voor uwe vereerende tegenwoordigheid in dit Comité, en heet u dus bij dezen allen *welkom* in ons midden. — Daar het echter bij alle te behandelen zaken noodig is dat men vooraf den aard en het doel eener Inrigting regt kenne om alsdan elkander te beter te verstaan, zoo zal ik zulks bijzonder voor onze geachte Buitenlandsche Leden, in korte trekken trachten duidelijk te maken. Dit Congres, dat geen' bepaalden naam draagt, treedt slechts dan in werking, wanneer bijzondere gebeurtenissen zulks noodzakelijk of wenschelijk maken. Zoo zijn wij thans vergaderd ten gevolge van den voor *Nederland* en vele menschen zoo noodlottigen *watersnood* in de Provincië *Gelderland* enz. In bijzonderheden daaromtrent uit te weiden is, dunkt mij, bijna overbodig, daar dezelve nog zoo kort geleden heeft plaats gehad, en door de dagbladen en allerlei geschriften zoo uitvoerig is medegedeeld.

Evenwel mag men ordeshalve en overeenkomstig het karakter dezer Vergadering, een beknopt overzicht van de oorzaak en gevolgen der vreesselijke overstroming niet achterwege laten.

Op den schoonen zomer van het jaar 1854, die zich kenmerkte (bij veel treurigs) door eenen bijzonder vruchtbaren oogst van de eerste levensmiddelen, volgde een aangename herfst, die zoo lang aanhield, dat men naauwlijks gelooven konde, zich in de maand December te bevinden, en werkelijk meende, den winter te zullen doorkomen, zonder zijne gewone ver-

schijnselen te zien, of zijne nijpende koude te gevoelen. Doch weldra ondervond men dat alle menschelijke berekeningen van de toekomst ongewis, en die omtrent weêr en wind niets meer dan gissingen zijn. Eensklaps in het midden der maand Januarij (1855) viel eene strenge koude in. Binnen korten tijd had het ijs eene sinds lang niet gekende dikte verkregen, en reeds in het begin van Februarij had de koude zulk eene hevigheid en vast standpunt bereikt, als sedert jaren in *Europa* niet gevoeld was. De wateren der rivieren in *Duitschland* waren door bergen van ijs als tot de vastigheid van ijzer gesmeed, waartegen alle menschelijke kunst en krachten te vergeefs waren. Het spreekwoord zegt: «de mensch vermag veel,» 't is waar; maar tegenover de krachten der natuur in hare verbolgenheid, is toch alle vernuft ijdel, en des menschen kracht gelijk een rietstaf in de hand van eenen woedenden reus. Reeds lang toch had men voorzien, dat de voortstuwing der wateren van den Boven-Rijn die in zijnen loop verhinderd werd door de opeenstapeling der sneeuw en ijs massaas, zich, ingeval eene plotselinge en krachtige dooi inviel, (die bij het vergevorderde jaargetijde zeer waarschijnlijk was,) eenen doortogt banen zouden, waarbij eene nootlottige uitbarsting te vreezen was, en ditmaal had men zich niet bedrogen. Te midden der hevige koude, viel een' zware dooi in, en op den 5^{den} Maart klonk het heinde en ver: «watersnood! watersnood! de Rijn is losgebroken het bloeiende *Gelderland* is overstroomd; duizenden menschen zijn in gevaar van leven goed en have te verliezen in de golven. Het is God allcen die *redden* kan! maar menschen helpt — en bidt voor ons!» Het noodgeschrei werd niet te vergeefs geslaakt noch gevoelloos aangehoord. Alle krachten werden ingespannen, om

menschenlevens te behouden, en hartverscheurende tooneelen hadden daarbij plaats. Hier zag men schotsen ijs, met eenige vrouwen en kinderen beladen, en door den stroom voortgestuwd; ginder ontwaarde men drijvende wiegen met slapende zuigelingen in eenen hopeloozen toestand verkeerende, en verder het nog even zichtbare dak van een wankelend huis of een boom, waarop grijsaards en jongelingen in het bruisende element den dood voor oogen hadden. Een ouderpaar zag hunnen grijzen vader en vier hunner kinderen in de golven verzinken. De vrouw houdt nog een kind in den arm geklemd, ziet een ander voorbij drijven en in moederlijke wanhoop *alles* vergetende, wil zij *dat* redden, en houdt een *lietje* in haren arm, terwijl het levende kind haar daardoor is ontvallen, en even als zijne vier zusjes den dood in de wateren vindt. Doch waartoe ons gevoel op nieuw te schokken door in bijzonderheden te treden die wij allen kennen; het zij genoeg te herhalen, de *watersnood* was schrikbarend in zijn ontstaan, en vreesselijk in zijne gevolgen; vele menschen verloren daarbij het leven, goed, of have, en werden van welvarende landbouwers tot bedelaars gemaakt. Duizende lagchende weiden, uitgestrekte korenvelden, aanzienlijke hoeveelheden aardappelland, eene menigte vee en talloze huizen werden aan de toemelooze golven prijs gegeven. Maar was de nood groot — zelfopofferende hulpe bleef niet achter, en niet weinige waren de voorbeelden van moed en liefde, waarbij het gevaar voor eigen goed en leven gering geacht werd, omdat van anderen te redden. Maar tot *wien* drong de noodkreet het eerst', wie snelde vóór allen naar de plaats des onheils? Het was Neêrlands Koning, de geliefde vorst WILLEM de derde, ongevraagd en terstond nam hij het besluit zich in persoon daarheen te begeven en te helpen waar hulp moog'lijk was.

Naauwelijks was deze gedachte ontstaan of de daad volgde.

Door een kleinen stoet getrouwe onderdanen vergezeld, snelde de Vorst er heen. Z. M. reisde dag en nacht door, en weldra bevond hij zich te midden der verwoesting. Hoe sterkte reeds de tegenwoordigheid en het zien van den «vader des volks», de handen der redders en helpende vrienden. Met milde hand hielp de koning waar te helpen was, snelde van de eene plaats naar de andere, en moedigde elk door eigen daad en voorbeeld tot hulpe aan. O was het ongeluk groot, — reeds dadelijke balssem werd in de wonden gestort, bij het zien van zooveel edels, zooveel schoons; en eere zij den Vorst tot in het late nageslacht, voor het geen hij toen heeft gedaan. Ook de algemeene hulpvaardigheid bleef niet achter; honderden menschen werden gered, en geherbergd, waartoe kerken, huizen en schuren gastvrij werden opengesteld. Voor voedsel en kleeding werd zorg gedragen; duizenden guldens werden oogenblikkelijk gezonden, en balen goederen en korven met levensmiddelen er heen gebracht. Als om strijd wedijverden particulieren, Genootschappen, Inrigtingen, rijken en armen, volwassenen en kinderen, wie het eerst en het meeste helpen zoude, en er werd ook geholpen, maar de schade door zulk eene overstroming kan men wel lenigen en dragelijk maken, doch die geheel te *herstellen* of te *vergoeden* is bijna niet mogelijk; zij wordt gevoeld van jaar tot jaar, en er zal een geruim tijdsverloop toe noodig zijn, eer de verwoeste gronden hunne vroegere vruchtbaarheid zullen herkregen hebben. — Werd er in *Nederland* veel geld en gaven gegeven, in het Buitenland bleef men daarin ook niet achter, maar spoedig reeds bragt men aanzienlijke offers der liefde, hetgeen niet alleen eene krachtige hulp in den algemeenen nood was en dankbaar aangenomen werd, maar tevens een ver-

blijdend bewijs leverde dat, hoe ook het kleine *Nederland* bij velen naauwelijks gekend of geteld wordt, het echter in nood zijnde, ook op de hulp en bescherming van deszelfs magtige naburen en verwijderde bondgenooten mag rekenen, en waarvan de aanwezigheid alhier van deszelfs afgezanten op nieuw een bewijs levert.

Maar, mijne geachte vrienden, vergeeft mij uwe aandacht zoo lang te hebben bezig gehouden; zulks was mijn voornemen niet, doch de treurige herinnering aan de jongste ramp heeft mij ondanks mij zelven medegesleept en mij bijna doen vergeten dat ik deze eervolle Vergadering wel mogt leiden, maar geenszins als woordvoerder voor haar moest optreden. Ik vraag dus verschooning voor deze uitweiding, en tenzij iemand nog iets in het midden te brengen hebbe, verzoek ik den heer Secretaris de verzamelde opgaven der door het water aangerigte schade, ons welwillend mede te deelen.

Na eene algemeene dankbetuiging aan den President voor de vermelding van de oorzaak en de gevolgen van den *watersnood*, (hetwelk met belangstelling werd aangehoord) en niemand afzonderlijk het woord vragende, leest de heer HOLLANDER het volgende:

Mijne Heeren!

Hoe gaarne ik aan het verzoek van onzen President zoude willen voldoen, om u eene juiste statistieke opgave te geven van de door de jongste overstroming aangerigte schade, zoo moet ik echter tot mijn leedwezen betuigen dat zulks mij thans ondoenlijk is. De ramp toch is van eene te groote uitgestrektheid om nu reeds daarvan de cijfers met naauwkeurigheid op te geven; wat ik echter daaromtrent heb

kunnen verzamelen, wil ik u gaarne mededeelen. Door den watersnood zijn geheel of gedeeltelijk overstroomd de nederlandsche provincien *Gelderland, Noord-Brabant, Utrecht en Zuid-Holland*. Vele belangrijke dijken zijn op verschillende plaatsen doorgebroken, waardoor het ontzettende getal van *honderd drie en twintig* (123) gemeenten of steden en dorpen geheel of gedeeltelijk werden overstroomd, waaronder het meest geleden hebben, in *Gelderland*: de gemeenten *Culenburg* en omstreken, *Veenendaal* en omstreken, *Vuren* en *Dalen*, *Lienden* en *Ingen*, *Dreumel*, *Zalt-Bommel*, *Ubbergen* en omstreken, *Millingen*, *Gendringen*, *Wamel* en *Leeuwen*, *Brakel* en omstreken, *Apellern* en omstreken, in 't geheel 44 gemeenten.

In *Noord-Brabant* hebben het meest geleden: *Lith*, *den Dungen*, *Esch*, *Orthen* en *Gerwen* in 't geheel 18 gemeenten.

Provincie *Utrecht*: *Stichts-Veenendaal*, *Rhenen*, *Leusden* en *Stoutenburg*, *Woudenberg*, *Renswoude* en *Amersfoort*.

In de provincie *Zuid-Holland*: *Asperen* en omstreken, *Leerdam* en *Schoonrewoerd*.

Ontzettende ramp voorwaar, en eene *herhaalde* beschouwing wel waardig. *Nederland* toch, telt slechts 7 provincien, en wanneer dus daarvan 4 geheel of gedeeltelijk zijn overstroomd, mag het wel als eene volksramp aangemerkt worden, wanneer daardoor een aantal van omstreeks 600,000 landgenooten plotseling in meerdere of mindere mate beroofd worden van leven, goed of have, en alzoo afhankelijk zijn van de weldadigheid van hen, die het gevaar ontkomen of daarvan gespaard bleven; schoon vele menschen in de wateren het leven verloren, zoo is echter het getal daarvan niet zoo groot als men aanvankelijk vreesde. Eene juiste opgave is echter nog niet met zekerheid bekend, evenmin de uitgestrektheid der onbruikbaar gemaakte gronden en landerijen. Thans is van

vele plaatsen het water *nog niet* weggezakt, zoo als dit in de omstreken van *Gorinchem* het geval is. Aan den Rijn-Spoorweg kostte de herstelling der door het water daaraan veroorzaakte schade *f*10,000, en om slechts iets te noemen ten bewijze van de hoegrootheid der algemeene schade, diene de mededeeling, dat de herstelling der doorbraak van den dijk te *Lith* dezer dage is aanbesteed geworden voor *f*51,000, en boven dit alles de onberekenbare gevolgen welke zoodanig een toestand in het midden des winters op veler gezondheid en het zwakke gestel van menigeen moest uitoefenen. Niets toch is schadelijker voor het ligchaam dan gevatte koude, en te midden van een door het water doorweekten grond, met gebrek aan warme kleeding, beschutting en gezond voedsel te moeten worstelen. Het is waar, daarin werd aanvankelijk voorzien; en massaas van een en ander aangebragt; maar zulks konde toch onmogelijk oogenblikkelijk aldaar zijn, en vele ongelukkigen bragten dagen en nachten in doodelijke angsten door, op ijs-schotsen, boomen en daken van huizen, *eer* men hen gewaar werd of bereiken en redden konde. Doch dat wij bij dit overzicht niet moedeloos worden; vertrouwen wij op dien God, die wel *Nederland* heeft geslagen, Zijne wateren doen stroomen, maar ook gesproken heeft: «tot hiertoe en niet verder!» Werden éénige provincien overstroomd, de andere bleven bewaard, schoon zij niet regtvaardiger waren noch beter gelegen dan deze. Nog kort geleden werd ook *Amsterdam* bedreigd, maar genadig gespaard. Zoo wij ons dus in ootmoed buigen voor de slaande hand des Heeren, heffen wij het hoofd weder omhoog en erkennen wij: De Heer kastijdt de Zijnen; Hij werpt ter neder, maar wil ook weder oprigten; in de toegevlloeide hulp in gelden en gaven was het de God der liefde die werkte, en daartoe de harten

bewoog en de handen mildelijk opende; en zoo deze gebeurtenis in de geschiedrollen van *Nederland* eene treurige bladzijde aanvult, de keerzijde daarvan zal voorzeker ook getuigen van zeldzame bewijzen van hulpvaardigheid en opofferende liefde, zoo hier als elders bewezen; alsmede dat de plaats gehad hebbende watersnood, de band tusschen den geliefden Vorst en het volk des te hechter en onverscheurbaarder heeft verbonden.

Ook de vriendschaps-betrekking tusschen ons en andere volken heeft daardoor niet geleden, maar is des te vaster bevestigd. De goede God geve dat zulks tot eene duurzame eensgezindheid en eenen aanhoudenden vrede moge medewerken, ook in deze veelbewogene tijden; dit is mijn hartelijke wensch!

Ik heb gezegd.

De President bedankt den Secretaris voor het gedane verslag en hoopt dat de werkzaamheden, verbonden aan de zamenstelling daarvan, ruimschoots mogen beloond worden, door daardoor ook anderen te hebben opgewekt tot milde ondersteuning van de ongelukkigen die daarvan het onderwerp uitmaken. Vervolgens vraagt hij of hierop ook iemand het «woord» wenscht te voeren, en zoo niet, verzoekt hij den Penningmeester de nota der ingekomene giften te willen mededeelen. Hoewel niemand in het bijzonder het woord verlangt, betuigt echter elk zijne verwondering over de uitgestrektheid der ramp, zoo als die door den Secretaris is medegedeeld, en door allen met aandoening gehoord, zeggende, dat, wat men zich van de verwoesting ook voorgesteld had, men niet gedacht had dat zij zoo erg geweest was, en men gaarne belooft bij voortduring de behulpzame hand te bieden tot leniging daarvan. Geene aanmerkingen meer gemaakt wordende, gaat de heer LEEGHWATER over tot de me-

dedeeling der getallen van de geschonkene gelden zoo in *Nederland* als elders.

Geachte Hoorders!

Met genoegen willende voldoen aan den wensch van den Voorzitter van dit Congres, om u mede te deelen het bedrag der gelden, zoo in *Nederland* als elders bijeengebragt tot leniging der noodlottige ramp van den 5^{den} Maart, zoo moet ik echter vooraf opmerken, dat ik bij 't verzamelen dier berigten op vele moeilijkheden stiet, eensdeels omdat die op zóó verschillende plaatsen en tijden gegeven zijn, en anderdeels, omdat men daardoor bij 't tot één brengen van cijfers ligt in herhaling vervallen kan en onwetend de getallen verdubbelen. Hierover peinzende kwam mij in handen het *«verslag der Algemeene Commissie te Amsterdam ten behoeve der Noodlijdenden door den jongsten watersnood.»* Deze particuliere commissie bestaande uit den Heer W. J. A. JOLLES, voorzitter, en veertien andere Heeren hebben zich beijverd om zooveel mogelijk gelden te verzamelen, en op de best doenlijke wijze aantewenden, en het mogt haar gelukken de aanzienlijke som van *honderd vijf en twintig duizend, tweehonderd twee en veertig gulden, twee en zestig centen*, f 125,242,62 ct. te ontvangen, waarmede natuurlijk veel leeds is gelenigd geworden, daaronder waren bijzondere giften en ook vele van buitenslands. — Z. M. onze Koning, hoewel eene aanzienlijke hulp verleenende aan de bezochte plaatsen zelve, gaf ook aan deze commissie door de toezending van eene belangrijke som zijne hooge goedkeuring op hare werkzaamheden te kennen, en dit vorstelijk voorbeeld vond navolging; er ontstond te *Amsterdam* en elders als het ware een edele wedstrijd wic het eerst of het meest helpen zoude. Eene gift door de Heeren LEEMBRUGGEN, GUEPIN en MEUSKENS

van f 10,000, was een groote hulp, te meer daar dit zoo spoedig werd gegeven. De Spoorwegen en vervoermiddelen boden hare hulp kosteloos aan; Inrigtingen en Genootschappen, hielpen zooveel zij konden, door met buitengewone *zorg en spoed*, eetwaren en kleedingstukken te doen gereed maken. In Schouwburgen en Concert-zalen werden voorstellingen gegeven waarvan de opbrengst ten behoeve van den watersnood dienden, en waaronder wij met genoegen vermelden een Concert gegeven door Mevrouw GOLDSCHMIDT, geboren JENNY LIND. — Maar niet alleen deze belangrijke giften bragten de voornoemde aanzienlijke som bijeen, neen ook zij die zelve in nood verkeerden, alsmede kinderen en dienstboden droegen het hunne daartoe bij, en de motto's die vele toezendingen vergezelden, gaven dit vaak op treffende wijze te kennen, als: «*Helpt SPOEDIG landgenooten,*» «*Op hoop van navolging.*»

«*Eens anders leed te helpen dragen, is ook voor kind'ren zoet.*»

«*Van de werklieden op eene fabriek. Drie dienstmeisjes: Alle beetjes helpen. Drie dienstboden.*

«*Komt makkers uit den dienstbren stand,*

«*Schenkt ook nu wat voor Gelderland.*»

«*Van een weesje; de opbrengst van de verloting van een gouden horologie-ketting; vijf en twintig israëlitische bakkers; een schipper; dit helpt ook, met een gouden ring en doekspeld; opbrengst der collecte op eene Vergadering; het corps mariniers, — uit een spaarpot; van een dames loterij; op eenen gedenkdag.*»

«*O God! geef heil, en red door Uwe hand*

«*Uit vrije gunst het zuchtend Vaderland!*»

«*Gecollecteerd te Veenuizen (Maatschappij van Weldadigheid)*

door de suppoosten en de aldaar verpleegde behoeftige arbeidsgezinnen *f* 1000, waaronder *f* 1 met de regels:

Deez' gift is zeker klein,
Maar toch dit maakt haar groot,
Door dien de gever zelf,
Leeft van genadebrood.

Nog met *f* 1:

Ziet gij ginds uw' broeder lijden,
Doet hem door uw hulp verblijden,
Want Hij, uw Vader en uw Heer,
Geeft wis uw gift met *intrest* weêr.

Behalve de giften in geld, waren ook van eene onberekenbare waarde die in kleedingstukken en levensmiddelen. Balen toch van doelmatige goederen werden ontvangen en hoogst welkom was de toezending van aanzienlijke hoeveelheden *warne* spijs.

Naauwelijks was de treurmare in *Nederland* gehoord en in de *eerste* behoeften der Noodlijdenden voorzien, of ook van het Buitenland daagde hulp op en aanzienlijke gelden werden hierheen gezonden waaronder de volgende plaatsen onzen hartelijken dank verdienen, te weten: *Groot-Brittanje, Frankrijk, België, Hamburg, Pruissen, Zwitserland, Saksen, Oostenrijk, Bremen, Denemarken, Hessen-Darmstad, de Havannah, Noord-Amerika*, enz., welke giften de somma beliepen van *f* 20,000. Na de uitgave van voornoemd verslag hebben de dagbladen nog bekend gemaakt de ontvangst van aanzienlijke giften uit de nederlandsche oost- en westindische bezittingen, *Petersburg, Tunis* enz. Doch de hier genoemde getallen zijn bij verre na niet allen die in het geheel zijn gegeven, er zijn nog onderscheidene kleine commissiën geweest voor afzonderlijke plaatsen of perso-

nen, waardoor ook veel goeds is gesticht; ook de opbrengst der rijks-collecte (20 Maart) heeft de verwachting daaromtrent niet teleurgesteld, en in andere steden in *Nederland* is veel gedaan, zonder de bemoeijingen van de genoemde commissie; maar waartoe alles speciaal op te noemen? Wij zijn toch, waarde vrienden, dezen avond niet bij elkander gekomen om ons te vermoeijen met statistieke opgaven, integendeel, zoo ik wel heb, is het doel dezer bijeenkomst om het treurig verleden ons te herinneren, en zoo mogelijk elkander tot verdere hulp voor de ongelukkigen door den watersnood op te wekken, daar er echter, schoon veler leed is gelenigd en veel schade is vergoed, toch nog veel behoefte blijft bestaan, zoo zal bij voortduring elke gift in dank worden aangenomen, waartoe de God der weldadigheid uwe harten en handen moge bewegen. De ontvangene gelden zijn alle met gemeen overleg der hoofdcommissie en op onderscheidene wijzen, naar evenredigheid der geledene schade en behoefte, op de doelmatigste wijze besteed geworden, en indien het bij zoo groote behoefte onmogelijk was, een ieder volkomen te bevredigen, zoo mag men er echter toch bijvoegen, dat het gegevene met warme erkentenis is ontvangen, met menigen hartelijken handdruk beantwoord, vele tranen van dankbaarheid gevloeid zijn, ontelbare gebeden tot God zijn opgezonden en gelukwensen zijn geslaakt voor het welzijn en de belooning der weldoeners en milde gevers; en Hij die gezegd heeft: «Wat gij aan den minste mijner broeders gedaan hebt, dat hebt gij aan Mij gedaan», zal zulks gewisselijk verhooren en in genade rijkelijk vergelden. Hiermede vermeen ik mijne niet onaangename taak te hebben verrigt.

De Voorzitter betuigt aan den Penningmeester zijnen dank voor de gedane mededeeling; een en ander is door hem met

genoegen vernomen, daar het een nieuw bewijs heeft opgeleverd, dat niet alleen de weldadigheid zijner landgenooten zich zoo luistervol heeft betoond, maar dat ook vreemdelingen door hunne aanzienlijke giften bewezen hebben hulpvaardig te willen zijn, jegens elk, onverschillig tot welk volk hij behoort die door de Voorzienigheid met eene groote ramp is bezocht. Geenszins toch schrijft spreker deze hunne hulp toe ter oorzaak dat wij Hollanders zijn, en met alle natiën in vrede verkeerend, neen, hij twijfelt er niet aan, of, welk een land of volk zulk een onheil ook zoude getroffen hebben, de algemeene liefdadigheid zich even krachtig zoude hebben betoond, waarvoor hij ook hier aan allen die tegenwoordig of afwezig zijn, zijnen hartelijken DANK betuigt, en hoopt dat de goede God niet alleen *Nederland*, maar ook elk gewest bij voortduring, voor soortgelijke onheilen moge bewaren. Geve Hij dat de geleden ramp velen tot de erkenenis brenge, dat alle menschelijke kracht en wijsheid te vergeefs zijn, zoo zij niet door den goddelijken zegen achtervolgd worden. Dat *Nederland* dan erkenne, dat God alleen regeert, van Hem alles goeds verwacht en een ieder zijn leven en daden naar Zijne voorschriften rigte; alsdan zal ook Zijne trouw ons ook bij voortduring nabij blijven.

Thans vraagt de President of ook iemand nog het woord wenscht, of iets aan te merken heeft, waartoe niemand een bepaald voornemen te kennen geeft. Nog eenigen tijd worden er algemeene en onderlinge gesprekken gehouden, omtrent den *watersnood*, het medegedeelde enz.; waarna niets meer aan de orde zijnde, de President zijnen dank betuigt aan een ieder, doch in het bijzonder aan de heeren vreemdelingen voor hunne vereerende tegenwoordigheid en hoopt dat ook zulks strekken moge, tot eene blijvende vriendschapsbetrekking tusschen

hen en *Nederland*. Hiermede verklaart hij deze vergadering voor gesloten. Daarna noodigt hij de tegenwoordig zijnde heeren aan een vriendschappelijk souper (in eene nevenzaal daartoe gereed gemaakt) te willen deel nemen, waarvan echter niet hij, maar de heer ceremoniemeester de leiding vriendelijk op zich heeft genomen. Deze uitnoodiging wordt met genoegzaam aangenomen, en eene kleine pausering gehouden.

Thans verzoekt de ceremoniemeester aan de heeren hem te volgen in een der nevenzalen van het gebouw: («Het wapen van Amsterdam»;) ieder neemt aan de welvoorzienede tafel de voor hem bepaalde plaats in bezit; die in het midden zijn bestemd voor het Hoofd-Bestuur en de heeren vreemdelingen. Na hulde te hebben gebragt aan de gewone toasten van: «welkom aan tafel» enz., enz., betoont ieder door een goeden *appetit* aan den dag te leggen zijn voornemen om de tafel en den spijsmeester «eere aan te doen» waarmede, benevens een gezellig onderhoud, het ledigen en vullen der glazen enz., een paar uren zeer aangenaam verliepen. Toen echter een en ander zijn invloed begon te doen gevoelen, en wel bijzonder op de spraakorganen, scheen er eene kleine wolk over het anders zoo aangename besluit van deze bijeenkomst te zullen ontstaan, en zulks nog wel door de vreemdelingen, en dat wij om het eigenaardige daarvan in het kort willen mededeelen.

«Ha!» zeide de Chevalier de L'AIGLE uit *Parijs*, terwijl hij zijn glas met schoonen rooden wijn omhoog hief: «Leve Bordeaux! wat ware de wereld toch zonder hem? elk land moet toch dezen Nectar van *Frankrijk* ontvangen; leve het Keizerrijk!»

«Hoe!» riep, in nationalen ijver de Baron vom RIJN, uit *Duitschland*, »pocht gij zoo op den franschen wijn? kent gij dan niet *Duitschlands* edeler druivennat! de rijnwijn toch is wijd en

zijd vermaard, en wordt zelfs van het verste land van den Johannisberg gehaald, slechts mijn geboorte-grond heeft de eer door zijn' verfrisschenden drank, onschuldige vreugde in elks hart te storten, en is daarom het beste en schoonste land. Leve *Duitschland!*

LORD ALBION. «Wat praalt gij beide toch met uwe landen, en spreekt van «edelen wijn» en ik weet niet wat al meer; het is wat schoons! Is er dan ooit een mensch door wijn te drinken gelukkig geworden? heeft de wijn ooit het *reizen bespoedigd*? heeft hij ooit den handel verlevendigd of het menschedom geluk aangebragt? neen, integendeel, wijn is weelde, enkel luxe, en zoo het nog maar daarbij bleef, maar erger nog is hij; want voor menigeen is bordeaux- en rijnwijn en alle sterke dranken eene bron van ellende geworden, waardoor hij zijn geld, zijne gezondheid, zijne goederen en zijne eer voor altijd heeft verloren, zoodat hij, in stede van eene eervolle loopbaan te vervullen, door ieder met medelijden, zoo niet met verachting werd geschuwd. Houdt dus op met uw pogchen ten minste daarop, maar zoo *iemand* roemen mag en kan, dan ben ik het; welk land toch kan bij *Engeland* in roem en ware grootheid halen? *wie* kunnen als de Engelschen eenen wereld-handel aantoonen; hunne magtige schepen voeren heerschappij op de groote zeeën; *waar* worden stoombooten als de onze gebouwd; *wie* heeft door spoorwegen de afstanden weggenomen? *wie* zendt kundige machinisten uit en geeft hun het ijzer mede, om als in *Nederland* en elders, spoorwegen daar te stellen, zeeën uit te pompen, steden door gaz te verlichten, waterleidingen aan te brengen, en wat dies meer zij! Neen, tegenover *Engeland* verzinkt de lof van alle andere landen; mijn vaderland alleen kan als een voorbeeld van edele grootheid ge-

noemd worden, daar alle volken zich aan deszelfs vruchten verzadigen, dus: «Leve Groot-Brittanje!»

(Na eenige stilte.)

De heer UNION (uit *Noord-Amerika*): Stil! stil! een weinig met uw snoeven, denk dat *ik* er ook ben. Wat gij daar opnoemt, heeft het groote en vrije *Noord-Amerika* ook, en kan zich als vasteland ook wel met het eiland van *Brittannië* meten. Pocht gij op uwen handel! en *van waar* ontvangt gij de grondstoffen daartoe? op hoe vele van uwe velden wast de katoenboom, het suikerriet, de tabaksplant, of de rijst enz.? *waar* delft men in *Engeland* het *goud* als in *Californië*? *waar* vloeijen bij u rivieren als onze *Mississippi*, *Missouri* of die van *St. Laurens* en *waar* vindt men in het «Vereenigde Koninkrijk» eenen waterval als die van *Niagara*, welke met een donderend geraas zijne wateren bruisend en schuimend in eene onafzienbare diepte stort? of omvat ook Brittannies land-grenzen eene Noordpool-sche koude en Middellijnsche hitte? en boven dit alles zijn wij vrij! Ja! blijvende eere en onvergetelijke dank zij daarvoor onzen edelen WASHINGTON toegebracht; hij heeft het Engelsche juk van onze schouderen afgeworpen, en thans bestaat er geen vrijer volk op de aarde dan wij; slechts God, maar geen mensch wie hij ook zij, heeft eene blijvende magt over ons. Leve het Gemeenebest!

De Prins MOSCOWITZ (uit *Rusland*): Mag ik in dit Quodlibet ook een woordje spreken? het is mij niet te doen om ijdele of denkbeeldige eer; neen! 't is slechts om mijne verwondering te betuigen, dat iemand durft te roemen op zijn land, in de tegenwoordigheid van een der onderdanen van Z. M. den Keizer aller Russen! Is dan niet *Rusland* alleen bijna grooter dan het overige *Europa* te zamen? Het wordt toch slechts door

éénen Vorst geregeerd, maar die daardoor dan ook in waarheid een Vorst is, daar aan zijnen wil alles onderworpen is, terwijl het overige *Europa* door meer dan 60 Vorstenhuizen beheerscht wordt en daardoor zoo verbrokkeld is, dat geen van allen inderdaad, maar slechts in naam regeert, en voor 't geringste dat zij doen willen, eerst hunnen naburen, of nog wel hunnen eigenen onderdanen in den vorm van Parlementen en wat dies meer zij, *verlof* moeten vragen. En welk land in *Europa* kan geheel door zich zelf bestaan als *Rusland*? neen, wij zijn niet genoodzaakt voor ons onderhoud producten uit andere gewesten te halen, en zoo wij zulks doen, het is uit andere overwegende redenen, maar uit behoefte waarlijk niet. Welk land heeft als het onze zijne kolen, ijzer, koper, zelfs zilver-mijnen, akkers, korenvelden enz., in zijn eigen schoot, en wie voorziet geheel *Europa* met de fijnste en edelste pelterijën? Wie van u allen heeft *alleen* den wereldoverweldiger NAPOLEON tot staan gebragt, en hals over hoofd van zijn grondgebied verdreven? wie redde *Nederland* van zijn juk? was het niet onze edele ALEXANDER en onze dappere kozakken? Gij, *Frankrijk!* wilt roemen! hebt gij dan ooit als wij den moed gehad u van het Pausselijke juk te ontslaan en uwen Keizer tevens tot opperhoofd der kerk te verklaren? opdat niemand buiten hem eenige magt in uw eigen land uitoefene; en hoewel het geenszins mijne bedoeling is alhier eenige politike kwestien te beslechten, moet ik hier evenwel bijvoegen: is ook de tegenwoordige (allezins te betreuren) oorlog niet op nieuw een bewijs dat geen volk zich tegen *Rusland* met een gelukkig gevolg verzetten kan? wat toch hebben de vereenigde vloten, tot nu toe, tegen de onze vermogt? Ik stip hier echter slechts even aan, waarover ik (zoo de tijd mij vergund werd) dagen lang zoude kunnen spreken, maar dat het

aangetoonde voor het oogenblik genoeg zij, ten bewijze dat mijn Vaderland een eenig land is, dus «*Leve Rusland en de Keizer aller Russen!*»

DON CASTILIE (uit *Spanje*): Neen! ik kan hier niet langer zwijgen, het warme zuidelijke bloed bruist mij door de aderen; ontgloeit mijne borst en ontboeit mijne tong tot spreken, om de eer ook van mijn geliefd Vaderland te handhaven. Roemt gij, *Rusland*, op uwe overwinning op NAPOLEON! wat mogen wij dan niet, bij de ontdekking en verovering van eene «nieuwe wereld?» wie van u allen kan op een' COLUMBUS wijzen, of op eenen tijd als de 14de en 15de eeuw, toen van uit *Spanje* een' halve wereld geregeerd werd! waar vindt men een klimaat zoo liefelijk en aangenaam als het onze? wie kent niet *Spanje's* rijke zijdeteelt, en welke wijn is te vergelijken bij dien van *Spanje*, die bij het hoogwaardige Avondmaal gebruikt wordt, aan zieken kracht, en stervenden lavenis geeft! en ziet men niet in geheel *Europa*, zoo als ook op deze desserttafel *Spanje's* edele vruchten prijken en met graagte genuttigd worden? O komt naar *Spanje*, om rijk beladene velden van het schoonste koorn, rijst en kastanjeboomen te zien, alsmede ontelbare kudden schapen wier fijne merinos-wol door de gansche wereld beroemd is; ook van edele metalen als koper en ijzer is onze grond voorzien, en de Hemel alleen weet welke verborgen schatten zich nog daarin bevinden, die slechts op ondernemingzucht en werkzame handen wachten om aan het licht te worden gebragt. Dat dus anderen vrij roemen, maar ook wij behoeven daarbij niet te zwijgen, maar kunnen ook ons in de rei der groote volken plaatsen; daarom, «*Leve Spanje!*»

Met verbazing had elk der gasten het voorgaande aangehoord, en bij niet weinigen was de vrees ontstaan of zulks nog wel

goed zoude eindigen, te meer daar men nu alle geduld scheen verloren te hebben, om elkander bedaard aan te hooren, en allen tegelijk begonnen te spreken, zoodat slechts nu en dan eenige woorden, die met verheffing van stem gesproken werden, meer verstaanbaar waren, waaronder deze: «*Frankrijk* verwijt aan *Duitschland* deszelfs politieke verdeeldheid, daar 36 vorsten aldaar heerschen, terwijl het Fransche rijk, bij eene gelijke grootte, sedert onheugelijke tijden zijne eenhoofdige regering heeft behouden; verder roemt het zijne eenvormigheid van Godsdienst, zijne beroemde fabrieken in zijde en fluweel, enz.

Duitschland wijst op zijnen vrijheidzin in politiek en Godsdienst, zijne beroemde laken- en band-fabrieken, zijne spoorwegen, die over en onder de bergen gaan, zijnen wereld vermaarden *Rijn* en zijne éénig-schoone en zooveel bezochte oevers; zijne *heilzame minerale bronnen*, enz.

Engeland verwijt aan *Noord-Amerika* het behoud en wreede bestaan van den slavenhandel, deszelfs vele onbevolkte plaatsen, woeste landen, die vreemdelingen moeten komen ontginnen, zijne vele Heidensche en barbaarsche Indiaansche stammen, die de Christenen reeds voor lang hadden moeten bekeeren en beschaven, enz. *Amerika* antwoordt daarop, dat, zoo de slavenhandel nog bij hen bestaat, zulks grootendeels aan *Engeland* te wijten is, daar dit land de door de slavenhanden bewerkte landsproducten met graagte koopt en vaak tegen *ponden* gouds opweegt, omdat *Engeland* die tot het onderhoud van deszelfs onderdanen behoeft, en zoo de slaven in *Amerika* geene zachte behandeling genieten, welk plezier hebben *Engeland's vrije* zonen aan de *Krim*? worden ook zij niet gedwongen den bevelen hunner bevelhebbers blindelings te gehoorzamen en eenen zekeren en vreesselijken dood te gemoet te gaan, alvorens van hunne medemenschen

(die hun nimmer eenig leed deden) zoo velen te hebben gedood als zij met het grootste overleg en krachtsinspanning doen kunnen? Is *dat* christelijke broederliefde?» Plotselings hoort men nog het volgende (waarbij een *Engelsch* dialect niet onduidelijk is). «Gij *Rusland!* wilt gij onder de beschaafde natiën ook uwe stem doen hooren, daar bij u nog zoo vele barbaarsche gebruiken niet alleen in zwang zijn, maar ook door de wet beschermd worden, als bij voorbeeld de onmenschelijke straf-oefening op mannen en vrouwen door middel der vreesselijke *knoet*; het loopen door de spitsroeden enz., de despotische magt die Heeren en Vrouwen uitoefenen op hunne slaven en lijf-ijgenen. Het barre *Sibérië*, waar zoo vele ongelukkigen zich bevinden, die te regt of ten onregte veroordeeld worden, en onder zuchten en tranen in de zilvermijnen moeten werken en pelterijen verzamelen, ten einde daardoor de schatkist van den Staat en de koffers der grooten te verrijken. Uwe CATHARINA de II^{de} noemt gij groot! maar door elke eerbare vrouw wordt zij eene *oneer* voor haar geslacht en kunne genoemd; en wat zoude ik niet kunnen zeggen van die zedeloze tooneelen aan de *Neva* en de Russische badplaatsen, die, zoo ze thans welligt wat verbeterd zijn, in vroegere jaren echter ware Venus-feesten geleken; en wilde ik spreken van uwe bekende onleschbare zucht om tot elken prijs *Rusland's* grondgebied uit te breiden, waartoe niets te heilig geacht, noch verschoond werd; wat zoude ik niet kunnen verhalen? — genoeg zij het te herinneren aan den tegenwoordigen oorlog, of wat anders is daarvan de oorzaak, dan Doch hier werd de stem verhinderd om voort te gaan, doordien de Heer HOLLANDER, vreezende dat uit deze chaos van verwarring (er werd een zoo *vreemd* klinkend Hollandsch gesproken) ligt ernstige

onaangenaamheden mogt ontstaan, zijne stem met kracht verhief, en den Ceremoniemeester verzocht, om, zoo 't hem mogelijk was stilte te doen ontstaan, hij alsdan wenschte eenige oogenblikken het woord te mogen voeren. Deze moest echter daartoe bij herhaling zijnen schepter (de schel) zwaaijen, doch werd toen ook geëerbiedigd; er ontstond eene tamelijke stilte, en de Secretaris sprak het volgende: «waarde vrienden! en bijzonder gij, geachte Heeren Vreemdelingen in ons midden, ik heb uwe onderlinge redetwist met bedaardheid aangehoord, en onwillekeurig werd ik daaronder indachtig aan de bekende woorden: «kinderen en *vrolijke* menschen spreken de waarheid,» maar dit is immers ook waar, dat «waar daden spreken, woorden overbodig zijn;» maakt dus bid ik u dezen avond niet gelijk aan dien van voor 18 eeuwen geleden, toen eene kleine schaar van vrienden bij eenen avond-maaltijd twistten wie onder hen de grootste zoude genaamd worden, en daarover door hunnen Heer en Meester bestraft werden. Wij weten toch dat elk land en volk op de eene of andere wijze bevoorregt is. Laat ons dit echter niet tot wangunst voeren, maar erkennen wij daarin de wijsheid Gods en Zijne liefderijke bedoeling, om de volken door wederkeerige hulp en mededeelzaamheid tot onderlinge vriendschap en liefde meer en meer te verbinden. Dat dus het sterkere, het zwakkere bescherm, zonder despotisch over hetzelfde te heerschen, en het zwakkere het sterkere help en ondersteune, waar en wanneer het zulks kan, zonder uit kleingeestigen naijver zich aan die bescherming te willen onttrekken, of zich met hetzelfde te willen gelijk stellen. Ik heb zoo even veel van u gehoord omtrent den voorrang die elk meende dat zijn land, wegens het een of ander toekwam, en toch kwamen mij onder het aanhooren daarvan nog andere din-

gen voor den geest die niet door u genoemd zijn en waarvoor u toch regtmatische lof toekomt en die ik u daarom in 't kort, (zoo gij mij wilt aanhooren) wensch te herinneren. Mijne landgenooten, vertrouw ik, zullen het mij gaarne ten goede houden, dat ik hier geene rede voer over de voortreffelijkheid van ons eigen land; neen, als opregt Hollander blijve ik «warschheid van allen eigen lof» getrouw. Misschien zoude deze of gene wel wenschen dat ik thans uitwijdde om aan te toonen dat *Nederland* van oudsher, als aan de golven der zee is ontwoekerd en door den zegen van God en eene bijna bovenmensche-lijke inspanning, daartegen bij voortduring is bewaard gebleven; verder, hoe door onvermoeide werkzaamheid en aanzienlijke geldelijke offers een uitgestrekt meer is droog gemaakt, of dat ik aanwees de moeilijkheid om op een' weeken en moerassigen grond zware spoorwegen aan te leggen; als ook dat ik sprak van de erkende kunstmatige inrigting onzer diamantslijperijen, waaruit eenige bekwame werklieden geroepen werden om den britschen *koinoor* *) door te zagen, alsmede van onze tapijt- en dekenfabrieken, welker voortbrengselen op de londensche tentoonstelling eene bekrooning werden waardig gekeurd; vervolgens van onzen schoonen zoölogischen tuin, die in den korten tijd van 15 jaren zulk eene uitgestrekt- en fraaiheid heeft verkregen; van onze bekende hollandsche bloementeel, rijken landbouw, schoone runderen, en wat dies meer zij; of dat ik uit de geschiedenis herinnerde aan een' Nederlandschen uitvinder der

*) Een schitterende diamant ter grootte van een duiven ei, vroeger dienende als het oog van een indisch afgodsbeeld, doch thans toebehoorende aan koningin VICTORIA, en op de tentoonstelling van 1851, te *Londen* ter bezigtiging gesteld.

boekdrukkunst, LAURENS COSTER, of WILLEM DEN ZWIJGER, wien gansch *Spanje* niet vermogt te weerstaan; eenen Prins WILLEM III, die wegens zijne persoonlijke verdienste ook tot *Engelands* koning verkozen werd, aan *Waterloos* Held, Prins van Oranje (WILLEM II), aan zee-admiraals als DE RUITER, TROMP en VAN KINSBERGEN of de onvergetelijke schilders VAN DIJK, RUBENS, REMBRANDT, DE WIT, VAN DER HELST en anderen; maar hoe! ik vrees waarlijk dat vooringenomenheid met mijn' geboorte-grond, mij bijna van mijn doel zoude wegvoeren, daar ik tot u, vertegenwoordigers uit den vreemde, het woord wilde rigten. Gij, uit *Frankrijk*, roemdet uwen wijn, maar weet welke eer wij u toekennen, die van aan de wereld eenen CALVIJN en een' ZWINGLIUS te hebben gegeven; die van een edel geslacht van Hervormde Christenen te hebben bezeten, die, ten einde het zuivere licht des Evangeliums in deszelfs volle klaarheid te genieten, daarvoor smaadt, hoon, vervolging, ja velen den martelaars dood hebben ondergaan, of bij honderdtallen verbanning uit hun dierbaar vaderland zich getroostten, have en goed in hunne vlugt achterlatende. Deze gebeurtenis, die door het Edikt van *Nantes* vóór ruim 300 jaren plaats had, herinneren wij ons uit oorkonden en — uit den mond dergenen wier voorouders het ondervonden hebben. Maar herinnert *gij* u ook *waar* die vlugtelingen heen trokken? en *wie* hen gastvrij opnamen, en in hunne eerste behoeften voorzagen? Misschien hebt *gij* het nimmer gehoord noch overdacht; welnu, weet dan, het was in het kleine *Nederland* dat men dit mild en gaarne deed. Ons land was het, dat voor allen, die wegens hunne godsdienstige overtuiging vervolgd werden, zijne poorten wijd opende, en daardoor *Frankrijk* bewaarde van aan meedoogenlooze onverschraagzaamheid, nog grootere wreedheid te voegen; en vraagt *gij*

«leven hunne nakomelingen nog alhier en verkeerden zij nog als toen in hulpelooze omstandigheden?» zoo is ons antwoord: «wij dragen er roem op velen derzelve nog in ons midden te bezitten, en de Heer heeft hen voor de door hunne voorouders, aan Zijn woord betoonde getrouwheid rijkelijk gezegend. Ja de nakomelingen der toenmaals, zoo vervolgde WALDENZEN, behooren thans onder de aanzienlijkste en meest geachte onzer landgenooten en wonen onder ons als broeders en zusters. Doch genoeg hiervan, slechts nog iets valt mij te binnen, waardoor wij met *Frankrijk* zijn in aanraking geweest. In de jammervolle jaren 1795—1813, werd ons land overstroemd door vreemde legerbenden, wier ellendig aanzien ons zoo zeer met medelijden vervulde, dat men hen, hoewel zij ons vijandig gezind waren, echter van kleding, dekking, voedsel en alles wat zij behoeften, mild voorzag. Dit was nog het minste; erger was het dat, toen onze Vorst genoodzaakt werd, zijn leven door de vlugt te redden, een vreemdeling zijnen troon innam, en zijne magt misbruikte; dat de bloem van onze jongelingschap genoodzaakt werd goed en bloed voor vreemden ten offer te brengen, en men in ons kleine *Nederland* duizenden bedroefde echtgenooten en moeders in somber rouwgewaad zag ontroostbaar treurende, omdat een gewelddadige dood haar van eenen geliefden echtgenoot of een' veel belovenden zoon, de hoop haars ouderdoms, had beroofd. En waardoor was deze rouw in ons vreedzaam Vaderland ontstaan? omdat het NAPOLEON BUONAPARTE behaagde een begeerig oog op *Nederland* te werpen, en hij ons land tot een «*slip van Frankrijk*» maken wilde, en zich dus gelijk stelde met dien DAVID van ouds, die bij het bezit van dui- zende schapen, het *eenige* ooilam zijn's nabuurs begeerde en slagtte. Wederom was het door NAPOLEON dat later onze ge-

liefde Kroonprins en duizenden Nederlanders op *Waterloo's* velden hun bloed hebben gestort of het leven hebben gelaten; en zoo God niet genadig de overwinning tegen BUONAPARTE had gekeerd, wie kan het berekenen waartoe zijne wraak en heerschzucht hem alsdan zouden hebben vervoerd! Denkt echter niet dat ik dit thans herinner om over u te zegevieren, dat zij verre; neen, deze weinige woorden bedoelen slechts om daarna deze vraag tot u te rigten: Is *Nederland* aan *Frankrijk* dank verschuldigd, of heeft *Frankrijk* nog eenige verplichting jegens *Nederland*? Heeft men bij u, ook na de herroeping van het Edikt van *Nantes*, onderzocht, *waar* en door wie de verdrevene Waldenzen welwillend werden op- en aangenomen? heeft immer een *Orleans* getracht, de ongeoorloofde veroveringszucht van eenen BUONAPARTE te doen vergeten, door hulp en medewerking tot herstelling van de door hem geslagene wonden? zoo verre mij bewust is, neen! welnu, zoo gij wilt, dan thans ons eene wederdiesnt gedaan; thans is *Nederland* door eene ramp bezocht, waarvoor ook vreemde ondersteuning welkom is; thans heeft niet een mensch een gedeelte van ons land verwoest, neen, het was God die dit aan Zijne waterstroomen toeliet, maar het was ook wederom Hij die menschenharten bewoog, om dit onheil weder eenigzins te herstellen; en gij *Frankrijk* kunt, door hiertoe milde offers te brengen, u van eene oude verplichting jegens ons ontslaan, ons het vroegere doen vergeten en onzen dank verwerven. — Ook *Engeland* hoorde ik zoo even door deszelfs vertegenwoordiger alhier, roemen wegens zijne groote magt in handel, rijke natuur- en kunstmatige uitvindingen; ook wij erkennen gaarne hunne vortreffelijkheid daarin, wij gaan nog verder, wij roemen *Englands* christelijken zin, zijne Bijbelverspreiding, de eerbiedige viering van den zondag, de vrijgeving zijner slaven,

en zijne bemiddeling om deze ook voor al die ongelukkigen te bewerken; wij roemen u dat gij uwe poorten opent voor alle vlugtelingen, en hetzij ze te regt of ten onregte door vreemde wetten vervolgd worden, hen echter beschermend ontvangt. En wanneer daardoor ook velen een asyl vinden, die daarentegen voor hunne wanbedrijven regtmatige straf verdienden, dit is uwe schuld niet; er bestaat toch niets op deze wereld, dat hoe goed ook gemeend, echter niet misbruikt wordt. Maar wat zou dit? daar, wanneer de schuldige ook hier voor eenen tijd de menschelijke gerechtigheid ontgaat, de straf des hemels en van zijn schuldig geweten kan hij toch niet ontgaan. Dit alles en meer prijzen wij in u; maar nog iets wensch ik u te herinneren: Wanneer men *Neêrlands* geschiedenis doorloopt, wat ziet men? dit dat het *thans* niet meer is wat het *vroeger* was, dat onze handel- en oorlogsschepen niet meer als toen het gebied voeren op de groote zeeën, dat niet meer als toen de raadsbesluiten van onze regering, wereld-wetten worden; en wie heeft dit grootendeels aan ons onttrokken? is het niet het *thans* zoo magtige *Engeland*? heeft dat land niet bij herhaling door geweld of list zich van onze schepen en handelsbronnen meester gemaakt? onze koloniën veroverd? zelfs vaak een begeerig oog op *Nederland* geslagen, alsmede de namen veranderd van zoo vele eilanden en plaatsen, weleer door Nederlanders ontdekt, opdat hun' regtmatige roem aan het nageslacht onbekend zoude blijven; een en ander hebben wij hoewel met leede oogen, echter aangezien en verdragen. God heeft niet gewild dat een' ernstige oorlog tusschen ons ontstaan zoude; neen, wij hebben niet getracht ons daarover te wreken; integendeel reeds sinds lang en nog hebben onze velden, akkers en schoone weiden, het beste hunner voortbrengselen aan *Enge-*

land afgestaan, zoodat wij vaak gebrek hebben aan datgene wat in menigte derwaarts gevoerd wordt. En hebben wij ooit daarvoor eene wederkerige vriendschapsdienst gevraagd of genomen? Neen, hoewel dikwerf lijdend, steeds heeft *Holland* het «helpt u zelve» in beoefening gebragt; nu echter ons land door eene zoo groote ramp is getroffen, en wij ook gaarne hulp van elders aannemen, dat dan de watersnood ook daartoe moge strekken, om andere natien te doen bedenken, dat wanneer het ook schoon is alle deugden te beoefenen, die van dankbaarheid te betoonen een edele *pligt* is.

Eenen vertegenwoordiger van *Spanje* hoorden wij juichen in deszelfs grootheid magt en milde natuur, en met regt; vaak wordt ook onze smaak gestreeld door *Spanje's* edele vruchten. Ook wij bewonderen eene ISABELLE, die toen en nu in vele dingen tot een voorbeeld voor alle vorsten en vorstinnen mag gesteld worden, en wie onder ons zal den naam van eenen COLUMBUS vergeten? te meer daar zijne ontdekking ook *Nederland* rijkdom en eer heeft aangebragt. Maar bewonderen wij eene ISABELLE in vele dingen, wij betreuren het dat wij ons daarbij ook herinneren de vervolging en verbanning van eene halve bevolking van Israelieten. Bij 't noemen van haren naam denken wij met weemoed aan eene *inquisitie*, opgericht wegens de toenmaals bekeerde Joden, en hunne nog niet *volkomene* christelijke overtuiging. Aan de weigering om hunne dooden eerlijk en openlijk te begraven, in één woord, het vóór noch na dien tijd, nooit zoo strenge en wreedelijk uitgevoerde dwangbevel, dat den Jood gebood, opregt en ijverig Katholiek te worden, of met achterlating van have en goed *Spanje's* grondgebied binnen tweemaal 24 uren te verlaten. Treurige blad-

zijde voorwaar in de geschiedenis der christenheid, en zoo er ooit jammerkreten zijn geslaakt, of wraak over de hoofden der Christenen is afgeroepen: het was toen. In het jaar 1492 werden 27,000 Joden, (anderen zeggen 300,000,) genoodzaakt het schoone en door de natuur zoo mild gezegende *Spanje* te ontvlugten: en waarheen? Naar ginds en elders, waar wind en weder hen henen dreef, en ook een groot gedeelte van hen naar *Holland*. Ons land toch was sinds lang om deszelfs godsdienstige verdraagzaamheid bekend; dus daar heen gestevend. Stieten wij hen terug? Sloten wij onze poorten voor die arme weleer zoo rijke Joden? Neen, gastvrij werd die menigte alhier ontvangen, en ook nog leven hunne nakomelingen vreedzaam onder ons; wij betreuren het niet dat voor 300 jaar de Israëlieten bij ons een toevlugt zochten en vonden, maar dit betreuren wij, dat, de toenmaals door ISABELLE betoonde blinde godsdienstijver en verkeerde staatkunde, namelijk de verbanning der Joden en de oprigting der Inquisitie, voor haar volk en de christenheid een poel van jammeren is geworden, en bij den Jood eenen hardnekkigen weêrzin tegen het geloovig aannemen van den ook voor hen voor 18 eeuwen verschenen Messias heeft achtergelaten. Geve God dat hun weldra het deksel van MOZES van het aangezicht valle, en zij leeren inzien hoe het *ware* christendom bestaat in GELOOF en LIEFDE. Mogten zij in hunne verstrooiing onder christenen, den Raad Gods zien en erkennen dat Hij hen ook daardoor wil brengen tot den CHRISTUS Gods om hen alzoo tot «Zijne ruste te doen ingaan.» — En waren de opvolgers van ISABELLE minder gestreng, betoonden zij zich dankbaar jegens het land dat hunne vervolgde zonen en dochteren gastvrij had op- en aangenomen? Integendeel, een KAREL de vijfde, PHILIPS

de eerste en PHILIPS de tweede drukten hare voetstappen, zonder hare deugden te bezitten en trachtten haar in godsdienstige onverdraagzaamheid te overtreffen, en ook *Nederland*, toen onder hunne heerschappij, moest dit ondervinden. Want wat ontving ons dierbaar vaderland tot dank en loon voor zijne gastvrijheid aan de Spanjaarden? eenen ALBA! eenen gebiedvoerder die met het volste regt «een man des bloeds» kon genaamd worden. In den korten tijd toch van 6 jaren dat hij hier als Spaansche landvoogd heerschte, deed hij 18,000 Nederlanders, waaronder de edele Graven VAN EGMOND en HOORNE door beulshanden om het leven brengen, terwijl daarenboven zijne wreedheid 80,000 der onzen ongelukkig maakte, omdat hunne verbeurd verklaarde goederen en bezittingen *Spanje's* schatkist en Grandes moesten verrijken! En boven dit alles heeft hij zijnen naam in het geheugen gegrift door gewetensdwang. — Doch een Hollander is zóó aan zijn land en volk gehecht, dat hij zich niet ligt daaruit laat verdrijven, maar ook evenmin zich eene godsdienstige overtuiging laat opdringen of ontnemen, en daaruit ontstond een strijd, tot op den bloede, een strijd, nooit te voren gehoord of gezien; want waar en wanneer heeft een klein en onoverwonnen volk tegenover een ongelijk grooter en oneindig magtiger, 80 jaren lang op eerlijke wijze gestreden en eindelijk hun knellend juk afgeworpen? — En heeft men later in *Spanje* ooit billijk willen zijn, en getracht het droevig voorleden eenigzins te doen vergeten? Neen! nog immers leven er velen onder ons die aanzienlijke verliezen te betreuren hebben als houders van Spaansche effecten. Zoo er dus één volk kan genoemd worden op hetwelk eene verplichting aan *Nederland* rust, het is het Spaansche. Daarom, nu een gedeelte van ons land, niet door bloed, maar door waterstroomen is doorweekt, doet ook gij uwe geldkoffers open.

brengt uwe Spaansche daalders nogmaals naar *Holland*, want zij zijn hier geene vreemdelingen, maar oude bekenden; immers zij zijn *hier* zoo al niet geboren, dan toch weleer door u verkregen; toont daardoor niet alleen dat ook gij eenen grooten nood wilt helpen lenigen, maar ook dat hetgeen uwe voorouders gedaan hebben, door u niet wordt goedgekeurd, maar dat gij wenscht dat het treurig voorleden zooveel mogelijk door ons worde *vergeten*!»

Bij monde van den Baron VON RIJN, heeft ook *Duitschland* zich op deszelfs voortreffelijke voortbrengselen beroemd; wij zullen daartegen niet te velde trekken; ook wij hebben *Duitschland* lief, immers wij hebben reeds voor lang van daar ons bemind Vorstenhuis Oranje Nassau ontvangen, en aangenaam is het ons dat ook van daar onze beminde Koningin is tot ons gekomen, en daarenboven: zoo *Palestina's* grond en *Bethlehems* stal wegens de daaraan gehechte heilige herinneringen ons eeuwig gedenkwaardig zijn, zoo blijven ook *Wittenberg* en *Augsburg* ons onvergetelijk; van daar toch hebben ook wij de vruchten van den arbeid van eenen LUTHER en MELANCHTON verkregen; door hen is het dat het zuivere licht des Evangeliums ook ons omstraalt en wij thans de vrijheid des Christens genieten; hoevele Duitschers wonen onder ons, en kunnen het getuigen, dat wij hen onder onze vrienden tellen; in hoevele onzer bedehuizen wordt ook hunne taal door ons met genoegen gehoord, en gaarne beoefenen en spreken ook wij de zoo vleijende duitche taal. Voor dit alles is ons *Duitschland* lief en waard, en gaarne brengen wij ook aan dit land de akkervruchten onzer Koloniën, o. a. indigo, koffij, suiker, rijst enz.; maar thans vragen wij op onze beurt, vindt men in *Duitschland* ook genegenheid voor *Holland*? ver-

meent men aldaar ook eenige verplichting aan *Nederland* te hebben? vergeef mij dat *ik* dit betwijfel. — Ik heb zoo even den *Rijn* hooren roemen, en met regt; maar schenken de *oevers* van den *Rijn* door hunne druiventeelt aan *Duitschland* wijn en vreugde; *wat* geachte hoorders heeft hij aan *Nederland* in den verloopenen winter gebragt? of *wat* is de aanleiding tot deze bijeenkomst? is het niet de *Watersnood*? en van waar en waarlangs zijn die waterstroomen tot ons gekomen? was het niet van uit *Duitschland* en langs den *Rijn*, dat zij zich over onze Provinciën hebben ontladen en is daardoor niet *Duitschlands* grond voor overstroming vrij gebleven? Is het ook niet aan eene andere zijde *Nederland*, hetwelk *Duitschland* voor de golven der *Noord-* en *Zuiderzee* beschermt? zijn het niet onze kostbare dijken en dammen, die hare wateren beletten over *Holland* tot aan *Duitschland* door te dringen? Welnu gevoelt gij de waarheid hiervan, dan zal het wel niet noodig zijn u te herinneren, zoo de gezwollene wateren van den *Rijn* in *Nederland* eene onberekenbare rouw en schade hebben gebragt, dat dan *Duitschland* voorzeker ook niet achterwege zal willen blijven om te helpen die ramp zooveel mogelijk weder te lenigen.

En thans herinner ik mij ook *Rusland*, door den Prins moscowits te hebben hooren prijzen; ook tot hem dan een woord gesproken en gezegd; het verblijdde ons toen wij eene Russische Vorstin in ons midden ontvingen en de gemalin van onzen geliefden WILLEM II werd; zij blijft ons steeds dierbaar. Geenzins hebben wij den edelen keizer ALEXANDER noch de reddende Russische kozakken vergeten, maar met eerbied worden deze namen door ons genoemd. Wij dragen er roem op dat een PETER de Groote te *Zaandam* heeft gewoond en aldaar

onze scheepsbouwkunst heeft aangeleerd en naar het vorstelijke *Petersburg* overgebracht en ingevoerd. Zoo thans de gezonkene schepen *Sebastopol's* val alsnog verhinderen, en het voor bestorming bewaren, dat *Rusland* zich dan ook herinnere, dat het de scheepsbouw het eerst van *Nederland* heeft geleerd, en uit erkenenis daarvoor, nu ons land, niet door krijgsbenden, maar door de wateren geleden heeft, ook zijne offers op het altaar der liefde neder legge, en *wij* willen niet tegen *Rusland* strijden, maar daarvoor wenschen en bidden, dat de zegen des *vredes* weldra ook daar wederkeere. Ja, dat door geheel *Europa* de *Olijftak* der weldadigste eensgezindheid bloeije, en de *Palmboom* van Christelijk *geloof*, *hoop* en *liefde* zijne zegenrijke vruchten over de geheele wereld verspreide!

Ik heb gezegd.

Eene diepe stilte was op de rede van den heer *HOLLANDER* gevolgd, het was alsof niemand er aan dacht zijne woorden te beantwoorden; waarom weten wij niet, misschien omdat men gevoelde dat hij *waarheid* gesproken had en deze haren onbetwistbaren invloed uitoefende, of misschien was het omdat men wegens het vergevorderde nachtelijk uur, naar *rust* verlangde; wij kunnen het een noch het andere bepalen, maar eensklaps was het alsof ieder door dezelfde ingeving bezielde werd, want allen stonden van hunne zitplaatsen op en het klonk van alle kanten: «Leve *Holland*! Leve de *President* en de *Secretaris* van het Congres! Lang leve de *Koning* en de *Koningin* van *Nederland*!»

Hiermede cindigde deze eigenaardige bijeenkomst, zonder dat daarbij eenige *bloedvergieting* door middel van *duel's*, *stilletto's* of *boxpartijen*, had plaats gehad, veel minder werd er aan

«*Regterlijke actien*» gedacht, integendeel scheidde men vriendschappelijk van elkander, met de wederzijdsche verontschuldiging:

«DE LIEFDE TOT ZIJN LAND, IS IEDER AANGEBOREN!»

Amsterdam, Julij 1853.

AMALIA.

BESLUIT.

EBEN-HAEZER! Tot hiertoe heeft de HEER geholpen!

H. H. Dichters en Schrijvers die door uwe belangrijke *bijdragen* dit boekje hebt tot stand gebragt; — en gij die door uwe ruime intekeningen ¹⁾ als anderzins deze uitgave hebt bevoordeeld, ontvangt daarvoor niet alleen onzen erkentelijken *dank*, maar ook dien van vele daardoor beweldadigde behoeftigen. — De Algoede schenke u allen voor dit liefdewerk Zijnen zegen, en doe ook u in elke uwer ondernemingen dienzelfden voorspoed en een' nog gunstiger uitslag ondervinden dan deze poging mogt ten deel vallen. *Hij*, die daartoe de harten bewoog en handen opende, make dit werk dienstbaar tot Zijne eer en tot nut van *lijdende* menschen.

Zoo een of ander menschevriend ten voordeele van eenigen in dit boekje vermelde liefdadige inrigtingen eene gave mogt

¹⁾ 600 Exemplaren.

willen bestemmen, zoo zal de ondergeteekende (adres N. Z. Voorburgwal L 506), zich gaarne met de bezorging daarvan belasten, en door de bedoelde inrigting de goede ontvangst daarvan, aan een op te geven adres, berigt worden.

Van meest alle in het «Voorwoord» vermelde plaatsen en onderscheidene anderen (33) waren intekeningen vóór de uitgave van dit werkje ontvangen.

Alle *Errata's* in dézen hopen wij in een' volgenden druk te verbeteren.

Amsterdam, October 1855.

A. A. B.

E I N D E.

willen bestemmen, zoo zal de ondergeteekende (adres N. Z. Voorburgwal L 506), zich gaarne met de bezorging daarvan belasten, en door de bedoelde inrigting de goede ontvangst daarvan, aan een op te geven adres, berigt worden.

Van meest alle in het «Voorwoord» vermelde plaatsen en onderscheidene anderen (33) waren intekeningen vóór de uitgave van dit werkje ontvangen.

Alle *Errata's* in dézen hopen wij in een' volgenden druk te verbeteren.

Amsterdam, October 1855.

A. A. B.

E I N D E.

willen bestemmen, zoo zal de ondergeteekende (adres N. Z. Voorburgwal L 506), zich gaarne met de bezorging daarvan belasten, en door de bedoelde inrigting de goede ontvangst daarvan, aan een op te geven adres, berigt worden.

Van meest alle in het «Voorwoord» vermelde plaatsen en onderscheidene anderen (33) waren intekeningen vóór de uitgave van dit werkje ontvangen.

Alle *Errata's* in dézen hopen wij in een' volgenden druk te verbeteren.

Amsterdam, October 1855.

A. A. B.

E I N D E.

willen bestemmen, zoo zal de ondergeteekende (adres N. Z. Voorburgwal L 506), zich gaarne met de bezorging daarvan belasten, en door de bedoelde inrigting de goede ontvangst daarvan, aan een op te geven adres, berigt worden.

Van meest alle in het «Voorwoord» vermelde plaatsen en onderscheidene anderen (33) waren intekeningen vóór de uitgave van dit werkje ontvangen.

Alle *Errata's* in dézen hopen wij in een' volgenden druk te verbeteren.

Amsterdam, October 1855.

A. A. B.

E I N D E.

willen bestemmen, zoo zal de ondergeteekende (adres N. Z. Voorburgwal L 506), zich gaarne met de bezorging daarvan belasten, en door de bedoelde inrigting de goede ontvangst daarvan, aan een op te geven adres, berigt worden.

Van meest alle in het «Voorwoord» vermelde plaatsen en onderscheidene anderen (33) waren intekeningen vóór de uitgave van dit werkje ontvangen.

Alle *Errata's* in dézen hopen wij in een' volgenden druk te verbeteren.

Amsterdam, October 1855.

A. A. B.

E I N D E.

